

KAHRAMANMARAŞ
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

KÜLTÜR
YAYINLARI

DERLEME

Rahmi Eray İçin HÜSNÜ ŞEHADET

İmtiyaz Sahibi
Büyükşehir Belediyesi Adına
Fırat Görgel

Genel Yayın Yönetmeni
Duran Doğan

Yayın Koordinatörü
Harun Kadioğlu

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi
Kültür Yayınları Serisi: 171

Yayıncı Sertifika No
49659

ISBN
978-625-93978-0-1

Editör
Hüseyin Yorulmaz

Baskı Tarihi
Eylül 2025

Kapak Tasarım
Ali Şenocak

Mizanpaj
Salih Koca

Son Okuma
Tuğçe Kurt

Fotoğraflar ve Belgeler:
Dergah Yayınları

Baskı
Akpınar Huzur Yay. Dağ. Paz.
Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Mah. Güven İş Sit.
C Blok No: 224
Topkapı / İstanbul
Sertifika No: 44713

İletişim Adresi
Kültür, Gençlik ve Spor Dairesi
Başkanlığı
Akçakoyunlu Mah.
Şekerdere Blv.
Onikişubat /
Kahramanmaraş
Telefon: (344) 236 66 29

Rahmi Eray İçin HÜSNÜ ŞEHADET

Editör

HÜSEYİN YORULMAZ

Rahmi Eray: Bir Neslin Sessiz Mimarı

Bazı hayatlar vardır ki, yalnızca bir biyografi konusu olmaktan öteye geçer; bir dönemin ruhunu, bir şehrin hafızasını ve bir toplumun değerler dünyasını bugüne taşır. Rahmi Eray'ın hayatı da böyledir. Kısa ömrüne rağmen sabrı, tevazuu, ahlâkı ve hizmet anlayışıyla çevresinde derin izler bırakmış; dostlarının dilinde “ağabey” unvanıyla anılmış, bir neslin ahlâkî ve fikrî gelişimine yön vermiştir.

Elinizdeki eser, Rahmi Eray'ın şahsiyetini farklı kalemlerin tanıklıkları aracılığıyla ortaya koymaktadır. Dostlarının hatıraları, öğrencilerinin gözlemleri ve yakınlarının değerlendirmeleriyle zenginleşen bu kitap, aynı zamanda 1940'lı ve 50'li yılların sosyal ve kültürel atmosferini yansıtırken diğer taraftan söz konusu dönemin zihniyet dünyasına tanıklık etmektedir.

Rahmi Eray, genç yaşında yakalandığı ağır hastalığı hayatına bir engel olarak değil, iç yolculuğunu derinleştiren bir imkân olarak yaşamıştır. Onun evi, zamanla gençlerin uğrak noktası hâline gelmiş; fikir alışverişlerinin yapıldığı, ahlâkî rehberliklerin verildiği bir mektebe dönüşmüştür. Söz ve fil arasında kurduğu tutarlılık, kanaat ve sabırla yoğrulmuş yaşamı, onu tanıyanların hafızasında kalıcı bir iz bırakmıştır.

Kitapta yer alan yazılar, Rahmi Eray'ın çok yönlü kişiliğini ortaya koyan kıymetli tanıklıklardır. Nurettin Topçu'dan Ferruh Bozbeyli'ye, Orhan Okay'dan Ayhan Yücel'e kadar farklı isimlerin katkıları, onun yalnızca bir birey değil; bir dönemin ortak vicdani ve manevi rehberi olduğunu göstermektedir.

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi olarak bu eserin kültür hayatımıza kazandırılmasına katkı sunmaktan büyük memnuniyet duyuyoruz. Çünkü inanıyoruz ki şehirlerin gerçek gücü, yalnızca fiziki yapılarında değil yetiştirdiği şahsiyetlerde ve onların bıraktığı değerlerde saklıdır. Böylesi çalışmalar, geçmişle gelecek arasında kurduğumuz köprülerin en sağlam halkalarını oluşturur. Bu anlamlı eserin ortaya çıkmasında emeği geçen editör Hüseyin Yorulmaz'a, katkıda bulunan tüm yazar ile araştırmacılara teşekkür ediyor; Rahmi Eray'ı rahmet ve minnetle yâd ediyorum.

Fırat GÖRGEL

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı

İÇİNDEKİLER

Takdim	5
Ön Söz /Hüseyin Yorulmaz	11
Rahmi Eray'ı Anlamak ve Onun Yolu /Ezel Erverdi	16
Rahmi Eray /Ezel Erverdi	22
Rahmi Eray'ın Ardından /Fevzi Namıkoğlu.....	26
Rahmi Eray'ın Hayatı /İsmail Dayı.....	30
İstemek Veya İstememek /İsmail Dayı.....	36
Rahmi Eray'dan Hatıralar /Ferruh Bozbeyli.....	38
İlk Veren /Ferruh Bozbeyli.....	49
Ferruh Bozbeyli ile Röportaj	55
Rahmi Eray'ı Anarken /Nurettin Topçu.....	59
Bir Sevgi ve Merhamet Âbidesi Rahmi Eray /Orhan Okay..	63
Örnek İnsan /Ayhan Yücel.....	67
Rahmi Ağabey /Ayhan Yücel.....	71
Ağabeyimiz /Ayhan Yücel.....	73
Sönmeyen Yıldızlardan: Rahmi Eray /Dr. Halil Tuncer.....	79
Nurettin Topçu'nun Rahmi Eray'da Gördüğü /Emin Işık..	83
Sade İnsan Bilgeliği ya da Rahmi Eray'ları Tanımak / Mustafa Kök.....	93
Rahmi Eray'ı Tanıyormuyuz? /Mustafa Kök.....	104
Esir İmanı /Ö.Uğur Kökten.....	109

Dr. Rahmi Eray/Ercüment Konukman	114
Milli Kültürümüzün Kilometre Taşlarından Dr. Rahmi Eray/Ercüment Konukman	117
Rahmi Ağabey/M. Hilmi Erginöz	121
Dr. Rahmi Eray/Ergun Göze	124
Rahmi Ağabey/Osman Akkuşak	128
Üstat Rahmi/Alaeddin Akçasu	133
Rahmi Eray'ın Anısına/Ahmet Abdik	135
Rahmi Eray/M. Said Tokuçoğlu	138
Rahmi Eray Ağabeye Mektup/Vedat İzzet Özel	145
“Güzel Ölüm”lerin Ardından/Fatma Barbarosoğlu	150
Elbistanlı Rahmi Eray/Orhan Âlimoğlu	154
Bir Mektubun Söyledikleridir/Bahtiyar Aslan	160
Abdurrahman Rahmi Eray/Arif Bilgin	166
Recai Kutan'dan Duyduklarım/Ersin Çelik	171
Bir Devrin Ağabeyi: Rahmi Eray/Mehmet Nuri Yardım	174
Güzellik İçin İlk Hareket Sizden Gelsin/Şerif Aydemir	181
Rahmi Eray/Erol Elmas	188
Rahmi Eray'ı Bilir miydiniz?/Hüseyin Yorulmaz	191
Mutasavver Bir Parti Programı	199
Fotoğraflar	212

ÖN SÖZ

HÜSEYİN YORULMAZ

Rasim Özdenören 1987 yılında *Milliyet* il il Türkiye Ansiklopedisi'ne yazdığı bir yazıda, “İnsanın yolu Maraş'tan tesadüfen geçmez. İnsan, Maraş'a azmederek gider” dedikten sonra yazının devamında bu görüşünü temellendirmeye çalışır. Yazarımızın, Maraş'ın ve Maraşlının kendi bölgesindeki farklı ve klas duruşu hakkındaki tespitleri enteresandır. Maraş'tan, ülkemizdeki diğer illere oranla neden bu kadar çok şair ve yazar yetişiyor? sorusunun cevabını da bu satır aralarında aramak gerekir: “Maraş, Ahırdağı'nın eteklerinde kurulmuş, son birkaç on yıl öncesine kadar dünyayla, çevresiyle pek ilişkisi olduğu söylenemeyecek, daha açık bir söyleyişle dünya ile ilişki kurmamış, belki ilişki kurmaya 'tenezzül etmemiş' bir konum sergilemekteydi. Benim Maraş'ım, doğduğum kent, işte bu, dünya ile ilgisini koparmış olan kentti. Benim Maraş'ım derken, çocukluğumun ve ilk gençlik yıllarıma geçtiği 1940'lı, 50'li yılları hatırımda tutuyorum. Benim Maraş'ım sadece karayolları güzergâhının değil, demiryolu güzergâhının da dışına düşerdi. Batıdan gelip doğuya giden demiryolu, Narlı'da kuzeybatıya bir dirsek yaparak Maraş tren istasyonunu bulur ve orada kalır. Oradan öteye demiryolu da gitmez ve Maraş tren istasyonu kördür. Coğrafya olarak çevreye böylesine kapalı olan Maraş'ın insanları da çevrelerine uzun yıllar kapalı kalmışlardır ve onların karakterini kendine özgü bu kapalılık yoğurmuştur.”

Rasim Özdenören bu görüşleri yaklaşık 40 yıl önce dile getirdi. Köprünün altından çok suların aktığını söyleyebili-

riz. Kendisi de zaten ilk gençlik yıllarının şehriden bahsettiğine göre aradan üç-dört nesil geçmiş ve Maraş da “dünya şehirleri”nden biri olmuştur. 2000 yılını milat olarak kabul edersek, elektronik ve dijital bir ortamda yetişmiş yeni kuşağı bir dünya vatandaşı olarak da kabul edebiliriz. Çünkü dünyayı cebindeki küçücük bir cihazdan günün her saatinde takip edebiliyor.

Çocukluğumuzun ve ilk gençlik yıllarımızın geçtiği yerin, üzerimizde unutulmaz kalıcı etkileri ve izleri vardır. Bu çocukluk anılarının geçtiği yıllar, daha sonraki hayatımızda zaman zaman mümkün olsa da yeniden dönme gereği duyacağımız -ama asla dönemeyeceğimiz- kaybedilmiş özlem dolu yıllardır. Sonraki hayatımızdaki boşluklara küçüken acı-tatlı elde ettiğimiz birtakım deneyimler sonucunda çekilmiş fotoğraf karelerini yerleştiririz. İleriki yaşlarımızda çoğu zaman bu fotoğraf karelerine yerleştirdiğimiz resimlere bakarak teselli buluruz.

Çocuklukta elde edilen bu ‘etki’, bu ‘izlenim’ şüphesiz bir sanatçının hayatında daha bariz ve daha dışa vurulmuş çizgiler halinde kendini gösterir ve eserlerine de yansır. Küçüken yaşananlar, karşılaşılan olaylar çocukluk döneminden kalma o beyaz sayfada ilk karalandığı haliyle durur. İşte bu yönden söz konusu ettiğimiz ‘etki’ sürekli ve kalıcıdır. Çocukluk yıllarında elde edilen kazanımlar insanı ister istemez devamlı olarak etkiler, ‘belki de yönlendirir.’

Bu “yönlendirme” işini, Maraş bağlamında düşünürsek şair ve yazar tabiatlı insanlarda daha çok görürüz. Onların yaşadıkları ve gördükleri şeyler eserlerine yansır ve bütün bunları ölümsüzleştirir. Yukarıda sorduğumuz “Maraş’tan neden bu kadar çok yazar ve şair yetişiyor?” sorusunu, burada, yazarlarımızın yaşadıkları şehirle ilişkilendirirsek, cevabı da kendiliğinden ortaya çıkar. Dolayısıyla mekân, coğrafya ve insan arasında doğrudan doğruya bir bağ vardır.

* * *

Biz bu çalışmada, Kuddûsî Baba’dan Necip Fazıl’a, Cahit Zarifoğlu’ndan Mustafa Aydoğan’a ve daha onlarcasına kadar

Maraş'ın yetiştirdiği şair ve yazarlardan bahsetmeyeceğiz. Elinizdeki kitapta, sadece Maraş'tan değil, ülkemizin her tarafından 1940'lı, 50'li yıllarda İstanbul'a gelip kendi kuşağını ve sonraki nesilleri etkileyen, duruşuyla onlar üzerinde iz bırakan karakter abidesi bir şahsiyet üzerinde duracağız: Rahmi Eray.

Rahmi Eray geride herhangi bir eser, evlat ve kendisini takip edebileceğimiz bir kaynak bırakmadı. “Başları üstünde hece taşları” diyebileceğimiz Karacaahmet'teki mezar taşından gayri bir şeyi yok. Ancak onu bugün, yazılı eser bırakan çoğu kimseden ve adları ezberletilen çoğu şöhretlerden daha çok hatırlıyor ve daha çok anıyoruz. Çünkü, “bâkî kalan gök kubbede hoş bir sadâ” bırakarak gitmiştir. Ölümünün ardından yaklaşık 70 sene (ö. 1958) geçtikten sonra biz bugün onu anmaya ve anlamaya çalışıyorsak, gök kubbenin altındaki mahzun gönüllerde bıraktığı bu “sadâ” dolayısıyladır.

Rahmi Eray'la ilgili olarak ölümünden sonra 1960 yılında broşür şeklinde küçük bir kitapçık yayımlandı.¹ Ezel Erverdi'nin gayretleriyle 1992'de yapılan bir anma toplantısında aynı broşürdeki seçme yazıların yer aldığı iki formalık bir baskı daha var.² Yine Ezel Bey'in çabalarıyla, bunun daha genişletilmiş şekli, broşürdeki bilgilere ek olarak “Mutasavver Bir Parti Programı” ile birlikte 2000 yılında *Elbistanlı Rahmi Eray* ismiyle kitaplaştı.³ Ölümünden sonra Rahmi Eray isminin yaşatılmasında, vefa örneği Ezel Erverdi'nin payı ve fedakarlığı şüphesiz büyüktür. Kitapta kendisi, İsmail Dayı, Ferruh Bozbeyli, Nurettin Topçu,ERCÜMENT KONUKMAN, Ö. UĞUR KÖKTEN, M. HİLMİ ERGİNÖZ, M. ORHAN OKAY, AYHAN YÜCEL, OSMAN AKKUŞAK, MUSTAFA KÖK, ERGÜN GÖZE gibi yayıncı, politikacı, akademisyen ve yazarların Rahmi Eray'la ilgili, onun karakter ve mizacını yansıtan, düşünce ve eylem planına eğilen yazılar yer almaktadır. Yine Ezel Erverdi'nin gayretleriyle aynı çalışma

1 *Rahmi Eray*, Milliyetçiler Derneği Neşriyatı, Çeltüt Matbaası, İstanbul 1960, 35 s.

2 *Rahmi Eray İçin*, Emek Gazetecilik ve Matbaacılık, İstanbul 1992, 32 s.

3 *Elbistanlı Rahmi Eray* (Derleyen: Ezel Erverdi), Dergah Yayınları Anadolu Kitaplığı, İstanbul 2000, 122 s.

genişletilerek *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi* adı ile yıllar sonra yeniden kitaplaştı.⁴ Ezel Bey ta Elbistan'a kadar gidip, Eray'ın akraba ve yakınları ile görüşerek kitabı daha da zenginleştirdi. Burada yine ilave olarak basında çıkan yazılara ve röportajlara da yer verilmiştir.

Dergah Yayınları'nın sahibi Asım Erverdi'nin de izni ile elinizdeki yeni baskı daha da genişletilerek Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından yayına hazırlandı. Bu yayında da ilk defa okuyacağımız ilave yazılar vardır: Rahmi Eray'ın ev arkadaşı Dr. Halil Tuncer'in hüsnü şahadet diyebileceğimiz yazısı yakından bir tanıklık belgesidir. Emin Işık'ın Nurettin Topçu ile ilgili çalışmasından konumuzla ilgili aldığımız bölüm de kitabı tamamlar niteliktedir. Hemşerimiz Bahtiyar Arslan, Rahmi Eray'ın Dr. Orhan Alper'e yazdığı bir mektuptan yola çıkarak "Bir Mektubun Söyledikleridir" başlığı ile güzel bir yazı kaleme aldı. Arif Bilgin'in aile ve şeceresi ile ilgili "İçeriden" verdiği bilgiler de önemli. Mustafa Kök Hoca'nın önceki baskıya da giren, "Akif'ten Bugüne Asım'ın Nesli" bağlamında "Sade İnsan Bilgeliği ya da Rahmi Eray'ları Tanımak" başlıklı yazısı gerçekten doyurucudur. Bütün bunlara ilaveten yazısı bulunan diğer imzalar: Orhan Âlimoğlu, Mehmet Nuri Yardım, Şerif Aydemir, Hüseyin Yorulmaz ve Erol Elmas.

Bu kitapta yer alan yazıları okuyanlar, zaman zaman tekrara düşüldüğünü ve mükerrer görüşlere yer verildiğini söyleyebilir. Bu da normal karşılanmalıdır. Çünkü Rahmi Eray'ı bizzat görerek ve tanıyarak kaleme alınmış birkaç yazının dışında herhangi bir kaynak bulunmamaktadır. Yazılan yazıların çoğu ona bina edilerek kaleme alınmıştır. Bizzat tanıyanların bile çok azının hayatta olduğu bir kimseden bahsediyoruz.

Büyükşehir Belediye Başkanı Fırat Görgel ve Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Duran Doğan'ın kadirbilir ve vefalı bu davranışı olmasaydı elinizdeki çalışma ortaya çıkmazdı. Görüldüğü gibi Maraş'ın yetiştirdiği, adını duyduğumuz ve

4 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi* (Hazırlayan: Ezel Erverdi), Dergah Yayınları, İstanbul 2019, 184 s.

duymadığımız nice değerlerin önümüzü aydınlatmaya devam ettiğini görüyoruz. Yeni nesillere bu değerleri tanıtmak, gündeme getirmek boynumuzun borcudur. Yetkililerden, bu ve buna benzer çalışmaların Maraşlı diğer şair ve yazarlara, düşünce ve kanaat önderlerine de teşmil edilmesini umuyoruz.

Eskilerin “nümûne-i imtisâl” dediği ahlâk timsali ve yayılarıyla çağdaşlarına ve hepimize örnek olan Rahmi Eray’ (lar) ı rahmetle anarken, sözü Şair Bâkî’nin bir şiiri ile bağlamak istiyorum:

Seni Yûsuf’la güzellikte sorarlarsa bana

Yûsuf’u görmedim ammâ seni ra’nâ bilirim

“Ra’nâ” yani çok güzel, pek âlâ. Öyle ki devrinde güzelliği ile nâm salan saraydaki Züleyha’nın bile yüzüne kimse bakmazken, yıldızlara nispetle ay misâli dikkatler hep Yusuf’un güzelliği üzerinde toplanmıştır. Bâkî olan ve muhtaç olduğumuz şey de Yusuf’un bu güzelliğidir.

Bizi iyi ve güzel yapan şey, işte bu güzellikten aldığımız pay kadardır.

EZEL ERVERDİ

RAHMİ ERAY'I ANLAMAK VE ONUN YOLU⁵

“Düğümler kördüğüm olmadan çözülmeli.”

Rahmi Eray

Rahmi Eray ismini ilk defa Milliyetçiler Derneği'nde rahmetli Sıtkı Evren'den duymuş, onun verdiği derneğin yayınladığı *Rahmi Eray* kitapçığını okumuştum. Kitapçığı oluşturan yazılar; 10 Ekim 1959 günü, Milliyetçiler Derneği'nin düzenlediği anma toplantısındaki konuşmalar. Beş yazı da Rahmi Eray'ı birçok yönüyle anlatıyordu. Herkesin Rahmi Ağabeyi. Kendisinden epey büyük olan Nurettin Topçu bile “Ağabey” dermiş. Okuduklarım ve Sıtkı Ağabey'den dinlediklerimle Rahmi Eray'ı çok sevdim ve muhabbet besledim. Uzatmalı tıp talebesi olması, genç yaşta yakalandığı hastalıkla, on yedi yıl yaşarken insanların müracaat kapısı olması. Sıtkı Evren'den duymuştum: (27 Mayıs sonrası kastederek) “Rahmi Ağabey şimdi yaşasaydı bize mutlaka birkaç çıkış yolu gösterir ve yapabilecekleri söylerdi.”

Dernek faaliyetleri örfi idareden sonra tekrar başlayınca, 13 Ekim 1962'de “Rahmi Eray'ı Anma Toplantısı” düzenledik. Ferruh Bozbeyli Ankara'daki görevinden dolayı gelemedi. Fethi Gemuhluoğlu'nun Rahmi Eray'ı tanıdığı söylenince o zamanlar bulunduğu “Spor Sergi Salonu”ndaki odasında ziya-

5 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi*, s. 7-15

rete gittim, tanıştım, toplantıyı anlattım. Rahmetli Fethi Bey, “Nurettin Bey’in haberi var mı?” diye sorunca, “O da konuşmacı” dedim. Toplantıda Ercüment Konukman, Fethi Gemuhluoğlu, İsmail Dayı, Ayhan Yücel ve Nurettin Topçu Rahmi Eray’ı anlattı.

Hareket Dergisi tekrar yayına başladıktan sonra, onuncu sayıda (Ekim 1966), Ercüment Konukman, Ayhan Yücel, İsmail Dayı ve bendenizin Hareket imzasıyla yazıları yayınlandı. *Hareket*’in elli sekizinci sayısında (Ekim 1970) Fevzi Namıkoğlu imzası ile “Rahmi Eray’ın Ardından” isimli yazıyı yazdım.

Rahmetli Ayhan Yücel ile 1980’den 1992 yılına kadar yeni bir Rahmi Eray kitabı hazırlama konusunu konuştuk. Kitabın değişik tarihlerde yapılan konuşmaları bir araya getirmekten ziyade, derli toplu, rahmetlinin resimlerini de toplayarak gelecek nesillere tanıtacak bir hüviyette olmasını istiyorduk.

Elbistanlı Hilmi Enginöz’ün gayreti ile Elbistanlılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği, 11 Nisan 1992’de Milli Kültür Vakfı Salonu’nda Rahmi Eray toplantısı tertip etti. Rahmi Eray’ı tanıyan Tıp Fakültesi hocası Hilmi Bey gibi, Alaeddin Akçasu hocanın da katılımıyla Orhan Okay, Ayhan Yücel ve Ferruh Bozbeyli’nin konuştuğu toplantı çok güzel ve eski günleri yâd ederek geçti. Bu toplantıya 1960’da özel olarak yayınlanan kitapçığı (Rahmi Eray ismiyle) yeniden basarak dağıttık.

1998 Mayıs’ında Fatih Gökdağ’la Kahramanmaraş’a Nevzat Özcan’ın arabasıyla Mustafa Kök’ü de alarak Elbistan’a gittik. Vefatından 40 yıl sonra Rahmi Eray’ı Elbistan’da aradık ve andık. Aileden (halasının oğulları) Sait Arığ ve Safi Arığ’la, arkadaşı eczacı Lütfü Ertem ile arkadaşı M. Fethi Akat’ın oğlu Dr. Ahmet Akat’ı tanıdık. Rahmi Eray’ın dünyasını tenefüs edebilmek için Elbistan’ı gezdik. Sait ve Safi Arığ, Rahmi Eray’ın başka bir akrabası, mülklerinden de hiçbir şey kalmadığını söyledi. Zevkli sohbetlerle hüzünlü bir gün geçirerek Elbistan’dan ayrıldık.

Sait Arığ, Rahmi Eray’dan siyasî partilerle ilgili şu sözleri nakletti: “Binaya (partiye) bir merdiven dayanır. Buraya insanlar çıkar. Ne zaman aradığını bulamayanlar çıkar, bina-

nın dışındakiler içindekilerden fazla olursa o parti çöker.” Siyasetten uzak yaşayan Rahmi Eray’ın vefatından sonra eşya, kitap ve evrakları arasında M. Fethi Akat’ın arşivinde saklanan bir parti programını verdiler. Bazı yakın arkadaşları Rahmi Eray’dan böyle bir şey işitmediklerini söylediler, bu programı Rahmi Eray’a mâl etmenin doğru olmadığını belirttiler.

Rahmi Eray için muhtelif toplantılardaki konuşma metinleri ile hakkında yazılmış olanları derleyerek, *Elbistanlı Rahmi Eray* ismi ile kitaplaştırıp, Dergah Yayınları Anadolu Kitaplığı’nın üçüncü kitabı olarak Kasım 2000’de yayınladık.

Remzi Oğuz Arık, Hüseyin Avni Ulaş, Rahmi Eray gibi bu topraklar ve insanları için yurt dışı ve yurt içi güç odaklarına dayanmadan, menfaat hesaplarından uzak, ömürlerini bu topraklar için adayan vatanperverleri yaşatmak, gelecek nesillere tanıtmak istiyoruz.

Eski kıymetlerden yeni kıymetler sistemine geçmek kolay olmuyor. Bu geçişin tarihî, iktisadî, sosyal ve ruhî seyri, sancılı ve zorlu oluyor. Ticarî hayatta; gelen müşteriyi “siftah” etmeyen komşusuna gönderen ve aç yatan komşusundan kendini sorumlu tutan anlayıştan, ferdi üstün gören, bütün müşterileri (serbest rekabet adı altında) kapıda yakalayan ticaret anlayışına, apartmanda kapı komşusuyla bayramlarda bile görüşmeyen bir hayat düzenine geldik.

Çağımızda şehirler, bu mekânlarda yaşayan insanlar, gittikçe yeknesaklaşıyorlar. Şehirler, binalar, sokaklar, insanların giyim-kuşamları birbirini andırıyor. Fabrikalarda bulunan milyonlarca eşya veya makine hep birbirine benzedi. İnsanlar da yaşayışları, eşya ile münasebetleri, anlayışları, davranışları ile birbirine benzedi. Makine medeniyeti (buna sanayi devrimi de deniyor) ve tekniğin kazandırdığı üstün aşamalar, yaşama şartlarını ve hayat standartlarını yükseltti, hatta bir düzene soktu. Bu ilerlemeler insanı mesut edebildi mi? İktisadî ve hayat düzeyi yüksek, insanı “serbest” yaşayan Norveç, İsveç, Finlandiya’da intiharlar ve kalp krizleri neden gelişmesini (!) tamamlamamış ülkelerden daha fazla?

İdeolojiler yanında dinî hayatı idare edenler de insanları

tekdüze giydirmeye ve yaşamaya sevk ediyorlar. Eşitlik, sosyalizm adına, bir zamanlar Çin’de insanlara aynı elbiseler giydirilirdi. Kapitalist ülkeler üretimde maliyeti düşürmek için, konfeksiyon sanayiinde aynı giyeceği milyonlarca üretip farklı toplumlara satıyorlar. Şehirler, binalar, toplumlar, insanlar, yaşama düzenleri sanki artık tek tip. “Globalleşme” günümüzün “kutsal” anlayışı ve kelimesi. “Dünya büyük bir köy olacakmış”. Oldu da. El kadar bir telefonla dünya avuçların arasında. Köyde şehirde. Yolda, mutfakta, bilgisayarda... süratle tapar olduk. Yeknesaklaşan ve süratle alışan insanın şahsiyeti üzerine ve onun çocuklarının geleceğini konuşmak tehlikeli, hatta sakıncalı bir konu oldu.

Rahmi Eray’ın sürat ve acele ile ilgisi yoktur. Yaşasaydı ve bu günleri görseydi, nasıl yorumlardı? Rahmetli Mehmet Kaplan; “Daire eski Yunan filozoflarının söylediği gibi en güzel en mükemmel şekildir. O karışıklığın tam zıddıdır. Derler toplar, nizam altına alır” derdi. Rahmi Eray’ı da bir daire gibi görebiliriz. Bir merkez ve bunun etrafında merkeze aynı uzaklıktaki yuvarlak, iki ucu birleşmiş çizgi.

Bu merkez ve etrafındaki çizgi, insanı, boşluktaki insanı, yolunu-yörüngesini kaybetme durumundaki insanı derler toparlar. Yalnız Elbistanlılara değil Türkiye’nin her bir ucundan İstanbul’a gelen gence o dairede yer vardır, huzur vardır. Rahmi Eray’ın meşhur sözlerinden sadece ikisi:

- “İnsanlar, çoğu kere tekrar gireceği kapıyı kendi elleriyle kapatır.”

- “Müslümanın yükü hafif gerek.”

Kendisine gelenlerin derterine çare bulan bir doktor gibidir. Kişilerin meselelerine büyük-küçük, basit-önemli demeden eğilir. Etrafını çevreleyen ve gittikçe sayıları artan gençlere karakter aşısı yapar. Söz vermenin, sözünde durmanın “namus” demek olduğunu hayatı boyunca telkin eder. Onları güçleri oranında hizmet ehli olmaya sevk eder. Hasbî, karşılık beklemeden hizmet. Bir örümceğin Hakk’a götürebileceğini bildiği gibi, Talaşçı Veysel’den “hizmet ehli”liğin adeta felsefesini yapar.

Yakın arkadaşları “Kibirliydi, sonra kibrinden sıyrıldı” derler. Belki gururu kibir gibi gözüküyordu. Kendi derdi ve ızdırabına kimseyi ortak etmez. Hafızası çok kuvvetlidir. Kimseyi doğrudan tenkit etmez. Dolaylı ve genel hitaplarla karşısındakine hakikati gösterir.

Hastalığı ile dost olmuştur. On sekiz sene ölümle karşı karşıya yaşadığı halde sık sık tekrar eden hecmelere rağmen tevekkülden ayrılmaz.

O dünyaya sanki hep vermek için gelmiştir. Kalabalıklar arasında yalnız yaşayan muhtarilerdendir. Her zaman müracaat edilen, yardımını istenen, kalabalık çevresine rağmen yalnızlıkla dolu günler geçirir. Kindarlara merhameti, şiddet ve hiddetlilere itidali, nefise karşı aklı, asilere karşı hürmeti öğreten bir “muallim”dir.

Topluma yön veren kişinin şahsiyetini toplumun hareket ve davranışlarından, yolundan, yönünden anlayabiliriz. Faziletli bir liderin renk ve şeklini toplumun kımıldanışlarından görürüz.

Arkadaşlıkların ve hatıraların ömrü ne kadar sürer? En unutulmaz hatıralar ve bunların tesirleri kaç sene yaşayabilir? Ömürleri hayır, hakikat, hizmet ve insanları gerçek saadete götüren yolu göstermekle geçiren, insanlık idealinin örnek şahsiyetlerinin, arkadaşları üzerinde bıraktığı izler, yalnızca hatıralar yumağından mı ibarettir? Zor bir soru, zor bir imtihan. Rahmi Eray’la yaşanmış hatıralar, sevgisine ve lekesiz arkadaşlığına seneler sonra dönmek “güzel” bir şey.

Rahmi Eray’ı tanıyanlar ve sevenler, onun dairesi içinde bulunanlar bir “topluluk” olabildiler mi? Onun en büyük eserleri sevenleri mi, bıraktığı hatıralar veya sarf edilmiş sözleri ve hareketleri mi? Ondaki feyz aldığı söyleyenler onu anlayabildiler mi? Tek tek tanıdığınızda bu günkü toplumda gerçekten mükemmel insan olduğunu gördüğünüz bu kişiler neden bir topluluk, bir devamlılık gösterememişler? Tespihin dağılmış taneleri gibi, o günlerin “hoş” havası bittikten sonra, hayatın esiri olup pragmatik yollardan yürümeyi mi tercih ettiler? Yoksa güçleri mi yetmedi? Kim bilir?

İnsanın yaptıklarıyla, yüreğinden, aklından geçenleri bilmek zor. Onun hakkında yazılanların azlığı; kurduğu derneği ve halkayı, siyaset pazarlıklarında ve karanlık dehlizlerden gelen telkinlerle önce işlevsiz kılan, sonra da kapattıran 1960'lı yılları ve insanları hatırlayınca üzülmemek, kötümser olmak elde değil.

Ayhan Yücel, “İnsan, insanın kıymetini bilemiyor. Onu ancak ve ancak Allah bilebilir” diyor ve Rahmi Eray’dan naklediyor: “İnsanlar iyiliği çabuk unuturlar. Unutturmamak için ne yapmalı? Unutulan bir insana yardım nasıl olur? Unutturmamakla olur. O halde devamlı iyilik yapmalı, unutmak araya girmesin.”

Günümüzde borcun dövizle verildiği, gücün hatta aklın “para” ile ölçüldüğü, Rahmi Eray’ın kıymet hükümlerinin; bugünkü dünyamız için adeta “geçersiz” olduğu başka bir hakikattir. O tüketim toplumuna “son fayda” teorisini öğretmeye çalışır.

“Dostlarının sevgisini, düşmanlarının hürmetini kazanmış” Rahmi Eray’ın muhabbet rahlesinden geçmiş insanların öğütlerini, arkadaşları arasındaki ölmez hatıraları, bu kitapla nesillere bırakmak istedik. Günümüzde birbirine benzeyen insanlara farklı ve hususiyet sahibi bir insanın yaşadığını göstermek istedik. Namı yok, şöhreti yok, mesleği ve sıfatı yok, mülkü ve parası yok, adını devam ettirecek ailesi ve kimsesi yok. Ama sözleri ve davranışları var. Bunlar Yunus misâli yarınlara kalsın istedik.

Rahmi Eray için Nurettin Topçu: “Tespahi çok, ibadeti bol değildi, lakin her hâli dua, her sözü tespih oldu.” Ferruh Bozbeyli de, “Öğütlerini örnekleriyle yaşayan insandı” diyor.

Evet, bu dünyadan bir benzeri zor bulunan Rahmi Eray geçmiş. Allah rahmet etsin, mekânı cennet olsun.

EZEL ERVERDİ

RAHMİ ERAY⁶

Rahmi Eray'ın aramızdan ebediyen ayrılışından bu yana sekiz uzun yıl geçti. Fakat hâlâ tertemiz ve lekesiz dostluğu, eşsiz kalbi, sevgisi ve örnek şahsiyetiyle aramızda adeta yaşıyor.

Rahmi Eray büyük kitleler için belki bir meçhuldü. O'nu tanımak bahtiyarlığına erişen mesut kişiler için ise "Örnek bir insandı". Tevazuu, saffet ve samimiyeti fikre ve varlığa hürmeti tamdı. İzdırabı içinde sevinçli, ızdırabı içinde kuvvetliydi. Hizmeti kendine şîâr edinmişti. Muazzam bir hafıza kuvvetine sahipti. Hadiseleri akıl ve mantık süzgecinden dikkatle geçirir ve çok defa bir hükme varırdı.

Hastalığı sebebiyle hareketsiz yatmaya mecbur olduğu bir gün beraber kaldıkları arkadaşının dalgınlıkla "yale" kilitli olan oda anahtarını içerde unutması, yataktan kalkması katiyetle men edilmiş olan Rahmi Eray için ciddi bir problem olmuştu. Kilitli olan kapının açılabilmesi, kilidin sökülmesi veya kapının kırılması ile mümkündü. Bunun dışında tek hâl yolu, yatağının karşısında bulunan yarı açık pencereden, yastığının altında olan yedek kapı anahtarını sokağa atabilmektir. Ve öyle yaptı. Kapı dışarıdan açılıp arkadaşı girdiği zaman, onu sevenlerin müşterek tabiri ile Rahmi ağabeyin bu hadiseden çıkardığı hüküm ne kadar da enteresandır: Rahmi ağabey "Paşa, demişti, biliyor musun; insanlar çok kere tekrar girecekleri kapıyı kendi elleriyle kapatırlar."

Rahmi Ağabey, 1918'de Elbistan'da doğdu. Varlıklı bir

6 *Hareket Dergisi*, Ekim 1966, Sayı: 10

ailenin çocuğu idi. Bir yaşında babasını, on dört yaşında annesini kaybetti. Zeki ve çalışkandı. İlk ve orta mekteplerde üstün bir başarı göstermişti. 1937 senesinde Adana Lisesi'ni de aynı şekilde bitirdi. 1938'de İstanbul Tıp Fakültesi'ne başladı.

Elbistan'ın Kapıdere istasyonundaydı. Bütün akraba ve tanıdıkları gelmişlerdi. Kendisini İstanbul'a yolcu ediyorlardı. Kuş kadar hafıftı. Güzel giyinmişti. Kibir, gurur, neşe ve gösteriş duygularının tesiri ile sarhoştı. Şefkat ve muhabbetle uğurlanıyordu. Hepsinden memnundu ama şu sepeti bir türlü almak istemiyordu. Sepette yolda yemesi için zevkle ve şefkatle hazırlanmış yiyecekler vardı. Almasa onları kırmış olacaktı. Alsa, kendisine yük olan bu sepeti ne yapacaktı. Çalımla gidip restorantta yemek yemek varken, iptidai ve fukara insanlar gibi kompartımanda sepeti açıp herkesin içinde yemek hiç olur şey miydi? Çaresiz sepeti alacaktı. Almıştı. Almıştı ama tren istasyondan ayrıldıktan bir müddet sonra pencereden fırlatıp atmıştı. Nimete karşı işlemiş olduğu bu nankörlük, sonraları onun tertemiz ruhunda derin yaralar açmıştı. Ve bu hadiseyi ömrü boyunca unutmadı.

1941 yılında gittiği bir futbol maçında rahatsızlandı. Bir müddet sonra yatağa düştü. Doktorlar "Trombo-filebit" demişlerdi. Yani kanın bir nevi damarda kendi kendine pıhtılaşması. Hastalığı muhtelif fasılalarla ölümüne kadar sürdü. Çok ciddi safhalar arzetti. Hayat ile ölüm arasında gitti, geldi. Dikkate şayandır ki, bu hastalık Rahmi Eray'a adeta ilahî bir tesir icra etti. Kendisini öğrendi. Manasız gurur ve kibirlerinden sıyrıldı. Onu insan-ı kâmil yaptı.

Bir gün Talaşçı Veysel'i tanıdı. Talaşçı Veysel, sırtında küfesi ve ayağında yırtık bir ayakkabı ile basit bir hamaldı. Ama herkesten farklı bir yanı vardı: "Sadece kendi ayağına basıldığı zaman değil, başkasının ayağına basıldığı zaman bile acısını duyanlardandı." Fevkalâde az olan imkânlarını başkalarıyla cömertçe paylaşabiliyordu. Karın lapa lapa yağdığı, soğğun dondurucu olduğu bir kış gününde, sırtında talaş küfesi ile saatlerce adres aramış ve sözünde durmuş insanların ruh huzuru içinde sobalarını kendi eliyle yakmış; para sözü edilen-

ce de: “Aman efendi, insanlık öldü mü, ne zaman olsa verirsiniz.” diyerek savuşup gitmişti.

Talaşçı Veysel, Rahmi ağabeyde derin izler bıraktı. Ona adeta “hizmet ehli” olmayı öğretti.

1948’de Türk Kültür Ocağı’nda Rahmi Eray’ı bir itidal unsuru olarak görüyoruz. Çeşitli heyecan ve duyguların çarpıştığı bu ocakta büyük hizmetler ifa etti. Hakikat yolunun hislerin selâmet kazanması ile bulunabileceğine inanmıştı. İnsanların sözlerinden önce içlerinin düzeltilmesini istiyordu. Mantıktan evvel ahlâk düzelmeliydi. Bu sebeple ahlâkı ıslah yolunda çetin mücadeleye girişti. Anlaşılmadı. Hırpalandı. Ocaktan ayrıldı. Lakin kimseye güvenmedi. Bundan sonra evi gençlere ocak, dernek ve hatta Dergah olacaktı.

Artık o, hastasına deva bulmayı kendisine zevk edinen bir doktordu. Anadolu’dan tahsil için gelen gençlere hakiki bir mürşit oluyordu. Kendisine yaklaşan muzdarip gönüllere, sabır ve şükür aşısı yapıyordu. Kendisi için duası yoktu denilebilir. Ve “herhalde kendi varlığı hesabına yönelmiş bir isyanı da yoktu. Bu güneşin altında yaşayanların pek azı Rabbine şükürün bu mertebesine erişebilmiştir. Tespihlerini binlerce ve binlerce Allah’a hamd lafzı ile aktarıp döndüren duygusuzların, ömürlerinde bir kere bile samimiyetle Allah’ına şükretmesini bilmedikleri” günümüzde o, bir şükür abidesi olarak yükseldi. İnsanoğlunun aza kanaat etmeyen, çoğa doymayan iştihasına karşılık; uzun seneler, senenin birkaç ayı müstesna bütün günlerini yatakta geçirmeğe mahkûm olmasına rağmen “hâli bin şükür ve varlığı bir şükür hadisesi oldu.”

Etrafını çeviren ve gittikçe genişleyen gençlerden müteşekkil halkaya devamlı ve sistemli olarak akl-ı selim ve karakter aşısı, müsamaha ve insaf tavsiye etti. Söz vermenin ve sözünde durmanın namus demek olduğunu hayatı boyunca telkin etti. Ve bizzat tatbik etti.

1953’de Milliyetçiler Derneği’nin kuruluşunda büyük gayretler sarf etti. Adeta bu derneğin isim babası ve manevi bir lideri idi. Derneğin çalışmalarını yakından takip etti. İdarecilerinin yetişmeleri ve daha faydalı faaliyetlerde bulunabilmeleri

için çırpındı.

Milliyetçilik davasında büyük hamlelere girişeceği bir sırada hastalığı fazlaştı. Ölüm adeta eteğini çekiyordu. Bu acı ihtar karşısında bile isyana hacet görmedi. Bu sıralarda büyük veli merhum Abdülaziz Efendi ile tanıştı. Bu tanışma Rahmi Eray için ruhunda aradığı aydınlığa kavuşma vesilesi oldu. “İnsanı kendi içine çeviren ve içindeki sonsuzlukta mesafeler katettiren bu dini harekette iradesinin muhtaç olduğu tatmini buldu. İlhamlara ve sırlara açılan kalbi, çile ile dolu hayatının mükâfatı olarak ulvî bir manevi merteye kazandı.”

Son zamanlarda bir “guatr” hastalığına tutulmuştu. 12 Ekim 1958’de şu fanî dünyadan sessizce göçüp gittiği zaman, arkasından ne bir şöret, ne de bir servet bıraktı. Hayatı boyunca yaptığı sosyal hizmetlere karşılık ne bir alkış ne de bir nimet umdu.

O, millî değerlerin her gün biraz daha ayaklar altına alındığı günümüzde vermenin, karşılıksız verebilmenin hazzı ve ihtirası içinde çırpındı, durdu.

“Yaşamak, hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir” diyordu. Yaşadığı müddetçe hizmet etti, şükretti ve af diledi.

Allah rahmet eylesin.

FEVZİ NAMIKOĞLU

RAHMİ ERAY'IN ARDINDAN⁷

“Diyarbakır’da bir öğretmen, İzmir’de bir iktisatçı, Tarsus’da diş hekimi; Borçka’da, Fatsa’da bir tabip, İstanbul’da bir gazeteci... Ankara’da, Bolu’da, Hopa’da, Erzurum’da, Elaziz’de hukukçu, öğretmen, mühendis, hekim ve üniversite talebeleri!..” O zaman bu birbiriyle ilgisiz gençleri toplayan irade kimdi? Bizlere, onun muhabbet kucağına yetişemeyen bir nesle; adeta abideleşen hareketleriyle hayat ağacı olan, şahsiyetinin bütün unsurlarını içimizde sindirmeye çalıştığımız bu millet mistiği kimdi? Bu nasıl bir insandı? Arkadaşları arasında ölmez hatıralardan başka hiçbir eser bırakmadan giden fakat her kalpte silinmesi zor izler bırakan bu insan, nasıl bir insandı?

O bin yıllık tarih zincirimizin bir halkasıydı.

*

Bu milletin kanı ve imanı ile yürüttüğü İstiklâl Savaşı’nda ve ondan sonraki devresinde hak yolunda cesaretin sınırsız boşluğunda dolaşan, “namus, hamiyet, vatanseverlik” kalesi, Erzurum’un Kümbet Köyü’nden çıkan bir yiğit tanıdık: Hüseyin Avni Ulaş. Vicdanından başka kimseden mükâfat görmek istemeyen, yaptığı iyiliklerle iftihar etmeyen, gördüğü kötülüklerden de hiçbir zaman meyus olmayan bir irade tanıdık. Devrin bütün istibdatlarına rağmen, “karımı ve çocuklarımı Köprü’nün üzerinde gaz dökerek yaksalar yine bu davadan vazgeçmem” diyen millet mistiğinden; hak karşısında korku tanımıyışı, fazileti, doğruluğu ve millet için çalışmayı öğrendik.

*

⁷ *Hareket Dergisi*, Ekim 1970, Sayı: 58. Fevzi Namıkoğlu, Ezel Erverdi’nin takma adı, müstearıdır.

Eski mazisini unutmak ve unutturmak isteyen bir devrin ortasında, iradesi felç olmuş bir neslin içinde, daima gülen yüzü ile yardıma her zaman hazır bir çehre daha tanıdık. Binbir çile ile okuyan, okuma nimetine ulaşan, yoksul Anadolu'nun tâ bir köşesinden, Kozan'dan, yanık çehreli Türkmenlerden kopup Paris'in ilim, sanat, aşk ve kozmopolit havasında dolaşan, "ilim nasıl ilk şüpheden doğdu ise topluluğun kaderi önünde kendisini unutan; kendi kaderini topluluğun kaderine katan, karıştıran" bir millet mistiği daha görüyoruz. Fransa'da Anadolu'nun dört asırlık dertlerine bir hekim gibi eğilir. Orada gençlerle olduğu kadar kendi yaşıtlarına da mektep olan, mesuliyet aşılایıcı bir mistik gibi çalışır. Daima kırılmaya hazır, nazik ve nadide kalbiyle bu toprağı gurbetteymişçesine dolaşır durur. Tadılan ızdıraplardan ideallere uzanışı, bir idealde mektep oluşu, bu milleti sevmenin ne demek olduğunu Remzi Oğuz Arık'tan öğrendik.

*

Izdirabıyla sevinçli, on sekiz yıl çektiğı amansız hastalığın öğrettiğı Eyüp sabrı içinde kuvvetli ve âsûde, insan kurtları arasında insanlık mümessili bir millet mistiğı daha: Elbistanlı Rahmi Eray. Veya "Rahmi Ağabey". Şahsiyetinde neler yoktur ki. Bütün varlıklara hürmet, fikre sayğı, sınırsız dostluk, tevazu, sabır, hizmet ehli olmanın bütün cepheleri... Ve her şeyden önce bir üslûp. Remzi Oğuz Arık'ın Fransa'da yaptığını Rahmi Eray İstanbul'da yaptı. Cihangir'de, Samatya'da, Beyazıt'ta, Fatih'te, Malta'da, Sofular'da, Çarşamba'da, Cevdetpaşa'da ve nihayet Göztepe'de sadece oturmadı, aynı zamanda oralar da birer mektep oldu. İnsana eğilmesini ona değer vermesini bilen bu müstesna insanın eserleri yalnızca yetiştirdiğı insanlardır. "Rahmi Eray, İstanbul'a yüksek tahsile gelen Anadolu çocuğunu kucaklamış, onlara gayret ve kuvvet vermiş, onlara akıl ve örnek olmuş, istikâmet vermiş, hizmet ehli ve kalp adamı olmaları için gereken kıvılcımı vermiştir. Onun yaşattığı mümtaz şahsiyetten ve hareketlerinden hizmet ehli ve kalp adamı olmayı öğrendik.

*

“Ölüm niçin geç istenir? Zira yaşamak; hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir de onun için” diyen Rahmi Eray’ın hayatı sonsuza açılan bir hamle ve duadır.

1918’de Elbistan’da doğuyor. Bir yangın yerinin enkazını andıran Anadolu, arka arkaya verdiği amansız mücadelelerden bitap düşmüştür. Bu ortamda; babasını bir, annesini ve amcasını on dört, babaannesini on beş yaşında kaybeden Rahmi Eray yetimliğin mektebinde büyümüştür. Onun hayatı sonsuza açılan bir dua gibidir.

1931’de Maraş Ortaokulu’nda orta tahsiline başlar. 1937’de Adana Lisesi’nden mezun olur.

Elbistan’ın Kapıdere tren istasyonunda 1937’nin ekinde kalabalık bir grup tarafından uğurlanan “Rahmi Efendi”, kuş kadar hafif ve neşeli, gösterişe meraklı, büyük şehir için diktirdiği elbiseleriyle yakışıklıdır. Uğurlayıcıların şefkat ve muhabbetle hazırladıkları yiyecek sepetini almak istemeyen genç, kompartımanda çıkın açarak değil, lokantalı vagona giderek yemek istemektedir. Fakat nazik kalbi hazırlanan sepeti de red edemez. Halen Haydarpaşa’da köyden gelmişliğin, köylülüğün sembolü gibi görülen sepet, o zamanda utanılarak, trenin hareketinden biraz sonra dışarı atılmıştı. Rahmi Eray, hafızasından atamadığı, sonraları benliğinde derin gölgeler bırakan bu olayı, gördüğü ve hissettiği vefasızlıklara örnek getirerek anlatır.

1938’de İstanbul Tıp Fakültesi’ne kaydolar. Bir ömür kadar uzun süren fakülte hayatı, vefatından birkaç ay önce -sanki dünyada kimseye, hiçbir şeye borçlu kalmamak istemişçesine- son stajını da 1958’de tamamlar.

1941’de yakalandığı bir damar hastalığı ve onu takip eden kalp hastalıkları zaman zaman onu yatağa, hareketsiz yatmaya mecbur eder. 1942’den sonra onu milliyetçilikte ve gençleri yetiştirmede yeni bir ocak olmanın hamleleri içinde görüyoruz. Artık küçük-büyük herkesin “Rahmi Ağabey”i olmuştur.

Tarih birkaç kişinin hayat hikâyesidir diyen düşünöre hak vermek gerekir. Topluma yön veren kişinin şahsiyetini,

toplumun hareket ve davranışlarından, yolundan, yönünden anlayabiliriz. Faziletli bir liderin renk ve şeklini toplumun kıymdanışlarında görüyoruz.

Rahmi Eray etrafındaki gençlik halesine şahsiyetinin aşısını yapabilmiş, ender meçhul kahramanlardandır. Sevgi ile her insana yaklaşan kalbi; insanda, insanlığın birçok vasfını görmede, insanı bilme ve tanımada ustadır. Bir örümceğin Hakk'a götürebileceğini bildiği gibi, Talaşçı Veysel'de "hizmet ehli" olmanın -adeta- felsefesini yapmıştır.

Hayatının bir anında tevazu ve samimiyetten ayrılmadan çevresine ayna vazifesi görür. Onun aynasında herkes kendini görür. Vefalı dostluğu dayanılmaya, arka verilmeye değer. 18 yıl çektiği hastalığından bir kere olsun bir "ah" dediği duyulmaz. Sık sık kaldırıldığı hastanelerde her zaman ki sakinliğiyle telaşa kapılan doktor ve hemşirelere bilgisi ve sükûnetiyle yol gösterir.

Sanki o dünyaya yalnız vermek için gelmiştir. Çevresindekilerin dertlerini, meselelerini bilir, hal çaresi bulur, her yara deva olmak ister. Herhalde duasında hiç kendi ve kendine ait istekler yoktur.

O, kalabalıklar arasında yalnız yaşayan muzdariplerdendi. Her dakika müracaat edilen, her an yardım istenen, büyük bir kalabalığın çerçevesine rağmen yalnızlıkla dolu geçen günler... seneler. Büyük ruhların hep müşterek kaderi olan ızdırap, Rahmi Eray'ın içsel mektebidir.

Kindarlara merhameti, şiddet ve hiddetlilere itidali, nefise karşı aklı, asilere hürmeti öğreten muallimin son seneleri, sonsuzlukta mesafeler kat ettiren mistik bir devredir.

Vefatının on ikinci yılında rahmetle anıyoruz.

İSMAİL DAYI

RAHMI ERAY'IN HAYATI⁸

Her yaşta onu tanımış olanların müşterek hitabıyla Rahmi Ağabey.

Mertliğin, faziletin ve bütün manası ile sabrın timsali. Büyük kalabalığa ve yolunu arayanlara ışık tutan örnek insanlardan biri.

Onu, bizim ifademizle tanıyacak olanlar, kullandığımız kelimeleri çok görmesinler. Eğer bizzat tanışalardı, ifadelerimizdeki zayıflığı derhal anlayacaklar ve sizin sözleriniz onu ifadeden çok uzak diyeceklerdi.

Kendisini tanıyanların; binler, hatta on binler olduğunu biliyoruz. Fakat, yüz binlerce gönüle bu meçhul ateşten kıvılcımlar taşımak istiyoruz. Eğer kaybettiğimiz; sadece beş on kişinin büyüğü veya milyonların tanıdığı, fakat; sığ ve meselesiz bir insan olsaydı, sizleri buraya kadar yormazdık. O, üç günde kendisini unutturacak ve klasik merasimlerle geçiştirilecek tiplerden değildi.

Biz fikirlerinin tahlilini diğer kardeşlerimize bırakıp kısaca hayatını anlatmak ve bir iki hâtıramızı nakletmek istiyoruz.

Nüfus kaydına göre: Abdurrahman Eray. Maraş'ın Elbisatan kazasının Kızılcaoba mahallesinde, 132 no'lu hanede dünyaya geliyor. Hususî kayıtlarına göre Kasım sonlarıyla Aralık

8 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi*, s. 20-26; Bu yazı, Erdem Bayazıt yönetiminde çıkan, Kenan Seyithanoğlu'nun delâleti ve İsmail Dayı'nın izni ile *Dört Mevsim Maraş* 2004 Kış 1 sayısında da yayınlanmıştır.

başlarında, muhtemelen 30 Kasım 1918 tarihinde doğmuştur.

Babasını adı: Mustafa; annesi: Fatma Hanım; dedesi: Abdurrahim; amcası: Durdu Efendi. Üzerinde çok tesiri olduğunu söylediği babaannesi: Hatice Hanım. Lakabı: Cindurdular. Annesi de Maraşlı Doktor Mustafa Efendi'nin baldızı. Dedesi ve babası coğrafi yakınlığı ve o zamanki vilâyetlerimiz olan Suriye, Irak gibi yerlerle kasabası arasında manifatura ticareti ile meşgul. Hâlleri iyi ve eşrâftan.

Dedesini görmemiş, babasını da bir yaşında kaybedince annesi ile beraber babaannesinde kalmışlar.

1924'te Elbistan Gazi Paşa İlkokulu'na giriyor, babaannesinden ayrılmıyor. 1931'de teyzesinin yanında okudu. Maraş Ortaokulu'na kaydoluyor (15 Ekim 1932). Ve henüz 14 yaşında iken annesini kaybediyor. Babasının vefatından sonra, geniş arazi ve ticaret işlerini üzerine almış olan amcası Durdu Efendi, umumî iflâs senelerine rastlayan bu yıllarda serveti eritiyor ve ortaokul son sınıfında iken amcasını da kaybediyor. Amcası ölüm döşeğinde iken, konu komşunun bulunduğu bir mecliste: "İşte servet gitti, yetimler ve dullar arkada kaldı, kendi de bırakıp gidiyor," mealinde konuşmalar oluyor. Rahmi Ağabey, bu sözlerin kendisine çok dokunduğunu ve küçüklere söz olmayan bu mecliste 100 milyon olsaydı tamamını harcaması için amcama vermeyi ne kadar isterdim, diye anlatırdı.

Yine bu mecliste babaannesinin mütevekkil bir tavırla ne yapalım, sağ olsunlar ve hayırlı olsunlar da isterse Kızılcaoba'ya çoban olsunlar dediğini hiç unutmadığını söylerdi. Okula devamı için halaları, kalan mirastan vazgeçiyorlar. Büyük dayanağı olan babaannesini de orta sonda iken (28 Mart 1933) kaybediyor. Rahmi Ağabey'i de Adana Lisesi'ne yatılı olarak kaydettiriyorlar, 1937 senesinde aynı lisenin fen şubesinden mezun oluyor.

1937'de Ankara Hukuk Fakültesi'ne kaydoluyor, memleketinden gönderilmesi geciken bir noter senedi yüzünden Elbistan'a dönmek mecburiyetinde kalıyor ve aynı seneyi Elbistan Ortaokulu'nda Fransızca öğretmeni olarak geçiriyor.

1938'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi FKB sınıfına

kaydoluyor. Fakülteye girişinin üçüncü senesinde -23 yaşında iken- trobmo flebit'e (bir damar hastalığına) yakalanıyor. Çok ağır hecmeler halinde seyreden ve 18 sene çektiği bu hastalıktan birçok yıl yatakta 5-6 ay yatmak zorunda kalıyor. İşte bu uzun hastalık yıllarında gerek meslekî sahada, bilhassa ruhî tababet (psichiatri), hususiyle kendi hastalığına ait hemen hemen bütün neşriyatı, ayrıca klasiklerin büyük bir kısmını ve daha birçok değerli eserleri dikkatle okuyor. 1941-42-43 yıllarındaki ağır flebit krizlerinden sonra 1944 yılında da enfarktüs geçiriyor.

Son derece kuvvetli olan hafızası sayesinde okuduğu eserlerin teferruatını ve herhangi bir hatırayı nakledeken klasik üslubu ile: "İşte 1950 senesinin Şubat ayının 17. filân günü yağmurlu bir havada..." diye söze başlayışı tanıyanların malumudur.

Biz, kendilerini 1948 ve 49 senelerinde Türk Kültür Ocağı'nın Vilâyet karşısında, o zamanki İzzettin Han'ında bulunan lokalinde Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler isimli eseri hakkındaki seminerleri vasıtası ile tanımiştık. Arkadaşları ile olan fikir ihtilâfı yüzünden cemiyetten ayrıldı ve onu müteakip yıllarda hiç bir cemiyete kaydolmamakla beraber, fiilen alâkadar oldu, hatta bazılarının kuruluş hazırlığı onun evindeki toplantılarda yapıldı.

İstanbul'a geldiği senelerde, muhtelif semtlerde, Beyoğlu'nda, uzun yıllar Samatya'da ve 1949-50'de Bayezid'deki Avşar Apartmanı'nda oturdu. 1951-54 arası Fatih, Nalbant Demir Sokağı 30 numaralı evde oturdu. Dört arkadaşla beraber oturdukları bu ev, bir cemiyet lokali, bir fikir merkezi haline gelmişti. Rahmetli Ağabey, muayyen bir yazar, şair veya eser hakkında seminerler hazırlatır, aynı mevzuda eser okumamış olanlara kitap tavsiye eder veya ettirir ve arkadaşlara da okumadan hüküm vermemelerini telkin ederdi. Şayet, kendisi de o mevzusu bilmiyorsa, babacan bir tavırla: "Paşa o kitapları hele ben de bir okuyayım, bu işi ondan sonra konuşalım" derdi.

Günde 10-15 gencin uğradığı, haftanın muayyen günlerinde daha kalabalık grupların gelip gittiği bu evden çıkmaya

karar verdiklerinde, ev sahibi: “Rahmi Bey, eğer 130 lira kira çok geliyorsa indireyim, çıkmayın bu evden” demişti.

Evi, arzu eden her gence açıktı. Bir gün, beraber oturdukları arkadaşlarından biri Malta çarşısına domates almaya gidiyor. Ve domateslerin eziklerini seçip alıyor.

Manav: “Efendi hiç kimse eziklerini kabul etmezken sen bunları niye alıyorsun?” diye soruyor; arkadaş da: “Herkes sağlamını alırsa sen çürüğünü kime satacaksın, hem bugün benim işimi ezikleri de görür,” deyip aynı parayı verince, Manav: “Efendi sen nasıl insansın ki böyle düşünüyorsun” deyip onu bırakmak istemiyor. İşte, bu arkadaş, uzun yıllar onunla beraber bulunan bahtiyarlardan biri idi.

1955-56’da Malta, Hafızpaşa Sokağı Sürek Apartmanı’nda oturdu. Her müracaat edenin müşkülünü halletmeye çalışır, kimine iş bulur, kimine nasihat eder, hastanelere yatırır, kendisi paraya muhtaç bir anında bile olsa, o esnada para istemeye gelmiş bir arkadaş varsa onun işini halletmeye çalışırdı. İsmi her yerde muteber, ender insanlardan biri idi.

Malta’da oturduğu senelerde ve ağır bir krizden yeni kurtulduğu günlerde acil bir iş görüşüyorduk. Tanımadığım bir arkadaş geldi, “Ağabey ben Paşabahçe’ye en iktisadî ve kolay nereden gidebilirim” diye hemen söze başladı. Ona icap eden malumatı verip gönderdikten sonra, benim: “Bu da sorulur mu”, sözüme: “Dayı, onun için de mühim mesele budur ve belki bizimkinden lüzumludur,” diye cevap vermişti.

Yine bir gün Şehzadebaşı’ndan tramvaya binmiştik. Biletçiye: “Dört tam, bir talebe,” dedi. Biletçi diğer üçü kim deyince, “onlar da benim” diye cevap verdi. “Tam üç defa kalabalık dolayısıyla bilet alamadan inmek zorunda kaldım, bunlar onların parasıdır” diye anlatmıştı. Ben, daha ziyade yüksek sesle konuşmasına hayret etmiştim, bana yavaştı; “Bazı şeyleri halkın duyması için yüksek sesle konuşmak iyidir” demişti.

Aynı sene, Sofular’da bir yere taşındı, kanama geçirecek Cerrahpaşa Hastanesi’ne yatırıldı. Bu çok ağır seyreden kanamada soğukkanlılığını kaybetmeyişi ve yapılacak işleri, takip edilecek yolu tarif edişini, orada bulunanlar hayret-

le anlatırlar. Hastaneden bir ara evine döndü, fakat ciddi bir durum arz eden vaziyetini tetkik için tekrar Cerrahpaşa Dördüncü Dahiliye'ye yatarak tam 96 gün orada kaldı. Çıktığında Altay'da bir eve taşındı.

Nişanlanmıştı ve 1957'de Cerrahpaşa Caddesi 10 No'lu eve nakledilip 16 Mart 1957'de Feriha Hanım'la evlendi. Aynı senenin yaz ortalarında Göztepe, Hamam Sokağı 16 No'ya taşındılar.

Son iki sene içinde tek taraflı bir guatr da belirmiş, bilhassa son aylarda süratle büyümüştü. Ona ait de ilaç alıyor ve "Artık bizim makinenin nizamı bozulmuş. Bu ilaçlar mı onu iyi edecek" diyordu.

Arkadaşların kendisine teklifsiz gelip gitmelerini ister, ne kadar darıldığı kimseler varsa hepsini affettiğini söyler, halen İzmir'de bulunan iki öz ablasına (Nuriye ve Habibe hanımlara) ve diğer üvey kardeşleri (Sait ve İsmail efendilere) bakıp onlara hizmet edemediğine çok üzülürdü. En büyük zevklerinden biri de kendi eliyle hazırladığı memleket işi yemekleri arkadaşlara yedirmektir.

İşte; 11 Ekim 1958 Cumartesi günü böyle bir grup arkadaşı sohbetine çağırılmış, yine kendi eliyle onlara ısrarla yedireceği yemekleri hazırlamıştı. Saat tam 16'da gelecek olan arkadaşlara son hazırlığını yaparken, mutfakta biraz rahatsızlandığını hissediyor ve kayınvalidesine, "ben biraz uzanıp ilaç alayım" diyerek içeri giriyor. Gelmesi gecikince, merakla odasına gelen kayınvalidesi son nefesinde olduğunu görüyor ve komşuları çağırınca kadar, saat 15.30 raddelerinde vefat ediyor. Hiçbir şeyden haberi olmayan arkadaşları biraz sonra, teker teker, Rahmi Ağabey, diye seslenerek eve geliyorlar. En yakın dostlarından bir grup, adeta ebedî yolculuğa çıkışın son hazırlıklarını tamamlamak için davet edilmişler.

Nihayet 12 Ekim 1958 Pazar günü, naaşı Karacaahmet'teki 3141 no'lu mezarına, kalabalık dostlarının gözyaşları ve Allah'tan sonsuz rahmet dilekleri ile defnediliyor.

Sevenlerinin yaptırdığı mütevazı mezar taşında:

Elbistanlı

RAHMI ERAY

Burada yatıyor

ruhu için Fâtiha

1918-1958

yazılıdır. Biz de Allah'tan rahmet dileriz.

İSMAİL DAYI

İSTEMEK VEYA İSTEMEMEK⁹

İstemek iradî ve kendinden sıyrılıp dışa dönük olduğu nispette güzeldir. İradî olan istek, gördüğü her oyuncacı isteyen çocuk veya aklına her geleni yapanların isteği değildir.

İnsanlar arasında kendisi için değil, başkası için istekler taşıyanlar ne kadar azdır. Anne ve babanın istekleri dahi bir bakıma şahsıdır.

Gönlünde en büyük isteği taşıyanlardan Hz. Ebubekir vücudunun çok, pek çok büyük olup cehenneme konmasını ve bütün cehennemi kaplayan vücudundan başkalarına yer kalmayıp, bütün insanların cennete gitmesini istemişti.

Bütün müminlere ve insanlara şefaât dileyen Peygamberler ise, isteklerin en güzel örneklerini vermişlerdi.

Asırlar içinde günlük yaşantısına ve hislerine yenilen insanlığın yere eğik başını zaman zaman göğe kaldırmasını, yükseltilere, içindeki derinliklere çevirmesini isteyen ve kendinde yine kendisini yücelten elçiler olmasa, insanlık sürüngenlerden de aşağı olurdu.

Nitekim günümüzde emeksiz istekler, ulvî istekleri yutmuş görünmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun başkalarının ızdırabını yüklenenler o topluluğu ölmezliğe götürenlerdir. Onların kendi varlıkları kaybolursa bile gönüllerde tutuşturduğu meşale yanmaktadır ve ruhların ölmezliği gerçekten ortaya çıkmaktadır.

Bu günkü insanlık toplumun derdini yüklenecek, onun

9 *Hareket Dergisi*, Ekim 1966, sayı: 10

çilesini çekecek büyük muzdariplere ne kadar muhtaç. Yemeyip yedirenler, giymeyip giydirenler, başkaları rahat uyusun diye uykusunu yitiren kaç kişi var?

Hep istekler içe dönük, bencil. Benim için, bizim için. Onlar, başkaları, bilmediklerimiz, geçmiş ve gelecekler için isteyenler ne kadar az.

Ne garip varlık insan. Onu suyun yüzüne çeken el, çoğu zaman ortada boş kalır, bir ağırlık, benlik, dibe bataklığa çeker. Çoğu zaman çırpınışı dahi benliği içindir.

Yıllarını veren, muazzam ciltli kitaplar gibi istekler sıralamayanlardır. Onların kapısı hacet kapısıdır. Gece gündüz herkese, her duyguluya açıktır. Varlıklarını yatmağa terk etmişlerdir, isteyen istediği kadar alabilir.

“Veren el alan elden ne kadar güzeldir.”

FERRUH BOZBEYLİ

RAHMİ ERAY'DAN HÂTİRALAR¹⁰

Bazı fevkalâdeliklere tesadüf deyip geçenler şu davete ne derler bilmiyorum? Rahmi Ağabey'in ölümünden üç gün evvel, Kartal dönüşü Göztepe'deki evine uğramıştım. Kapının önündeydi. Elinde file vardı. Bakkala gitmeğe hazırlanmıştı. Bakkala kadar beraberce yürüdük. Ayaküstü birkaç cümle konuştuk. Ayrılırken: "Cumartesi günü yine gel, o gün hep buradayız. Ama muhakkak gel" demişti.

Cumartesi günü evine gittiğim zaman onu, beyaz örtünün altında upuzun ve hareketsiz bulmuştum. Uyuyor gibiydi. Yüzünde, onu tanıdığım günden beri görmeğe alışık olduğum hizmet ehli kimselerin mesut ve samimi ifadesi vardı.

Gelin, demişti ve gelmiştik. Arkadaşlarımızla yanındaydık...

Rahmi Eray, 1938 senesinde İstanbul'a gelmişti. Lisede parlak bir muvaffakiyet göstermiş, arkadaşlarından ve muhitinden aşırı alaka ve iltifat görmüştü. Hemşerileri onu "Efendi" diye çağırıyorlardı. Tanınmış ve varlıklı bir ailenin çocuğu idi. Keskin zekâsı ve kuvvetli hafızasıyla etrafın dikkatini üzerinde topluyor, konuştuğunu dinletiyor ve kendini aratıyordu.

Bütün bu tesirlerin kırbaçı altında Rahmi Eray, İstanbul'a uçarak geldi. Mağrur ve nefsinden fazla emin bir hali vardı. Bazı mühim meselelere kayıtsız, nefsinin dünyasında bir sultan gibiydi.

10 *Elbistanlı Rahmi Eray, s. 28-38.*

Üniversitede muvaffakiyetini devam ettiriyordu. Yeni arkadaşlar edinmişti. Onlarla geziyor, eğleniyordu. Okumayı da seviyordu.

1941 senesi Mayıs ayında arkadaşlarıyla birlikte bir futbol maçına gitmişti. Müsabakayı ayakta takip ediyordu. İşte; 18 sene yakasını bırakmayan ve onu elimizden alıp götüren (trombo-filebit) hastalığının ilk emaresini orada hissetmişti.

Bir müddet sonra yatağa düştü. Hastalık kolay tedavi edilir cinsten değildi. Uzun ve devamlı tedavi ve istirahatete ihtiyaç vardı.

Rahmi Eray'ı bir anda yatağa çivileyen bu hastalık ona ilâhî bir ihtar tesiri yapmıştı. Hastanenin sabit dekoru, aşağı yukarı aynı insanlarla temas onu çok sıkımişti. En iyi teselli okumaktı. Mütemadiyen okuyordu. Kitaplarda tanıdığı tiplerle kendini karşılaştırıyor, mukayeselere, tahlil ve terkiplere girişiyordu. Gerçek hayat değerlerini tespite çalışıyordu.

Bütün bu işlerde zekâsından ziyade hafızası ona yol gösteriyordu. Yaşanmış hayat sahifelerini bir resim albümünü seyreder gibi açıp açıp bakıyor, kuvvetli hafızasının bütün teferruatıyla önüne serdiği bu tablolarla neler neler görüyordu. Bu hatıralarının aynasından görünen insan hiç de güzel değildi. Kitaplarda tanıdığı insanları düşünüyordu. "Onları hangi analar doğurmuştu. Hangi hocalardan ders almışlardı?"

Hâfızasının albümünü çevirirken bir tabloya rastladı. Elbistan'ın Kapıdere tren istasyonunda idi. Bütün akrabaları ve tanıdıkları oradaydı. Kendisini İstanbul'a yolcu ediyorlardı. Kuş kadar hafifti. Güzel giyinmişti. Kibir, gurur, neşe, ümit ve gösteriş duygularının tesiriyle sarhoştü. Şefkat ve muhabbetle uğurlanıyordu. Hepsî güzeldi, hepsinden de memnundu ama şu sepeti bir türlü almak istemiyordu. Sepette, yolda yemesi için zevkle ve şefkatle hazırlanan yiyecekler vardı. Almasa onları kırmış olacaktı. Alsa kendine yük olan bu sepeti ne yapacaktı? Çalımla gidip restoranda yemek varken, iptidai ve fukara insanlar gibi kompartımanda sepeti açıp, herkesin önünde yemek hiç olur şey miydi? Çaresiz alacaktı. Almıştı ve tren istasyondan ayrıldıktan bir müddet sonra pencereden fırlatmıştı.

Sayfayı çevirdi. Bu kadar çirkin bir manzara görmek istemiyordu. Demek nimete karşı nankörlük etmişti. Şu anda, kendini bir parke taşı kadar ayaklar altında hissediyordu.

Hastanede 45 gün kalmıştı. İmtihanlara girememişti. Cihangir’de bir pansiyona taşındı. Ev sahibesi ihtiyar bir hanımdı. Arkadaşlarını yine bulmuştu. Günün muhtelif saatlerinde ve sık sık ona gelirdi. Vasati sabır ve tahammül ölçüsüne sahip bir insanı çileden çıkaracak olan bu ziyaretlerden ev sahibesi madam (ismini hatırlamıyorum) hiç bir zaman şikâyet etmezdi. Hiç birecessüs de göstermiyordu. Kimdi bu misafirler? Ne iş yaparlardı? İş saatlerinde de geldiklerine göre bir işleri yok muydu? Böyle hararetli hararetli ne konuşurlardı? Bilmek, anlamak istemiyordu. O sadece gelenlerin ayakkabılarını siliyor, sobayı kontrol için içeriye girdiği zaman misafirlere hoş geldiniz diyor, kendine iş edindiği hususların dışında hiç bir şeyle ilgilenmiyordu. Bazen kendi şivesiyle bir misafire hitap ederek: “Bak evladım, ceketinin düğmesi gevşemiş. Sen konuşurken çıkarıver de dikeyim. Sen de oğlum şu çorabını çıkarıver.” dediği oluyordu.

Bu hanımın başkasına hizmet edebilmek için aradığı fırsat ve gösterdiği gayret Rahmi Eray’ın gözünden kaçmıyordu. Bu madam manevi bir mertebeye sahipti.

Cihangir’den Samatya’ya taşındı. Samatya’da da Talaşçı Veysel’i tanıdı. Talaşçı Veysel bir hamaldı. Küfesi, sırtlığı, eski kasketi, yırtık pantolonu ve yarım pabucuyla bir hamal. Ama herkesten farklı bir tarafı vardı: Apartmanı, kapıcısı, hizmetçisi, otomobili olanların tanıyamadıkları bir taraftı bu. Talaşçı Veysel “Sadece kendi ayağına basıldığı zaman değil, başkasının ayağına basıldığı zaman da acısını duyuyordu.” Çok mahdut imkânlarını ona muhtaç olanlarla cömertçe paylaşabiliyordu. Karda kıyamette saatlerce dolaşıp adres aradıktan sonra, üç üniversite talebesine talaş getirmiş, belki yakamazlar diye de sobayı kendi tutuşturmuştu. Para sözü edilince de “Aman efendi insanlık öldü mü, ne zaman olsa verirsiniz.” demiş sa-
vuşmuştu.

Rahmi Eray, Samatya’dan Beyazıt’a, oradan Fatih’e,

Malta'ya, Sofular'a, Çarşamba'ya, Cerrahpaşa'ya ve nihayet Göztepe'ye taşındı. Beyazıt'tayken artık Rahmi Ağabey olmuştu. Onu, herkes Ağabey diye çağırıyordu. Hatta kendi yaşındakiler bile. Ağabey, onun için bir isim olmuştu. Evi dolup boşalıyordu. Günün erken saatlerinde, gecelere kadar gelen giden eksik olmuyordu. Zaten senenin birkaç ayı hariç, hayatı hep yatakta geçiyordu.

Ben Rahmi Ağabey'i 1952'de tanıdım. O zaman Fatih'te oturuyordu. Evine ilk gittiğim zaman onu yatakta gördüm. Etrafında yedi sekiz kişi vardı. Sanat mevzusunda bir sohbet yapılıyordu.

Daha sonraki temaslarımızda anladım ki, yalnız bu sanatsever grup Ağabey'e cumartesi günleri saat ikide geliyor ve sanat üzerine konuşmalar oluyordu. Bunun dışında Ağabey'in evi günün her saatinde herkese açıktı. Ve her türlü mesele konuşulurdu.

Bu sohbetler fevkalâde istifadeli oluyordu. Ağabey her konuşulanı büyük bir sabır ve dikkatle dinlerdi. En lüzumsuz ve basit mevzularda bile konuşmaya değer istifadeli bir taraf bulur, sohbeti o tarafa çekmeye çalışırdı.

Bir gün, ona yeni bir arkadaş tanıtmışlardı. Ağabeyin müsamahası ve konuşmayı alâka ile takip etmesi bu arkadaşta cesaret vermişti. O kadar uzun konuşmuştu ki, içerdeki arkadaşlar teker teker odayı terk edip salona çıkmağa mecbur olmuştuk. Ağabey konferansçı ile baş başa kalmıştı. Hâlâ dinliyordu. Nihayet arkadaş izin isteyip gitti. Bizler hemen içeriye girdik. Bir arkadaşımız: "Bu konuşmadan istifadeli bir taraf bulabildiniz mi Ağabey?" dedi. Cevaben "Tabii bir saat gözümü kırpmadan onu dinlemek benim için çok istifadeli oldu. Bazı taraflarımız imtihana çekilmezse, onun niceliği hakkında tam bilgiye sahip olamıyoruz. Ben bu vesileyle sabrımı kontrol ettim. Sabır talimi yaptım." dedi.

Kimseyi doğrudan doğruya tenkit etmemişti. Tenkitleri hep umumî olurdu. Hisse alabilen alırdı.

Bir kere, bir arkadaşımız, kendisine emanet ettiğimiz bir sırrı ifşa etmişti. Ağabey, buna çok üzülmüştü. Bu arkadaş

münasip bir dille ikaz etmek istiyordu. Nihayet şöyle bir şey düşündü: Bu arkadaşına bir hikâye anlatacaktı.

Arkadaşın eve geldiği bir gün münasebet bulup ona şu hikâyeyi anlattı:

Hikâye, Fransa'nın bir şehrinde geçiyordu. Bir papazın uşağı, o şehirde papazdan başka kimsenin giremediği bilinen, dul bir kadının evine, papazın cübbe ve pabuçlarını giyerek girmiş ve kadının bileziklerini altınlarını çalmış, kadını da öldürmüştü. Sonra da efendisi papaza gelip günahını çıkartmış ve gözden kaybolmuştu.

Papazı mahkûm etmişler ve sürgüne göndermişlerdi. Her şeye rağmen, bu papaz, çıkarttığı günahın hakikî sahibini kimseye söylememişti... Hikâye bittikten sonra, arkadaş: "Bir papaz kadar olamadım değil mi Ağabey?" diye cevap verdi.

Senenin birkaç ayı hariç, bütün günleri, haftaları yatakta geçiyordu. Bir damar afeti olan bu hastalıkta, damar içinde doktorların "tromboz" dedikleri bir pıhtı teşekkül ediyor ve ancak bir ayda organize olabiliyor, eriyip kayboluyordu. Kaybolduktan bir müddet sonra yeni bir tromboz teşekkül ediyordu. Bu trombozlar organize olup kayboluncaya kadar ağabeyi tehdit ediyor, her an bir kan deveranıyla nakledip, hayatî bir merkezin ağzını tıkamak tehlikesi mevcut bulunuyordu. Her an ölümle karşı karşıyaydı. Bazen bu trombozlar çoğalıyor, deveran güçleşiyor ve tehlike artıyordu. O zaman, bir ilaç alması icap ediyordu. Bu ilaç kanın pıhtılaşmasını suni olarak önlüyor ve deveranı kolaylaştırıyordu. Fakat bu halde yeni bir tehlike baş gösteriyordu. İlaç tam ölçüsünde verilmezse iç organlarda, ağız ve burunda kanamalar oluyor, çift başlı tehlikenin ikinci başı dişlerini gösteriyordu. Verilecek ilacın miktarını tayin etmek için, her gün, her ilaç verişte kanın tahlil edilmesi, ilâca olan toleransın tespiti icap ediyordu.

Doktorluktan anlamayan bir insan olarak bu hastalıktan benim anladığım buydu. Yani taşıma suyla değirmen döndürülüyordu. Bacaklarında da yer yer ülserler açılmıştı.

Rahmi Ağabey, kendine her an, her dakika ölümü ihtar eden bu hastalık karşısında metanetini muhafaza ediyor, etra-

findakilere bu mevzuda pek az şey söylüyordu.

1956 senesinin yazında, hastalık şiddetini arttırmıştı. Kıpırdamadan yatması icap ediyordu. Bir müddet sonra Cerrahpaşa Hastanesi'ne yatırıldı. Yattığının üçüncü günü çok şiddetli bir kanama geçirmişti. Ağzından burnundan mütema-diyen kan geliyordu. Doktorlar çok telaşlıydılar. Kollu bacaklı âletler, kan verme cihazları başucundaydı. Bir taraftan kan veriliyordu. Herkes telaş ve heyecan içindeydi. Âletlere varıncaya kadar, herkesin heyecandan titrediği o dakikada, yalnız Ağabey, sapsarı yüzüyle, sakın cesur gözlerini üzerimizde gezdiriyor, bizlere ümit ve cesaret telkin ediyordu. Çok yavaş bir sesle: “Telaş etmeyin, burnuma tampon koymayın, çıkarırken tekrar kanama olur.” demişti. Doktorlar ondan talimat alıyorlardı. Herkesi o idare ediyordu.

Nihayet kan durdu. Nisbî bir sükûnet avdet etti. İki ay kadar sonra hastaneden çıktı ve Cerrahpaşa'daki evine taşındı.

Üstat Rahmi Ağabey, dayanılmaz maddî ve bedenî meşakkatler yanında, bir insan olarak şahsına ait ve bilhassa etrafıyla ilgili çeşitli sıkıntıların tesirine de maruz bir kimseydi. Fakat her şeye rağmen kendi ızdırabına kimseyi ortak etmek istemezdi. Bu sebeple arkadaşları, onun şahsî işleri, ailesi, geliri ve gideri hakkında çok az şey bilirdilerdi.

Sahip olduğu hizmet duygusu, onun başta gelen meziyetlerinden biriydi. Çok haklı mâzeretleri sebebiyle bir hizmete yetişememiş olsa bile, kendini affetmez; “Ya bu işin hali bize emredilmişse” diye hayıflanırdı. Akli, hafızası, bilgisi, emeği hatta çok az olan parası hep bu hizmet yolundaydı. Bir işçiye aylık bağlanması, bir kimsenin mektebe kaydı, diğerinin asistanlık işi, bir diğerinin dükkân açması, bir hastanın tedavisi ile ilgili işler hep Ağabey'i ilgilendiriyor, düşündürüyordu. Koşuyor, çalışıyor ve hallediyordu.

Bir gün evdeki gaz ocağını temizliyordu. Bir an durdu: “İşte paşa” dedi (bazı yakınlarına paşa diye hitap ederdi) “Kendisinden hizmet beklediğimiz şu demir parçası bile, bizden hizmet istiyor; onu zamanında temizlemez, istediğini vermezsek, o da bize hizmet etmiyor.” Bir başka gün, kendisini

ziyarete gelen bir arkadaş, memleketinden yeni gelen ve üniversiteye kaydolmuş bulunan yeğeninden bahsederek, ciddi işlerden uzak olduğunu, hep sinema ve futbolla meşgul olduğunu biraz da sinirli bir ifade ile söyleyince, Ağabey, elindeki bezle masayı silmeye devam ederek, gayet sakin bir ifade ile: “Bütün kabahat bizde paşa, ne verdik ki ne istiyoruz.” demişti.

Bu, emeği ucuz insanın mütevazı hâli, daima bir memnunluk ifade eden yüz hatları, kimseyi incitmeyen konuşmaları, itimat telkin eden tavırları etrafındakileri ona bağlıyor, perçinliyordu. Ağabey’le temas eden, konuşan herkes kendini daha iyi tanıyordu. Herkesi iyi veya kötü taraflarıyla, yine kendine bir ayna sadakatiyle gösteriyordu. Hâdiselerden fikirler imal etme ve fikirleri hâdise ve misallere tatbik etme bakımından fevkalâde bir maharete sahipti. Bu mahareti söylediğini bütün açıklığıyla anlatabilmesinde ona yardım ediyordu.

Hastalığının çok şiddetle seyrettiği günlerden biriydi. Mevsim yazdı. Çarşamba’daki evinde oturuyordu. Hiç kıpırdamadan yatması gerekiyordu. Yemek için bir şeyler almak üzere bakkala gidecektim. Dışarı çıktım ve kapıyı çektim. Kapı kendiliğinden kapanan yale çeşidi kilittendi. Hemen hatırladım. Anahtar içerde asılı bulunan ceketimin cebinde kalmıştı. Kapı, tekrar nasıl açılacaktı. Apartmanın ikinci katında oturuyorduk. İçerde başka kimse yoktu. Bakkaldan döndüm. Odanın sokağa bakan penceresi açıktı. Ağabey zaten kendi yakınında bulunan ceketimden anahtarı almıştı. Pencereden dışarı atacaktı. Anahtar bir yere çarpıp içerde kalırsa, artık kapının kırılması icap edecekti. Attı ve dışarı çıktı. Kapıyı açıp içeri girdiğimde Ağabey hiçbir sitem ve tenkit tavrı takınmadan: “Paşa, dedi, biliyor musun; insanlar çok kere tekrar gireceği kapıyı kendi elleriyle kaparlar.” Hakikati ne kadar güzel ifade etmişti. Şu hadiseden ne canlı bir fikir, bir hikmet çıkarmıştı. Öyle değil miydi ya? Çok kere bize açılan dostluk kapılarını kendi ellerimizle kapadığımız için oraya tekrar giremediğimiz olmamış mıydı?

Ağabey, bize lüzumsuz gibi görünen çeşitli münasebet ve meselelerin de bilgisine sahip olmak isterdi. Biz bu hâlin sebebini pek kavrayamazdık. Bir gün önümüze bir hâdise çıktı.

Sualimizin cevabını aldık.

Ağabey, on iki yaşında bir çocuğa pijamalık almak istemişti. Satıcıya sorduk: “On iki yaşında bir çocuğa, üç metre pijamalık kâfi gelir.” dedi. Kestirdik aldık. Bu çocuğa üç metreden bir pijama çıkmadı. Bir metre daha almak için aynı yere uğradık, o toptan kalmamıştı. Başka yerlerde de epeyce aramamıza rağmen o desende bir kumaş bulamadık. Ağabey, ona yakın bir desenden almak istemiyordu. Bu parçalı ve yamalı görünüşün çocuğu müteessir edeceğini düşündü. Yeniden başka renkten dört metre kestirdik. Diğer parçaya yakın desenden kendine yetecek kadar ek parça aldı. “İşte, bu memlekette, herkes kendi ihtisasına ve mesleğine taalluk eden şeyi lâıykıyla bilmediği için, filan yaştaki çocuğa kaç metreden bir pijama çıkacağını bilmemiz icap ediyor. Aksi halde zamanımız, zevkimiz ve emeğimiz israf ediliyor.” dedi.

Ağabey’in hayatında mühim yer tutan ve ısrarla tatbik ettiği prensiplerden biri de kendi ifadesiyle, şu üç kelimeyle formüle edilmişti: Tasfiye, tek’e irca, son fayda.

Ceplerimizden, çamaşır ve kitap dolabımıza, kafamızdaki bilgilerden, içimizde sakladığımız çeşitli duygu ve düşüncelere kadar her şeyde bir tasfiye faaliyeti. Bu işe evvelâ gözümüzün önünde bulunan, her gün kullana geldiğimiz vasitalardan, çantamızda, odamızda bulunan eşyalardan başlamak, iç âlemimizi dolduran çeşitli fikir, mesele, intiba, nefret ve merhamet duygularına kadar her yerde bir saflaştırma hareketine girilerek devam ettirilmelidir, diyordu. Aslı şekil ve bünyeye yabancı her şey fonksiyonunun ifasında menfi tesir husûle getirir.

Kendi hayatında bu prensibi ısrarla tatbik ederdi. Onu tanıyanlar pek iyi bilirler ki, kullandığı her eşya, kendine ayrılan hususî yerinde çivili gibiydi. Gözü kapalı elini atsa her şeyi hemen bulurdu. Tasfiyeden maksat, muayyen vasata, muayyen bünyeye yabancı olanı, ondan ayırmak değil, lüzumsuz olanı da imha etmektir. Bu ikinci hareketi son fayda prensibinin tatbikinde nazarı itibara alırdı.

Tek’e irca prensibine gelince: Bundan maksat, üç’le, beş’le ilgili, tek vasfa irca etmek gibi bir şey değildi. Aslında

tek'e irca sözü, prensibi tam manasıyla ifade etmiyordu. Fakat kendisinin tabiri buydu. Tek'e irca sözüyle, meseleleri, eşyayı, öz vahidine yaklaştırmak, lüzumsuz teferruatı atarak, azaltmak manalarını kastederdi. "Müslümanın yükü hafif gerek" derdi. Bununla, fazlalığın, çokluğun insanı huzursuz ettiğini, çok ve çeşitli eşyanın insanı meşgul edip, sıkıntıya soktuğunu, kendi iç dünyasıyla uğraşmaya fırsat vermediğini anlatmak isterdi.

Her gittiği evde, kendi karyolasının işgal ettiği yere her şeyini sığdırmıştı.

Son fayda... Hususiyetlerini, fonksiyonlarını ve tamamiyetini kaybetmiş her varlıkta istifade edilecek bir parçanın bulunabileceğini ve bu parçanın da değerlendirilmesini isterdi. Bu son parça, kendi işine yaramasa bile, bir başkasının işine yarardı.

Bir kutusu vardı. Ona "son fayda kutusu" adını vermişti. İçinde her çeşit ve renkte düğmeden, vida, çivi, ip ve elektriğe ait parçalara kadar her şey bulunurdu. İhtiyaç ortaya çıkınca son fayda kutusu açılır ve lüzumlu şey aranır. Ben birçok arkadaşın, kopup kaybolmuş düğmeleri yerine bu kutudan düğme bulup kullandıklarını bilirim. Bir düğme için düşündüğü bu prensibi insana da tatbik ederdi. Bir münasebetle bir arkadaşını kastederek: "Son faydacı olmasam onunla münasebeti keserdim." demişti.

Etrafında son fayda ölçüsüne riayet etmeyen arkadaşlarının terk ettikleri eşyayı satın almak isterdi ve alırdı.

Bir gün, son fayda kutusunda da bir tasfiye yapmak istedi. Çünkü kutu epeyce doluydu. Kutudaki gözlük parçalarını, bir gözlük tamircisine, gaz ocağı ve elektrik parçalarını da bu işin tamirini yapanlara götürüp verdi. "Bunlar kutuda durdukça, iş görmüyor. Faydalı olacağı yere gitmeli." dedi.

Rahmi Ağabey kadar taze ekmek ve taze pişmiş yemekten kendini mahrum etmiş insan azdır.

Bazen sohbetin bir yerinde, son fayda meselesi de ortaya çıkar, onun hakkında da konuşmalar olurdu. Bizlere sualler sorardı. "Bir gömlek eskisinin, bir çanta eskisinin son faydası nedir?" derdi. Buna: "Fukaraya veririz" yolunda verilen cevap-

ları beğenmezdi. Onlara, Mevlâna'nın şu fıkrasını hatırlatırdı: "Eğer kendimiz için ayırdıklarımızla, fakirler için ayırdıklarımızdan bir pazar kurulsa; fukaranınki bitpazarına, bizimkiler de Kalpakçılar Çarşısı'na benzeyecek."

Bir gün, bir tramvay biletinin son faydasını sormuştu. Bir arkadaşı: "Yakarız, enerjisinden istifade ederiz." diye cevap verdi. Ağabey: "Evet bu da güzel ama, ben onu sadece kâğıt kır-pıntısının atıldığı çöp kutusuna atardım. Çünkü benim özlediğim memlekette, bu sepettekiler toplanır, kâğıt fabrikasına gönderilir." demişti.

Bir arkadaşımız, zerzevatçının soğan, marul gibi sebzelere bağladığı nebat elyafını kurutup saklamış ve Rahmi Ağabey'e: "Ağabey, bunların son faydası nedir?" demişti. Ağabey: "Sen son faydayı anlamamışsın paşa, mamafih bunda da bir son fayda vardır. Son faydanın ne olup ne olmadığını anlatmak için icap ederse, bu misali vereceğim." diye cevap vermişti.

Bu mevzu da bir de tavuk-bulgur fıkrası vardır. Fatih'teki evindeydik. Akşama bulgur pilavı pişirecektik. Bulguru ayıkladık ve tenceredeki sıcak suya koyduk. O esnada, eve bir arkadaşımız geldi. Bizi akşam yemeğine davet ediyordu ve muhakkak gelmemizi istiyordu. Gitmeye karar verdik ve hemen bulguru ocaktan indirdik. Suyunu iyice süzdük ve bir gazete üzerine yaydık. Gece eve döndüğümüz zaman bulgur kuru-muştu. Ama büzük, buruşuk bir hal almıştı. Ağabey: "Her bulgur pişirişimizde bundan bir parça atarız, olur biter." demişti. Fakat üç dört gün sonra bulgur bozuldu. Bunun üzerine Ağabey bunları götürüp güvercinlere atmamı söyledi. Öyle yaptım. Fakat güvercinler de attığım bir parça bulguru yemeyince geri getirdim. Ağabey: "Git bir tavuk al getir tavuk bunları yer, biz de tavuğu yeriz, olur biter." dedi. Ve öyle yaptık.

Ağabeyin son faydacılığı, "İsraf haramdır" kelâmındaki hakikate sadakatten ibaretti. Trenden attığı sepetin içindekileri, bütünü kırıntılarına kadar ömrü boyu toplamağa çalışmıştı.

İşte, Rahmi Ağabey, 25 yaşındayken 70 yaşında bir insan tecrübesiyle etrafındakilere ışık tutuyor, yol gösteriyordu.

Ömür boyu, insanlara hizmet etti. Bu hizmetinin en büyük tarafı, etrafındakilere de hizmet duygusunu verebilmiş olmasıdır.

Elhasıl, bu müstesna insan, insanları sevdi, hizmet etti, koştu, yoruldu ve arkasında büyük bir sevgi ve içten bir bağlılık demeti bırakıp gitti.

Allah, ona rahmet eylesin...

FERRUH BOZBEYLİ

İLK VEREN¹¹

İnsanlar gözlerini dünyaya kapadıkları zaman değil de unutuldukları zaman ölürlermiş diye bir söz biliyorum. Ve bu sözün gerçekliğine de inanıyorum. Birçok insan vardır ki gözlerini dünyaya kapadıktan sonra da aramızda manevi varlıklarıyla yaşarlar. Belki anma budur. İşte biz öyle bir şey yapmak için toplandık. Gene düşünürüm ki yaşadıkları halde birbirini unutanlar da vardır, öldükleri halde unutulmayanlar da vardır. Bu da büyük bir mazhariyettir. Öldükleri halde unutulmamış olanlar kafilesine katılabilmek yaşadıkları halde birbirini unutanlarla mukayese edildiği zaman bu da önemli bir mazhariyettir diye düşünürüm. Bu cümlelerimi kurarken hep Rahmi Eray'ı anlatmaya çalışıyorum.

Rahmi Eray kimdir diye onu tanımayan birisi bir soru sorsa onun biyografisi hakkında uzun uzun bir şeyler söyleyebilecek durumda değilim. Rahmi Eray Elbistanlı birisidir. 1918'de doğmuştur, 1958 senesinde de devam ettiği tıp fakültesinden diplomasını almadan vefat etmiştir. Onun bir ünvanı yoktur. İnsanlar için uygun görülen sıfatlardan hiçbirisi yoktur. Onun ünvanının adı Rahmi Ağabey'dir. Rahmi Ağabey dediği zaman bir fazilet hatırlanır, insanî bazı değerler hatırlanır, çevresine güven veren bir insanın varlığı hatırlanır. Onun ünvanının adı Rahmi Ağabey'dir, ünvanı budur, başka bir ünvanı yoktur onun. Ben onunla tam beş yıl beraber oldum,

11 *Elbistanlı Rahmi Eray, s. 38-44.*

Fatih'te Çarşamba'da, Cerrahpaşa'da kiracı idi. Daha sonra da, evlendikten sonra Göztepe'ye taşındı ve Göztepe'de iken vefat etti. Bu süre içinde hep beraber oldum onunla, ama bu beraberliğin bir kısmı aynı odayı paylaşarak, aynı evi paylaşarak, bir kısmı da gelip giderek beraberlik olmuştur.

Düşünürüm de öğüt vermekle örnek vermek, örnek göstermek arasında bir fark vardır. Bütün camilerde öğüt verilir. Ahlâk kitapları, din kitapları öğütlerle doludur; oysa bu öğütlerin ne kadarı gerçekleşmiştir. İşte ben Rahmi Eray'ı düşünürken, söylediğini yapan, öğütlerin örneğini yaşayan, insan olarak onu gördüm. Öğütlerin etkisizliğini, kendi bünyesindeki, kendi varlığındaki bir kusurdan mı geliyor, yoksa ona inanmadan tekrar ettiğimizden mi geliyor bilmiyorum ama Rahmi Ağabey öğütleri yaşayan bir insandı.

Mevlânâ: "Can haberdar olmaktan ibarettir, kim daha çok haberdarsa, eminim ki o daha çok canlıdır." demiş. Eğer bu söylenen sözün 700 yıllık zaman içinde anlamını kabullenerek örneğini vermeye kalksaydık, belki de bilgi çağıının öncüleri bu topraktan doğacak büyüyecekti; söz çok etkili, "Can haberdar olmaktan ibarettir, kim daha çok haberdarsa, eminim ki o daha canlıdır" diyor Mevlânâ. Mesela bizler nazarî olarak bugün de, dün de, hepimiz, hatta devletimiz de, bazı öğütler veriyoruz, radyolardan, televizyonlardan, aylarca tekrar ediyoruz; "Türkiye'ni temiz tut, yeşili koru", diyor. Bize; çevreyi temiz tutmanın şöyle faydası var, böyle faydaları vardır, kanuna sadakat, devlete sadakat, komşu hukuku, buna benzer birçok şeylerin öğütleri, atasözleriyle de ifade edilerek güçlendirilmiş oluyor. Ama bunları yaşayabilmek galiba çok zor olmalı ama ben Rahmi Eray'ı hatırladığım zaman hep böyle şeylerle hatırlamışım, yani onu andığım zaman karşıma böyle şeyler çıkmıştır. O yapabiliirdi diye düşünürüm her zaman.

Onun sohbetlerinde hatırladığım şeylerden birisi de şuydu:

İnsanlar sevgiye, saygıya, merhamete, barışa, hürriyete muhtaçtır. Ama bunu ilk veren siz olmalısınız derdi. Her insan selamlanmak ister. Siz de istersiniz ama etrafınıza bakıp da

beni kim selamlayacak diye beklemek yerine ilk selamı veren siz olun derdi. Bu kapıyı siz açın faziletin anahtarı budur. Derdi ki yani saygı mı bekliyorsunuz, mutlaka saygı bekleyen insanlar arasında ilk hareketi siz yapın. Peygamberimiz hitap ettiği insanlara bütün vücuduyla dönerek hitap edermiş. Ben bunu Rahmi Ağabey’de görmüşümdür. Peygamber böyle yapıyor da biz niye böyle yapmıyoruz. Omuzdan aşırma lakırdılarla, ağzımızda cigara, ağzımızın yarısıyla konuşarak insanlara hitap ediyoruz. Oysa bizim büyüklerimiz böyle öğüt vermişler. Bu öğüdü biz de yapmalıyız derdi. Hastalığı sırasında zor hareket etmesine rağmen gene de böyle zorlanarak hitap ettiği insana, bütün vücuduyla dönerek hitap ederdi. Bir gün eve gelen bir paketi çözüyordu. Biraz uğraştı sonra dedi ki: “Paşa düğümler kördüğüm olmadan çözülmeli.” Bu dostluk münasebetlerinde, insanî münasebetlerde de böyledir dedi. Bazen insan hissi olur bir şeye kırılır incinir. İki dost arasında mesafe biraz soğur tam o sırada çözeceksin derdi. Kördüğüm olduktan sonra çözersen işte benim halim, görüyorsun çözemiyorum dedi. Derdi ki genç insan hayatının büyük parçası önünde olan insandır. Benim yaşımda olan insanlar hayatının büyük parçasını tüketmişlerdir. Önümüzde küçük bir parça kaldı. İster istemez hayatımızın büyük parçası içinde yaşadığımız değerlere bağlı kalıyoruz. Onlara alıştık gibi bir şey oldu. Gençler ise hayatının büyük parçası önünde olan insanlardır. Tabii o insanların hayalleri vardır, tasavvurları vardır, umutları vardır. Bizden farklıdır. Bu farklılık bazen anlaşmazlıklara da yol açabiliyor, değerlendirme farklılıklarına da yol açabiliyor. İşte böyle hâllerde Rahmi Ağabey’in çok güzel formülleri vardı. Çok kısa, çok öz formülleri vardı.

Şu söylediklerimi, şimdi söyleyeceğim şeyleri ben söylüyorum ama sanıyorum ki Rahmi Ağabey’in etkisiyle söylüyorum. Sanki ondan dinlediğim şeylerin bir muhassalası gibi geliyor bana. Biz insanlar, genellikle beş duyumuza çarpan şeyler içinde yaşıyoruz yani gözümüzle gördüğümüz, elimizle tuttuğumuz, tadına baktığımız, sesini duyduğumuz şeyler içinde yaşıyoruz. Yediklerimiz, giydiklerimiz, dinlediklerimiz

hep bu. Oysa biz insanlara diğer canlılardan farklı olarak beş duyumuza çarpmayan şeyleri de tanımak fırsatı verilmiştir. Bu Cenab-ı Hakkın münhasıran insanlara armağan ettiği bir kabiliyettir. Mesela adalet, hürriyet, barış insanî diğer değerler, fazilet değerleri, acıma duygusu bunların hiç birisi insanın eliyle tuttuğu duygular değildir. Gözüyle gördüğü, sesini duyduğu, tadına baktığı şeyler değildir ama biz onların varlığından haberdar oluruz. Fakat bütün hayatımız, günlük hayatımız beş duyumuza çarpan şeylerle doluyorsa adaletle, barışla, hürriyetle oturup kalkmak, onları tanımak, onlarla beraber yaşamak için fazla vaktimiz de olmuyor. Olmayınca bu türlü manevi değerler hayatiyet alanında pek yer bulamıyor. Böylece beş duyumuza çarpan şeyler içinde yaşıyoruz. İşte ben rahmetli Rahmi Ağabey’le beraber bulunduğum zaman, sanki arada bir bana yani yediğin içtiğin dokunduğun kokladığın şeyin dışında da şeyler vardır, biraz da onlarla tanışalım, biraz da onları tanıyalım, biraz da onlarla beraber yaşayalım dermiş gibi, her defasında bu türlü konular sohbet konusu olurdu. Beraber düşünmek fırsatı bulurduk. Çünkü benim rahmetli Ağabey’de müşahede ettiğim şey şuydu: Yaşadığı olaylardan fikirler imal etmek, fikirlerini olaylara uygulamakta fevkalade hüner gösterirdi. Mesela bir gün pencerenin camı tık tık çarpıyordu. Hafif bir rüzgâr vardı. Açık bırakmıştık. Dedi ki bana: “Biliyor musun paşa, eşyaların da dili vardır. Şimdi bu cam diyor ki, rüzgâr çok hızlı çıkarsa ben bu tık tıkları başka şekilde çıkarırım. Daha da hızlı çıkarsa kırabilirim” diyor. “Yani gidip kapatmak lazım” dedi.

Saygı beklediğimiz bir insana saygı göstermek, diğer insanî davranışları kimden bekliyorsak onlar da bizden bekliyor, karşılıklı oluyor demişti. Bu konuyu hakikaten şimdi konuşmaya bile vaktimiz yok. Yani dostluk nedir diye şuradaki insanlara veya sokaktaki bir grup insanlara sorsanız çok değişik cevaplar alırsınız. Adalet nedir diye sorarsanız ona da daha değişik cevaplar alırsınız. Çünkü adaletin, merhametin, sevginin, saygının niceliğini öğrenmek, onlarla beraber yaşamak için yeterli zaman bulamıyoruz.

Biraz evvel söyledim, ilk hareket sizden gelmeli, doğru bir hareketin doğru olduğunu kabul ediyorsanız ilk hareket sizden gelmeli, siz yapmalısınız. Ben Rahmi Ağabey’i hep böyle anarım, mesela, geçen sene sabah namazından sonra gazeteci açmış mı, açmamış mı dükkânını diye bakmaya gittim. Paketlenmiş hepsi, daha yeni açıyor gazeteci. Bütün evlerdeki insanlar daha uyuyor. Kapının önünde de sıra sıra arabalarını dizmişler. Bir kamyonet geldi, yük indiriyor bakkala. Öbür arabaların önüne durdu. Erken bir saatti, o sırada bir hanım evden çıktı kendi arabasına bindi. Önünde kamyonet var ona düdük çaldı. Düdük çalınca, şoför sinirlendi herhalde. “Abla be” dedi, “Ne oturmuşsun bu direksiyonun başına, bu saatte, git bulaşığı yıka” dedi. Kadın gayet mütebessim bir ifadeyle “Ayol bu saatte bulaşık mı kalır,” dedi, “Ben onu akşamdan yıkadım.” Şoför ne yapacağını şaşırıldı. Bir müddet baktı sonra çok yavaş bir sesle “Çamaşırını yıka” dedi. “Onu da yıkadım” dedi. Şoför; “Helal olsun be ablam” dedi, kamyoneti geriye aldı ve kadına yol verdi bir de korna çaldı. Dedim ki Rahmi Ağabey’in dediği bu galiba. Yumuşak hareket, müsamahalı hareket, sevgiyle davranış. Güzel bir hareket için ilk hareket sizden gelsin diyor-du. İşte ilk hareket o hanımdan geldi. Ben de koştum o hanımın önüne, elimi kaldırdım: “Hanımefendi, böyle bir sınavdan ben geçsem sıfır alırdım, siz hangi mektepte okudunuz, nerde eğitildiniz nasıl yaptınız bunu” dedim. “Akıl akıl” dedi. “Ben bu saatte niye kalktum, uyumak yok mu” dedi. “İşim var” dedi. “O adamın yüzünden geç mi kalacağım” dedi.

Rahmetli Ağabey’i her vesile ile ve böyle hoş anılarla hatırlıyorum. Mesela ilk hareket sizden gelsin ilk defa siz selamlayın derdi. Hakikaten böyle insanlar tanıyorum, içeriye bakar, önce kim bana selam verecek falan diye itibar bekleyen bir halleri vardır. Yine Ataköy’deki evlerin ortak bahçeleri var. Bu bahçenin bir yerine kuyu kazılıyordu ama iptidai usullerle. Bir boru sarkıtılıyor onun içinden çamur çıkıyor. Temmuz sıcağı, çalışan işçiler çamur içinde. İnsanlar da seyrediyor. Çocuklar var, kapıcılar var, ben de varım hep seyrediyoruz. Bir genç adam kalabalığı merak etti. Pek itinalı giyinmişti, itinalı

taranmıştı. Beyaz elbiseler içindeydi. Yani her şey tamamdı. Koştu geldi, başını uzattı, baktı gitti. Anladı ne olduğunu. O sırada kuyu kazan; “Bu adam kim yahu” dedi, kapıcı da dedi ki “O konsolosun oğlu dört dili anadili gibi bilir.” Kuyucu da dedi ki “İsterse yüz dil bilsin, adam bir dilden bile merhaba demedi”. Şimdi oradaki kuyucunun beklediği bir şey var, bir “kolay gelsin usta” bir “merhaba”, bir şey bekliyor yani bir iletişim bir kalpten kalbe bir işaret bekliyor. Bir merhaba, kolay gelsin, hayırlı işler neyse üslubu ona göre bir şey ama adamın zoruna giden “İsterse yüz dil bilsin yahu, bir dilden bile merhaba demedi herif” diyor, Rahmi Eray bir hareketi bekliyorsanız onu ilk defa siz yapın derdi. “İlk selamı veren siz olun. Doğru hareketi karşınızdaki beklemeyin” derdi ve ben de Rahmi Eray’ı böyle şeylerle hatırlarım. Mesela, Ankara’daki evimin küçük bir bahçesi var. Bir kurban bayramının dördüncü günü, bahçede meşgul oluyorum, bir araba geldi. Biraz evvel ifade ettiğim gibi elle tutulur gözle görülür beş duyumuza çarpan şeyler bakımından bütün değerleri vardı. Güzel giyinmişlerdi, araba da güzeldi, her şeyi iyi, sıhhatli insanlardı. Camı açtı hanım, öbür tarafta beyi oturuyor, “6. sokak ne tarafta be” dedi. Ben de “Hayırlı bayramlar hanımefendi” dedim, ama ben bunu daha evvel Rahmi Ağabey’den dinlemeseydim böyle şeyleri belki ben de beceremezdim. Ben ona “bana niye be” diyorsun filan gibi bir şey diyebilirdim. “Hayırlı bayramlar hanımefendi” dedim, herhalde duyuramamış olmalıyım ki “ha!” dedi, bana. “Size hayırlı bayramlar diliyorum” dedim “Hayırlı bayramlar”, “Hayırlı bayramlar, 6. sokak nerde” dedi. Bunun ötesinde bir şey diyemezdim, gösterdim, “6. sokak bura” dedim. Şimdi bu hareketi biz beğenmiyorsak, beğenmediğiniz harekette de acele etmeyin diye ben ilave edeyim. Yani yanlış bir hareket yapmışsa onu da ilk yapan da biz olmamalıyız yani bir başkası yapсын diye ilave edebilirim sanıyorum. Bu rahmetli Rahmi Ağabey’i anmak için düzenlenmiş bir toplantıdır. Toplantıyı düzenleyenlere teşekkür ederim. Allah’ın rahmeti onunladır inşallah.

FERRUH BOZBEYLİ İLE RÖPORTAJ

“SİYASETÇİ İŞİNİ LİYAKATLE YAPMAZSA, BAŞKA TALİPLER ÇIKAR”¹²

Konuşma: Mehmet Ekiz-Ömer Bekeç

1961 seçimlerinde Meclise adım atan Ferruh Bozbeyli, 1977'ye kadar kesintisiz milletvekilliği ve 1965-1970 yıllarında TBMM Başkanlığı yaptı. 1970'de Adalet Partisi'nden koparak, Demokratik Parti'yi kuran ekibin içinde yer alan ve bu partinin genel başkanlığını da yürüten Bozbeyli, bir ara ANAP'a girişi sayılmazsa, 1977'de siyasetten çekildi. Yakın tarihin belki de en hareketli ve kritik dönemlerinde siyasi gelişmelerin tam ortasında yer alması münasebetiyle engin bir siyaset tecrübesine sahip olan Bozbeyli ile 60 yıllık demokrasi maceramız üzerine konuştuk.

- *Elbistanlı Rahmi Eray ve Kazanlı Abdülaziz Bekkine'yi yeni kuşaklar pek tanımıyor. Eray ve Bekkine hakkında, özellikle Bekkine'nin bu kadar tesir bırakışının sebepleri üzerinde bir değerlendirme yapar mısınız?*

- Efendim, hocam Abdülaziz Bekkine Efendi de, arkadaşım-ağabeyim Rahmi Eray Bey de Allah'ın rahmetine kavuştular. Fakat ikisi de, o günlerde hitap ettikleri çevreyi ciddi şekilde etki altına almış insanlardı.

Abdülaziz Bekkine Efendi, İstanbul'da Zeyrek semtinde küçük bir mescidin imamıydı. Mescidin küçük bir meşrutası da vardı. Ziyaretçileri arasında profesörler, şöhretli sanatçılar, din adamları olurdu. Çok etkili konuşan bir insandı, ses tonu

12 *Türk Yurdu Dergisi*, Mayıs 2007, Yıl 96, Sayı: 237

çok güzeldi. Konuşmasının temelinde daima insan vardı, sonunu hep oraya bağlardı. “Her şey insan içindir, insanın kadri bilinmelidir” der; bir de, “elinizi temiz tutun” diye çok ısrar ederdi. “Çünkü her şey sizin, gözler sizin, saçlar sizin, kollar sizin; ama eller sizin değil” derdi. “Elinizle birisine bir şey verirsiniz, birisinden bir şey alırsınız, birinin elini sıkarsınız, birinin yanağını okşarsınız. O zaman eller başkası için de gereklidir, temiz olmalıdır. İnsan eliyle rüşvet de verebilir, sadaka da. Hangisini vereceğini tayin edecek olan bir vicdan, akıl ve iman yapısına sahip olmanız gerekir” derdi. Ondan hatırladığım cümleler bunlar. Çok etkileyici bir hâli vardı, konuşmalarında çok ikna edici ifadeler kullanırdı. Kendi inancına, düşüncesine, telkin ettiği görüşlere ters düşen bir konuşmayı bile büyük bir müsamahayla dinlerdi. Netice itibariyle, hocam Abdülaziz Bekkine Efendi budur. 1953-1954’te vefat etti, Allah rahmet etsin. Bir hac dönüşü kolera hastalığına yakalanmıştı, ondan bir müddet sonra öldü.

Rahmi Eray’a gelince... Öldüğü zaman 41 yaşındaydı. Benden 11 yaş büyüktü. Ondan daha yaşlı olanlar bile ona ağabey derdi. Nurettin Topçu’nun kaç defa ona ağabey dediğini bilirim. Tıp Fakültesi’ni bitirmeye ömrü vefa etmedi. “Trombositopenik purpura” isimli bir hastalığa müptela idi ki, her an Azrail’le koyun koyuna yatan bir hastalıktır. Böyle bir rahatsızlıkla yaşıyordu, her an ölümle karşı karşıyaydı. Bu onu çok yüceltmışti, çok yüce bir noktadaydı.

Bir gün İstanbul’da, Ataköy Camii’nde cemaatten birisi hocaya, “Namaz kılarken bazen zihnim dağılıyor, başka şeyler geliyor aklıma, ne yapmalıyım?” demiş. Ataköy Camii’nin imamı Hüseyin Efendi de demiş ki; “bu soruyu vaktiyle Peygamberimize sormuşlar. Peygamberimiz de ‘son namazınızı kılıyorsunuz gibi düşünün’ demiştir.” İşte, sanki Rahmi Ağabey de son dakikasını yaşıyormuş gibi bir hâl içindeydi. Öyle olan bir insan elbette çok yücelerde olacak.

Rahmi Ağabeyin en önemli özelliği, söylediği her şeyi samimiyetle yaşayan bir insan olması idi. Doğru olmak lazım diyorsa doğrudu, sabırlı olmak lazım diyorsa sabırlıydı, merha-

metli olmak lazım diyorsa merhametliydi. Yani ne söylüyorsa, öyle yaşıyordu. Mesela diyordu ki, “hayat, hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir.” Daha evvel söylenmiş birçok şeyin özeti gibi bir sözdü bu.

Rahmi Ağabey öldüğü zaman onu seven herkes bir makale yazdı ve bu makaleler bir kitap haline getirildi. İşte oraya Nurettin Topçu’nun yazdığı makalede bir cümle vardır: “İbadeti bolca, tespihi çokça değildi; ama her hareketi bir ibadet, her sözü bir tespih oldu.” Hakikaten her sözü bir tespih oldu; yani o ne dediyse onu tanıyan insanlar “ağabey derdi ki, ağabey demişti ki” diye konuşurdu.

Bugün Türkiye’de yeterince önemli insan da, mütehasıs insan da var, cesur insan da... Fakat yeterince dürüst insan yok. Ben bunu hep müşahede etmişimdir. Kabiliyeti çok fazla, bize nasihat ediyor, ama söylediğini kendisi yapmıyor. Türkiye’de uzman insan çok, ama güvenilir insan yok. Birçok insan vardır, bir şeyler öğrendiğimiz. Ama bakarsınız, bu insanın söylediğiyle yaşadığı hayat birbirine benzemiyor. Ama Rahmi Ağabey nasıl söylüyorsa öyle yapıyordu, ne söylüyorsa onu yaşıyordu. Rahmi Ağabey bir rehber insandı. Bugün Türkiye’de rehber insan kıtlığı var.

Ben şöyle düşünüyorum: Bir ülkede bir tek kahraman varsa, o bir tek kahraman da erişilmez, ulaşılmaz yücelikteyse, hiçbir Türk genci “ben de ona benzeyeyim” diye heves edemez. Ama, bazı ileri ülkeler vardır ki; sporda, ilimde, sanatta, her alanda kahramanları vardır milletin ve bunlar öyle ulaşılmaz yükseklikte de değildir. O zaman o milletin evlatları bulunduğu yerden bir adım yukarıya çıkabilmek için umutludur. İşte Rahmi Ağabey bu tür kahramanlardan birisiydi. Birçok insan onu örnek almıştır, Allah ona rahmet eylesin.

- *Amin. Siz Nurettin Topçu’yu da yakından tanıdınız. Kişiliğinin dikkat çekici yönlerini ve Türk milliyetçiliğine hangi ölçüde katkıda bulunduğunu anlatır mısınız?*

- Efendim, Nurettin Topçu bedbin ve asabi mizaçlı, çabuk üzülen, çabuk öfkelenen bir tipti. Bu yüzden onu iyice tanımayanlar için biraz çekingenlik telkin ederdi. - Bunu ben

başkalarında, mesela Necip Fazıl'da da gördüm.- Fakat, o kadar ihatalı, o kadar tesirli bir konuşması vardı ki; konuşmaya başladığı zaman, başka bir şey aklınızdan geçemezdi, adeta sizi esir almış gibi anlatırdı. Çok çalışkan bir insandı. Eskilerin velûd dediği, doğurgan ruhlu, çok eser veren, çok yazı yazan bir insandı. Ve onun da çevresinde önemli bir insan topluluğu vardı. Onun rahle-i tedrisinden geçmiş, bugün belki 20 tane profesör, 20 tane mebus vs. sayabilirim.

Onun milliyetçilik anlayışı, İslâmiyetle memzûc, yani kaynamış bir ölçü içindeydi. İslâmî düşünceden yoksun bir milliyetçiliği hiç düşünmüyordu. Millet fikrinin bağlayıcı, birleştirici, tesanüt içinde oluşunu sağlayan esasının İslâm olduğunu söylerdi.

Fakat Nurettin Bey, son zamanlarda sosyalist bazı düşüncelere de yer verdi. Ve bu yüzden etrafındaki insanlardan bir kısmı yavaş yavaş kendilerini çekti. Topluma o kadar çok değer veriyordu ki, insanların ekonomik imkânsızlıklar içinde olması onu çok etkilerdi. İster istemez toplumcu bir düşünce öne geçti. Bu yüzden hocayı anlayan veya anlamayan bazı kişiler, hoca için, "sosyalist oldu" falan gibi sözler de söylediler. Ama o da kendisine böyle denmesine aldırmıyordu. "Benim şu söylediğim şeyleri doğru buluyorsanız, bunun adı ne olursa olsun o şey öyledir" diyordu.

DOÇ. DR. NURETTİN TOPÇU

RAHMİ ERAY'I ANARKEN¹³

Rahmi Eray'ı, cemiyet faaliyetlerine ilk katıldığım Türk Kültür Ocağı'nda tanıdım. Bu ocakta bulunan gençlerin, pek çeşitli temayüllere sahip oluşları, daha önce, gençliği büyük kitle halinde, dışından tanımış olanlarda gerçekten şaşırtıcı bir ruh hali yaratıyordu. Bu ocakta bulunan gençlerin, birbirinden pek farklı fikirlerle ideolojilere mensup oluşlarına karşılık, müşterek bir tarafları vardı: Hepsi de küçük veya büyük, şu veya bu türlü ihtiraslara sahiptiler. İdeoloji tülü altında kıymıldanan bu ihtiras dalgaları arasında, ilk Çağ'ın hâkimleri gibi aklını faziletine önder yapmış, ihtirassız ve ithamsız, hakikate dost bir sima göze çarpıyordu. Bulduğumuz çevre içinde, böyle bir insanla karşılaşmak bizi evvelâ şaşırttı, bazılarını korkuttu, sonra da hayranlıkla doldurdu.

Ocaktaki gençliğin, nümayişçi hareketlerine, hakikate götüren istikameti verirken, onların samimiyetsizliğine gülüyor ve gizli niyetlerini neşterliyordu. Çeşitli maksatlarla heyecanların kaynaştığı, çeşitli duyguların hâkim olmaya yöneldiği bu ocakta sabrın üstadı olarak vazife gördü. Onun itirazları, en çok şahsî ve egoist hislere çevriliyordu. Ancak hislerin selâmet kazanmasıyla hakikate götüren yolun bulunabileceğine inanmıştı. O, biliyordu ki akl-ı selim, insanların sözlerinden önce, içlerinin düzeltilmesiyle, mantıktan evvel ahlâkın ıslahıyla elde edilen bir melekedir. Bu sırra vâkıf hakimin ahlâkı ıslah yolundaki çetin çalışmasına Rahmi Eray, tereddütsüzce kendi-

13 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi*, s. 48-52

ni adanmış görünüyordu. Ancak, gayretleri ihtirasın dalgasıyla zedelendiği bir devirde ocaktan ayrıldı...

Lakin, kimseye küsmedi, arkadaşlarından uzaklaşmadı. Bundan sonra, onun evi, köşesi bir ocak, bir dernek mahiyetini kazandı. Dostları, başları dara gelince, onun yanına koşuyorlardı. Sokrat metotlarının hâkimane basitliğiyle, o, muhritinin bütün meselelerini hallediyordu. Ve bütün hikmet önderleri gibi kendi sıkıntılarını yenmiş, kendi meselelerini halletmiş hâli vardı. Hayatının aldığı istikamete inanmış, acılarını kabullenmiş, yaralarına yâr olmuş, şikâyetsiz, meselesiz, ihtirasız bir hikmet heykeli karşısında idik. Sanki kendinde yaşattığı ruhun güzelliği, her varlığın istignasını taşıyordu.

Mütevazıydı ve insanların küçüklüğünü görüyordu. Beşerî sefaletin içinden şahidi olan her gönül gibi o da muzdaripti. Ve yine her vazife sahibi insan gibi bu sefaletin önünde gerilemiyor, nefret duygularıyla yıkılarak cemaati kendi haline terk etmiyordu. Hastasına deva bulmayı zevk edinen doktordu. Kendisine yaklaşan hasta gönüller, onda devalarını buluyorlardı. Bu insanlığı tedavi zevki, onda bir tabii yapı, bir ihtiras, kendinden geçilmez bir iptilâ halinde idi. İnsanlar hakkında yaptığı, üzerine bir lâtif iksir serpili sert tenkitlerine rağmen insanın yaradılışına meftundu. Bu yaradılış hakkında hiçbir zaman insafsız olmadı. Hem de çok merhametli idi. İnsanlığımızı kucaklayan sonsuz sefaletin, bu bedbaht yaratığın talihi olduğunu biliyordu. Muayyeniyete inanmıştı. Bu insanlık, olduğundan başka türlü olamazdı, ne yapsın? En haşin hükümlerini kadere çevrilmiş alaycı bir nükte ile tahammül edilir ve sevimli hale koyuyordu.

Kaderin, kötü sanatkâr elinden kendi hesabına pek değersiz bir hisse ayrılmasına razı bir gönülle dünyaya gelmişti. Kendisi için duası yok gibiydi. Her halde kendi egoist varlığı hesabına yöneltilmiş isyanı yoktu. Hayat karşısında alacaklı olmayı hiç gönül edinmemişti. Kendisine nezaketen bir yer verilmiş misafirin çekingen tavırla dünyamızda pek kısa bir ikaamet başlanmış olmasından minnettar hâli vardı. Bu güneşin altında yaşayanların pek azı, Rabb'ine şükürün bu mertebesine

ulaşabilmişlerdir. Tespihlerini binlerce ve binlerce, Allah'ına hamd lafzıyla aktarıp döndüren duygusuzların ömürlerinde bir kere bile samimi halle Allah'ına şükretmesini bilmedikleri, cemaatin her gün içimizde yaşattığı bir vakiadır. Onların, aza kanmayan, gözü doymayan, şükranı bilmeyen taşkınlıkları karşısında hâli bin şükür ve varlığı bir muazzam şükür hâdisesi teşkil eden Rahmi Eray'ın bu ilâhî nasibi, gıptamızı çekiyordu.

İnsanlarla mukavelesi bir taraflı olup, başkalarından hiç alacak iddia etmeyerek, yalnız kendinden verme mecburiyetini kabullenmiş hizmet ehli insandı. O belki de kendi kendine, yapayalnız yaşayabilirdi. Lakin bunu isteyemezdi. Kendi kendine yaşamak kolay, gayra hizmet etmeden yaşamak ona güç gelse gerekti. Fedakarlık ve hizmet duyguları, ondaki ilâhî içgüdülerdi. Kendini çeviren insanların iç âleminde karanlıksız, berrak bir akış arıyordu. Bunu bulamadığı zaman, ızdırabı ağır oluyor, takdir ettiği insanlar hakkındaki hayranlık hisleri ise, ondaki sevginin, feragatin, samimiyetin ve tevazunun muhtesem bir terkibi halinde gözüküyordu...

Manevi bir lider, bir mürşit olarak, etrafını çeviren gençlerden mürekkep halkaya devamlı ve sistemli bir akl-ı selim, sabır ve karakter aşısı yaptı. Onlara, ruha hürmeti, zalim ihtiraslara isyanı öğretti. İnsanlığımızın dost-düşman saflarını, akl-ı selimle kör nefsin karşılaşması şeklinde düzenledi. Asıl zalim düşmanın, içimizde nefis halinde saklı duran canavar olduğunu tanıttı. Şiddetlere itidal, kindarlara insaf tavsiye etti. Başkalarından alacaklılara, kendilerinin farkında olmadıkları borç hesaplarını hatırlattı. Borçlulara hüsnü niyeti ve ahde sadakati öğretti. Sözünde durmanın namus demek olduğunu hayatı boyunca, bütün hareketleriyle muhitine anlattı.

Yalnızlığını kendine mürşit yapabilen bu adam, etrafındakilere mesuliyetin ilmihalini tedaris ediyordu. Bir yandan kanunlara ve içtimaî nizama itaatın dürüstlük olduğunu telkin ederken, haksızlığı ortadan kaldırmanın da içtimaî vazife teşkil ettiğini anlatıyordu.

Memleket ve milliyetçilik davasında büyük hareketlere atılma mesuliyetini vicdanında kuvvetle duyarak sarsıldığı yıl-

larda, meşum hastalık geldi, yakaladı. Kader, adeta onun eteğinden çekiyordu. Senelerce kendisini hareketsizliğe mahkûm eden illetin pençesinde birkaç kere ölümle göz göze geldiği halde bile hâlimden şikâyete tenezzül etmedi. Ruhundaki asaletle erkekçe karşıladığı kaderin bu ölüm tehditlerini mizacının zarif nükteleriyle naklelerdi. Ölümün kendisi için uzak olmadığını görüyordu. Feleğin bu ihtarı karşısında isyana hacet görmedi. Hareket dünyasının zalim talihi tarafından, günden güne daraltılan muhasara halkası, onu zerre kadar asabî ve şikâyetçi, hatta bedbin ve meyus yapmadı. İşte bu esnalarda, merhum Abdülâziz Efendi gibi bir mürşidin, onun derdini gizleyen yetim ruhuna uzanan eli, aradığı aydınlığa kavuşturdu: İnsanı daima kendi içine çeviren, kendi içindeki sonsuzlukta mesafeler katettiren dinî harekette iradesinin muhtaç olduğu tatmini buldu. Mistik murada, tasavvufî nasiplere kavuşuyordu. Hayatının geleceğini rüyalarında apaçık şekilde yaşamaya başladı. İlhamlara, sırlara açılan kalbi, çile ile dolu hayatının mükâfatı olarak ulvi bir manevi merteye kazandı. Tespihi çok, ibadeti bol değildi; lakin her hali dua, her sözü tespih oldu.

Dostlarının sevgisiyle düşmanlarının da hürmetini kazanan bu temiz ruh ve vicdan sahibi insanı sık sık anmaya muhtaç olanlara tavsiyem, Rahmi Eray'ın halini kendilerine hal edinmeleridir.

PROF. DR. ORHAN OKAY

BİR SEVGİ VE MERHAMET ABİDESİ¹⁴

Eski vokabülerimizde ‘hasbî’ diye bir kelime vardı. Karşılık beklemeden gösterilen sevgi için, hizmet için kullanılırdı. O kavram, kelimesi ve delâlet ettiği, ifade ettiği mana ile beraber hayatımızdan çekilip gitti. Ben hayatımda, hasbî olmanın ilk örneğini Rahmi Ağabey’de buldum. Galiba son örneği de o idi.

Rahmi Ağabey’in ölümünden bir süre sonra, kurulmasında ve faaliyetlerinde büyük emek ve hizmetlerinin geçtiği Milliyetçiler Derneği, onun hakkında küçük bir anma kitabı çıkarmıştı. Bu broşürdeki beş ayrı yazıyı okuyanlar, Rahmi Eray’a dair ortak bir kanaat aradıkları zaman, zannedirim bu hasbi oluşla karşılaşacaklardır. Ve belki şu anma günündeki konuşmaların ağırlığını Rahmi Eray’ın bu vasfı teşkil edecektir. O gerçekten eski evliya menkıbeleri kitaplarında anlatılan veli ruhlu kişilerin sonuncusu idi. Yahut Dostoyevski’nin, Stefan Zweig’in, Dühamel’in romanlarından çıkmışa benzeyen, merhamet abidesi bir kahramandı. İnsan, hayvan, eşya ve her şey hakkında hissettiği ve bizim de sezdiğimiz merhameti, en sert yüreklilerin bile içini acı ile burkardı.

Şu soru akla gelebilir: İnsan için mutlak manada hasbî olmak, hiç bir karşılık beklememek mümkün müdür? En hasbî olan hareketlerimizde bile, en azından ruhi bir haz duymaz mıyız? Veya bir müminin sevgi ve hizmetinde, Allah rızasına

14 Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar*, Ötüken Yayınları, s. 36-40, İstanbul 2001.

ulaşmak gibi kulluk zevki bulunmaz mı? Eğer bu duygu hasbî olmanın sınırlarını aşıyorsa ve ona bir hanel getiriyorsa, hiç şüphesiz Rahmi Ağabey de bu iyilik etmenin zevkini, hazzını yaşıyordu. Zaten biz insanlar için hasbîliğin de son haddi bundan ibarettir.

Ben Rahmi Ağabey'i, 1949 yılında, Türk Kültür Ocağı'nın tertip ettiği seminerler sırasında tanıdım. Türkiye'de nispeten hür ve demokratik hareketlerin başladığı 1946 yıllarından itibaren, hemen çoğu milliyetçi hareketlerin kuruluşunda, çalışmalarında ve arka planında Rahmi Eray'ın varlığı hissedilir. O yıllarda hastalığı, kendisini henüz yatağa mihlamamıştı. İstanbul Valilik binasının hemen karşısında bulunan bir İzzettin Han vardı. Oranın galiba ikinci veya üçüncü katında, bir buçuk odalık bir bölümünde Türk Kültür Ocağı adını taşıyan bir dernek bulunuyordu. Rahmi Ağabey buranın da ağabeyi idi. Bu, yirmi-yirmi beş kişinin zor sığabildiği bir odada, hoyrat ve saldırgan bir ideoloji kavgası yapılmıyor, Doğu'nun, Batı'nın büyük felsefi, edebî, fikrî eserleri okunuyor, üzerlerinde münakaşalar yapılıyordu. İnsanın bulunduğu her yerde olduğu gibi, burada da farklı düşünceler, birtakım aykırı fikirlerin karşılaşmasına sebep oluyordu.

İlk tanıştımda, Rahmi Ağabey bu lokalde Dostoyevski üzerine tartışmalı bir semineri idare ediyordu. Suç ve Ceza, Karamazov Kardeşler, Budala, Raskolnikoflar, Mitya'ların biri gelip biri gidiyordu. Zaman zaman çağrışımlarla uzak konulara atlanıp, yine Dostoyevski'ye dönülüyordu. Semineri Rahmi Ağabey mi hazırlamıştı, yoksa o mu idare ediyordu, hatırlamıyorum. Fakat sorulara, münakaşalara, uzlaşılır, kabul edilebilir kapılar açan, çıkış yolları gösteren hep onun otorite ile sükûnet arasındaki sözleri idi. Daha sonra başka toplantılara da katıldım. Hepsinde hiç heyecanlanmadan, herkesi sükûnetle dinleyerek, hatta neredeyse herkesi haklı görerek, akl-ı selimin yolunu göstermek istiyordu. Sonraları onun bu metoduna alıştım. Sokrat'ı okuduğum ve sevdiğim senelerdi. İkisi arasındaki ilişkiyi bulmakta gecikmedim. Rahmi Ağabey, muhatabının, bazen hasmının fikrini kabul ediyor, onun sözlerinden hareket

ederek, sakın bir şekilde asıl vermek istediği mesajı çok defa karşısındakine söyletiyordu.

Demin hasımları dedim. Aslında pek hasmı olduğunı zannetmiyorum. Kültür Ocağı'ndaki seminerlerde, aşağı yukarı onun yaşlarında, yine milliyetçi gençlerin ağabeyi olmuş bir Fethi Gemuhluoğlu vardı. Onunla bazen münakaşaları olmuş. Birkaç sene evvel Ergun Göze'nin bir yazısında, Gemuhluoğlu'nun şöyle demiş olduğunu okumuştum: "Rahmi Eray'la iki defa tezada düştük. Ama ikisinde de o haklıydı." Heyecanlı, haşın, hatta biraz kırıcı bir mizacı olan Gemuhluoğlu'nun bu sözü, Rahmi Ağabey'in etrafındaki tükenmeyen saygı halesini zannederim izaha kâfidir.

1950'den sonra hastalığı bayağı ilerlemişti. Özellikle mevsim değişmelerinde ağrıları daha da artıyordu. Haftalar, aylar, nihayet yıllara uzayan, yatağa mahkûmiyet devresi başlamıştı. Bu, ondaki çalışma şevkini kırmamış, aksine dolaşmadığı için, okumaya ve düşünmeye daha çok vakit bulmuştu. Hastalığının, her an için hayati tehlike taşıdığını bizim kadar o da biliyordu. Ben, hastalığı ile bu kadar haşır neşir, bu kadar dost olan bir insan tanımadım. Adeta hastalığını seviyordu. Onun periyotlarını takip ediyor, bir arkadaş gibi kriz zamanlarının gelmesini bekler oluyordu.

Bu hastalığı sırasında düşünmeye ve okumaya çok daha fazla zaman ayırdığını söylemiştim. Gerçekte buna da nasıl zaman ayırabildiğine şaşmamak mümkün değildi. Evi bir teke gibiydi. Günün ve gecenin belirsiz zamanlarında, dertlerine ortak arayanların, ruh ve fikir buhranı geçirenlerin, sadece sohbet etmek için evine uğrayanların haddi hesabı yoktu. Hepsini bıkmadan güler yüzle karşılar, dinler ve bir çözüme götürürdü. Onun, Doğu'nun ve Batı'nın büyüklerinden ilham alarak, süzülmuş ve senteze ulaşmış birtakım vecizeleri yahut vecize demeyeyim, hayatımızı kolaylaştıran formülleri vardı. "Hizmet ehli olmak" sözü onun muydu, yoksa yine o kaynaktan içen aziz Ferruh Bozbeyle'nin miydi? Kader için "tabii adalet" derdi. İnsan iradesine büyük güveni vardı. Kader, irade, isyan, itaat gibi karmaşık meseleler, onun uzlaştırıcı sözleriyle

çözülüyordu. Aslında belki çözülüyor, içimizdeki çatışmayı daha uzlaşır bir hale getiriyordu. Tıpkı kendisinde, hastalıkla sağlığın hoş bir geçimde olması gibi. Böylece zamanla evi bir ağlama duvarı, bir günah çıkarma zaviyesi haline gelmişti.

1950'den sonra Türk Kültür Ocağı, diğer bazı milliyetçi kuruluşlarla aldığı bir ortak kararla önce Milliyetçiler Federasyonu'na, daha sonrada Milliyetçiler Derneği'ne dönüştü. Yüze yakın şubesi ile Anadolu sathına yayıldı. Çok sudan sayılacak sebeplerle 1953'te kapandı. Bir müddet sonra Rahmi Ağabey'in evinde toplanan otuz kişi Milliyetçiler Derneği'nin yeniden kurulması kararını alıyordu. Her zaman olduğu gibi Rahmi Ağabey ne kurucular arasında yer aldı ne de derneğin üyesi oldu. Fakat derneğin kültür birikiminde ve faaliyetlerinde hep onun işaret ettiği sevgi ve merhamet dağıtıcılığı, hizmet aşkı fazilet ve feragat duyguları vardı.

Rahmi Ağabey, bir neslin yetişmesinde, çeşitli istikametlerde rol oynamış olan Nurettin Topçu, Celal Hoca ve Abdülaziz Efendi gibi sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek birkaç büyük insandan biri olarak ve öyle inanıyorum ettiklerinin meyvelerini göremeden aramızdan ayrıldı. Ölümü sırasında ben Diyarbakır'da öğretemdim. Hocam Nurettin Topçu yazdığı mektubunda şöyle diyordu:

“Sana yüreğini sızlatacak bir haber vereceğim. Rahmi Eray'ı kaybettik. Ani olarak bir kalp damarının tıkanmasıyla vefat etti. Yüreğimiz yandı... Şu vefasız hayatta yeisin, derdin, cefanın da sefası yok. Hem Allah'tan başkasının gerçek var olmadığı bu âlemde neye küsüp neye yanalım?”

Yazıma başlarken hasbiliğin kayboluşuna yanmıştım. Rahmi Eray'ı anmak için yapılmış şu toplantı hasbiliğin hâlâ bulunduğu en güzel kanıtı değil mi? Tertip edenlere teşekkür ediyor, bir araya gelmemize vesile olan Rahmi Ağabey'e Allah'tan rahmet diliyorum.

Not: Elbistanlılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği ve Hilmi Enginöz'ün gayreti ile Millî Kültür Vakfı Salonu'nda yapılan toplantıdaki konuşmanın metni. 11 Nisan 1992.

PROF. DR. AYHAN YÜCEL

ÖRNEK İNSAN¹⁵

Düşünülecek olursa; insanlığın tarihi, gelip geçenleriyle birlikte şu insan seli içinde o muazzam kalabalığa nispetle ancak birkaç insanın tarihi olmuştur. Evet, “İnsanlığın tarihi birkaç insanın tarihidir”. Cemiyetler, onları tanımak bahtiyarlığına ulaştığı nispetle kendi selâmet ve terakkilerinde yol aldılar. Ancak ne var ki; insanlığın tarihini yapan o birkaç insanın bir kısmı da meçhul asker misali büyük kitle için meçhuldür. Hele insanların birbirlerine zulmünün bir meslek ve yaşama sanatı haline girdiği, birinin diğeri için “bir insan” deyip geçtiği devirlerde o meçhul insanı, büyük kitle hiç tanımamıştır. Aslında her insan, insanlık tarihinin bir sayfasını yapacakken bugün neden insanlığın tarihi birkaç insanın tarihi olmuştur? Evet insanoğlu “bir insan” deyip geçmekle çok aldandı. Böylece kendini de yaktığının ve diğer insanlar önünde silindiğinin farkında değildi. İnsanda insanlığın bir tarafını görmek meydana koymaksa bir terbiye ve kabiliyet işiydi ki, insanoğlu hiç-bir zaman toplum halinde bu seviyeye ulaşamamıştı.

İşte insanlığın tarihini yapan o birkaç insanın mümtaz ve müşterek meziyetlerinden biri bu olmuştur: İnsanı bilmek ve insanda insanlığı görmek, sonra bunu tanıtmak...

Onların diğer bir müşterek ve mümeyyiz vasfı da, büyük muzdaripler oluşu yanında kalplerinden taşan sonsuz bir sevgiye sahip oluşlarıdır. İşte bütün insanlara ve hatta bütün varlıklara karşı uzanan bu sevgi ve duygu büyüklüğünü barın-

15 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi*, s. 44-48

dıran insanlar, bir kalp adamı olarak yine kalplere yerleşirler.

Bugün burada ve her gün çeşitli vesilelerle, hürmet ve rahmetle andığımız, Rahmi Ağabey'imiz, ızdırabı içinde sevinçli, ızdırabı içinde kuvvetli, değil bir insanın kıymetini bilmek, varlığın kıymetini bilen, öğreten, sevdiren meçhul asker misali o meçhul insandı. Evet büyük kitle onu bilmezdi, büyük kitle için meçhuldü. Lakin onu tanımak bahtiyarlığına ulaşanların hepsi onu pek iyi bilirler. Zira kalp adamı yine kalbe yerleşir.

Şahsiyetinin en bariz tarafı: Tevazu, sadelik ve samimiyyet, saffet ve temizlik, fikre ve varlığa hürmet, ızdırabı içinde etrafına sevinç dağıtan kuvvetiyle, muazzam bir hafıza kuvvetinin kolaylığı içinde olayların tahlil ve terki binde kendisine has anlatış ve üslubu idi.

Onun bu meziyetleri, kendisiyle ilk defa karşılaşanları bile büyüler, hayran bırakır, tekrar görüşme, konuşma iştiyakını uyandırır. Böylece bu ilk buluşma her iki taraf için de devamlı bir alâkaya ulaşır, vefalı bir dostluk teessüs ederdi. Bunun neticesinde şahsın farkında olmadan eksikleri tamamlanmaya çalışılır, yaşanan bir hayattan netice olarak çıkarılan hikmet, hayat düsturu olarak şuurlara yerleşir; yeni yeni terbiye meseleleri ortaya çıkar ve sanki bunun sonunda ağabeyimizin ibadeti, her birimizin her halini ibadet derecesine yükseltmeye çalışmakla tamamlanırdı. Bu konuşma ve tartışmaların her biri hayatının ve hayatımızın en mesut anları olmuştur. Onun bu samimi ve halis fikir ve üslubu cezbese iştiyakımızla, her müşkülümüzde vakitli vakitsiz her zaman kapısını çalarız: O bizi yine büyük bir güler yüz ve tatlılıkla karşılar, dinler, örnek misalleri ile anlatır, izah eder, irademizi doğrultucu temayül ve hareket tarzını, sonunda çok kere yine bize buldurmak suretiyle, bize sevinç ve sükûn verirdi.

Çok iyi bir müşahitti. Bizim haberimiz olmadan O, bize bizi anlatırdı. Böylece kendimizi tanımamızı kolaylaştırmış olurdu...

O, başkalarının farkında bile olmadığı dertleri, zaruretleri bilir, meselelerin hal çarelerinde bu dert ve zaruretlere kadar derinliğine düşünür ve hareket ederdi. Kesilen bir parma-

ğın acısını çok iyi bilir ve duyar, kanayan bir yaraya merhem olmaya çalışırdı. Her haliyle duygu, düşünce ve hareket birliğini yaşar, etrafına telkin eder, etrafında da yaşatmaya çalışırdı.

Merhum Remzi Oğuz Arık'ı Paris'te de tanımak bahtıyarlığına erişenler hemen teslim ve takdir edeceklerdir ki, aynı vazifeyi Rahmi Ağabey, İstanbul'da gördü: Evet, Rahmi Ağabey de yüksek tahsil için İstanbul'a gelen Anadolu çocuğunu kucaklamış, onlara gayret ve kuvvet vermiş, onlara akıl ve örnek olmuş, duygularını ve istikametlerini işlemiş, hizmet ehli ve kalp adamı olmaları için gereken kıvılcımı vermiştir. Evet, bugün Rahmi Ağabey'i yakından tanıyan ve sevenler bir cemaat teşkil ederler. Onun hayatından ve ruhundan hepimizin kalbinde barınan aziz hâtıralar ve kıvılcımlar bu cemaatin ateşidir. Mehmet Kaplan beyin Remzi Oğuz Arık'ı tanıyan ve sevenler için söylediği gibi: Büyük ruhlardan “cemaate sirayet eden duygu ve şuur yaşayan, genişleyen, gelişen bir kuvvet olmuştur. Ortalığı dolduran büyük gürültüler içinde, bu cemaatin mensuplarını ön planda göremezsiniz. Onlar büyük punto ve afiş mevzusu değildirler ve böyle olmaktan çekinirler. Çünkü duygudan ve asli kaynaktan ayrılan her şey sahte, kuru, katı bir kelime haline geliyor. Kelimeler değil duygular mühimdir.”

Izdırabı ve sevgisi büyük ruhlarda yine müşterek bir kader birliği vardır ki, o da yalnızlıktır. İşte büyük kalabalığın ortasında; duygu, düşünüş ve hareket farklarından doğan yalnızlıklardan başka bir yandan kan rabitası bakımından Ağabey, hemen hemen yalnız yaşarken, diğer yandan uzvî rahatsızlığı sebebiyle de kendi ızdırabını yine ancak kendi bilmiştir. Yine öyle de uzvî rahatsızlığının ızdırabını kimseye hissettirmez, yine öyle de kendi işini kendi gördükten başka mütemadiyen etrafına uzanırdı. Hastalığının bir hecmesinde Cerrahpaşa Hastanesi'nde tedavi görürken vuku bulan bir kanamada litrelerle kan zayı edip yine aynı hacimde kan verilirken, başında bulunanlar; etrafındakilerin endişe ve telâşelerine karşı onları sükûnet ve itidalle, yapılması gereken hususlarda aydınlattığını bilirler. Yine vefatı gününe bizi davet edip, sofrası için yemeği kendisinin hazırladığını biliyoruz.

Hayatının son 18 senesi tamamen hastalık içinde geçmişti. Alt tarafın büyük venleriyle, boyun venalarında büyük trombus kitleleri hasıl olmuş, iki defa akciğer enfarktüsü geçirmiş, ayaklarında ülserler açılmıştı. Her sene yeniden teşekkül eden trombus kitleleriyle bilhassa alt taraf “kara kan damarları” doluyordu. Rahmi Ağabey, mevziî ağrılar ve kızarıklıklar, uyku bozuklukları, ter gibi sempatik, parasempatik değişiklikleri kendinde müşahede eder ve bu belirtileri hissettiği zaman hastalığın yeni bir hecmesiyle karşılaşmış ve artık yatağa tamamen mahkûm olmuş olurdu. Yeni bir trombus teşekkülünde onun organizasyonu için haftalarca yatakta kalır, fakat bunun sonunda yeni bir trombus teşekkülüyle, bu haftalar aylarca uzardı. Son zamanlarda bir guatrdan da muzdaripti. Vefatından bir iki ay önceydi ki guatr için kullandığı ilacı alırken, ilâca bakıp bakıp; “Artık vücut o kadar sapıtmış ki bu ilaçlar mı onu düzelterek” diyor, başını sallıyordu. “Ölüm niçin geç istenir. Zira yaşamak; hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir de onun için” diyordu. Fakat, onun hizmet yolu hep açıktır. Çünkü, onun en büyük eseri, onu sevenlerdir. Bu sevgide ise ölüm yoktur.

PROF. DR. AYHAN YÜCEL

RAHMI AĞABEY¹⁶

Sanki ruhumuz dünyaya ve vücudumuza yabancı da bu yüzden insanoğlu acemilikler gösteriyor. Acemilikleri, hataları, zaafaları ortasında insanı görebilmek, ona uzanabilmekse çok defa mümkün olmuyor.

İşte dünyayı, insanoğlunun dünyaya ve birbirlerine karşı acemiliklerini, hatalarını, zaafalarını pek iyi bilen Rahmi Ağabey, bu bilgisi sebebi ile olacak; büyük bir intibak gösteriyordu. O, başkalarının farkında bile olmadığı dertleri, zaruretleri bilir, halden anlar, meselelerin hâl çarelerinde bu dert ve zaruretlere kadar derinliğine düşünür ve hareket ederdi. Kesilen bir parmağın acısını çok iyi bilir ve duyar, kanayan bir yaraya merhem olmaya çalışırdı. Etrafından, cemiyetten gayrı kendisine ait çeşitli ızdırapları vardı. Bununla beraber, buna rağmen etrafına uzanma cehti ile ızdırabı içinde kuvvetli, ızdırabı içinde sevinçli idi. Zira her haliyle kalpteki cennet misali sevinçleri yaşıyor, tanıtıyor ve mütemediyen veriyordu.

Ziyaretçileri eksik olmazdı. Her biri birçok mesele açar, Ağabey bunları birer birer dinler, kanaatini söylemeden önce herkesin ayrı ayrı bu meselelerdeki düşüncelerini sorardı. Böylece ziyaretçilerden her biri, meselelerle yoğrulmuş bir alçı hamuru ortaya koyar, sonra düşünceleri ile onu şekillendirip Rahmi Ağabey'e takdim ederdi. Artık sıra Ağabey'in düşüncelerine gelmiş demektir. Meseleye, zamanında eğilmekte ve onu zamanında çözüm yoluna koymakta geç kalınmışsa "Bu böyle

16 *Hareket Dergisi*, Ekim 1966, sayı: 10

olmaz, Paşa” der, “Alçı hamuruna zamanında kafanı ve parmaklarını uzatmalısın ki, donup kalmadan şeklini alsın” diye ilave ederdi. Bazı kere de “Bilgi yolunda yaya kalırsa biz şekil verinceye kadar alçı hamurunun taş kesildiğini” hatırlatırdı. Bununla beraber böyle bir halde de gerçek sanatkârın şevkinin kırılmaması lazım geldiğine, taşlaşan alçı hamuruna rağmen yine bir iş olduğuna; bu defa onu yontmasını bilecek bir maharet kazanılması gerektiğine dikkati çekerdi.

Ümidin, yapılacak bir şeyin kalmadığı, adeta, taşlaşan bir alçı gibi ortaya konur, Ağabey taştta suya yol veren izler ve kapılar olduğunu hatırlatır, bunları gösterir, ziyaretçileri de; mesuliyetleri misali bırakmak istedikleri o taşlaşmış alçı hamurunu bağırlarında biraz daha hafiflemiş olarak yüklenir giderdi.

Çok defa insanların çeşitli zaafırları dile gelir, insan mevzusu bir nefret mevzusu olup çıkarken yine insana uzanmaktan başka bir çare olmadığında karar kılınırdı. Mesela insanların nankörlüğünden, kadir kıymet bilmediklerinden, tekrarlayan bu durum karşısında artık insanda, insanlara uzanacak mecal kalmadığından, netice itibariyle insanlara iyilik yapmadığından bahisle çeşitli müşahhas vakaların dile getirildiği bir münakaşada Ağabey şöyle müdahale etmişti: Diyordu ki, “Anlattığınız ve benim de buna ilave edeceğim bu misallerin bize öğrettiği bir şey varsa, o da insanların yapılan bir iyiliği çabuk unutmalarındaki tutumlarıdır. İnsanların unutkanlığı üzerine o kadar çok misâl sayılır ki... saymakla bitmez. Hele bu, bir iyiliği unutmak bahsinde olursa... İnsan bu bahiste sayısız misal verebilir. Bundan şu netice çıkar. Demek ki çoklukla insanlar iyiliği çabuk unuttuyorlar. Ne yapmalı? Unutan bir insana yardım nasıl olur? Unutturmamakla olur. O halde devamlı iyilik yapmalı ki unutmak araya girmesin!”

İnsanı, insan ruhunu, insanlığa hayran kalmayı, edebi, terbiyeyi kıymetlendirmeyi ve kıymetli olanı Rahmi Ağabey’de müşahhas olarak seyretmiştik. O, sadece insanların değil bütün varlığın dostu olmuştu, kırılıp atılmak istenen eşya bile onda emin bir melce bulurdu. “Meçhul Asker” misâli aramızda dolaşan ruhu şad olsun. Allah rahmet eylesin.

PROF. DR. AYHAN YÜCEL

AĞABEYİMİZ¹⁷

Çok şükür yıllar sonra bir araya gelip toplandık.¹⁸ Ağaç dallarının uç noktaları nasıl birbirinden uzaklaşıyorsa bizi ayrı yerlere savuran zaman rüzgârına rağmen içlerimizdeki müşterek duygular, fikir ve kıymetler şükür bizi yine bir araya getirdi. Bu defa da yine Rahmi Ağabey vesilesi ile Rahmi Ağabey etrafında toplanmış bulunuyoruz.

Her şeyden önce kendisine ve rahmete vesile olan bu büyük insanla birlikte ahirete intikal eden bütün din kardeşlerimize Allah'tan rahmet diliyor ve Fatiha'lar gönderiyoruz.

Burada etrafında toplandığımız, şükranla yâd ettiğimiz bu insan âlim, ünlü bir sanat adamı, ünlü bir politikacı, sanayici, hukukçu... (bunları çoğaltarak sıralayabiliriz) hiçbiri değildi. Geride şunları yazıp bıraktı diyebileceğimiz bir şey yok. Âlim değildi, lakin başta Doğu ve Batı klasikleri olmak üzere edebiyat, psikoloji, sosyoloji, felsefe, tıp alanlarında pek çok kitabı, geriye dönüp hatırlayacak, anlatacak, tenkidini yapacak şekilde okumuştur.

Kitabı onlara gereken saygıyı göstererek severdi. Hepsini kaplı ve bir nokta dahi konmadan temiz olarak muhafaza ediliyordu. Oldukça sık denebilecek ev taşımaları sırasında ilk yerleştirilen, ihtimamla korunan nesne, kitaplardı. Kitap sevgisini

17 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi*, s. 79-85

18 11 Nisan 1992 yılında yapılan Elbistanlılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği ve Hilmi Enginöz'ün gayreti ile Millî Kültür Vakfı Salonu'ndaki toplantı kastediliyor.

anlatmak için şu olay iyi bir örnektir zannedirim. Prof. Dr. Alaattin Akçasu'dan dinlemiştim. Kendisi tıbbiyeden arkadaşıydı ve Tıp Talebe Yurdu'nda kaldığı sırada, klasiklerin de Maarif Vekaleti'nce harıl harıl tercüme edilip basıldığı bir dönemdi. Rahmi Ağabey bunları alıyor ve büyük bir iştiaqla okuyordu. Alaattin Bey, Rahmi Ağabey'in aynı klasikten iki adet aldığını görerek niçin iki tane aldığını sormuştu. Ağabey de aldığı kitapları arkadaşlarının da okumak için istediklerini fakat iade ettikleri zaman, çok defa sahifelerinin, kalınan yeri belirlemek üzere kıvrılıp katlanmış, üzerinde dalga dalga çay ve çay tabağı izleri kalmış, çarpı işaretleri konmuş veya çizilip yazılmış bir şekilde geri döndüğünü, kitaba reva görülen bu muameleyi hiç sevmediğini, ama arkadaşlarını ve onların okuma isteğini geri çeviremeyeceğini onun için kendi zevkine göre okuyup saklamak üzere bir tane, ayrıca arkadaşlarının okuması için de bir tane aldığını anlatmıştı. Konuyu bir ilim adamı titizliği ile okur, ilgili literatürleri bulur, kaynağına ulaşmaya çalışırdı.

Kanın pıhtılaşması, trombus, flebit, trombo-flebit, konularını en ince ayrıntılarına kadar biliyordu. Hastalığı ile ilgili olmak üzere ünlü bir tıp profesörüne görünmesini istediğim zaman, hocanın kendisini hastaneye yatırdığını ve konuyu sen bizden iyi biliyorsun dediğini o kendine has mimikleriyle ve sonunda tebessüm ederek anlatmıştı.

İnsanı, insanları, kendini çok iyi anlamıştı. Bir sanatkâr değildi ama birçok hocanın emeği ile birlikte bizlere örnek oldu, ilham ve ders verdi. Eğer düşünülecek olursa yüzlerce insan kendinde ondan aldığı bir feyz ve emek bulabilirdi. Her olaydan bir hikmet çıkarabiliyor, olayla hikmet arasındaki o ince bağlantıyı tahlil edebiliyordu. Filozof değildi fakat rahmetli Nurettin Topçu'nun dediği gibi "Sokrat metotlarının hâkimane basitliğiyle, o, muhitinin bütün meselelerini hallediyordu ve bütün hikmet önderleri gibi kendi sıkıntılarını yenmiş, kendi meselelerini halletmiş bir hali vardı. Hayatının aldığı istikamete inanmış, acılarını kabullenmiş, yaralarına yar olmuş, şikâyetsiz, ihtirassız bir hikmet heykeli karşısında idik. Mütevazı idi ve insanların küçüklüğünü görüyordu. Bu insanlık

olduğundan başka türlü olamazdı. Etrafını çeviren gençlerden mürekkep halkaya, devamlı ve sistemli bir akl-ı selim, sabır ve karakter aşısı yaptı. Onlara ruha hürmeti, zalim ihtiraslara isyanı öğretti. Şiddet gösterenlere itidal, kindarlara insaf tavsiye etti. Başkalarından alacaklılara, kendilerinin farkında olmadıkları borç hesaplarını hatırlattı. Borçlulara hüsnü niyeti ve ahde sadakati öğretti. Sözünde durman namus demek olduğunu hayatı boyunca, bütün hareketleri ile muhitine gösterdi, mesuliyetin ihmali tedaris etti. Kanunlara ve içtimaî nizam itaatin dürüstlük olduğunu telkin ederken bir yandan da haksızlığı ortadan kaldırmanın içtimaî bir vazife olduğunu anlattı.”

Bir din adamı değildi. Lakin varlığı ile hareketleriyle adeta bir merhamet ve şükür abidesi gibi idi. Yine Nurettin Topçu hocamızın deyişiyle; “Tespîhi çok, ibadeti bol değildi, lakin her hâli dua, her sözü tespih oldu”.

Rahmi Ağabey’i tanıyalı 40 yıl oluyor. En son 1958 yılında böyle bir Cumartesi günü ama 11 Nisan değil de 11 Ekim günü, evinde yine hep bir arada idik. Aradan geçen bunca zaman içinde Türkiye değişti, dünya değişti, insanlar değişti, ben de değiştim. Öyle zannediyorum ki insanlığın tarihinde insanla ilgili olarak değişmeyen tek şey gözyaşı ve bunun biricik ilacı sevgi ve merhamet... Bunlar hep var. Karşılaştığım pek çok olayda hep Rahmi Ağabey’i hatırladım ve onu andım. Bu toplantı vesilesi ile onu düşündüğüm zaman ondaki büyüklüğün bu sevgi ve merhametle ilgili olduğunu bir daha açık olarak gördüm.

İnsanoğlu hayatı içinde birçok şeyin insanı ve dünyayı etkilediğini görüyor. Bu etkiyi kuvvet olarak hissettiği zaman bu kuvvetin arkasında, paranın, siyasi gücün, silahın, bilek gücünün, kaba kuvvetin yanında bir de güzelliğin, ilmin, bilginin, hukukun yer aldığını görüp yaşayabiliyor. İşte ben bütün bunlardan başka sevgi ve merhametin bir iyiliğe yol olup kuvvet olabildiğinin bir örneğini müşahhas olarak, canlı olarak Rahmi Ağabey’de seyrettim.

Bu kuvvet ne idi, nasıl bir şeydi. Bilindiği gibi sıhhat yönünden kuvvet, sağlamlık demektir. Ama Rahmi Ağabey 40

yıllık ömrünün son 18 yılında hiç de sağlam ve sıhhatli değildi. Sağlam olmak şöyle dursun adeta yatmaya mahkûm olmuş gibi idi. Lakin gelin görün ki bin tane sağlam insandan daha faal, daha güler yüzlü, daha neşeli, daha sevecen, daha hayat dolu idi. Bu uyum ancak böyle kuvvetli bir akıl ve hâlet-i ruhiye ile gerçekleşebilirdi ve gerçekleşiyordu.

Onun yanında biraz kaldığınız zaman yardım etmek için paranın çok da gerekli bir nesne olmadığını görüp yaşayabiliyordunuz. Böylece, bir kuvvet muharrik bir güç olarak zihinlere yerleşmiş olan para kuvveti de yerini yardım arzusu ve hizmet duygularına bırakmış oluyordu.

Rahmi Ağabey'i tanıyanlar az çok Talaşçı Veysel'i de bilirler. Bilindiği gibi Talaşçı Veysel bir hamaldı. Sayın Ferruh Bozbeyli'nin ifadesiyle "Küfesi, sırtlığı, eski kasketi, yırtık pantolonu ve yarım pabucuyla bir hamal. Ama herkesten farklı bir tarafı vardı. Apartmanı, kapıcısı, hizmetçisi, otomobili olanların tanıyamadıkları bir taraftı bu. Talaşçı Veysel sadece kendi ayağına basıldığı zaman değil, başkasının ayağına basıldığı zaman da acı duyuyordu." Bu insan çok mahdud imkânlarını ona muhtaç olanlarla cömertçe paylaşabiliyordu. Karda kıyamette saatlerce dolaşıp adres aradıktan sonra, üç üniversite talebesine, Rahmi Ağabey'e ve arkadaşlarına talaş getirmiş, belki yakamazlar diye de sobayı kendi tutuşturmuştu. Para sözü edilince de "Aman efendi, insanlık öldü mü, ne zaman olsa verirsiniz" demiş ve savuşturmuştu.

Kanaatimce Rahmi Ağabey'i anlayıp anlatabilmek için önce Talaşçı Veysel'i anlamak, ondaki büyüklüğü görmek gerekir. Bugün itiraf edeyim ki Talaşçı Veysel'in davranışı artık zor anlaşılır olmuştur, ben bazen çevremde onu anlattığım zaman, ya dudak bükülmekte ya da "o da öyle bir meczup" deyip geçilebilmektedir. Türk kültürü, Türk insanı önceleri bunu çok iyi anlatıp değerlendirirken, birçok örneğini kendi içinden çıkarırken bugün başta şehirler olmak üzere büyük bir çevrede hizmet ehli insan artık anlaşılmaz olmuştur. Özellikle garphılar Türk'ün bu gönül veriş kabiliyetini bir türlü anlamamışlar, bu içtenliğin arkasında daima bir menfaat aramışlardır.

Rahmi Eray Müslüman-Türk kültürünün büyük bir örneği ve temsilcisidir. Ona bu gözle baktığımız zaman onda milletimizin, insanımızın birçok hasletini görmemiz mümkündür.

Şahsiyetinin en bariz tarafı, tevazu, sadelik ve samimiyet, saffet ve temizlik, fikre ve varlığa hürmet, ızdırabı içinde etrafına sevinç dağıtan kuvvetiyle muazzam bir hafıza kuvvetinin kolaylığı içinde olayların tahlil ve terkiibinde kendisine has anlatış ve üslubu idi.

Onun bu meziyetleri, kendisiyle ilk defa karşılaşanları bile büyüler hayran bırakır, tekrar görüşme, konuşma iştiyakını uyandırır. Böylece bu ilk buluşma her iki taraf için de devamlı bir alakaya ulaşır, vefalı bir dostluk teessüs eder. Bunun neticesinde şahsın farkında olmadan eksiklikleri tamamlanmaya çalışılır, yaşanan bir hayattan netice olarak çıkarılan hikmet, hayat düsturu olarak şuurlara yerleşir, yeni yeni terbiye meseleleri ortaya çıkar ve sanki bunun sonunda Ağabey'imizin ibadeti, her birimizin her halini ibadet derecesine yükseltmeye çalışmakla tamamlanırdı. Bu konuşma ve tartışmaların her biri hayatının ve hayatımızın en mesut anları olmuştur. Onun bu samimi ve halis fikir ve üslubu cezbesine iştiyakımızla, her müşkülümüzde vakitli vakitsiz her zaman kapısını çalarız. O bizi yine büyük bir güler yüz ve tatlılıkla karşılar, dinler, örnek misâlleri ile anlatır, izah eder, irademizi doğrultucu temayül ve hareket tarzını sonunda çok kere yine bize buldurmak suretiyle, bize sevinç ve sükûn verirdi.

Çok iyi bir müşahitti. Bizim haberimiz olmadan o, bize bizi anlatırdı. Böylece kendimizi tanımamızı kolaylaştırmış olurdu.

O, başkalarının farkında bile olmadığı dertleri, zaruretleri bilir, meselelerin hal çarelerinde bu dert ve zaruretlere kadar derinliğine düşünür ve hareket ederdi. Kesilen bir parmağın acısını çok iyi bilir ve duyar, kanayan bir yaraya merhem olmaya çalışırdı. Her hâliyle duygu, düşünce ve hareket, birliğini yaşar, etrafında da yaşatmaya çalışırdı.

Aşk gibi hayat da çok çeşitli şekilde tanımlanıp ifade edilmiştir. Bir kısım insanlar "Hayat yaşamasını bilmektir"

derken, bir kısmı da “Hayat ölmesini bilmektir” demişlerdir. Bunlar insanın yaşadığı durumlara, duyularına, algılarına göre değişebilen ama farklı yönlerde fark edilebilen, hepsinde de bir hakikat payı bulunabilecek hükümlerdir. Yalnız şu bir gerçektir ki hayat zordur ve onun zorluklarına uyum sağlamak daha da zordur. Hayatı zorluklarına rağmen çekilebilir kılan, hayatı zorluklarına rağmen sevilebilir kılan Rahmi Ağabey gibi insanlardır. Rahmi Ağabey’in arkasında gizli olan akıl ve imandır.

Şeyh Galip diyor ki:

Hoşça bak zatına kim zübte-i âlemsin sen

Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

(Kendi kişiliğine dikkatle bak, sen âlemin özüsün; kâinatın göz bebeği olan “insan”sın sen.)

İşte Rahmi Ağabey bize insanın büyüklüğünü öğrettiği, büyüklüğünü gösterdiği için kuvvetliydi, büyüktü, kâinatın göz bebeği olan insandı o... Hizmet ehliydi, insana ve varlığa saygılıydı. İnsanı sıkımadı. Bilakis insan, onda ferahlık bulurdu. 40 yıl yaşadı, lakin o bu hayatı çok iyi kullandı.

İnsanın kıymetini kul bilmiyor, bilemiyor, onu ancak ve ancak Allah bilir. Allah ona gani gani rahmet eylesin. Nur içinde yatsın. 11 Nisan 1992.

DR. HALİL TUNCER

SÖNMEYEN YILDIZLARDAN RAHMİ ERAY¹⁹

Rahmi Ağabeyi Beyazıt'taki Avşar Apartmanı'nda oturduğu 1949-1950 yılları arasında tanımıştım. Bu yılları takiben Fatih, Nalbant Demir sok. 39 no.lu evde kendisi ve beş arkadaşı ile beraber iki sene oturmuştuk. Kendisini tanıyanların çoğu ona “üstat”, bir kısmı da “ağabey” derlerdi. Çok yakın gördüğü bizlere ise “paşa” diye hitap ederdi.

Rahmi Ağabey, bir sabır ve fazilet abidesiydi. Cenab-ı Hakk'ın yarattığı her varlığa karşı sonsuz bir sevgi ve mesuliyet duygusu taşıyordu. Bunun içindir ki, bu necip duygulara sahip olan ağabeyimiz daima verici olmuş, şahsı için bir talepte bulunmamıştır. Hayatının her safhasında “veren el, alan elden üstündür” nebevi prensibine bağlı kalmıştır.

23 yaşında trombo-flebit hastalığına yakalanmış ve bu hastalık kendisini 17 sene müddetle zaman zaman senenin muhtelif aylarında uzun süreli yatağa mecbur etmiştir. Bu uzun hastalık yıllarında kendisini okumaya vermiş, Şark ve Garp klasiklerini, Fransız İnkılabı tarihini, Türk, Osmanlı ve İslam tarihini okumuştur. Çok kuvvetli hafızası ve çok keskin bir zekâsı vardı. Okuduğu şeyleri en ince teferruatına kadar hatırlar ve naklederdi.

Oturduğumuz ev, bir cemiyet lokali gibiydi. Bir fikir merkezi idi. Günün erken saatlerinden gece yarısına kadar gelip giden eksik olmuyordu. Evi dolup boşalıyordu. Ayrıca haftanın belirli günlerinde bilhassa cumartesi günleri çeşitli konularda

19 *Dört Mevsim Maraş Dergisi*, Kış 2004 1, s. 44-45

gençlere seminerler hazırlar, gençlere okumaları için kitaplar tavsiye eder, memleket meseleleri üzerinde şimdiden düşüncelerini ve hâl çareleri üretmelerini isterdi. Ev adeta bir akademi gibiydi. Evde her mesele konuşulurdu. San'at, şiir, tarih, felsefe, musiki gibi her konudan istifadeli sohbetler yapılırdı.

Kendisini memleketine, milletine, gençlere adanmış bir hizmet ve himmet ehli idi. Çok mütevazı idi ve kimseyi incitmezdi. Kimseyi doğrudan tenkit etmezdi. Her hâli ile etrafına itimat telkin ederdi. Ömür boyu insanlara hizmet etti. Her hâli ile yaşantısı, fikirleri ile bir insanlık âbidesi olarak yaşadı.

Rahmi ağabeyi tanımak bahtiyarlığına ulaşan insanlar, kendi selâmet ve gelişmelerinde çok büyük yol almışlardır.

Şahsiyetinin en bariz tarafı tevazu, sadelik, samimiyet, safvet, temizlik, fikre ve varlığa hürmet, ızdırıp çekerken etrafına sevinç dağıtan kuvvetiyle muazzam bir hafıza kuvvetinin kolaylığı içinde olayları tahlil ve terkip edecek kendine has üslubu ile anlatması idi.

Hepimize örnek olan bir prensibi vardı ve bu prensibini üç kelime ile ifade ederdi:

1. Tasfiye et.
2. Teke irca et.
3. Son fayda.

Tasfiye prensibi ile gözümüzün önünde bulunan ve bizi rahatsız eden her gün kullandığımız vasıtalardan, ceplerimizde, çamaşır ve kitap dolaplarımızda, kafamızdaki bilgilerden, içimizde sakladığımız kin, nefret, gazez, içimizde sakladığımız çeşitli duygu ve düşüncelere kadar her şeyi tasfiye ederek saflaştırılmaya devam etmeliyiz diyordu.

“Teke irca” prensiplerini izah ederdi. Meseleleri, eşyayı öz vahidine yaklaştırmak, lüzumsuz teferruatla uğraşmamak, teferruat içinde boğulup kalmamak diyordu.

Müslüman'ın yükünün hafif olması gerek diyordu. Fazlalığın, çokluğun imanı huzursuz ettiğini, çok ve çeşitli eşyanın imanı meşgul edip sıkıntıya soktuğunu, kendi iç dünyası ile hesaplaşmasına vakit bırakmadığını anlatıyordu.

Son fayda prensibi:

Özellikliğini ve fonksiyonlarını ve tamamîyetini ka betmiş her varlıkta istifade edebilecek bir parçanın bulunduğunu ve bu parçanın değerlendirilmesini isterdi. Bu son parça kendi işine yaramasa bile bir başkasının işine yarayabilirdi. Bir kutusu vardı. Ona, “son fayda kutusu, derde deva kutusu” derdi. İçinde her renkte ve çeşitte iplik, iğne, düğme, ip, vida, torna-vida, pense, gaz ocağı iğnesi ve başlığı, elektrik parçalarına kadar her şey bulunurdu. İşinize yaramayan, kullanmadığınız şeyleri bu kutuya atın derdi. İhtiyaç olunca bu kutu açılır ve lüzumlu şey aranır.

Rahmi Ağabey, çok merhametli idi. Sabrın üstadı idi. Hayatının aldığı istikamete inanmış, acılarını kabullenmiş, yaralarına yâr olmuş, şikâyetsiz, ihtirassız bir hizmet ve hikmet ehli idi. Âdeta hastasına deva bulmaya çalışan bir doktor gibi idi. Kendisine yaklaşan hasta gönüller onda devasını buluyordu.

Etrafını saran gençlere devamlı ve sistemli bir aklîselim, sabır, şükür ve karakter aşısı yapıyordu. Şiddetlere itidal, kindarlara insaf tavsiye ediyordu. Sözünde durmanın namus olduğunu hayatı boyunca bütün hareketleri ile çevresine anlatıyordu.

Fedakarlık ve hizmet onda, ilâhî bir aşk halinde idi.

Çok iyi bir müşahiddi. Her hâli ile duygu, düşünce ve hareket birliğini yaşar, etrafına telkin eder, etrafındakilere de yâşatmaya çalışırdı.

Bir avukat kadar hukuk bilgisine sahipti. Çok iyi bir ekonomist idi. Evde 6 kişi kalyorduk. Haftalık yemek listesi yapılırdı. Bir kişinin ihtiyacı olan kaloriyi hesaplar, buna göre gerekli malzemeyi aldırırdı. İsrafi sevmezdi. Bezden bir kesesi vardı. Arkadaşlardan her ay topladığı paraları o keseye koyar ve yastığının altında tutardı. Günlük ihtiyacı karşılayacak parayı o keseden verirdi. Her ayın sonunda o ay için kullanılan malzemelerin ve yapılan harcamaların dökümünü yaptırır, bir ay sonrasının bütçesini yapar ve bizlere gerekli talimatı verirdi.

Rahmi ağabey'den bazı nasihatler:

1. Bir kimseye söz vermeden evvel iyice düşün. Fakat verdiğin sözden dönme. Sözden dönmek yalancılığın en çirkinidir.
2. Bir işe öfkeli ve sinirli iken karar verme. Bekle, öfken geçsin. Zira öfke ile kalkan zarar ile oturur.
3. Dost kazanmak için cömert ol. Hasisin dostu yoktur.
4. Kimsenin cahilliğini yüzüne vurma. Bilmelisiniz ki insanları en çok kızdıran ve gücendiren, cahilliklerinin yüzlerine vurulmasıdır.
5. Daima olduğunuz gibi görününüz ve görüldüğünüz gibi olunuz. Olduğundan fazla görünmek isteyen, karşısındakine kendi ahmaklığını göstermiş olur.
6. Kin ve kıskançlık, iç ferahlığının, sağlık ve sıhhatin iki azgın düşmanıdır. Bunun için kimseye karşı kin tutmayınız, kimsenin muvaffakiyet ve saadetini kıskanmayınız.
7. Kıymet ve tesir çok sözde değil, yerinde ve özlü sözdedir. Bunun için çok konuşmayıp yerinde ve özlü konuşmamız, insanlara değer kazandırır.
8. Vefa ve alicenaplık, yüksek ahlâkın iki parlak şiarıdır. Dostlarına vefalı, düşmanlarına müsamahalı ol. Daha bunlar gibi bir sürü hikmetli sözler. Nur içinde yatsın. Allah makamını Firdevs-i âlâ eylesin.

DR. EMİN IŞIK

NURETTİN TOPÇU'NUN RAHMI ERAY'DA GÖRDÜKLERİ²⁰

İnsan, sosyal bir varlıktır ve cemiyet halinde yaşar. Bu da kişinin, içinde yaşadığı toplumun değerlerine uyum sağlamasını gerekli kılar. Lakin uyum kendiliğinden gerçekleşmez. Bunun için eğitim kurumlarına, kültür ve fikir kulüplerine, derneklere, ayrıca hayır ve hizmet amaçlı gönüllü kurum ve kuruluşlara da ihtiyaç vardır. Denilebilir ki, bir milletin kültür ve medeniyet düzeyi, bu gibi sosyal hizmetleri verecek gönüllü kuruluşların çokluğu ve işlerliği ile ölçülür.

Daha önce İstanbul'da İzzettin Han'da Türk Kültür Ocağı adıyla kurulmuş bir dernek vardı. Remzi Oğuz Arık, Nurettin Topçu, Rahmi Eray ve daha başkaları oraya konuşmacı olarak gidip geliyorlardı. Demokrat Parti iktidarının estirdiği hürriyet havası içinde 1951 tarihinde "Türk Gençlik Teşkilatı" kuruldu. Kurucuları arasında gazeteci Ömer Öztürkmen, matbaacı İrfan Atagün, Fethi Gemuhluoğlu, Şadi Pehlivanlıoğlu gibi isimler vardı. Daha sonra bu iki dernek ve Kayseri Türk Kültür Derneği ile Ankara'daki bir başka dernek hepsi, Türk Milliyetçiler Derneği adıyla bir çatı altında toplandı.

Nurettin Topçu, dernek faaliyetleri ile yakından ilgileniyordu. Gerçi milliyetçilik anlayışında dernek üyeleri arasında

20 Emin Işık Hoca'nın bu yazısını *Nurettin Topçu Çağdaş Bir Dervişin Dünyası* (Dergah Yayınları, İstanbul 2019) kitabının 146-157. sayfaları arasından derledik. Rahmi Eray'ın ve arkadaşlarının yetiştiği ortamı yansıtmaması bakımından önemlidir.

bir bütünlük yoktu: Ziya Gökalp'in Turancı milliyetçilik anlayışından İslâmî milliyetçiliğe kadar farklı görüşte olanların hepsi bir araya gelmiş bulunuyordu. Nurettin Topçu il Remzi Oğuz Arık, Anadolu gerçeği temelinden hareket ederek kültürel milliyetçiliği savunuyorlardı. Çünkü Anadolu tarihinin ve kültürünün temel alt yapısını, İslâmî değerler meydana getiriyordu. Malazgirt'ten itibaren dokuz asır boyunca, bu millet, bu ülkede İslâm davası adına varlığını sürdürmüştür. Yani, Anadolu'nun kaderi İslâm'a bağlanmış ve İslâm kültürü ile yoğrulmuştur. Bu husus tarihî ve sosyolojik bir vakiadır. İslâm'a dayalı inanç ve kültür birliği Türk, Kürt, Laz, Arap, Çerkez, Arnavut, Pomak, Boşnak, Gürcü ve Abaza kökenli olan Müslüman halkların tümünün ortak değerleridir.

İşte bu ortak değerler etrafında birleştirici bir milliyetçilik anlayışı esas ihtiyacımızdır. O da üzerinde yaşadığımız vatani sevmekten ve sahiplenmekten başkası olamaz.

Nurettin Topçu öteden beri Remzi Oğuz Arık ile yakın dostluk ilişkisi içindeydi. Zaten Fransa'daki öğrencilik yıllarından itibaren aralarındaki dostluk ve samimiyet hiçbir zaman kesintiye uğramış değildi. Remzi Oğuz, Anadolu milliyetçiliğini biri statik öbürü dinamik olmak üzere iki temel unsura dayandırıyordu. Statik dediği şeyler vatan, soy, dil, din, tarih gibi öteden beri var olan değerlerimizdi. Ancak dilimizi ve bilgimizi geliştirmek, insanımızı eğitmek ve ekonomimizi güçlendirmek, milliyetçiliğin gereği ve dinamik yönüdür. Kısacası hem geçmişten gelen değerlerimizi koruyacağız hem de eğitim ve ekonomi alanında çağın gereklerine uygun hamleler yapacağız, diyordu. Ayrıca Türk milliyetçiliğinin üç dönemden geçtiğini de şöyle izah ediyordu: Birincisi Osmanlılık dönemi, ikincisi Turancılık akımı, üçüncüsü de Anadoluculuk gerçeği, diyordu. İstiklâl Savaşı'ndan sonra elimizde kalan vatan parçası burası olduğuna göre, şimdiki görevimiz Anadolu'yu kalkındırmak, bilhassa Anadolu köylüsünü sefaletten kurtarıp refaha kavuşturmak olmalıdır. Bu da köylüyü eğitmekle mümkün olur. *Köy Kadını, Memleket Parçaları, İdeal ve İdeoloji, Coğrafyadan Vatana, Türk İnkılabı ve Milliyetçiliğimiz* gibi eser-

lerinde çeşitli açılardan bu görüşleri dile getiriyordu.

Remzi Oğuz Arık, Harb-i Umumî denilen Birinci Dünya Savaşı'na 17 yaşında bir lise öğrencisi iken gönüllü olarak katılmış, savaşta aldığı bir kurşun yarası sebebiyle hastaneye kaldırılmış, iyileşince öğretmenliğe geçmiştir. Öğretmen olarak vazife yaptığı sırada, bir yandan da İstanbul Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun olmuştur. Ardından burs kazanarak Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'nde sanat tarihi ve Louvre Enstitüsü'nde arkeoloji tahsil etmiştir.

Fransa'daki tahsil hayatı boyunca, oradaki Türk öğrencilere bir ağabey gibi davranmış ve onlara destek olmaya ve moral vermeye çalışmıştır. Yurda dönünce Türkiye'de birçok arkeoloji kazılarını bizzat yönetmiş, Antakya Arkeoloji Müzesini kurmuştur. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde profesör iken, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti listesinden Adana milletvekili seçilmiştir. Bir süre sonra Demokrat Parti'den istifa edip Türkiye Köylü Partisi'ni kurmuştur. Bu partinin genel başkanı iken 1954 genel seçimlerinden bir ay kadar önce sebebi bilinmeyen bir uçak kazası (03.04.1954) sonucunda vefat etmiştir.

Türk Milliyetçiler Derneği, kısa zamanda yurdun çeşitli il ve ilçelerinde 82 şube açtı. Derneğe büyük ilgi gösteriliyor ve geniş çapta katılımlar oluyordu. Bu sebeple Anadolu davasına gönül vermiş olan Remzi Oğuz Arık'ın Partisi'ne fikren yakın gördükleri Türk Milliyetçiler Derneğini kapattılar. Görünüşte Cemiyetler Kanunu'nun 33. maddesine aykırılıktan, "Din ve ırk esasları üzerine" kurulu bir dernek olduğu iddiasıyla kapatıldı. Bu gerekçe, derneğin tüzüğünde yer alan "tarihi ve içtimaî menşe birliği" ifadesinden zoraki çıkarılan ırkçılık anlamıydı.

Meselenin dış yüzü ve bahanesi, Ahmet Emin Yalman'ın Malatya'da yapılan suikast teşebbüsüydü. Oysa Milliyetçiler Derneğinin ve üyelerinin söz konusu olayla uzaktan yakından bir ilişkisi yoktu. Ortada bu bahaneye destek verecek bir tek belge bile mevcut değildi. Nurettin Topçu da "Türkiye Köylü Partisi"nin fikriyat ve siyasi teşkilatı içinde yer almıyordu, hiçbir

zaman da almadı. Bununla beraber, Malatya suikastını bahane eden Babıâli basınında Milliyetçiler Derneği aleyhine amansız bir kampanya başlatıldı. Bu kampanya üzerine dernek adına özet olarak şöyle bir beyanname (bildiri) yayınlandı:

“Biz Türk Milliyetçiler Derneği, kendisini Türk Milleti’nin mukaddesatının bekçisi ve mukadderatının mesulü bilen gençlik zümresi, bugün, bu mukaddesatın düşmanları tarafından etrafa saçılan zehirli bir fitnenin tehdidine maruz bulunmaktayız.

Biz, İstiklâl Mücadelesi zaferle neticelendiği anda, Anadolu’nun gülen yüzüne kinle bakarak komünizm afetini memlekete saldırmak isteyenlerin çeyrek asırlık meşum gayretlerine karşı koymak için fikirler ve vicdanlarda mücadele açan milliyetçi gençlik ordusu, bugün, beyinler ürpertici iftiraların kucacağına teslim edilmek isteniyoruz.

Biz, ahlâkı iman yaparak Allah’ına teslim olmuş bir memleketin sahipsiz vicdanının bugün yegâne sahipleri, kap-kara ağızların ithamları huzurunda diz çökmeye davet edilmekteyiz.

Bizi bazı derneklerle Ankara ve İstanbul’un bazı gazeteleri, her vesile ile lekelemek gayretindedirler. Hakikatlerin düşmanı olan bu kafilenin arkasında pusu kuran ruh ise anarşist ruhudur. Hakikat aranırsa bu topraklarda yatan şehitlerin kemikleri üstünde kin ve gayz kusan haçlı ruhu bizi tehdit ediyor. Lakin Türk Milleti bu gaddar tehdidin gerçek çehresini tanımaktadır. Bunlar vaktiyle insanlığın tarihinde ilk defa görülmüş bir hadise olarak mabetsiz şehir kurmuş olmalarıyla öğünenlerdir. (...)

Vicdanlarının Kâbe’sine asılı, onların amentüsü olan kâbus, “Ben inkılap adı altında her şeyi koparıp atarım. Arkamda bırakacağım viraneye sen baykuş gibi tüneyeceksin” vaadini onlara vaktiyle sunmuştu. Öyle cesaretlenmişlerdi ki, insanlığın mantık ve izânını bir hamlede yıkarız ümidine sarıldılar: “Malatya’da bir yaralama vakası olmuş. İlgililerden bir ikisi de Türk Milliyetçiler Derneği’nde üye imişler... O halde Türk Milliyetçiler Derneği bundan mesuldür, kapatılmalıdır!

Kapatılacaktır!..” peşin hükümleri âfâkı çınlatıyor. Öyle ise biz bu hükmü, bir mertebe daha şümullendirerek ilave ediyoruz: Bunlar Türk’tür, hatta bunlar insandır. Bunun için Türklük ve insanlık da suçlu mu tutulacak? (...)

Mukaddesat ve hakikat düşmanları son günlerde bir de “Laiklik Haftası” açarak, millet hayatından ayrılmayan din değerleri içinde bizi dolayısı ile itham ederek gözlerden düşürmeye çalıştılar. Mukaddes inançlarımızı tezyif ettiler. Bir millet üniversitesinin ilim ve irfan kaynağı olması gerektiği halde, bütün fikir hadiseleri karşısında taş gibi ruhsuz ve duygusuz duran kürsülerinden indiler ve hakikati araştırmanın metotlarına vakıf milliyetperver bir gençliğin huzurunda acıklı bir imtihan geçirdiler. Müthiş muvaffakiyetsizliklerinin, fikir ve irfan sahasındaki geriliklerinin şahidi olan gençliğe günler birer ibret dersi oldu. Pek tabi olarak hiçbir fikir meselesini halledemediler. Zira ilim ve fikir meselelerinin halledileceği yer üniversitelerdir. Ancak onlarda tebellür eden davalar üniversitelerin duvarlarından taşarak cemiyetin muhtelif bucaklarına yayılabilir ve halkasını genişletir. Lakin laiklik gibi muazzam bir ilim ve fikir meselesi, felsefe ve hukuk davası acaba üniversitelerimizde bugüne kadar kaç defa araştırma mevzusu olmuş, hangi felsefe veya hukuk profesörümüzün, Muhterem Ord. Prof. Ali Fuat Başgil’in üç yıl evvel bu konudaki hürmetle anılmaya değer seri konferanslarından başka genç nesle uzanacak zekâ aydınlıklarına saha teşkil etmiştir? (...)

Size bir yol, bir anlaşma yolu daha gösteriyoruz. Yarım asırdır, laiklik ve irtica diye iptidai bir kör dövüşü yaparak, millet mukadderatını bu yüzden zaman zaman tehlikeye sokacak yerde laikliğin ne olduğunu bilen, onu yaşayan, onu sistemleştiren, garbın üniversitelerinden Almanya, Fransa, İngiltere ve Amerika’nın en kuvvetli birer veya ikişer üniversitesinden laikliğin tarifini, tatbikatını, saha ve sınırlarını, birer anket göndermek suretiyle sorup öğrenelim. Eğer zerre kadar hüsnüniyet sahibi iseniz bu teklifimizi kabul edeceksiniz. Ve eğer zerre kadar da izân sahibi iseniz ilim ve ahlâk dünyasından alacağınız cevaplar karşısında utançtan yerlere kadar eğilecek

ve ondan sonra emniyet verici teşkilatın himayesinde öyle konuşmayacaksınız. (...)

Bizim seksenden fazla faaliyet şubemizin bulunması sizi hayretlere, biraz da telaşa düşürmüş. Hâlbuki bunda hayret edilecek ne var? Biz sadece bir dernek değil, onun hayat ve kuvvet kaynağı olan Türk milletiyiz. Yarın sekiz yüz şubemiz de olabilir. Zira İstiklâl Savaşı'nı unuttunuz mu? İzleri üzerinde yürüdüğünüz, ellerin ganimetlerini paylaştığı istiklâl cihadımız yapılırken her köy, her kağnı, her minare cephelere nasıl uzanmıştı!.. İşte biz de öyleyiz, o köylerin çocuklarıyız; o kağnıların yetimleri, o minarelerin müminleriyiz. O zamanki düşman da diller ve eller kesmiş, köyler yakarak minareler yıkmıştı. Bugün de aynı şerefsiz, merhametsiz ve seciyesiz harp tekrarlanıyor. Bugün bu harp vicdanların üstünde, beyinlerin ateşinde tekrarlanıyor. Biz bu haksız tecavüzlere fikir kılıçlarıyla şeref ve haysiyet, ilim ve ahlâk cihadı yapmak suretiyle karşı koymağa karar verdik. Siz Roma'da Hristiyan mahallelerini ateşe verdirdikten sonra Romalılara “Şehrinizi Hristiyanlar yakıyor!” diye mazlumlara karşı halkı tahrik eden ve bu kıtada ilk defa “Bir Allah'ın adını tebcil eden masum insanları” sirklerde vahşi hayvanlara parçalatan Neron`u taklit ediyorsunuz.

Biz de kendisine Hakk'ın emaneti olan mukaddes davadan “vazgeç!” diyenlere, gözyaşları ve içindeki isyan yıldırımlarıyla dönüp de “Güneşi sağ elime, ayı da sol elime verseler yine bu işten vazgeçmem!” diyen büyük peygamberin izinden yürüyoruz.

Millete söz verdik! Vicdana söz verdik! Allah'a söz verdik! Eğilmeyiz, dönmeyiz ve dimağımızdaki son hücrenin hayatı baki kaldıkça bu mukaddes davadan vazgeçmeyeceğiz”.

Türk Milliyetçiler Derneği imzasıyla 9 Ocak 1953 tarihinde yayınlanan bu bildiriden 13 gün sonra dernek mahkeme kararı ile kapatıldı.

Bu bildiriye Anayasa Profesörü Ali Fuat Başgil okur ve çok beğenir. Kimin kaleme aldığını merak eder, soruşturur ve Nurettin Topçu'nun yazdığını öğrenir. Bu vesile ile tanışıklar ve dostlukları ölünceye kadar devam eder.

22 Kasım 1952 tarihinde *Hareket* dergisi adına dört say-

falık bir broşür şeklinde yayınlanan ve yine Malatya’da Ahmet Emin Yalman ‘a yapılan suikast teşebbüsü üzerine dindar ve muhafazakâr kesime saldıran Babîâli basınına karşı cevap olmak üzere kaleme alınmış olan “Din ile Kinin Mücadelesi” başlığını taşıyan yazıda da şu gerçekler dile getirilir:

“Memlekette bugünden ziyade gelecek için tehlike teşkil eden bir irtica hareketi meydana çıktı. Son haftaların neşriyatında, sadece hislere ve önceden verilmiş hükümlere dayanan irtica anlayışını bir tarafa bırakarak, ilmî ve tarafsız bir zihniyetle irticanın tahlilini yapmak verdiğimiz hükmün isabetli olduğunu ortaya koyacaktır. Filhakika *Ulus* ve birtakım İstanbul gazeteleriyle gençlik derneklerinin hep bir ağızdan “Anadolu’nun falan vilayetinin, falan kazasının, filan köyünde bir ihtiyar adamcağız, kadınlar çarşaf giymelidir, dedi. O halde memlekette irtica baş gösterdi. Falan cemiyet inkılaplar üzerinde serbestçe düşünelim, diyor. Şu hâlde inkılap tehlikeye düşüyor, irtica korkunç hâle geldi!

Camilere kendi dilinde ezan okuma hürriyeti bağışlandı ya, o hâlde inkılap battı... İrtica var, zira ortada bir geriliğin, bir anlayışsızlığın, kültürden mahrum bir azgınlığın bulunduğu muhakkak. İrtica var ki, dövüşme başladı. Lakin hangi tarafta? İlim düşüncesiyle hareket ederek hâdiselere tarafsız gözle bakabilenler için bunun yerini tayin etmek güç bir şey olmayacaktır. Zamanımızdaki irtica mücadelesi, içtimaî bünyeye çevrilmiştir. Böyle olunca fertler değil, zımnen de olsa İslâm dini hedef seçilmiş ve itham altına sokulmuş bulunuyor. İrticadan kurtulmanın yolu endişeleri tedhiş etmek ve kafaları ezmek değil, kafaların içini yoğurmak, her şeyden önce ne yaptığını bilmeyen ve asıl irticayı yaşatan bu zümreyi kurtarmak ve eğitmektir. Bugünden ziyade yarın için tehlike teşkil eden bu ruh ve zihniyet irticasını önleyecek yegâne çare, memlekette fikir ve irfan hayatını canlandırmaktır.”

İslâm’a ve Türklüğe karşı duyulan kin, nefret ve husumet ortadan kalkmış ve sönüp küllenmiş değildir. Aksine günümüzde daha da alevlenmiş ve şiddet kazanmıştır. Bu bildiri baştan sona dikkatle ve tekrar tekrar okunmalıdır.

Nurettin Topçu, Türk Milliyetçiler Derneği'nin kapatılmasından dolayı çok üzgündü, fakat derneği kapattıran demokratlara kızgın ve küskün değildi. Demokrat Parti'nin inkırazı uğrayacağını daha o tarihte (1953) söylemiş ve haber vermişti: 1952-53 yılında Ankara'da toplanan Ahlâk Kongresi'nde, kendi bakanlıkları adına bildiri sunanların yalnızca yollardan, barajlardan ve fabrikalardan bahsettiklerini, sadece maddi kalkınmanın önemini dile getirdiklerini ve yalnızca bu gibi imar işlerinden heyecan duyduklarını görünce, Nurettin Topçu, Demokrat Parti hükûmetlerinin milli eğitim ve kültür meselesine eğilmeyeceğini anlamış ve şöyle demiştir:

“İnsanı ve eğitimi göz ardı eden hiçbir hareketin uzun süre yaşama şansı olamaz. İnsanlarda hizmet aşkı ve ideali olmayınca, iktidar menfaat çatışmasına dönüşür. O da ortakların veya grupların parçalanıp dağılmasına sebep olur.”

* * *

Rahmi Eray, liseyi bitirdikten sonra tıp tahsili için İstanbul'a gelmiş olan Elbistanlı bir genç. Onu ilk defa Türk Kültür Ocağı'nda (1948) tanıyan Hoca, çok çeşitli düşünce ve ihtiraslara sahip gençler arasında böyle bir insanla karşılaşmaktan dolayı şaşırıldığını söylüyor.

“Bu ocakta Rahmi, sabrın üstadı olarak vazife gördü” diyor ve şöyle devam ediyordu: “Rahmi, Ocaktaki gençlerin samimiyetsiz ve gösterişçi davranışlarına sabırla ve gülerek tahammül gösteriyordu. Onları daima hakikate yönlendirmeye çalışıyordu. Şahsi hırslara ve egoist davranışlara karşı hemen tavır alıyor ve itirazlarda bulunuyordu. Hakikate giden yolun, ancak hislerin selamet bulması ile bulunacağına inanıyordu. O biliyordu ki, aklıselim insanların sözlerinden önce, içlerinin düzelmesiyle, mantıktan evvel ahlâkın ıslahı ile elde edilen bir melekedir. Bu sırta vakıf olan hikmet ehlinin, ahlâkı ıslah yolundaki çetin çalışmasına Rahmi Eray tereddütsüzce kendini adanmış görünüyordu. Ancak gayretleri, ihtiras sahiplerince zedelendiği bir devirde Ocak'tan ayrıldı.

Lakin o, kimseye küsmedi, arkadaşlarından uzaklaşmadı. Bundan sonra onun evi, köşesi bir ocak, bir dernek mahiye-

tini kazandı. Dostları, başları dara düşünce onun yanına koşuyorlardı. Sokrat metotlarının hâkimane basitliğiyle çevresinin bütün müşküllerini hallediyordu. Bütün hikmet önderleri gibi kendi sıkıntılarını yenmiş, kendi meselelerini çözmüş bir hali vardı. Hayatının aldığı istikamete inanmış, hastalığın verdiği acıları kabullenmiş, yaralarına yar olmuş, şikâyetsiz, meselesiz, ihtirassız ve iddiasız bir hikmet heykeli karşısında idik. Sanki kendinde yaşattığı ruhun güzelliği, her varlığın istîğnasını taşıyordu.

Mütevazı idi ve insanların küçüklüğünü görüyordu. Beşeri sefaletin içten şahidi olan gönüller gibi o da acı duyuyordu. Ve yine vazife sahibi insan gibi bu sefaletin önünde geri adım atmıyor, nefret duygularıyla yıkılarak cemaati kendi haline terk etmiyordu. Sanki hastasına deva bulmayı zevk edinen bir doktordu. Kendisine başvuran hasta gönüller onda şifa buluyorlardı. İnsanların dertlerini dinlemek, dertlerine ortak olmak ve çare bulmak onda bir zevk ve vazgeçilmez bir iptilaydı. İnsanlar hakkında yaptığı en sert, en ağır tenkitlemin üzerine hemen latif bir espri serper, konuyu tatlıya bağlardı. Çünkü çok merhametliydi, kimseyi kırmak ve incitmek istemezdi. Kadere inanmış ve kaderini kabullenmişti. Kendisi hakkında hiçbir isteği yoktu. Hastalığının çaresiz olduğunu biliyordu. Kendisi için duası olmadığı gibi, isyanı da yoktu. O kısa ömrünü ilâhî bir lütuf olarak biliyor ve dünyaya gelmiş olmanın, yaratılmış olmanın şükrünü eda etmeye çalışıyordu. İnsanlarla mukavelesi tek taraflıydı. Başkalarından hiçbir karşılık beklemiyordu. Yalnızca kendinden verme mecburiyetini kabullenmiş hizmet ehli bir insandı. Kendi kendine yaşamak, kendi kendisi için yaşamak aslında kolay bir şeydi. Lakin başkalarına hizmet etmeden yaşamak ona çok zor ve anlamsız geliyordu, Fedakarlık ve hizmet onda doğuştan var olan ilâhî içgüdülerdi. Hizmet imkânı bulamadığı zaman, acı çekiyor, ıstırap duyuyordu. Takdir ettiği insanlar hakkındaki hayranlık hisleri, ondaki sevginin, feragatin, samimiyetin ve tevazunun muhteşem bir terkibi idi.

Manevi bir lider, bir mürşit olarak dünyaya gelmişti. Et-

rafını çeviren gençlerden meydana gelen halkaya devamlı ve sistemli bir şekilde akliselim, sabır ve karakter aşısı yaptı. Onlara ruha hürmeti, azgın ihtiraslara isyanı öğretti. İnsanlığımızın dost-düşman saflarını akliselim ile kör nefsin karşılaşması şeklinde düzenledi. En büyük ve en zalim düşmanın kendi içimizdeki nefis canavarı olduğunu tanıttı. Şiddete karşı itidal, kindarlara karşı insaf tavsiye etti. Sözünde durmanın namus demek olduğunu hayatı boyunca bütün hareketleriyle çevresine gösterdi.

Ölümün kendisi için uzak olmadığını görüyordu. Feleğin bu ihtarını karşısında isyana hacet görmedi. Senelerce kendisini hareketsizliğe mahkûm eden illetin pençesinde birkaç kere ölümle göz göze geldiği halde bile, halinden şikâyete tenezzül etmedi. Ruhundaki asaletle erkekçe karşıladığı kaderin bu ölüm tehditlerini, zarif nüktelerle naklederdi.

Hayatının geleceğini rüyalarında apaçık şekilde yaşamaya başladı. İlhamlara, sırlara açılan kalbi, çile ile dolu hayatının mükâfatı olarak, ulvî bir manevi merteye kazandı. Tespihi çok, ibadeti bol eğildi, lakin her hali dua, her sözü tespih oldu.”

Bana öyle geliyor ki, Hoca bu yazısında Rahmi'nin şahsında biraz da kendi iç dünyasını anlatıyor, farkında olmadan kendi sırlarını faş ediyor.

PROF. DR. MUSTAFA KÖK

“Âkif’ten Bugüne Âsım’ın Nesli” Bağlamında

SADE İNSAN BİLGELİĞİ YA DA

RAHMİ ERAYLARI TANIMAK²¹

1960’lı yıllarda İstanbul’da bulunan bir Elbistanlı idiy-seniz, bulunduğunuz çevreye göre size iki önemli ismi sorar-lardı. Eğer akademik bir çevrede idiy-seniz Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç’ı, yok eğer milliyetçi-aydın bir çevrede idiy-seniz Dr. Rahmi Eray’ı tanıyıp tanımadığınızı sorarlar, hatta bazıları ailelerine kadar merak ederlerdi. Çünkü bu iki insanın da ün-leri, özellikle 50’li yıllarda İstanbul’un ilgili muhitlerinde had safhada imiş. Ama maalesef bunlardan birincisi, yani Mükri-min Halil Bey, 1961 yılı Aralık’ında bir *bilim adamı* olarak biri-kimini büyük ölçüde yayımlamaya fırsat bulamadan 61 yaşın-da, ikincisi, yani Rahmi Bey ise 1958 yılında, bir *hareket adamı* olarak ideal aşıladığı gençlerin olgunluk çağlarını göremeden henüz 40 yaşında iken vefat etmişlerdi.

Bendeniz tam da bu zaman diliminin akabinde, 1960’lı yılların ikinci yarısında İstanbul’da hem üniversite öğrenci-si olmam, hem de andığım her iki çevrelerde de bulunmam hasebiyle yukarıdaki sorulara muhatap olanlardandım. 1969 Mayıs ortasında Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nü bitir-me teziyle uğraşırken o yılların güncel hadiselerinden anarşik olaylar sebebiyle İstanbul Üniversitesi işgal edilip fakülteler

21 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi*, s. 140-153

süresiz kapanınca, tezimin son bölümünü Felsefe Tarihi Hocamız Prof. Macit Gökberk'e okul içinde okuyamamıştım. Tez okumak için Bayezid'deki meşhur Çınaraltı'na giderken sohbet sırasında Elbistanlı olduğumu öğrenen Hocamız, arz ettiğim gerekçeyle Mükrimin Halil merhumu sormuş, ardından da derin bilgisi oranında eser vermediğini, tek ciltlik "*Selçuklular Devri Türkiye Tarihi*" kitabıyla yetindiğini ve onu da zamanın Cumhurbaşkanı İnönü'nün ısrarı üzerine yazdığını söylemişti. Bunları duyunca hem böylesi bir bilim adamına sahip olduğumuz için memleketim adına gurur duymuş, hem de çok az eser verdiği için üzülmüştüm. (Yıllar sonra Prof. Faruk Sümer'den eser vermediğini değil yayımlamaya ömrü yetmediğini öğrenecektik.) Keza, Rahmi Eray rahmetli için de andığımız çevrelerde sitayişkâr sözler işitiyor ve iftihar ediyorduk; ama sahaf- ların raflarında uzun süre adeta boynu bükük duran hakkın- daki broşürden başka elde bir şey yoktu (o da ölümünden bir yıl sonra *Milliyetçiler Derneği*'nin yaptığı anma toplantısındaki konuşmalardan ibaretti.)

Nice zaman sonradır ki, kadirbilir hemşerisi Prof. Dr. Hilmi Erginöz ile rahmetlinin çevresindeki o günün gençlerinden Prof. Dr. Ayhan Yücel'in delâletleriyle İstanbul'daki Elbistanlılar Derneği'nin 11 Nisan 1992'de bir "Rahmi Eray'ı Anma Toplantısı" düzenlediğini öğrenip sevindik. Orada ilave birkaç konuşma ile rahmetiyle dair bilgi ve hâtıralar bir nebze daha zenginleşmiş sayılırdı. Daha önemlisi ise, her iki materyali toplamakla kalmayıp Rahmi Eray'ın eski arkadaşlarına da ulaşarak onlardan ilave yazılar isteyen, bununla da yetinmeyip 1998 Mayıs ayında Elbistan'a kadar gelerek, o seçkin insanın doğup büyüdüğü şehri ve akrabalarını ziyaret eden bir idealist yayıncının, Dr. Ezel Erverdi'nin, mutasavver *Elbistanlı Rahmi Eray* kitabı için -arkadaşı Fatih Gökdağ'la birlikte- yollara koyulmasıydı. Çünkü fikr-i takip olmadan Türkiye'de iş çıkmaz ve o bölük-pörçük yazılar bir türlü kitap hâline gelmezdi.

Andığımız o eski "*milliyetçi/mukaddesatçı*" aydın çevre- lerin bugünkü vefakâr yayıncısı olan Dr. Ezel Erverdi, en az iki yıllık bir takipten sonra bu kitabı 2000 yılında yayımladı:

*Elbistanlı Rahmi Eray.*²² Orada Ezel Bey'in iç yakıcı/mânidar bir sunuşuyla birlikte bütün bu toplantılardaki konuşmalar, eklenen yeni yazılar, birkaç resim ve rahmetlinin hazırladığı tahmin edilen "Mutasavver Bir Parti Programı"; nihayet Elbistanlı araştırmacı/yazar dostumuz Arif Bilgin'e yazdırılan "Tarihte Elbistan" yazısı bulunmaktadır. Özellikle "idealist örnek insanlar" arayışındaki sevgili gençlerimiz için okunup anlaşılması gereken mütevazı, ama muhtevalı bir kitap.

Hayatı ve Kişiliği

Yazının başlığını "*Sade İnsan Bilgeliği ve Rahmi Eray'ları Tanımak*" diye koyduk. Kimdi *Elbistanlı Rahmi Eray*? Kısaca tanıtalım. O dönemin "Rahmi Eray'dan feyzalmış" gençlerinden İsmail Dayı naklediyor (özetliyoruz): 30 Kasım 1918'de, Maraş'ın Elbistan Kazasının Kızılcaoba mahallesinden -nüfus kaydına göre- Fatma'dan doğma Mustafa oğlu Abdurrahim Eray... Aile lakabı: Cindurdular... Annesi, Maraş'a göçmüş Kökerler ailesinden -Kurtuluş gecesi Ermenilerce şehit edilmiş- Dr. Mustafa'nın baldızı. Dedesi Abdurrahim ile babası Mustafa Efendi zamanın yakın vilâyetleri olan Suriye, Irak gibi yerlerle Kasaba arasında manifatura ticareti yanında geniş arazi ile meşguller, halleri iyi, eşraftan... Fakat dedesini hiç görmemiş, babasını bir yaşında kaybedince annesiyle birlikte -etkilendiğini söylediği- babaannesiyile kalmışlar. İşleri Durdu amcası yürütmekte... Altı yaşında ilkokula başlar, teyzesinin yanında Maraş'ta ortaokuldayken 14 yaşında annesini, ardından son sınıftayken -kıtık yıllarında ticari serveti de eritmiş olan- am-

22 Haz: Ezel Erverdi, *Elbistanlı Rahmi Eray*, Anadolu Kitaplığı, Dergah Yay. İst. 2000. (121 sayfa) Rahmi Eray hakkındaki en geniş tek yayın olma özelliğini koruyan bu kitapta, sırasıyla şu kalemlerin yazıları bulunuyor: Dr. Ezel Erverdi, İsmail Dayı, Ferruh Bozbeyli (2 yazı) , Prof. Ercüment Konukman, Ö. Uğur Kökten, Prof. Alaeddin Akçasu, Prof. Hilmi Erginöz, Prof. Orhan Okay, Prof. Ayhan Yücel (3 yazı), Nurettin Topçu, Ergun Göze, Dr. Mustafa Kök, Osman Akkuşak, Prof. Ahmet Abdik, Arif Bilgin.

casını ve nihayet babaannesini de kaybeder. Halaların kalan mirastan vazgeçmeleri sayesinde Adana Lisesi'ne yatılı olarak kaydettirirler. 1937'de fen şubesinden mezun olur, bir yıl aradan sonra da 1938'de İstanbul Tıp Fakültesindedir. Fakat talihe bakın ki, 3. sınıftayken “trombo-flebit” denen bir damar hastalığına yakalanır. “Çok ağır hecmeler hâlinde seyreden 18 sene çektiği bu hastalıktan, birçok yıl yatakta 5-6 ay yatmak zorunda kaldığı” olur. Ağır flebit krizleri yanında 1944'te bir de enfarktüs geçirir. Son iki yıl tek taraflı guatr hastalığı da belirir. Ömrünün son bir buçuk yılında kendine “hemşirelik” de yapmış Feriha Hanımla evlenir. Dostlarına kendi elleriyle hazırladığı memleket yemeklerinden ikramı/ziyafet çekmeyi pek sever. Böyle bir davet için dostlarını toplamak istediği bir cumartesi, onların gelmesine yarım saat kala geçirdiği bir flebit kriziyle 11 Ekim ikindi vakti Hakk'a yürür. Yakın dostlarının sanki bizzat kendisi cenazesine çağırmıştır. 12 Ekim 1958 Pazar günü ise Karacaahmet'e defnedilir. (Erverdi, a.e.: İ.Dayı'nın yazısı, s. 21-27):

Bütün bu bahtsızlıklarına rağmen dertlerini asla öne çıkarmamış, hatta onları paylaşmaktan kaçınmış; müthiş bir okuma/öğrenme iştiağıyla (en başta ruhî tababet ve duçar olduğu hastalık olmak üzere) hem kendi seçtiği tıp alanında derin bir bilgi sahibi olmuş, hem o yıllarda yayımlanan Doğu ve Batı klasiklerini içer gibi okumuş *aydın bir insan!*.. Bu vasıflarını *keskin zekâsı, güçlü hâfızası ve basiretli tutumuyla* sürekli geliştirmiş, kendince uyguladığı “*Sokratik*” bir diyalog tekniğiyle muhataplarını hayran bırakmış; ya bir dernek çatısı altında ya bekâr evini dernek hâline getirerek Anadolu'dan kopup gelen, arayış içindeki Müslüman Türk çocuklarına kol-kanat germiş; sanki herkeste “maddi-manevi çare kapısı” olduğu kanaatini uyandırmış bir “*ağabey*”!.. Hep “*ilk veren el*”, “*ilk davranan kişi*” olmak istemiş, ama kimseden bir şey talep etmemiş; “*dünyada kimseye, hiçbir yere borçlu kalmamak istemişçesine*” fakülteadaki son stajını vefatına yakın aylarda tamamlamış “*velî tabiath*” bir adam!.. Hazırladığı kitaba “*Sunuş*” yazan Ezel Erverdi, onun hakkında edindiği kanaati bakın nasıl anlatıyor:

“1960’lı yıllarda onun dairesinde bulunmuş kişilerden, şahsı hakkında çok şey duymuştum. 27 Mayıs’ın parti ve derneklerin faaliyetini yasakladığı günlerde, dostları ‘*Rahmi ağabey şimdi yaşasaydı bize mutlaka birkaç çıkış yolu gösterir ve yapılabilecekleri söylerdi*’ sözünü rahmetli Sıtkı Evren’i de anarak hatırlıyorum. Rahmi Eray için Nurettin Topçu ‘*Tespihi çok, ibadeti bol değildi, lakin her hâli dua, her sözü tespih oldu.*’ Ferruh Bozbeyli ‘*öğütlerini örnekleriyle yaşayan insandı*’ diyor. (...) ‘*Dostlarının sevgisini, düşmanlarının hürmetini kazanmış*’, Rahmi Eray’ın muhabbet rahlesinden geçmiş insanların bana öğütlerini, arkadaşları arasındaki ölmez hatıraları, bu kitapta nesillere bırakmak istedik. *Namı yok, şöhreti yok, mesleği ve sıfatı yok, mülkü ve parası yok, adını devam ettirecek ailesi ve kimsesi yok... Ama sözleri ve davranışları var. Bunlar Yunus misâli yarınlara kalsın istedik.*” (a.e.14-17)

Yukarda zikredilen, “çıkış yolu gösterme” yeteneğine atfın gerisinde, 1946’da faaliyete geçen *Türk Kültür Ocakları*’ndan, sonra *Milliyetçiler Federasyonu*’ndan *Türk Milliyetçiler Derneği*’ne, 1953’te sudan sebeplerle o kapatılınca da *Milliyetçiler Derneği*’ne kadar birçok teşkilatın kuruluşunda ya da hizmetlerinde, fikirlerine başvurulmuş olmasıdır.

Ne demek “*sade insan bilgeliği*”? Kısa hayat hikâyesinden biliyoruz ki, Rahmi Eray ne âlim, ne *filozof*, ne de *sanatkârdır*; yani bu anlamda “*sade bir insan*”dır. Ama bunların her birinde ya da hepsinde birden bulunacak, -bazen özlediğiniz nispete de bulunmayacak- bir şeye sahip ki, onun adına “*bilgelik*”, eski ve ölmez tabiriyle “*hikmet*” diyoruz. Peki, nedir bilgelik? Bize göre bilgelik, “*hakikat*”e, yani “*bilgilerin bilgisi*”ne, “*üst-bilgi*”ye, “*öz-bilgi*”ye sahip olmak, sahip olmakla da kalmayıp onu *yaşamaktır*. O nasıl elde edilir? Her şeyden önce olabildiği kadar *ihtiyakla bilgi edinmek, bilgi edinirken yüksek bir idrak derecesiyle varlığı, eşyayı ve insanı “iç-gözü”yle gözlemlemek, eski*

tabirle onların künhüne vakıf olmakla... Rahmi Eray'ı yakından tanıyan dostlarının anlattıklarından öğrendiğimiz, onun bütün bu vasıflara sahip olduğudur. Kırk yıllık ömrünün neredeyse yarısını zaman zaman yatağa bağlayan hastalığına dost olacak kadar yüce bir gönül, bağlı olduğu yatağında dahi bilgiye susamış genç insanlarla bitmez tükenmez okumalar, fikir ve sanat sohbetleri, bazen bize manasız gelen lâkırdılarda bile “*sabır talimi*” arama ve bizim her gün onlarca yaşadığımız nice *sade olaylardan bile umulmadık bir bilgelik düsturu çıkarma*; bütün bunlar ondaki başka bir niteliği, her insanda bulunmayan bir “*bilge kişiliği*” ortaya koymaktadır. Ama bunların her biri üzerinde ayrı ayrı durmak yerine, biz onun hayat, daha da doğrusu “*ahlâk felsefesi*” ne kısaca temas edip gerisini hiç olmazsa o küçük kitabın okunup anlaşılmasına bırakmak istiyoruz.

Rahmi Eray'dan Çıkabilecek “Ahlâk Felsefesi”

Ayhan Yücel'den öğrendiğimize göre, Rahmi Eray sormuş: “Ölüm niçin geç istenir?” Cevabı: “Zira yaşamak, hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir!..” (a.e. 66) Evet, bu bir ahlâk felsefesi... Çünkü hayatı iki temel faaliyet için istiyor: *Hizmet etmek ve af dilemek*. Hizmet niçin ve kim için? İslâm ahlâk felsefesine göre hizmet “*Allah için*” ve “*insan*” a yapılıır... Öyle demiyor mu Rahmi Eray'ın da yolunda bulunduğu Abdülaziz Efendi: “*Başka yol tarif edilmedi; bu, insana Allah'tan dolayı hizmettir.*” (Ahmet Ersöz, *Abdülaziz Bekkine Hazretleri*, Nil y. İzmir, 1992, s.20) Ve bunun izahını, yine o büyük insandan nakil olarak -ona yol arkadaşlığı yapmış- çağdaş ahlâk felsefecimiz Nurettin Topçu'da buluyoruz:

“Her şeyde olduğu gibi, Hakk'a kulluğun da bir şekli ve sureti, bir de ruhu ve manası vardır. *Hakk'a kulluğun ruhu ve manası, kendisine lââyık olan mevkiini teslim ettirecek derecede Hakk'ı tanımadır* ki, bunaiman deriz. Şekil ve suretine gelince; o da Hakk'ın emrine uyarak, kendisi de dâhil olmak üzere bütün halkına hizmet etmekten ibarettir ki, buna da ubûdiyet veya *ibadet* deriz. Ha-

kikatte Hakk'ın çehresi, bize kendi çehremizden daha yakın ve daha ayandır. Onu biz olanca açıklığı ile göremiyorsak, bunun bizim görüşümüzün lüzumu kadar aydınlanmadığından ileri geldiğini bilmeli ve kabul etmeliyiz. Ve bu kusurumuzdan meyus da olamayız. Çünkü Cenab-ı Hak bu eksikimizi doldurmak için hizmet ve ibadeti bize vesile etmiştir. Biz *hizmet ve ibadetle Hakk'ın nuruna, hakikat güneşine kavuşabilir ve ona karşı icap eden kulluk ve hizmet borcumuzu da lâykıyla anlamış olabiliriz.* Hülâsa, *Hakk'a kulluk için, halka hizmet yol olduğu gibi, Hakk'ı bilen için de halka hizmet borç olmuştur.*" (Topçu, İslâm ve İnsan-Mevlâna ve Tasavvuf, Dergah y. İst.1998,s.98)

Halka hizmeti, Hakk'a hizmetin yolu olarak bilmek ve bunu bir "borç" kabul etmek... Metnin az ilerisinde Topçu, Nami Kemal'in "*Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten*" mısrasını naklettikten sonra şöyle bağlıyor: "*Yeryüzüne inen ilâhî iradeyi gerçekleştirmek için, halka hizmet sevgisinin bizde sevda haline gelmesi lazımdır.*" (a.e. 99) "*Halka hizmet*" sevgisinin ilâhî iradenin gerçekleşmesi için *sevda konusu* olması ne demek? Sanırım *Allah, bizim fikrimizde ve zikrimizde kalmayıp fiilimize ne ölçüde yansırsa oradadır*, demek. İslâm'ı "*saltıman*" olarak görenlere, diğer uçtan bir cevap olarak "*O salt fiildir*" ya da klasik tabirle "*salt ameldir*" dense öncekinden daha çok hakikati yansıttığı söylenebilir. Çünkü doğrusu, fiilin, yani eylemin olmadığı yerde imandan ve İslâm'dan bahsetmek, fanteziden öte bir anlam taşımaya gerektir. Ne diyordu filozof M. Blondel: "*Hareket, insan ile Allah'ın bir terkididir.*" (Topçu, İsyân Ahlâkı, Dergah y, İst.1998, s.31) Çünkü sonsuzluğa, yani insanın Allah'a giden yolunda her eylem, her aksiyon Allah'la beraberdir; ve her ahlâkî hareket insanın kendi kendini aşmasıyla, evrensel planda başkalarının hayrına uzanmasıyla kabildir.

Peki, bütün bunların kitabî anlamda bilgisine sahip olmak insanı "*bilge kişi*" yapar mı? Bildiğini hayata geçirmeyen, yani yaşamayan "*filozof*" da olsa *bilge insan, hikmet sahibi* adam

olamaz. Çünkü *bilgi* ile *bilgelik* burada ayrılır. O yüzden yukarıda dedik ki, âlim, filozof ve sanatkârda bile bazen özlediğimiz nispette bilgelik bulamıyoruz. Niçin? Çünkü âlim ilmiyle, filozof felsefesiyle hareket etmiyor; sanatkârsa, sanatını bir fantezi uğruna harcıyorsa bunların hiçbiri aynı zamanda “*bilge insan*”, “*hikmet sahibi kişi*” değildirler. O büyük ahlâk kahramanı Sokrates bile, “*bilgi iyiliktir, insan bile bile kötülük yapmaz*” dediği için eleştirilmiştir. Çünkü “*bilgi*”nin sahibi, fakat bildiğini öylesine kötü kullanan o kadar hain, gaddar kişilikli insanlar, örgütler hatta devletler var ki?... Şimdi, dünyayı kana bulayan, ülkelerde ırkları, mezhepleri ve medeniyetleri birbirine kırdıran nice kitap devirmiş, stratejik nazariyeler geliştirmiş kimseleri *bilgisiz* sayabilir miyiz? Ama *bilgelikten* yoksunlar; çünkü sözde “*Kendi Halkı'nın faydası*”na yönelik olmak üzere - güya “*faydalı olan hakikattir*” ilkesi uğruna - gerçekte *hayra, iyiliğe, merhamete, insan hayatına saygıya dair, genel-geçer her ilkenin aksini yapıyorlar*; o yüzden *insanlığa ihanet* de ediyorlar. Sokrates'i ahlâk kahramanı yapan da zaten “*evrensel planda doğru*” bildiğini “*hayatı pahasına*” hayata geçirmesidir. Demek ki, Sokrates'in formülü eksik, fakat yaşayışı tamdır/tamamlayıcıdır; o sebeple çağlar üstü ahlâk kahramanı, hatta “*peygamberâne*” bir şahsiyet olarak anılmıştır. Ve bilindiği gibi Sokrates'te *bilgi ve bilgelik* ile *erdemlilik (fazilet)* özdeşdir.

İşte Rahmi Eray, gençlere sadece öğüt vermemiş, ne demişse önce kendi kişiliğinde onu yaşamış; fedakarlığın, feragatin, insana hürmetin, kendinde olandan kat kat fazla izzet ve ikramın, sabır ve itidalin âlâsını hayata geçirmiş; bir “*velî kişiliği*” ile küçük büyük demeden “*herkese hizmet*” etmiş olduğu için, “*sade*” fakat “*bilge insan*”dır. Bunu Orhan Okay Hoca şöyle tasvir ediyor: “*O gerçekten eski evliya menkıbeleri kitaplarında anlatılan velî ruhlu kişilerin sonuncusu idi. (...) ‘Hizmet ehli olmak’ sözü onun muydu, yoksa yine o kaynaktan içen aziz Ferruh Bozbeyli'nin miydi? Kader için ‘tabii adalet’ derdi. İnsan iradesine büyük güveni vardı. Kader, irade, isyan, itaat gibi karmaşık meseleler, onun uzlaştırmacı sözleriyle çözülmüyordu. Aslında çözülmüyor, içimizdeki çatışmayı daha uzlaşır bir hâle getiriyor-*

du. Tıpkı kendisinde, hastalıkla sağlığın hoş bir geçimde olması gibi... Böylece zamanla *evi bir ağılama duvarı, bir günah çıkarma zaviyesi* hâline gelmişti.” (Erverdi, 58, 61.) Bozbeyli’nin naklettiğine göre “*düğümler, kördüğüm olmadan çözülmeli*” dermiş. Keza, “*insanlar, çok kere tekrar girecekleri kapıyı kendi elleriyle kapırlar*” vecizesi de ondan nakil. (a.e. 40, 34)

Sözün ikinci tarafı, yani yaşamanın ikinci gerekçesi neydi? “*Af dilemek*”ti, değil mi? Birazcık tasavvuf kültürüne âşına olanlar bilir, bu ise tam bir “*mistik kişilik*”in, eski tabirle bir “*velâyet üslubu*”nun ifadesidir. Kitabı okuyanlar hatırlayacaklardır; henüz yirmi yaşında İstanbul’a tahsil için yola çıkarken, ailesinin özenle hazırladığı erzak sepetini -daha Elbistan/Kapudere İstasyonundan hareket eder etmez, “*iptidai, fakara insanlara benzemek ve çalımla restoranda yemek için*”- trenden fırlatışı az kusur ve günah mıdır? “*Demek nimete karşı nankörlük etmişti.*” (a.e. 29) Bir an düşünün bakalım; hangimizin hayatında insana, nimete ve Allah’a karşı işlenmiş nice kusur ve günahlar yoktur? Hz. İsa’nın Mart isimli kadının recmedilme girişimi sırasındaki sözünü hatırlayalım: “İçinizde en temiz hanginizse ilk taşı o *atsın!*...” Ve kimse yerinden kımıldayamamıştı. Peki, bütün bu kusur ve günah hâmulenden kurtuluşun çaresi nedir? Elbette yaşadıkça *af dilemek!*.. Arkadaşları derler ki, Rahmi ağabey, sanki o fırlattığı azığın kırıntılarını ömrü boyunca toplamak istercesine her çeşit nimete saygı gösterdi. Öyleyse söz bilgece söylenmiş, hikmetli bir söz ve sahibi de bilge bir kişilik, hikmet sahibi bir insandır: “*Yaşamak, hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir.*” Ve bu ilkeyi yine filozof M. Blondel’in önemli bir sözüyle tamamlayalım: “*Hareketin mühleti ölümdür.*” “*Hareket*”in yerine siz bir de “*hizmet etme ve af dileme*” kelimelerini koyarak okuyabilirsiniz.

Rahmi Eray’ın bütün bu düşüncelere yol açan kişiliğini değerlendiren Nurettin Topçu şöyle diyordu: “İlkçağın hakîmleri gibi, aklını faziletine önder yapmış, ihtirassız ve *it-hamsız, hakikate dost bir sîma...*” (a. e. 75) Ayhan Yücel’in onun hakkındaki özet hükmü ise şu: “*Rahmi Eray, Müslüman-Türk kültürünün büyük bir örneği ve temsilcisidir.*” (a. e. 72)

Sonuç Yerine

Ha, ne demiştiniz, -bu yazının da içinde yer alacağını ümit ettiğimiz kitap projesini hazırlayanlar olarak.²³ “Âkif’ten *Bugüne Âsım*’ın *Nesli*” mi demiştiniz? O ilişkiyi kurmak okuyucuya kalıyor. Ama hani, “*anahtar kelimeler*” diyorlar ya, işte o açıdan bakınca; merhum Âkif’in Âsım kitabında kullandığı ve projede de zikredilen “*marifet*” ve “*fazilet*” kavramlarını, bu iki kavramın hem *ilke* hem “*ide*”de oluşlarını düşünerek biz de sanırım şöyle bir yorum yapabiliriz:

Projede “Âsım’ın *Nesli*” denilebilecek zevâtın “İslâm davasına katkıları, hizmetleri, etrafındakilere verdikleri ilim, *suur*, *şahsiyet olgunluğu* ve *hizmet aşkının*, ‘*marifet*’ ve ‘*fazilet*’ yolundaki *azim* ve *gayretlerinin bugünün gençlerine bir bilinç ve bakış açısı kazandıracak şekilde anlatılması*” istenmektedir. Dikkat edilirse burada üçüncü bir anahtar kelime giriyor işin içine: İslâm davası... Oysa bendenizin bildiğim kadarıyla bu coğrafyada bin yıldan beri olup-biten ve gerçekleştirilen şey; *mücerret/soyut* bir “İslâm davası” olmaktan çok, Büyük Âkif’te “İstiklâl Marşı” ile “*virgöl*”ü konulan, bundan sonra da “*marifet ve fazilet*” ide-leri çerçevesinde kendi tabii mecrasında akışı beklenen -çoğu zaman adı zikredilmemiş- *müşahhas/somut* bir “*Türk İslâm davası*” olagelmıştır.

Âkif’in Âsım kitabında adıyla sanıyla konu aldığı, (tırnak içi ifadeler ona ait) “*sonu gelmez harpler*”le, “*Yurdu baştan başa viraneye dönmüş*”, “İslâm’ın o civan unsuru” olan millet, “*Türk*” milletidir. Bu yurdu vaktiyle “*şen, şâtır*” yapan “*Ertuğrul’lar*, *Osman’lar*, *Orhan’lar*, *Süleyman’lar*, *Yıldırım’lar*, *Selim*”ler, bu coğrafyadaki milletin -Alpaslan’dan sonraki- kurucu önderleri olarak “*elîm*” şekilde artık görünmez “*masal*”a ve “*yalan*”a

23 2010’lu yılların başında Prof. Dr. Fatih Andı ile beraber “Âkif’ten Bugüne Âsım’ın *Nesli*” projesi kapsamında bir kitap projemiz vardı. Belli konularda yaşayan bazı yazar ve akademisyenlere yazı siparişi verilmişti. Mustafa Kök Hocamıza da “Rahmi Eray”ı yazmasını istirham etmiştik. O proje akim kalınca Mustafa Hoca da yazıyı önce *Dergah* dergisinde yayımlamış, sonra da *Milliyetçilerin Ağabeyi Rahmi Eray* kitabına girmişti.

dönüştü, sanılmışlardır. “*O dimdik Türk’ün*” şimdi artık “*sıtmadan boynu bükülmüş*”tür ve kendisi öksüz gibi küskün küskün düşünüp durmaktadır. Böylesi perişan düşmüş yurda ve millete nihayet “*Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvam-ı beşer*”, “*en kesif ordularıyla yüklenmiş*”tir. Ne var ki, bu yurdun şehidi ve gazisi, “*Âsım’ın nesli*” dediği, aynı zamanda “*Bedrin aslanları kadar şanlı*” ve “*gerçek nesil*”, asla “*namusunu çiğnetmemiş*” ve “*çiğnetmeyecek*”tir; böylelikle önce “*Peygamber’in âğuşunu*”, sonraki mücadelesiyle de “*hür yaşamış bayrağı*”yla “*hürriyeti*” ve “*Hakk’a tapan milleti*”yle ise “*istiklâl*”i hak etmiştir!...

Âsım’ın ardından gelen neslin örneklerine gelince; mesela -mizaçları farklı olsa da Nurettin Topçu’dan Necip Fazıl’a, Mükrimin Halil ile Remzi Oğuz’dan Nihal Atsız ile Serdengeçti’ye, Mümtaz Turhan’dan Mehmet Kaplan’a, Erol Güngör’dan Cemil Meriç’e ve hatta ne kadar paradoksal gelse de Kemal Tahir’dan Tarık Buğra’ya, Halit Refiğ’den Yücel Çakmaklı’ya, Barış Manço’dan Cem Karaca’ya; nihayet Fethi Gemuhluoğlu’ndan Rahmi Eray’a kadar hepsi aynı yolun yolcuları, aynı davanın -bazen çelişkiler yumağı içinde de olsa- sözcüleridir. (Siz buna hayli isabetli seçilmiş nice isim ekleyebilirsiniz.)

Bize göre “*Âsım’ın Dünkü Nesli*” diyebileceğimiz bütün bu insanlar -evvel yok iken işbu yeni çıkan rivayetle- “*kökümüz neydi acaba?*” diye sormak akıllarından geçmeden -dünden bugüne olduğu gibi- Türkçe konuşup Türkçe yazdılar ve bu coğrafyada yeniden ihya edilecek bir medeniyetin çekirdeklerini yarattılar. Esas iş, “*Âsım’ın Bugünkü Nesli*” diyebileceğimiz yaşayan neslin, bu çekirdekleri nasıl yeşertip- “*Yeni Bir Medeniyet Tasavvuru*” etrafında- daha gür ve hayat dolu bir yapıyı inşa edip etmeyeceği meselesidir.

Biz, vazifesini büyük ölçüde ifa ettiğine inandığımız “*Âsım’ın Dünkü Nesli*”nin cümlesine rahmet diliyoruz; tabii ki, o zincirin mütevazı ve mübarek bir halkası olarak Rahmi Eray’a da!...

“*Âsım’ın Bugünkü Nesli*”ni ise ümitvar olarak selâmlamak istiyoruz!

Selâm onlara!...

PROF. DR. MUSTAFA KÖK

RAHMİ ERAY'I TANIYOR MUYUZ?²⁴

Öyle insanlar vardır ki, insanlığın yapıcısı oldukları, aslında insanlık onların yüzü suyu hürmetine, gözle görünmez hizmetlerinin hürmetine, varlığını devam ettirdiği halde hiç bilinmezler, ya da çok az bilinirler. Onlar her şeyden önce insanı severler ve sevdiklerini belli ederler. Çünkü insanı sevmek, insana hizmet etmek, onun insan yüzünü açığa çıkarmak ve insanca yaşamasına yardım etmek demektir. Bu asla mücerret bir sevgi değildir. “Ben insanları seviyorum” diyene sorunuz: Ne ile, nasıl, hangi eserle, yani hangi işle? Çünkü “Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz; görünür rütbe-i aklı eserinde” denmiştir. Bazı mürşitlerin iyi insan olmanın ölçüsü saydıkları “hizmet ehli” kavramının anlamı da kaynağını buradan alıyor olsa gerektir.

Biz millet olarak galiba vefa denen duyguya pek âşina değiliz; eskiden daha mı vefalı idik bilmiyorum ama şimdi bundan kuşku duyacak pek çok sebep vardır, herhalde. Sağken nice sevdiğimiz, saydığımız, üzerimizde hakkı, insanlığımızda payı bulunan kimseleri ölünce arkalarından yeterince anmıyor, geride kalanlarına uzanmıyor, varsa eserlerini yaşatmıyoruz. “Hayrül haleflik” denen şey bugün ne babadan oğula, ne ustadan çırağa, ne mürşitten müride giden halkada rastlanan bir haslet artık. İnsanlar ölünce onları gerçekten toprak yapı-

24 *Şardağ Dergisi*, sayı: 12, Nisan-Mayıs-Haziran 1999

yoruz. Öyle biri yaşamış mı? Hizmetleri olmuş mu? Gönlüyle, kafasıyla, bütün ruhuyla insanına, insanlığa bir meşale yakmış mı? Hiç belli değil!.. Milletimiz ve diğer milletler için bütün bildiğimiz beş on isim, beş on eser. Oysa, oluş zincirinin her kademesinde nice güçlü halkalar, büyük insanlar vardır. O halkaları parlatmadığımız, paslarından arındırmadığımız için, istenmedik kopmalar, kırılmalar oluyor belki de. Belki de onulmaz vefasızlığımızın, onarılmaz vurdumduymazlığımızın birer kefareti bütün bu sıkıntılarımız. Anadolu’da her şehrin nice büyük âlimi, ârifi, kahramanı, şehidi, gazisi, gönül dostu, hizmet ehli insanları vardır. Bunlar önce o şehrin çocukları tarafından tanınmadan, yaşatılmadan, milletin çocuklarına ve insanoğullarına “büyük insan olma ideal”ni nasıl ve ne ile aşılacaksınız? Eğer bunu yapmazsanız, geçici birtakım makamların, mevkilerin, şöhret ve servetlerin sahipleri –hem de bunları her nasıl elde etmiş olurlarsa olsunlar– yegâne örnek insan, yani “büyük adam” demek olmaz mı?.. Ve şimdi olduğu gibi çocuklarımız nice kof, kabuk şöhrete, “hizmet” değil “servet ehli” kimselere imrenmezler mi?

Peki kimdir büyük insan? Rahmetli Nurettin Topçu’nun dediği gibi “Artık büyükler diye, maaş bareminin yüksek derecelerinde bulunan ve en geniş idare cihazına emirler verebilen insanlara dememeliyiz. Cemiyete mesuliyet ve fedâkârlık duygularıyla nefsinin vakfetmiş, şöhretle servetten ve kuvvetten uzak yaşayan insanlara büyük demeliyiz ve genç nesillere bunların hareketlerini büyük hareketler diye tanıtmalıyız.” (*Ahlâk Nizamı*, 1998, s. 119) Evet, şöhretle servetten ve kuvvetten uzakta yaşamış, topluma sorumluluk ve fedâkârlık duygularıyla nefsinin adanmış insan örnekleri, tarihimizin hemen her safhasında ve vatanın her karış toprağının altında bulunmaktadır. İşte bunlardan birisi -bu yazıda sadece ismini vurgulamakla yetineceğimiz- 1918 yılında Şardağı’nın eteklerinde dünyaya gelmiş, kırk yıl gibi kısa bir ömrün arkasından 1958’de İstanbul’da vefat etmiş Elbistanlı Rahmi Eray’dır. Onu tanıyanların anlattıklarına göre, gerçekten kendisini bütün bir toplumdan, toplumun ızdırabından sorumlu sayan ve kelime-

nin tam anlamıyla başta gençler olmak üzere “insana” feda eden eşsiz bir şahsiyet. Yaşadığı kısa ömrün neredeyse yarısını ağır bir kan hastalığıyla birlikte geçirdiği halde, en yakın dostlarına bile derdini hissettirmek istemeyen, ama kendisinden talep edilen her yardıma, ilgiye cevap vermeye çalışan, keskin zekâsı ve berrak muhakemesiyle her probleme çözüm getirme istidadını gösteren bir aydınlık yüz, bir dost, bir idealist insan... Zamanın Türk Kültür Ocakları ve Milliyetçiler Derneği gibi yerlerinde gençlere fikir ve hareket timsali olmuş, günlerce Batı ve Doğu klasikleri üzerine seminer yapmak, 15 gün üst üste Dostoyevski üzerinde konuşmak gibi doymak bilmez bir bilgi açlığı göstermiş bir hikmet adamı. İşte bu adam rahmetli Remzi Oğuz Arık’ın “Türkiye’yi tek başıma kendim kurtaracağım demelisin” felsefesini sanki ilke saymış tam bir “dava adamı”.

Hiçbir makamı ve serveti olmadığı halde herkese uzana-bilen, bu idealist kişiliğiyle herkesin Rahmi Ağabey’i olan bu insanın benim anladığım kadarıyla iki temel vasfı var. Birincisi ismine uygun bir şekilde merhamet ve şefkat sahibi, ikincisi hizmet ehli oluşu. Aslında merhameti olmayanın insana hizmet duygusu taşıyamayacağını düşünürsek, esas vasfının “merhamet ve şefkat” olduğunu söyleyebiliriz. Ondaki şefkat, merhamet duygusunun insanın hizmetine koşma şeklinde somutlaştığı anlaşılmaktadır. İdealist bir gençlik yetiştirmek için çırpınışı, onlara ruh ve dava kazandırmak gayreti, bugün daha çok hasret duyduğumuz insan tipinin nitelikleri değil midir?

Rahmi Eray’ı tanımak için şimdilik sadece iki kaynağımız var. Birisi, ölümünün ardından yapılan anma toplantısındaki konuşmaların toplandığı, Milliyetçiler Derneği yayını bir broşür ve ikincisi de *Türkiye Günlüğü*’nde (Sayı 19, 1992 Yaz) eski TBMM Başkanı Ferruh Bozbeyli’yle yapılan uzun mülakat. Bozbeyli onun için, “Bu müstesna insan, insanları sevdi, hizmet etti, koştı, yoruldu ve arkasından büyük bir sevgi ve içten bir bağlılık demeti bırakıp gitti.” demektedir. Nurettin Topçu ise onun muhakeme gücünü ve problem çözücü vasfını işaret etmek üzere “Dostları başları dara gelince yanına koşuyorlar-

dı. Sokrat metotlarının hâkimane basitliğiyle, o, muhitinin bütün meselelerini hallediyordu.” diye yazmaktadır.

Yukarda, millet olarak vefa duygularımızdaki körelmeden yakınmıştık. Tabii bu duyguyu hâlen yayan ve yaşatan insanlar da var. Onlardan birisi, Rahmi Eray için yıllardan beri bir kitap projesi olan, Dergah Yayınları'nın sahiplerinden Dr. Ezel Erverdi'dir. Kendisi de Rahmi Eray çevresinin müteakip kuşaktan bir ferdi olarak Ezel Bey, bu projenin gerçekleştirilmesi niyetiyle geçtiğimiz yaz rahmetlinin doğduğu şehri ve muhiti de tanımak için, arkadaşı Fatih Gökdağ ile birlikte Elbistan'a kadar geldi. Merhumun akrabalarıyla görüştü, çocukluğunun geçtiği mahalleyi gezdi. Yakın arkadaşlarından merhum Fethi Akat Bey'in kütüphanesinden çıkan ve Rahmi Eray tarafından hazırlandığı söylenen, adı konmamış bir parti nizamnâmesi taslağı, Dr. Ahmet Akat tarafından yayıncılara takdim edildi. 1950'li yıllarda hazırlandığı anlaşılan ve çift meclisi öngören bu taslağın, parti tüzüğünden çok anayasa taslağını andıran ilginç bir metin olduğu ilk bakışta fark edilmektedir. Akrabalarından -aynı zamanda akranı da olan- Sait Arığ tarafından Eray'ın zamanın siyasi partilerinden hiçbirini yeterli görmediğine ve onun bu konudaki düşüncelerine dair dikkate şayan anekdotlar anlatıldı. Hepsi de anlaşılmaya ve anlatılmaya değer şeyler. Ama yaşadığı dönem içerisinde onun siyasî bir ikbâl hevesi içinde olduğunu asla görmemekteyiz. Ömrü olsa belki siyaset de yapacaktı, ama inanıyoruz ve bilge kişiliğinden anlıyoruz ki bu, bildiğimiz anlamda bir siyaset olmayacaktı.

Bütün bunları biraz daha etraflıca öğrenmek için Dergah Yayınları'nın Rahmi Eray projesini geliştirmesini beklerken, Elbistanlıların da bu konuda kendilerine düşeni yapacaklarını ümit ediyoruz. Bu hepimiz için bir borç olarak önümüzde durmaktadır. Merhum Ord. Prof. Dr. Z. Fahri Fındıkoğlu'nun Erzurumlu H. Avni Ulaş'a gösterilen vefasızlık dolayısıyla söylediği gibi, “Eğer nesiller, insan kuşakları arasında bağlayıcılık vazifesi gören müstesna ve memleket ölçüsüne göre emsalsiz insanların sevgisi ile birbirine bağlanmazsa, koyun nesilleri ile insan nesilleri birbirinden nasıl ayırt edilecek?” Evet, ko-

yun değil de insan nesillerinden olduğumuzu ispat etmemizin yolu, “gerçekten insan” yüzümüzü açığa vuran, insanlığın yapıcısı olan Rahmi Eray’ları genç kuşaklarımıza tanıtmak olacaktır.

Ö. UĞUR KÖKTEN

ESİR İMANI²⁵

“İstikametiniz sizi yaşatacaktır.”

Hüseyin Avni Ulaş

Diyarbakır’da bir öğretmen, İzmir’de bir iktisatçı, Tarsus’da diş hekimi; Borçka’da, Fatsa’da bir tabip, İstanbul’da bir gazeteci... Ankara’da, Bolu’da, Hopa’da, Erzurum’da, Elaziz’de hukukçu, öğretmen, mühendis, hekim ve üniversite talebeleri!..

Daha Türkiye’nin hangi köşe bucağında bilinmez, birbiriyle ilgisiz nice nice genç iradeler, hareket filizleri, kabuğunu çatlatarak toprağa düşmüş tohumlar!..

Onlar, Anadolu’nun bağrındaki vazifelerine bölünmeden önce burada, mukaddes bir kemerin altından geçerek, cemiyetin içinde büyük âlem olabilmiş bir vicdanın hamiyetiyle beslendiler. Bu yoldan Hakka temayül ettiler; böylece maya tuttular ve nihayet istikamet disiplinini kazandılar...

Beslendikleri kaynak, hizmetlerine karşılık ne nimet ne de alkış dileniyordu. Arkasından şu köhne dünyamıza, şu ihtiyar emanet yerine ne şöhret ne heykel bıraktı. Dolu ve durmuş bir kaynak... Bu kaynağın yegâne ihtirası hakların, değerlerin yere çalındığı bir hayatın realitesinde durmaksızın vermekten ibaretti ve -çok acı!..- vermekten ibaret kaldı.

Romalı gladyatörlerin karşısında, yarım ve ihtiyar iman-

25 Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi, s. 26-31

lardan ibaret yığın karşısında bir esir imanının sahibi bu kaynağı tanıyor muyuz?..

Günümüzde, Türkiye toprakları üzerinde, biz, yarım ve ihtiyar imanlardan şikâyetçiyiz. Tanzimat'tan itibaren, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kadar gayret devirlerinin pek çok ortak noktaları olan insan unsurundan, meselesizlikten şikâyetçiyiz. Yarım iman; hareketsiz, nazarî ve nefsi iman!.. İhtiyar iman: münevverimizin medenî imanı...

Malazgirt ile müjdelenmiş mübarek fetih arasında, “yok olası ayrılıklar”ın sızısıyla bütün varlığımızı yaşadık. Çandarlı ailesi, tarihten ve geleceğimizin mesuliyetinden koparılp atıldıktan sonra, fetih nokta nokta lekelerle gölgelendi: Hırvat Mahmut Paşa, Rum İshak Paşa, Arnavut Gedik Ahmed Paşa vs. Devlet ve Anadolu'nun kaderi, nasibi ancak kendi ömürleri, nesilleri içinde Türkleşmiş devşirmeler ve dönmelerin şuurlu lütûflarına bırakıldı. Böylece Anadolu toprağının her köşe bucağında, bir gurbet hissini daima canlı tutarak özümüze, kendimize hasret bir ruhla yaşadık...

İşte, aynı topraklara daha fazla sarılmak, sahip olmak için münevverin biyolojik manasıyla bedenindeki hücresinin, fikri manasıyla kafasındaki her temayülünün tarifi icap ediyor.

İlk önce, münevverin devletle ilgisi nedir? Nasıl olmuştur?

Münevverin devletle ilgisi, ondan bekledikleri, ümitleri; henüz başlangıçta kendisine iktisadî ve psikolojik bakımdan bir bağ teşkil etmektedir. Bağ uzun vadeli, gittikçe düğümlenmektedir de... Dolayısıyla iman, “action” gücünü yitiriyor. Bu kendi kendisinden harcaşın ilk adımıdır. Yarım imanın kaderi başlamıştır, artık!

Mesuliyetimizi pey sürerek devraldığımız bu toprağın acıları, samimiyetsizliği asla affetmiyor. Alaturka kurnazlık ve tertiplerin dış ihtişamı, bütün düzenlerin vesilesine ve yardımlarına rağmen öz vicdan, radikal bir şuur tarafından mahkûm edilmiştir. Kurtuluş cihâdında kadınımla, yetimimizle, kağnımızla, ilk cihan harbinin yarası kabuklanmamış gazileriyle topyekûn nasıl bir samimiyet savaşı verdikse...

Zafer duasına Meclis balkonunda kalkan ellerin sahipleri, Zağanos Paşa Camii'nde hutbe verenler, İnebolu'dan Ankara'ya yaya yürüyenler nasıl "Bu milletin namusu, bu milletin ismeti" olmuşsa...

Bir puşide-i siyah kaplı kürsüden varlıklarının ve mücalelelerinin muhasebesini: "Ben vicdanımdan başka kimseden mükâfat beklemiyorum. İyilikle iftihar etmem, kötülükle hiçbir zaman meyyus olmam." diyerek ne mertebe kesin ve samimi bir üslûp içinde ilan etmişlerse...

Karşı samimiyetsizlikler de o kadar nazarf bir iman ortaya koyar. Mesela *Yaban*, Türk münevverinin samimiyetinin şeklini, ihtiyar imanını ortaya döken bir şah-numune olarak kalmayacak mı?

Anadolu gerçekleri karşısında münevverimiz...

Türk gerçekleri (vérité) sahipsiz midir? Münevverimizin bu gerçeklere yakınlığı yok mudur? Ancak bu, iki ihtimal gizler: Ya gerçekten habersizdir -ki, asıl üzerinde durmak istediğimiz ihmal budur- veya bu gerçeklere kastetmektedir. İkinci hali düşünce çerçevesine sokmak istemiyoruz.

Milletlerin şahsiyeti demek olan kültür, aynı zamanda o milletin ortaya koyduğu manevi ve ahlâkî eserlerin bütünüdür. Kalıcı ve sürekli olanda, yaşayış usulleri yani medeniyet değil kültürdür. Buna karşılık, millî hayatımızın çok yönlü meselelerinde, buna şifa ve cevap arayan münevverin hareket tarzında ayağımız hâlâ kendi toprağımıza değmemiştir. Hâlâ başka milletlerin hayat ve cemiyet şartlarından çıkarılmış örnekler, deliller ve yardımlar arıyoruz. Büyük bir milletin sahip olduğu değer hükümlerinin topluluğuna arka çevirerek, memleket gerçeklerinden habersiz kalarak Anadolu toprağının keskin ve acı kokusu yatıştırılmaz.

Genç edebiyat neslinin bilerek veya istemeyerek canlandırdıkları "sosyal realizm ve olumlu sanat" kalıbı içindeki konular, Türk gerçeklerinden ayrı, bambaşka şeylerdir. Edebî bir misyon hüviyeti altında, onların müspet ve (descriptif) tasviri çalışmalarının varlığı kabul edilse bile, bu yetersizdir. Zira ilmin desteklemesi, münevverimizin ilmin objektif değerlerini

ve faydalarını, yaşadığımız toprağın üzerine sevgi ile dökmesi gerekmektedir.

Aksi hâl; nefsî iman, yüzde kalan medenî iman tariften başka nedir ki?..

Sonuncu durakta; yarım ve ihtiyar imanların, cemiyeti cemaat haline süzgeçleyen, onda harç vazifesi gören bir disiplinden, bir ideal nizamından uzak kalışlarını söz konusu edeceğiz.

Çağımızın idealist yetiştirmeyişinden, ideal yaşatmayışından ezalanan Remzi Oğuz diyordu ki: “İlim nasıl ilk şüpheden doğdu ise, bir topluluğun kaderi önünde kendisini unutan; kendi kaderini topluluğun kaderine katan, karıştıran insanın ‘idealizm’i gözlerini açmış demektir.”

Gerçekten, arenada yırtıcı zulümlerin karşısında imanlarıyla baş başa bırakılan ilk Hristiyanların davranışı bir ideal bütünlüğü gizliyor.

Mekke’de, şerefli göçten önceki ilk sahabelerin inanışlarının çevresinde gösterdikleri azim, ısrar ve birlik bir ideali haykırmakta...

Ve nihayet, kırkıncı Müslüman olarak girdiği dini “aziz” kılan Halife Ömer’in, Dicle kıyısında bir zarara, Medine varoşlarındaki bir sefalete, Mısır’daki bir haksızlığa nefsinde mesuliyet arayışı hem klasik hem modern bir ideal tablosu canlandırır.

İdeallerde bütünlük, metafizik ve mistik yönler mevcuttur. Materyalizmin doyuramadığı kitlelerin vicdanî şuuru, içtimaî hâfızasını ve müstakbel enerjisini uyanık tutan idealdir. Sistemleştiren idealdir. Böylece, yığın-millet yerine, şahsiyet-millet doğuyor!..

İdealler, bir kâinat görüşü ve fikirler topluluğu barındırıyor. İdeallerde toplayıcı cazibe, süreklilik ve kuvvet veren bir ısrar mevcuttur. Her ne kadar XX. asrın koyu, kesif realizmi ideallere karşı çıkmakta ise de aynı zamanda onları besliyor, ihtiyacı daha da şiddetlendiriyor.

Remzi Oğuz’un da dediği gibi, bu cemiyetin saadeti yoluna kendini veren tekler görülüyor. Böyle idealist tekler var olacaktır da... Fakat istenen bütün bir kitleyi, bütün dünya

ölçüsünde ayağa kaldıracak idealin ve o ızdırabı duyanların yokluğudur. Ancak, böyle yegân yegân şuurlu ve mistisizmini yaşamakta olan teklerin topluluğudur ki, dinamik bir kuvvet teşkil eder.

İşte Anadolu topraklarından ibaret bir arenada, çok yönlü modern gladyatörler karşısında bir esir var. Bu isimsiz esir, doğup yaşadığı toprağın ızdırabını ideal halinde, iman kuvvetinde duymuş; membadan mansaba kadar hayatının akışında durak durak münevverin eksikliğine eli, kafası ve kalbiyle cevap vermiştir.

Zincirinin, bir devir iktisadî ve psikolojik halkasını kırmak için savaştı. Sonra samimiyet, sonra Türk gerçeklerini tanıyış ve benimseme, sonra ideal yüklü bir esir imanının sürekli “büyük mücadelesi” !..

İçtimaî yapımızın karanlıkları, kararsızlıkları içinde bu meşhur, fakat kaybolmuş esiri tanıyacaksınız: Rahmi Eray!

PROF. DR. ERCÜMENT KONUKMAN

DR. RAHMİ ERAY²⁶

Yaşı otuz beşe yaklaşıyordu, şişman sayılabilirdi. Temiz yuvarlak bir yüzü, pürüzsüz bir alını vardı. Hafif kıvrıkcık kumral saçlarını arkaya doğru taramakta idi. Anadolu'nun uzak bir kasabasından, Maraş'ın Elbistan kasabasından tahsil için İstanbul'a gelmişti.

Tıp tahsili yapmakta idi. Soğuk ve rutubetli bir kış gününde gitmiş olduğu bir futbol maçında birdenbire sancılanmıştı. O günden sonra da ağrıları gittikçe artmış ve neticede tahammül edilemez bir hâle gelince onu yatağına çivilemişti. Yatağından çıkamıyordu. Doktorlar trombo-flebit teşhisini koymuşlardı. Buna rağmen şikâyetçi olduğu görülmemişti. İzdırıp ve acı onda isyan yerine hamd ve şükür şekline dönüşmüştü. Böylece O, genç yaşında Allah'ın çok az kuluna nasip ettiği iman kuvvetine ve ruh temizliğine sahip olmuştu.

Yakınlarının ifadesine göre yüzündeki bu aydınlık onun iç dünyasının tabii bir yansıması sayılmalı idi.

Fatih'te Malta semtinde küçük bir apartmanın ikinci katında oturuyordu. Hasta idi. Hastalığı en ağır şekli ile devam ediyordu. Bu sebeple mutlak istirahate adeta mahkûmdu. Yatağından çıkamıyordu. Ayak uçlarına ikişer tuğla konarak yükseltilmiş olan, böylece baş ucuna doğru meyilli bir hale gelmiş bulunan karyolasında hareketsiz bir şekilde yatmakta idi. En küçük bir hareketi ile kanında oluşan bir trombus -pıhtı- en hayati bir merkezi tıkayabilir, felç veya ölüme sebep olabilir-

²⁶ *Hareket Dergisi*, Ekim 1966, sayı: 10

di. Buna rağmen yatağının etrafında toplanmış olan gençlerle sohbet etmekten zevk duymakta idi.

Ben Dr. Rahmi Eray'ı böyle bir ortamda ve "irade" konusu tartışılırken tanımıştım. Hayat ile ölüm arasında adeta gidip gelen bir kimse için, günlük hadiselerin baskısından bunalmış olan bir sürü gence, "irade"den bahsetmesi, kaza ve kadere mutlak itaati telkin etmesi karşısında, Dr. Rahmi Eray'a duyduğum hayranlığı ömrüm boyunca unutmak mümkün olamayacaktı.

Seneler sonra idi. Mevsimlerden son bahardı. Rahmi Ağabey, "geliniz" demişti. "Arkadaşlarınıza da söyleyin, onlar da gelsinler".

Göztepe Sokağı'ndaki evine o gün ilk defa ben gelmiştim. Hamam Sokağı'nın başına geldiğimde sokakta toplanmış bir sürü çocuğun sessizlik içinde ilerideki bir noktaya bakmakta olduğunu görmüştüm. Çocukların bu sessizliğinde bir gariplik sezilmekte idi. Rahmi Ağabey'in evine yaklaştıkça kalabalık artmaya başlamıştı. Evin önünde bir cip duruyordu. Ve üzerinde "Resmi hizmete mahsustur" yazısı vardı. Daha dikkatle baktığımda ise bahçe içine açılan kapının aralık olduğu görülüyordu. Garip bir durum vardı. Hem eve doğru ilerliyor ve hem de bu duruma bir açıklık getirmeye çalışıyordum. Açık olmasına rağmen kapının zilini çalmışım. Bir müddet sonra şişman kısa boylu, gözleri ağlamaktan şişmiş ve kızarmış bir hanım kapıya gelmiş ve beni içeriye buyur etmişti. Karşındaki odada, Rahmi Ağabey Tanrısına kavuşmuş olmanın huzuru içinde yerde hareketsiz bir şekilde yatmakta idi.

Rahmi Ağabey, "gelin" demişti. "Arkadaşlarınıza da söyleyin onlar da gelsinler" demişti. Önce ben gitmiştim. Onlar da teker teker gelmişlerdi. Demek ki O bizi son yolculuğuna çağırılmıştı.

Dr. Rahmi Eray için evvelâ Göztepe Sahra-yı Cedid Mezarlığı'nda bir mezar yeri hazırlanmıştı. Daha sonra ise Karacaahmet Mezarlığı'nda toprağa verilmesi uygun bulunmuştu.

Ve sonunda Rahmi Ağabey, sevenlerinin elleri ve omuz-

ları üstünde ebedî istirahatgâhına tevdi edilmişti. Üsküdar Duvardibi durağında Bağlarbaşı'na doğru yürüyenler, Karacaahmet Mezarlığı'nın giriş kapısından hemen yüz metre sağda bir mezar taşı üzerinde şu kitabeyi görecektir:

“Burada Elbistanlı Dr. Rahmi Eray yatmaktadır. Ruhuna Fatiha (1918-1958)”

Allah rahmet eylesin. Nur içinde yatsın. Mekânı Cennet olsun.

PROF. DR. ERCÜMENT KONUKMAN

MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZÜN KİLOMETRE TAŞLARINDAN DR. RAHMİ ERAY²⁷

Belki az bilinen ve belki de büyük kütleler tarafından hiç bilinmeyen ancak Türk Milliyetçiliğine büyük katkıları bulunan Türk İslam sentezini nefsinde yaşayan ve yaşatan ve öğrencilerine de yaşatmasını başaran müstesna insanlardan biri de Kahramanmaraş'ın Elbistan kasabasında doğan ve Tıp tahsili için İstanbul'a gelen ve burada tutulduğu amansız hastalık; tronbo-flebit sebebi ile gençliğinin baharında yataklara düşen, ancak azminden ve imanından hiçbir şey kaybetmeyen Rahmi Ağabeydir. Yani Elbistanlı Dr. Rahmi Eray Ağabey.

Dr. Rahmi Eray Türk Milliyetçiler Derneği'nin, Türk Kültür Çalışmaları Derneği'nin ve nihayet Milliyetçiler Derneği'nin kurulmasında, yaşatılmasında büyük emeği geçen isimsiz kahramanlardan biri idi. O adeta millî kültürümüze giden o aydınlık yolda kilometre taşlarından biri idi. Çok genç yaşta kaybettik. Mekânı cennet olsun.

Belki de o vefatı esnasından biri Sahra-yı Cedit'te ve diğeri ise Karacaahmet'te mezarı kazılan birinci mezar yerine cenaze getirildiği halde açılmış mezar başından alınarak Karacaahmet Mezarlığı'ndaki hazırlanan ikinci mezar yerine gömülen tek mevta idi.

Dr. Rahmi Eray Kahramanmaraş'ın Elbistan kasabasından tahsil için İstanbul'a gelmişti. Hastalanmıştı, doktorlar

tedavisi çok zor bir kan hastalığı olan trombo-flebit teşhisini koymuşlardı. Buna rağmen halinden pek şikâyetçi olduğu görülmemişti. İstirap ve acı onda isyan yerine hamd ve şükür şekline dönüşmüştü. Yakınlarının ifadesine göre yüzündeki bu aydınlık, onun iç dünyasının tabii bir yansıması sayılmalı idi.

Fatih'te Malta semtinde küçük bir apartmanın ikinci katında birkaç arkadaşı ile birlikte oturuyordu. 1950'li yılların başlarında bir gün arkadaşlar Rahmi Ağabeye gidiyoruz demişlerdi. Ve beni de davet etmişlerdi.

Bir gün bütün konforu arka ayaklarına birer tuğla koymuş böylece öne doğru meyil verilmiş basit bir karyoladan ibaret olan bu odada yatmakta olan Rahmi Ağabeyle tanıştık.

Hastalığı sebebi ile başı aşağıda ayakları ise yukarıda ve sırtüstü hiç hareket etmeden yatması gerekli olan Rahmi Ağabey bizleri güler yüzle karşıladı ve hoş geldiniz dedikten sonra irade konusunda bir tartışma başlattı. İçinde bulunduğu durum sebebi ile hayat ile ölüm arasında adeta gidip gelmekte olan bir insan için, kendi durumunu hiçe sayarak günlük olayların baskısından bunalmış bir grup gence iradeden bahsetmesi, kaza ve kaderden söz etmesi bizi son derece duygulandırmıştı.

Rahmi Ağabey tutumlu insandı. Hiçbir şeyi ziyan etmez ondan azami şekilde istifade etmesini bilirdi. İsrafın çok kötü bir şey olduğunu söyler ve daima bize tutumlu olmamızı telkin ederdi. Onun herkesin bildiği “üç kademeli” bir planı vardı. Bu plan “Son fayda, teke irca -indirgeme- ve tasfiye” olarak özetlenebilirdi. Onun için de düğmeden iğneye ve ipliğe kadar, vidadan, makine parçalarına kadar her şeyin bulunduğu büyük bir kutusu vardı. Bu kutuya “Son fayda kutusu” derdi. Herkesin de bu kutuya fazlalıklarını koymasını ve bu kutudan ihtiyacı olanları da almasını isterdi.

Ona göre eşyaların da bir ömrü vardı. Ve zamanla tasfiye de edilmeli idi. Ancak tasfiye üçüncü ve son kademedede olmalı idi. Son fayda'dan sonraki kademe “teke irca, yani teke indirgeme” ve üçüncü kademe ise “tasfiye” olmalı idi.

Rahmi ağabeyin hastalığı esnasında yatakta mutlaka

hareketsiz bir şekilde yatması gerekli olan bir dönemde başından çok ilginç bir olay geçmişti. Bir gün evde beraber kaldıkları arkadaşı çarşıya alışverişe gitmişti. Giderken de kapının anahtarını almayı unutmuştu. Gerçi Rahmi Ağabey de yastığının altında kapının anahtarı vardı ama yataktan kalkamayacağına göre kapıyı kimseye açamayacaktı. Evde kapıyı açabilecek başka biri de bulunmuyordu.

Allahtan ki mevsim yazdı ve odanın camı yarıya kadar açıktı. Kapının açılabilmesi için bir tek ihtimal vardı. O da ağabeyin hiç hareket etmeden yastığının altındaki yedek anahtarını usulca alarak büyük bir dikkatle karşısındaki yarı açık pencereden bir defada dışarıya atabilmesi idi.

Rahmi Ağabey bu çok rizikolu işi başarı ile sonuçlandırabilmişti. Anahtar yarı açık pencereden dışarıya atılabilmiş, aşağıda bekleyen arkadaşı da bu anahtarını alarak içeriye girebilmişti.

Ağabey bu olayı bize anlatırken “insanların her zaman çok iyi düşünerek ve ileriye görerek hareket etmeleri gerektiğini” söyler ve bu olaydan da bir ibret çıkarmamızı isterdi.

Hastalığı esnasında hastanede kendisine çok yakınlık gösteren bir hemşire hanımla da evlenmişti. Göztepe’de oturuyordu. Seneler sonra idi. Mevsimlerden sonbahar idi. Rahmi ağabey bütün arkadaşlarını ve dostlarını bir hafta sonu evine davet etmiş idi. Bu ısrarlı daveti kıramazdık. Vakit öğleye yaklaşmakta idi. Ağabey gelin demişti: Arkadaşlarınıza da söyleyin onlar da gelsinler demişti. Biz de bu davete icabet ediyorduk.

Göztepe Hamam Sokak’ta bahçe içindeki yarı ahşap eve ilk gelen galiba ben olmuştum.

Sokağın başına geldiğimde bir sürü çocuğun uzak bir noktaya sessizce bakmakta olduğunu görmüştüm. Bir gariplik olduğunu hissetmiştim. Evin kapısı açıktı. İnsanlar telaş içinde bakıyorlardı. Ve bir odada üzerine beyaz bir çarşaf örtülmüş bir mevta yatmakta idi. Rahmi Ağabey Hakkın rahmetine kavuşmuştu. Rahmi Ağabey, gelin demişti, söyleyin arkadaşlarınız da gelsinler. Sanki içine doğmuştu.

Sanki bütün sevenlerini cenazesi başında toplamaya

çalışmıştı. Demek ki o bizi son yolculuğuna uğurlamak için çağırmişti. Ve öyle de oldu. Cenaze evi bir anda sevenleri ile doldu taşı. Cenaze namazı Göztepe Camii'nde kılındı. Rahmi Ağabey sevenlerinin elleri üzerinde dualarımızla defnedileceği Sahra-yı Cedid Mezarlığı'na doğru çıkarken Ergun Göze ve arkadaşlarından bir haber geldi. Cenaze dualar arasında Sahra-yı Cedid Mezarlığı'nın önünden geçerek Karacaahmet Mezarlığı'na doğru yoluna devam etti. Ve şu anda metfun bulunduğu yere gömüldü.

Üsküdar Duvardibi durağından Bağlarbaşına doğru yürüyenler Karacaahmet Mezarlığı'nın giriş kapısından hemen yüz metre kadar sağda bir mezar taşı üzerinde şu kitabeyi göreceklerdir: “Burada Elbistanlı Rahmi Eray yatmaktadır. Ruhuna Fatiha 1918-1958”

Mekânı Cennet olsun.

PROF. DR. HİLMİ ERGİNÖZ

RAHMİ AĞABEY²⁸

1950’li yıllarda İstanbul Tıp Fakültesi’ne devam ediyordum ve Sivas Öğrenci Yurdu’nda kalıyordum. Ebeveynlerimiz ve Elbistanlı bazı ağabeylerimiz Rahmi Eray’ı ziyaret etmemi tembih etmişlerdi. Bir gün Sivas Öğrenci Yurdu’na bir hemşerimiz geldi. Bu, lakabıyla “Şevki’nin torunu” Hüseyin Ağabey idi. Beni ziyarete gelmişti. İşte o gün Rahmi Ağabey’den konuştuk, bana adresini verdi, ben de hemen ziyaretine gittim. Fatih’te mütevazı bir evde oturuyordu. Kendimi takdim ettim. Bizi, babamızı, amcamızı ve etrafımızı tanıyordu, sordu sual etti.

Yemek yemeden bırakmadı, nefis bir bulgur pilavı yapmıştı. Bu nefis sofrada sohbeti koyulaştırdık. Bana “Önümüzdeki perşembe bir toplantımız var, gel” dedi. Toplantının mahiyetini de açıkladı. “Evrin konusu ele alınıyor, bir grup bilimsel kaynakları araştırıp sunacak, diğer grup da ‘dini kaynaklar ne söylemiş’ bunu tartışacağız” dedi. Ben o gün biraz erken geldim. Kendisi de konunun “Bilim ne söylüyor” tarafında konuşmacı idi. Toplantıya pek az zaman kalmıştı. Eline Orman Fakültesi’nin çıkardığı kalın bir nebatat kitabını aldı ve yarım saat kadar tetkik etti.

Tartışmadan önce “dini görüş”ü sunan arkadaşlar kutusal kitapların bu konuda ne dediklerini sergilediler, hatta bazı din adamlarının bu konudaki görüşlerini de naklettiler. Sıra bilimin bu konudaki görüşüne gelmişti, işte rahmetli ağabeyin büyüklüğünü orada gördüm. Bu evrim teorisi idi ve biz bunu

botanik dersimizde Ord. Prof. Dr. Heil Bron'dan dinlemiştik. Ama bu kadar net, bu kadar anlaşılır şekilde izah etmek işte ona has idi. “Kombinasyon”, “adaptasyon”, “seleksiyon”, ve “mutasyon” ile türlerin evrimini izah ettikten sonra bir arkadaş sordu: “Öyleyse üstat biz amipten mi meydana geldik?” Ona cevap verdi: “Tanrı pekâlâ bu yoldan da varoluşu gerçekleştirmeye kadir” diyerek en güzel cevabı verdi.

Rahmi Ağabey çok okuyan bir insandı. Fransız edebiyatındaki önemli yazarların eserlerini okumuş, onların eserlerinin tahlilini yapmış, görüşlerini değerlendirmişti. Sivas Öğrenci Yurdu'nun mütevazı bir kitaplığı vardı, benden katalogunu istedi, içinden bazı kitapları işaret etti. Getirdim okudu. Sanırım Orhan Veli ve arkadaşları ile ilgili şiir kitapları da vardı. Hiç unutmam onlar için: “Paşa, bu şairler bir anguaz içindeler, değil mi?” yanıtını verdi. Bana bir gün “Madem böyle bir hastalığa duçar olacaktım, İsviçre gibi bir yerde olsaydım” özlemini dile getirmişti.

Rahmi Ağabey hastalığını çok iyi biliyordu. Genetik olduğunu da ifade ediyordu. Küçük kardeşi İsmail daha ağır bir tablo ile (trombo artiritis obliterans) vefat etmişti. Nitekim diğer kardeşi Sait de erken yaşta enfarktüsten öldü gitti. Kendi hastalığını “Demokles'in Kılıcı” diye ifade ederdi. Bu kılıç ne zaman, nerede, başına inecekti. Bunu böyle bilmesine rağmen kendisi büyük bir ruh sükûneti ve asaleti içinde idi. Onun bu haline çok imreniyorduk. Ben de “Ah onun gibi bir ruhsal olgunluğa erişebilsem” diye özlem içinde bulunuyordum.

Elbistan'ı çok seviyordu. Her Elbistan dönüşü bizden havadis alırdı. Toprak dam evlerimizin yağmur oluklarından, harpuştalarından, Köşkerler Çarşısı'nın düzeninden buna benzer birçok sorular sorar anlatmamızı isterdi. Sonra da sevdiklerini, akrabalarını ve hemşehrilerini özlemle anardı.

Bana yine bir gün: “Hemşehrim Haydarpaşa İstasyonu civarında bir danışma bürosu açsak gelen Elbistanlı öğrenciler o büroya başvursa ve oradan doğru olan istikâmetlere yöneltilse ne iyi olur” demişti. Biz bu gün onu rahmetle yâd ediyoruz. Onun bu arzusunu Elbistanlılar Kültür ve Dayanışma

Derneği'ni kurarak bir danışmanlık merkezine dönüştürmüş bulunuyoruz. Nitekim 11 Nisan 1992 tarihindeki anma gününü bize bu dernek sağladı. Rahmi Ağabey'e karşı görevlerimizi yapmayı sürdüreceğiz. Ruhu şad olsun.

ERGUN GÖZE

DR. RAHMİ ERAY²⁹

Milliyetçilerin manevi ağabeyi... Elbistanlı büyük vatanperver. Onu ilk gördüğümü hatırlıyorum, konuştuklarımızı da. Zaten onu bir defa gördüm sanırım. Bizden önceki nesildendi... Ve çok genç yaşta hayata veda etti... Büyük teşkilatçı idi. İlk konuşmamızdan bende kalan intiba, çok büyük ve hayat dolu olduğu idi. Bunu “sekînet” kelimesiyle ifade etmek isterim. Hastaydı... Onu yatağa bağlayan, bundan başka bir arazı olmayan öldürücü bir hastalığı vardı: Trombo filebit.

Amma o büyük teşkilatçıdır demiştim ya, kültür ocaklarında, talebe teşekküllerinde birinci derece rol oynamıştı. Milliyetçi gençlerin lideriydi... Hem de yattığı yerden, çivilendiği yataktan...

Onu ilk ziyaretimizde Gökhan Evliyaoğlu vesile olmuştu. Kapıyı da sanırım o zaman genç bir üniversiteli olan Ferruh Bozbeyli'ydi açan. Esmer, dolgunca, bıyıklı, yumuşak hatlı yüzüyle temiz bir Anadolu siması... Yüzünde, okuduğunu iyi hazmetmiş insanların sükûneti, bu sükûnetin altında ise henüz aradığını tam bulamamış fakat kaderine razı olan insanların tevekkülü vardı...

Yolda giderken Gökhan Evliyaoğlu bana onun hakkında çok şey anlatmıştı. Dr. Rahmi Eray vatanseverdi, ilim kafasına malikti, henüz tıp talebesiyken bile hastalığını bütün doktorlardan daha iyi biliyordu. Ben de kendisine Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetlerin Türkçe açıklamaları ile ilgili bir şeyler sordum.

²⁹ Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi, s. 99-103

Hepsine mülayim cevaplar verdi. Anladım ki ilimle din arasındaki bazı muvafakatların tam bir mutabakat gibi anlaşılmasındaki eksikliği fark edecek kadar kemâle ermiş bir olgunluğa malikti.

Anladım diyorum ya tabii senelerce sonra düşününce anladım demek istiyorum.

Onu çok seven oda arkadaşı Bozbeyli, onun vefatından sonraki bir anma toplantısında şunu anlatmıştı: “Hastalığı dolayısıyla karyolasında, bacakları yüksekte mecburi yatış hâlindeydi. Ben ise bakkala gitmek zorundaydım... Çıktım, fakat dönüşte gördüm ki maalesef anahtarı almayı unutmuşum... Mecburen yukarıya, ‘Rahmi Ağabey’ diye seslenip durumu anlatmaktan başka çâre yoktu. Öyle yaptım amma çok da üzüldüm. Rahmi Ağabey, bastonuyla ceketimi çekmiş, cebinden anahtarı çıkarmış, neyse yazdı, pencereden fırlattı... Odaya girdiğim zaman da şunları söyledi:

“- Bak paşa, insanlar ekseriya geri dönecekleri zaman kendilerine lazım olacak kapıları kendi elleriyle kapatırlar...”

O, yattığı yerden neler yapıyordu biliyor musunuz? Bir tanesini söyleyeyim. İstanbul’un fethinin beş yüzüncü yıl dönümü gelmişti. Devlet bigâneydi. Sanki Patrik Athenagoras’u üzmemekten çekiniyordu. Fethin 500. senesini kutlamak için ihlâslı faaliyet gösteren, iki gayrı resmi teşekkül biliyordum. Birincisi Samiha-Ekrem Hakkı Ayverdi grubu... Diğeri Milliyetçiler Derneği... Onun da gerideki itici gücü Dr. Rahmi Eray’dı. Gökhan Evliyaoğlu’nun o nefis *İstanbul’un Fethine Destan* kitabını bastırtan ve yattığı yerden dağıttıran Dr. Rahmi Eray’dı. Odasındaki kitap paketleri bugünkü gibi gözlerimin önündedir...

Rahmetli Fethi Gemuhluoğlu, “İki defa tezada düştük onunla... Amma ikisinde de o haklıydı” demiştir...

Dr. Rahmi Eray erken vefat etti. Onun hakkında bizim çevremizin hükmü şu idi: Yaşasaydı AP lideriydi. Yaşasaydı AP, başlarda milliyetçilere bu kadar bigâne kalamazdı. Onun dirayetli fetâneti, sekîneti birçok şeyleri hallederdi... Tabii bunlar birer tahmin. Şurası bir gerçektir ki AP lider kademeleri hep Rahmi Eray’ın arkadaşları ve onu çok sevenleri tarafından

işgal edilmiştir. Onun en çok itina ettiklerinden birisi Ferruh Bozbeyli Meclis Başkanlığına ve parti liderliğine kadar yükselmiştir.

Rahmetli Nurettin Topçu'nun da 27 Mayıs'tan sonraki sıkıntılı günlerinde... "Ah Rahmi olsaydı" diye hayıflandığını, onun olgun ve dengeli şahsiyetini aradığını hatırlarım.

Arkadaşımız Rıfat'ı da o kurtarmıştı manevi buhranlardan. Rıfat tam bir felsefi buhran geçiriyordu. Sorup duruyordu: "Kimim? Dünya nedir? Niye yaratıldım?" Hiçbir şey fayda vermiyordu. Bir gün ona "Bak Rıfat seni bir zata götüreceğim, o da fayda etmezse Bakırköy'e..!" Dr. Rahmi Eray'ın bahsettiği zat rahmetli "Abdülaziz Bekkine hazretleridir." Nitekim Rıfat orada kendini bulmuştur.

Altmıştan önceki senelerde Rıfat'la konuşurken hep bu hatırayı yâd ederdik. Bir ara niçin Rahmi Ağabey'e gitmiyoruz, bir cumartesi mutlaka gidelim diye konuştuk. Ama birçok kere karar verdiğimiz halde gidemedik. Yine bir cumartesi karar vermediğimiz halde kendimize emrivaki yapıp kalktık. Yolda aklımıza adres almadığımız geldi. Göztepe'deydi, bir fırının yanındaydı. Körlemeden gittik. Fırını bulduk. Yanındaki evin kapısında bir uzunca boylu adam duruyordu. Ona sorduk "Rahmi Eray'ın evi burası mı?" diye, cevap: "evet"ti. "Kendisini görmek istiyoruz" dedik. Cevap: "Yarım saat önce vefat etti" oldu...

Şoka girmiştik. Ben "Rıfat istersen şurada, şu fanî dünyanın şerefine bir çiftetelli oynayalım" gibi bir şeyler söyledim galiba.

Kabrinin yerini Dr. Abdürrahim Sağlam'la beraber seçtik. Gaslinde hazır bulunduğum tek insandır.

Dr. Eray bir mantık ve şükran evliliği yapmış, hastabakıcısı olan hanımefendi ile evlenmişti. Sanırım, hanımı onun ne kadar sevilen bir insan olduğunu cenazesine gösterilen alâka ile anladı. Ve şaşırıldı. Zaten milletimiz hiç olmazsa öldükten sonra kıymetlerine sahip çıkar. Evet hanımı buna şaşırmıştır bir... Bir de bir müddet sonra hiç kimsenin kendisini aramayışına herhalde...

Cenaze namazını, Abdülaziz Bekkine Hoca'nın yerine geçen Mehmet Zahit Kotku (Allah rahmet eylesin) Göztepe'deki camide kıldırmıştı. Karacaahmet'te defnedildi. Dr. Eray kendisinin pek tasavvufi nasibi olmadığını söylemiş, amma demek ki varmış...

Ona dair hatıraları olanlar halen hayattadır. Onlardan da bilgiler almak isterim. Yerim ve zamanım müsait değil. Sadece bir diğer milliyetçiler ağabeyinden, bir vakitler "Milli Bakkal" diye anılan Mehmet Emin Alpkın'dan sordum. Dedi ki:

- Hatıra çok... Amma daha çok o günkü meseleler ve dar bir çerçeveyi alâkadar eden şeyler. Amma darını genişini anlatan bir şey söyleyeyim: Hani siz veli mi diyorsunuz, evliya mı ne... İşte Rahmi Eray'ın ahlâkı "veli ahlâkı" idi...

OSMAN AKKUŞAK

RAHMİ AĞABEY³⁰

1949 yılında Adana Erkek Lisesi'nden mezun olarak İstanbul'a geldiğim zaman, nasıl oldu, kim tavsiye etti, kim delâlet etti, iyi hatırlayamıyorum, doğru Türk Kültür Ocağı'nın kapısını çaldım. Ocağın kapısında beni, aydınlık, sıcak yüzü ile Rahmi Ağabey (Rahmi Eray) karşılamıştı. Kısa zamanda sıcak duygularla, milliyetçilik heyecanımla, kardeşlik ve şefkat hisleriyle kuşatılmış ve kaynaşmış olduğumu anlamıştım. Yürekleri halis imanla, sağlam idealle dolu ağabeylerimiz arasına karışmıştım... 1946'da kurulan Türk Kültür Ocağı'nın kurucuları içinde, Cevdet Akçalı, Turgut Atasoy, Faruk Sükan, Kemal Bozkurt, Asım Salih, Orhan Özil, İhsan Çirkinioğlu gibi isimler vardı. İlk başkanı Ali Hatiboğlu'ndan sonra da sırasıyla Bahâdır Dülger, F. K. Timurtaş, Sedat Çetintaş, Turgut Atasoy, Bekir Berk başkanlık yaptılar. Fakat, manen ve maddeten hepsinin ağabeyi konumunda olan Rahmi Ağabey'in başka bir hâli, başka bir sıcaklığı, başka bir otoritesi ve heybeti vardı. Yüzündeki temizlik ve netlik, aynı zamanda ruhunun perdesiz bir görüntüsünü teşkil ediyordu. Ahlâk ve felsefe doçenti olan, belli bir iman ve fikir sisteminin yayıcısı bulunan Nurettin Topçu bile Rahmi Eray'ın fikir ve davranışlarına itiraz etmeyi aklından geçirmez, o ne derse, doğrusu odur, diye tasdik ederdi. Rahmi Ağabey'in hareketlerinde ve sözlerinde tereddüdün yeri yoktu. Kanaatleri açık ve keskindi, kesindi. Sanki, sözü edilen konu hakkında daha evvel hazırlık yapmış zannederdiniz. Zihni ve

30 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi*, s. 112-117

kalbi bu kadar gerçeğe yakın, bu kadar gerçeği yakalamıştı. Filozofun birisi, “Kanaati olmayan insan kadar kıymetsiz kimse yoktur” demiş. Rahmi Bey, tam aksine; dünya, kâinat, zulüm, adalet, her türlü beşerî ve sosyal münasebetler hakkında sağlam ve hazır fikirleri ve ölçüleri vardı. En çetrefil mevzuları, en zor meseleleri ona götürdüğünüz vakit; güçlüklerin kolaylaştırıldığını, çözümlerinin kendiliğinden çözüldüğünü görürdünüz.

Sükûneti, soğukkanlılığı; ruhunun ve karakterinin başka bir cephesidir. Kızdığını, öfkelenildiğini gören olmamıştır. Elbette ki bu sükûnet ve soğukkanlılık; onun emsalsiz sabrının ve emsalsiz iradesinin bir tezahüründen başka bir şey olamazdı. Fatih'teki evindeki misafirleri ve talebeleri arasına karışan münasebetsiz birinin uzun ve bıktırıcı soruları karşısında kendilerini zor zapt eden talebeleri, daha sonra niye tahammülü bu dereceye getirmek icap ediyor, dedikleri vakit verdiği cevap şaşırtıcı ve düşündürücüdür: “Ben sabrı bunlardan, bu çeşit kişilerden öğrendim.”

Muzdarip olduğu trombo-filebit hastalığı, onu eve ve yatağa adeta bağlamış bulunuyordu. Rahmetlinin bu mecburiyete, bu mahkûmiyete riayet etmesi, edebilmesi, ancak böyle bir sabır kuvvetine malik bulunmasıyla mümkün olmuştur.

Eve kapanması ve yatağa bağlanması, onun moralini asla bozmamıştır. Evinin ve odasının adeta bir mektep, bir sınıf olmasını sağlamıştır. Gece ve gündüz onu sevenlerin ve talebelerinin uğrak yeri, daha doğrusu akın ettikleri bir mekân hâline gelmesine sebep olmuştur.

Rahmi Ağabey'i, üniversitede okuyan gençlerin yetişmesi, ruhî ve zihnî terbiyeleri için uğraşmakla kalmamış, mezun olup Anadolu'ya tayin edilenlerin gittikleri yerde de muvaffak olmaları, kasabayı, köyü, manen, maddeten imar etmeleri için onları daimî bir takip altında bulundurmıştır. Yani, üniversiteden sonra da “Ağabeyliğini” devam ettirmiştir.

Rahmi Ağabey'i anarken, aynen onun gibi, gençliğin hem gruplar halinde, hem de teke tek yüz yüze terbiyesiyle uğraşan bir başka mürebbiyi hatırlamamak mümkün değildir. Rahmetli Fethi Gemuhluoğlu'nu kastettiğim, elbette hemen

mâlum olmuştur. Biri Elbistan'dan diğeri Arapkir'den gelerek, okuyan gençliğin "olmasını", pişmesini, yetişmesini kendisine "iş" edinen bu iki misyoner, yüzlerce genci "adam" etmişlerdir. Rahmi Ağabey'in huzur dolu, sevinç dolu etkili yüzü ile Gemuhluoğlu'nun harareten, heyecandan ve güzeli dile getirmekten terleyen yüzü, her ikisinin de çehreleri gözümün önündedir. Rahmi Ağabey'in sakin, sıcak, inanç ve güven veren inandırıcı sesini, Gemuhluoğlu'nun da sahabeden, evliyadan menkıbeler anlatan, bazen tekdir edici, bazen takdir edici, kimi vakit telaşlı, kimi vakit sevinçli sesini duyar gibi oluyorum. Metotları farklı idi, fakat yaptıkları, ulvî ve mübarek bir işti. Onlar nasıl "oldular da" başkalarını "oldurmaya" başladılar, merak etmemek, şaşmamak mümkün değildir.

Rahmi Ağabey'in içinde bulunduğu Türk Kültür Ocağı'nın emeli, Türk milletine hizmet etmek, Türk kültürünü yüceltmek, gençleri her türlü şahsî menfaat kaygılarından arındırıp, türlü sebepler ve harpler yüzünden geri kalmış, garip kalmış yurdumuzu ve Anadolu'muzu manen ve maddeten kalkındırmaya çalışmaktı. Fedakâr, mahviyetkâr, özü sözü doğru, sağlam karakterli, çalışkan bir üniversite gençliği hazırlamak sevdasında idiler. Bu, idealist gençliğin genç akademisyenler rehberliğinde faaliyet gösteren bir kesimi idi. Türk Milliyetçiler Derneği 1953'te kapatıldıktan sonra Rahmi Eray'ın gayretleriyle bir kısım gençler tarafından Milliyetçiler Derneği kuruldu. Bunlar Nurettin Topçu'nun önderliğinde ve onun talebeleriydiler.

Üniversite camiasında bir de Türk Gençlik Teşkilâtı adıyla bir teşekkül daha kurulmuştu ki, kurucuları arasında, Necati Tanrıkkulu, İrfan Atağün, Kubilay İmer, Yusuf Ziya İnan, Mehmet Emin Alpkan, Ömer Öztürkmen, Metin Ören, Erdoğan Özbenli, Şadi Pehlivanoğlu, Erdoğan Okçu, Gökhan Evliyaoğlu, Cahit Çakmak, Celâl Erçikan, Tuğrul Önder, Orhan Özer, Remzi Sakarya, Kemal Cabioğlu, Sami Binicioğlu, Galip Erdem, Aslan Topçubaşı gibi isimler bulunmakta idi. Bu arada Nihal Atsız'ın talebelerinin yahut Atsız'ı lider tanıyanların teşkil ettiği bir grup daha vardı ki, İsmet Tümtürk, Âsım Kıryaman,

Fahri Ersavaş, Said Sadi Danişmendgazioğlu, Aydemir Noyan, Sadık Aran, Elmas Yıldırım, Azmi Güleç, Mustafa Müftüoğlu, İhsan Koloğlu, Muharrem Ergin, Sabri Ergül, Refik Balcıoğlu, Ahmet Çavdaroğlu, Vahit Sütlaçoğlu, Tahsin Atakan, Fahrettin Kırzioğlu, Selahaddin Savcı, Altemur Kılıç gibi isimler bu kesim içinde bulunuyordu.

3 Eylül 1946 kurulan ve o zamanki MTTB’de toplanan Türk Kültür Çalışmaları Derneği ise, Türklük sevgisine dayanarak kültürel gayelerle kurulmuş olup belli başlı kurucuları arasında, Celâl Sungur, Doğan Can, Fethi Gemuhluoğlu, İlhan Darendelioğlu, Ziya Işıldak, Ali Gür, M. Ali Tuna, Rıza Serhatoğlu, Ahmet Mirkelâmoğlu, Sadık Aran, Necati Balaşoğlu, Müfit Adil Çulcuoğlu gibi şahıslar bulunmakta idi.

Ayrıca 1930’lu yıllardan sonra faaliyetine ara verilen Türk Ocakları 1949 Mayıs ayında yeniden açıldı. Bu defa ki idare heyetinde Hamdullah Suphi Tanrıöver, Hasan Ferid Cansever, Burhanettin Develioğlu, Ahmet Mazhar Akifoğlu, Dr. Fethi Erdem, Ragıp Nureddin Ege, Tefvik Noyan, Cevat Emecen, Cemil Behçet Sonsuz vazife aldılar... Ocak merkezi 1952 yılında Ankara’ya nakledildi.

Nihayet, 1950 yılında bu milliyetçi teşekküller (Türk Kültür Ocağı, Türk Kültür Çalışmaları Derneği, Genç Türkler Derneği, Türk Kültür Derneği, Türk Gençlik Teşkilâtı), bir araya gelerek Milliyetçiler Federasyonu hâlinde birleştiler. Nisan 1951’de de “Türkiye Milliyetçiler Derneği” olarak tek bir teşekkül haline geldiler. Bütün yurttaki şube sayısı da 60’ı bulmuştu. Milliyetçi teşekküllerin “Türk Milliyetçiler Derneği” olarak tek bir dernek ve bütün ülkeye yayılan 60 şubesiyle geniş bir teşkilat olarak birleşmesine karar veren ortak komisyonun üyeleri şu şahıslardan teşekkül ediyordu: Nurettin Topçu, Rahmi Eray, Fethi Gemuhluoğlu, Ahmet Çavdaroğlu, Mehmet Turgut, Mehmet Altınsoy, Erhan Löker, Abdullah Savaşçı, Sadedtin Bilgiç, Haluk Karamağaralı, Hulki Hotamışlı, Said Bilgiç, Aslan Göbelezoğlu, Faruk Kadri Timurtaş, Abdülhâdi Toplu, Hüseyin Çıkrıkçı, Bekir Berk, Celâl Erçikan, Erdoğan Okçu, Kamil Özden, Ali Hatiboğlu, Necati Torun...

Bu cemiyet 22 Ocak 1953'te zamanın hükümeti tarafından kapatıldı.

Aziz ağabeyimiz Rahmi Bey'i anmak, onun hizmetlerini, ruhunu ve şahsiyetini yeni nesillere örnek göstermek maksadıyla yazdığımız bu yazıda Türk milliyetçisi olarak Rahmi Ağabey zamanında hizmet etmiş, çalışmış ve yurt sevgisine gönül vermiş arkadaşlarımızı yâd etmek, hâtıralarını takdis etmek, tebrîk etmekten kendimizi alamadık. Himmetleri, hizmetleri, hamiyetleri var olsun. Sağ olanlara Allah daha nice ömürler ve hizmetler nasip eylesin, dâribekâyâ intikal edenlere Yüce Allah mağfiret eylesin, ruhlarını şadeylesin!

Aziz Ağabeyimiz Rahmi Eray'ı hiç eksilmeyen sevgilerimiz, bağlılığımızla yâd ederken, ruhuna Fatihalar gönderirken büyük milletimizin genç insanlarına yeni yeni Rahmi Eraylar göndermesini de Mevlâ'dan niyaz ediyoruz, talep ediyoruz. Güzel Allah'ımız elbette bu dileğimizi bu duamızı duyacaktır.

PROF. DR. ALAEDDİN AKÇASU

ÜSTAT RAHMI³¹

1938 yılında leylî (parasız yatılı) Tıp Talebe Yurdu'na girdiğimde, yurttta bulunan öğrencilerin geldikleri memleketlerine göre bir gruplaşma oluşmuştu. Özellikle Batı Anadolu'dan gelenler ve İstanbullular, Anadolu'nun diğer yerlerinden gelenlere nazaran adeta bir üstünlük gösterileri, bir ayrıcalık yaratmıştı. Bu gruplaşmanın ne kadar anlamsız olduğu, arkadaşlıkların kurulmasıyla kısa zamanda ortadan kalktı. Anadolu'nun muhtelif yörelerinin lisanlarının farklılığı tatlı bir takılma vesilesi olmuştu. Bu Anadolu arkadaşlar arasında Elbistanlı Rahmi ile kısa zamanda her konuda konuşma olanağına malik oldum. Rahmi'nin Türkçeyi kullanışı, kültürünün genişliği, hoşgörüsü, aile terbiyesi, okumaya olan iştiağı derhal diğer arkadaşlardan farklı olduğu bütün herkes tarafından kabul edildiğinden üstadane konuşması nedeni ile arkadaşlar arasında "Üstat Rahmi" olarak isimlendirilmişti. Hepimiz ondan "Üstat" ya da "Üstat Rahmi" diye bahsetmeye başladık. Tıp Fakültesi'nin ikinci veya üçüncü sınıfında iken Ebuzziyazâde Velid Bey *Tasvir-i Efkâr* gazetesini çıkarmaya başlamıştı. Hemen ilk nüshasından itibaren *Tasvir-i Efkâr* gazetesini almaya başlamıştı. Öğrenciliğimiz sırasında Avrupa, İkinci Cihan Savaşı ile yanarken harbin gidişatı, memleketimizin bu cihan savaşı karşısında ne olacağını düşünmemizi sağlayabilmek için iki tarafı ayrı ayrı tutan gazeteleri takip etmemiz gerekiyordu. Fakat bütün gazeteleri almamıza imkân olmadığı için muhte-

lif gazeteleri alabilmek için bir gazete kulübü kurmamıza Üstat Rahmi önyak olmuştu. Böylelikle aramızdaki tarafsız fikir münakaşaları yapabilmek için gerekli fikir hazırlığına yardımcı olmuştu. Bu güzel arkadaşlığımız Üstadın yakalandığı flebit hastalığı nedeni ile zaman zaman kesintiye uğramış, hastalığı sebebi ile imtihanlara giremediği ve bu yüzden sınıfta kaldığı için yurttan çıkarıldığı senelerde, benim Aydın'dan arkadaşım, Yörük Ali Efe'nin oğlu Ali Yörük'le Samatya tarafında bir evde kalmaya başlamıştı. Bu dönemde de birlikte olduğumuz zamanlarda o verimli fikir teatisinde bulunmaya devam ettik. Ben Tıbbiyeden mezun olduktan sonra üç sene askerlik yaptığımız için ayrılmak zorunda kaldık. Mamafih askerlikten sonra kendisi ile sık sık buluşup eski günleri yâd ederdik. Fakat tutulduğu hastalık maalesef bizi ebediyen birbirimizden ayırdı. Kendisini rahmetle yâd ederim.

PROF. DR. AHMET ABDİK

RAHMİ ERAY'IN ANISINA³²

1940'lar... Ben Elbistan'da ilkokuldayım.

Aile toplantılarında, çarşıda pazarda, kulağıma bir, “Efendi”den bahsedildiği çalınmaktaydı. “Efendi”...

Yalnızca oydu Efendi...

“Efendi” sözcüğü saygının, hayranlığın, bağlılığın ifadesiydi...

İlkokulu bitirdim. Galatasaray Lisesi'nin “leyli meccani”, şimdiki deyiimiyle “parasız yatılı” sınavına girdim. Yıl 1945. Ben on bir yaşındayım. Böylelikle İstanbul'a yol göründü.

Elbistan'dan çıktım, kara trenle yola... Bir sonbahar sabahı Galatasaray Lisesi'ne başladım. Ondan sonra her gece her gece, cumartesi pazar dahil, her gece, aylar ve yıllar boyunca her gece orada kalacak olarak...

Araya tatiller girdikçe, yine Kurtalan Ekspresi ile, üç gün iki gece süren, her biri ayrı roman konusu sayılacak bitmez gibi görünen yollardan, Kahramanmaraş'a sevinçlerle koşup, hemen mencecik geçiveren tatillerin bitiminde, meyus, gerisin geriye Galatasaray'a gelecek olarak...

1950... Lisedeyim. Sanırım “memleketten” birisi, bir pazar günü, “meskenim” olan, biricik okuluma geldi, beni dışarıya çıkarttı. Eminönü-Atikalı Tramvayı ile beni, artık Edirnekapı'da oturan, Efendi'ye, Rahmi Abi'nin yanına götürdü.

O civarda, eski mütevazı bir evin ikinci katından resim-

32 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi*, s. 109-111

ler mevcut hâlâ zihnimde...

Rahmi Abi, otuzlarının başında olmalı... Tıp Fakültesi'nde okuyor... Ama, rahatsız... Bir kan hastalığına yakalanmış olarak, yatıyor...

Bununla beraber, etrafında, üniversiteden arkadaşları, kardeşleri, fikri bir tartışma yapmaktalardı... Tartışma, “akademik bir seminer” gibi yayılıp sarmaladı beni... O günkü konu değilse de, bir başka günkü konu, işte örneğin, “evrim teorisi” idi...

Rahmi Abi, düşüncelerini açıklıyor, sonra da, yanındaki lere, onların bir önderi gibi, sakın ve bilgece yönelip:

– Paşa, buna sen ne diyorsun, türünden bir yaklaşımla, tartışmaya yön veriyordu.

Öyle hitap ederdi, dostlarına, saygısının bir ifadesi olarak:

– Paşal..

O kadar etkilenmişim ki, sonraları, o eve gitmek, benim için bir tutkuya dönüşmüştü.

Ve orada ilk kez idrak ettim, “resmi düşünce”nin ne olduğunu, “resmi görüşü”, Rahmi Abi ve dostlarının masaya yatırıp tartıştıklarına, çocukluk şaşkınlığı ile tanık ola ola...

Yıl 1954... Galatasaray bitti... Paris'e, Fransız Hükûmeti'nin bursu ile yüksek öğrenim görmeye gittim. Ama, burada bir veli gerekiyordu, Millî Eğitim Bakanlığı kayıtlarında görünecek...

Paris'te yıllar yılları kovalıyor. Ben “matematik” öğrenimi görüyorum. Ve Rahmi Abi ile düzenli olarak mektuplaşıyorum.

Galatasaray'da, arkadaşlarımla hafta sonu evlerine dönmesi ile yalnızlaşıyor olmama, biteviye esenlik taşıyan, Rahmi Abi'nin Edirnekapı'daki evine uzanırlarımın yerini; ona, Edirnekapı'daki Sevgili Veli'me, Paris'ten yolladığım mektuplar ve onun bana yolladığı, yolunu gözlediğim mektuplar almıştı...

Ve bir gün geldi, mektubunu telaşla ve daha çok telaşla beklemeye kitlendim... Yıl 1958...

Gelmiyordu, mektubu...

Hiç gelemeyecekti artık.

Rahmi Abi'yi kaybetmiştik.

Sevgili “Doktor”, “doktorluk diplomasına” dahi kavuşa-

madan, rahatsızlığına yenilmiş, kırk yaşında hayata gözlerini kapamıştı.

Yanına gidenlerin, pek çoğu ülkemizde önemli görevlerde bulundular, kamuoyuna mal olmuş kelli felli hocalar oldular.

Rahmi Abi'nin mıknaısladığı güzelim söyleşilerden üzerimde kalan önemli bir iz, Anadolu Kültürümüzün gizi...

O toplantılarda biraz daha, biraz daha aralanmak istenen giz...

Göz açıp kapayıncaya kadar geçip bitiveriyor her şey...

Nur içinde yatsın...

M. SAİD TOKUÇOĞLU

RAHMİ ERAY³³

Bendeniz Elbistan Orta Mektebinde 1937 yılında talebe iken, Elbistan Kızılcaoba Mahallesi'nden, Cindurdulardan diye bildiğimiz nâm-ı diğer "Efendi" adı ile anılan Rahmi Eray, Adana Lisesi Fen Kolu'ndan birincilikle mezun olmuş ve bazı sebeplerle, o yıl fakülteye gidememiş olduğundan Elbistan'a gelmiş ve bizim de Fransızca derslerimiz boş geçtiğinden, sınıfımıza Fransızca dersi hocası olarak gelirdi.

Şehirde "Efendi" adı ile anılan ve her yönüyle cidden de "Efendi" olan Rahmi Ağabey, hocamız oldu; ama eskiden aileler (bilhassa erkek çocukları) günü gününe nüfusa kaydet-tirmede ihmalkâr davrandığından, zaten hocamızla aramızda (genelde) 3-4 yaş fark olduğu gibi hocamız ile aynı yaşta kıdemli sınıf arkadaşlarımız da vardı. Ancak bu yaş farklılığı hiçbir zaman (talebe-hoca) durumuna tesir etmedi. Herkes Hoca'ya saygılı idi ve esasen (Efendi hocamız) bu havayı rahatlıkla yaratıyordu.

O tarihte (Elbistan'ın adeta sembolü durumunda) ve herkes tarafından sevilen ve "Kara Mahmut" adı ile anılan (Babası Çanakkale'de şehadet şerbetini içtiğinde henüz bir yaşında bebek olarak annesinin kucağında kalan) ve bilâhare maliyeden emekli (şimdi merhum) Mahmut Boran ağabey ile de çok sıkı arkadaş idiler (belki bu sıkı arkadaşlıkları, her ikisinin de birer yaşında iken yetim kalmalarından da olabilir). Mahmut Ağabey, aynı zamanda rahmetli eniştem Piralî oğlu Sadık

33 *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi*, s. 122-129

Güneş'in (hemen her gün) yanından ayrılmayan ve yekdiğere kardeş gözü ile baktıkları için bendenize de küçük kardeş gözü ile bakardı.

Rahmi Ağabey, dersimize gelen Hoca ise de hepimize küçük kardeşleri gözü ile bakan, samimi ve cidden bir şeyler öğretmeye çalışan ve bu haliyle diğer muallimlere numune bir durum sergileyen kimse idi.

Rahmi Ağabey bir gün derse geldiğinde, sınıf arkadaşlarımızın huzurunda "Saitçiğim, gerçi notun düşük değildi ama, akşam yemekte adamın biri not defterimi cebimden aldı ve senin nota iki daha ilave etti, defteri verdi" dedi. Sınıf arkadaşları ile beraber güldük (ve tabii bu adamın Mahmut Ağabey olduğunu bendeniz anladım) ve Mahmut Ağabey'i görünce, "neden böyle bir şey yaptın?" sualime de "iki not yukarı olursa (kime zarar eder)" diyerek güldü. Burada not meselesi mühim değil, Rahmi Ağabey'in kimseden çekinmeyerek her şeyi sergilemesi, açık kalpliliğini ve dürüstlüğünü ifade eder.

İşte bu hadise, Rahmi Ağabey'i daha yakından tanıma- ma ilk vesile teşkil etti ve her fırsatta kendisinden bir şeyler öğrenebilmek için konuşma, ders ve sohbetlerini kaçırmamaya gayret eyledim. Kendisi de bu ilgimden memnun olduğu cihetle, değerli Ezel Erverdi'nin kitabının 24. sahifesinde görülen boy fotoğrafının bir orijinalini (şahsıma hitap ile 17.05.1938 tarihinde imzalayarak) verdi. Bahsi geçen imzalı fotoğraf albümümde saklanmaktadır.

1937-1938 ders senesi sona ermiş, Efendi Hocamız da Fakülteye gitme hazırlığında idi. Temmuz'un son haftasında (1938) rahmetli ablamın evinin karşısında oturan ve Köşker Ali Rıza Efendi olarak anılan zatın kızı Dudu'nun düğünü vardı. Damat Astsubay Mehmet Sincan'da (şimdi gelin ve damat rahmetlidirler) bendenizin akrabası ve gelin hanımın evi de Rahmi Ağabey'in annesinin ikinci eşi rahmetli tüccar Mehmet Güllü amcanın evi ile bitişik, komşu idi. Rahmi Ağabey'in bu amcadan -anne bir- rahmetli Said adında kardeşi ve Said'in de halen sağ Rahmi Güllü adında oğlu vardır. Bu münasebetle düğüne ikimizin de yakınlığı vardı. Ders yılı sona erdiğinden

talebe-hoca alakası da kalmamıştı. Rahmi Ağabey: “Saidciğim şu düğüne gidip seyredelim” dedi. Birlikte gittik. Mahalli âdet icabı erkek ve hanımlar ayrı odalarda otururlardı. Biz de yanlışlıkla erkekler odası yerine hanımlar arasında kendimizi bulduk. Tanıdık, uyanık bir hanımcağız bizleri acele olarak bitişik odaya çekiverdi ve üzerlerimize birer çarşaf atıverdi. Gececek başka mahal olmadığından, ayağımızda iskarpin ve bacaklarda pantolon, üzerimizde çarşaf, hanımlar arasından utanarak kaçıp gitmemiz hadisesi de unutulacak gibi değildir.

Rahmi Ağabey ertesi yıl İstanbul Tıp Fakültesine kayıt oldu. Bizler de okullarımıza devam ettik. Aradan yıllar geçti, II. Dünya Savaşı sırasında benzeniz Yedek Subay olarak kurada İstanbul (Hadımköy’deki Mot. Taş. Alayı’nı) çektim. O tarihte, örfi idare (sıkıyönetim) olduğundan (zelzele, yangın, ölüm hadiseleri dışında) kimseye izin verilmiyordu. Sadece (İstanbul merkez dışındaki -Hadımköy, Çatalca, Yassıveren vs. gibi- mahallelerde vazife yapan) subaylara on beş günde iki gün izin veriliyordu. Böyle izinli günlerimden 20.11.1944’te bir hemşerimizden Rahmi Ağabey’in Sirkeci’de İpek Palas Otel’inde hasta yattığını işittim. Derhal ziyaretine gittiğim zaman nasıl sevinip memnun olduğunu unutamam. O günden sonra her izinli günlerimde Rahmi Ağabey’i görmeden birliğime dönmedim. Bu ziyaretlerim, harp dolayısıyla askerlik vazifesinin de uzun sürmesinden, Rahmi Ağabey’in Samatya, Cerrahpaşa vs. gibi mahallelerdeki pansiyon evlerde kaldığı müddetlerde devam etti.

Samatya’da kaldığı sırada, yalnızca benzeniz değil, Hukuk, İktisat, Tıp vs. fakültelerde okuyan tanıdık arkadaşları da devamlı gelirlerdi. Bu müdavimlerin bazılarının isimleri, Sayın Ezel Erverdi’nin eserinde de geçmektedir. O tarihlerde Avukat Kenan Öner’in (Maarif Vekili Hasan Ali Yücel’e komünist hitabından dolayı) hakaret davası rüyet halde idi. Benzenizin de bulunduğu bir gün, Rahmi Ağabey çevresindeki talebe arkadaşlarının her birisine “sen avukat K. Öner’sin, bir diğerine de H. A. Yücel’sin”, şayet onların yerinde olsanız, iddianızı veya müdafaanızı nasıl yaparsınız? Hazırlanın, cevaplarını da şu

günü hep dinleyelim diye hep vazifeler dağıttı ve tarih tespit edildi ve herkes kabullendi, ayrıldık. Bu tarihi toplantıyı bendeniz de merak ettiğimden, hassaten hazır bulundum. Herkes iddia ve müdafaasını yaptı ve fakat Rahmi Ağabey hiçbirisini de beğenmedi. “Olmadı arkadaşlar. Şayet ben olsa idim... Şöyle iddia ve müdafaada ise... böyle derdim” diyerek fikrini sergileyince herkes kabullendi. Ağabey, “hukukçu olmadığın halde, nasıl bu hususu görüyorsun?” sualine de gülüverdi. Tabii hasta yatağında sadece tıp değil, her konuyu okuyordu. Zaten en büyük vasfı, pek çok okumak ve korkunç denecek derecede de kuvvetli hafızasında saklaması idi. Nitekim bahsi geçen dava bilâhare neticelendi. Avukat K. Öner iddiasını ispatladı ve Rahmi Ağabey’in görüşü de kesinlik kazandı.

Rahmetli Rahmi Ağabey’le her görüşmemizde “Saidciğim; biraz Elbistanlı’ca konuşalım” derdi ve başlardık mahalli tabirlerimizi sıralamaya. Böylece sıla hasreti gidermiş olurduk ve bu görüşmelerimizde, yukarıdaki düşün hadisesini de anar ve bolca gülerdik.

1945’te Kolordu Komutanımız rahmetli oldu. Bağlı birlikleri temsilen cenaze merasimine subaylar seçildi. Bizim alay adına da bendenizin iştirakini Alay Komutanımız (sonradan Tümgeneral olan Kemal Niş) istedi. Cenazeyi hastaneden aldık, top arabası önde, Divanyolu’nu takiben Beyazıt Camii’ne vardık. Öğle namazını müteakip cenaze namazını kıldık ve cenazeyi karayolu ile mezarlığa uğurladık. Baktım vakit var. Rahmi Ağabey’in sevdiği bazı yayınlardan aldım ve o güne ait gazeteleri de ekleyerek Vakıf Gureba Hastanesine gittim. Kapıdaki vazifeli (ziyaret günü değildir diye) bir türlü içeriye almadı. Öyleyse nöbetçi doktoru görmeme müsaade eyle teklifime, peki, dedi. Nöbetçi doktor ile görüşerek durumu anlattım. “Peki hastanız kimdir?” sualine de, “Rahmi Eray’dır” deyince, “o bizim üstadımız desene, üstadımızın ziyaretçilerine kapımız her zaman açıktır, buyurunuz” deyince Rahmi Ağabey’in herkese kendisini sevdirmesinden ve daha Tıp Fakültesini bitirmedeği halde, meslektaşlarınca “Üstadımız” diye anılmasından (hemşerim, muallimim, ağabeyim, arkadaşım olma-

sından dolayı) gurur duydum, sevindim. Ziyaret günü dışında karşısında beni görünce hem şaşırdı hem sevindi. Bolca sohbet ve şifa dileğinden sonra ayrıldım.

Rahmi Ağabey'in hasta yatmadığı, iyi olduğu bir gün (1946 Ağustos) "Saidciğim, bir boğaz gezisi yapalım" dedi. Birlikte Boğaziçi vapuru ile Büyükdere'ye gittik. Dönüşü de otobüsle yapalım diye planladık. Ziraatçı olmam dolayısı ile Ağabey, Büyükdere'ye gitmiş iken Fidanlığı da ziyaret edelim teklifime, peki, dedi. Fidanlık Müdürü İbrahim Bey'i ziyaret ile kendimizi tanıttık, memnun oldu, fidanlığı gezdirdi ve mevsim de meyve mevsimi olduğundan çeşitli meyveler ikram eyledi, teşekkürle ayrıldık. Dönüşte Kuruçeşme'de akşam yemeği yiyerek Sirkeci'ye döndük. "Saidciğim, bu geziden çok memnun kaldım, başka sefer yine gezeriz" dedi, ayrıldık.

Aradan yıllar geçti. Bendeniz Van'da Fidanlık Müdürü olarak çalışıyordum. 1955 yılı Eylül'ün ilk haftası idi. Vazifeli olarak İstanbul'a gelmiştim. Yine Rahmi Ağabey'i ziyarete gittim. Yanında birçok genç vardı. Onlara bendenizi tanıttı. Benim de o zamanlar bazı sıhî şikâyetlerim vardı. Kendisi maalesef yine yatakta idi. Kendi rahatsızlığını düşünmeden "üzülme, hallederiz" diyerek, yanındaki genç doktor meslektaşına: "Yarın sabahleyin Saidciğim seni Cerrahpaşa Hastanesi kapısında buluverirsin, bizzat elinle ilgili doktorlara muayene ettir, yazacakları reçeteyi de bana getir" talimatını verdi. Ertesi gün genç doktoru söylediği gibi kapıda bekler buldum. Çeşitli doktorlara muayene ettirdi ve reçete muhteviyatını da Rahmi Ağabey'in dediği gibi bulamadık (zira o sırada ilaçların bazıları bulunamıyordu). Reçeteyi Rahmi Ağabey aldı "sen güle güle gider, ilaçlar gelir" diye uğurladı. Aradan 20-25 gün sonra (küçük bir tahta kutu içerisinde ilaçlar Van'a geldi.), kullanıldı, iyi netice alındı (İlacın tahta kutusunu hatıra olarak halen saklıyorum). Meğer Rahmi Ağabey ile şahsen görüşmemiz, ne bileceksin ki son görüşmemiz olacakmış! Zira o tarihten sonra vefat tarihine kadar İstanbul'a gelmem kısmet olmadı. Vefatı sırasında da Kars'ta vazifeli idim.

Rahmi Ağabey, kişilerin terbiyesi ve cemiyet içerisindeki

davranışlar hususuna çok önem verirdi. Bizzat şahit olduğu bir hadiseyi rahmetliden aynen dinleyelim:

30 Ağustos Zafer Bayramı merasimi Taksim’de yapılabaktı. O gün kutlamayı seyir için tramvaya bindim. Tramvay çok kalabalıktı, herkes en şık elbiselerini giymişti. Tramvay Divanyolu’nda inerken (yolun çok meyilli olmasından) hızlandı, vatman anî fren yapınca da herkes birbirine (istemeyerek) çarptı ve bazıları da bir diğ erinin ayağına basıverdi. Herkes birbirinden özür diledi. Ancak Sarayburnu bahçesi önündeki (o zaman Tıbbi Adlî denilen bina karşısı) durakta da vatmanın anî durmasıyla yine birçok kişi birbirinin ayağına basıverdi. Bu sırada vatmanın yanında duran yaşlı, nuranî yüzlü zât da pür tuvalet bir delikanlıya çarptığından, delikanlı çok sinirlendi “moruk, deminden beri kaç defadır çarpıyorsun” diye bağırarak yaşlı zatın yakasına yapıştığında; tramvay yolcuları (ben de dâhil) sinirlendik. Delikanlıya; “Adamcağız istemeyerek basıverdi, bizler de birbirimize girdik, ne var bunda?” diye seslendik. Adamcağıza da “amca davacı olursan, şahidiz” dedik. Delikanlı Sirkeci’de indi. Yaşlı adam, meğ er İstiklâl Harbi’nde İzmir’in kurtarılmasında, şehre ilk giren emekli general imiş. “Merak etmeyin, ben bu delikanlının hayatını takip edeceğim, şahitliklerinize lüzum yoktur, teşekkür ederim, ben bu hususu hallederim. İşte ailede terbiye başlamaz ise, netice böyle olur” diyerek delikanlının peşinden o da indi. Bu üzücü hadise, tramvayda kalan yolcuları ve beni de huzursuz etti diyerek hadiseyi tafsilâtı ile anlattı.

Rahmi Ağabey kendisi (maalesef) hasta olduğu halde, şahsını düşünmeyen ve hastalığına adeta sınırsız sabır ile çevresindekilerin derdine derman arayan ve herkesin iyiliğini, cemiyetin düzenini ve bilhassa yurdun nasıl ileri hamle yapacağını düşünen, çok zeki, hazır cevap, bilhassa Elbistan’ı çok seven ve kuvvetli hafızaya malik, kendinden küçük ve büyük herkesin fikrine ehemmiyet veren ve sabırla dinleyen birisi idi. Kısa ömrünün (maalesef çoğunu) yatakta hasta geçirmiş, fakat yattığı yatakta boş durmamış, hiç eksik olmayan yanındaki gençlere bilgi ışığı dağıtmaya devam etmiştir. O tarihlerde

çevresinde bulunan gençlerin çoğu bilâhare profesör, doktor, mühendis, avukat vs. mesleklerinin zirvesine yükselmiş ve şükür hiçbirisi Rahmi Ağabey'i unutmamıştır. Rahmi Ağabey'den çok uzaklarda bulunmam sebebiyle yanında değil isem de birbirimizi kaybetmedik, muhabberemiz devam eyledi. Ancak, yukarıda da arz ettiğim gibi şahsen bir araya gelemedik. Şayet Yüce Allah (c.c.) sağlıklı ömür verse idi, pek güzel yurdumuzun ilerlemesine dair güzel düşüncelerine uygun olarak ve bir parti kurarak siyasî hayata atılacak ve Devlet İdaresi başına geçecek vasıfta idi.

Şimdi her namazda olduğu gibi, İstanbul'a gidişlerde Karacaahmet'e uğramak ve bütün inanan kardeşlerimizle beraber bu rahmetli muhterem efendi ağabeyimize de Fatihalar sunmaktan ve mekânlarının cennet-i âlâ olmasını niyazdan başka yapabileceğimiz bir şey yoktur.

VEDAT İZZET ÖZEL

RAHMİ ERAY AĞABEY'E MEKTUP³⁴

Yıllar önce Hüseyin Avni Ulaş hakkında yazılmış bir hasret seslenişinde; “Soğuk ve puslu bir kış günü geçtiğiniz yollarda gezindim. Ne tabiatta ne de insanların çehrelerinde bir iz bulabildim” diyen hicranlı bir gönülden duydum isminizi. O da sizi görmemişti, fakat hayatını adadığı dava müsellesinin üç köşe taşından biriydiniz. Evet, dünya gözüyle hiç görmemişti sizi, ama sizinle birlikte aynı evi paylaşmış, sohbetlerinizi dinlemiş, verdiğiniz seminerlere iştirak etmiş onlarca simayı tanımıştı sonradan ve nice ibretimiz olayları dinlemişti can kulağıyla. Ve sizden bir parça olmuştu zamanla. Sıcak bir “Paşa” hitabıyla başlayan ve her biri baştan sona hikemiyattan cümlelerinize vecd ile bağlanmıştı. Belki nice gözyaşları akıtmıştı ardınızdan ve hep hasretle yâd etmişti sizi. Hayatta bıraktığınız havarilerden biri oldu ve herkesin unutmaya yüz tuttuğu bir devrede yeniden bayraklaştırdı adınızı. Bu vesileyle öğrendik sizin Rahmi Eray (ö. 1958) olduğunuzu.

Kırk yıllık ömrünüzün neredeyse yarısını amansız bir hastalığın pençesinde ve son on yılınızın çoğunu da yatakta geçirmişsiniz. Zor bir damar hastalığıydı bu ve ilk duyduğumda sanki bütün damarlarım çekilmişti vücudumdan. Hâlbuki, kem talih sizi daha çok küçükken yakalamamış mıydı? Babasız büyümek nasıl bir duyguydu? Çocukluktan gençliğe geçildiği süreçte en kutsal varlık olan annenin yitirilişi ve ardından amca ve büyük

34 *Dergah Dergisi*, Ekim 2017, Sayı: 332, s. 27

anne... Varlıklı bir aile adeta sizin Hakk'a tam teslim olmanız için eritilmişti sanki. Bütün bu olumsuzluklara rağmen başarılı bir lise hayatı, parlak bir zekâ ve mükemmel bir hafıza. En nihayetinde İstanbul Tıp Fakültesi'nde başlayan fakat bir türlü bitmek bilmeyen öğrencilik... Doktor olmaya azmetmişken 23 yaşında uzatmalı bir hasta... Nasıl dayandınız ve nasıl tevekkül ettiniz? Ölüm korkusu hiç mi sarmadı bedeninizi? Böylesine bir halet-i ruhiyeye aldırmandan nasıl sahip çıktınız Anadolu gençliğine? Evet, doktor olamadınız ama hastalığınıza da aldırmandan vatan evlatlarına bitmez tükenmez bir hasbîlik, ahlâk, fedakarlık ve adanmışlık aşıladınız. Bir arı kovanı gibi olmuştu kaldığınız daireler. Hayatı düzenleyen o daireler... Gelenler, gidenler... konuşanlar, dinleyenler... akıl danışanlar, ahlâk ya da derman arayanlar ve daha niceleri... Hiçbirisine tahammülsüzlük etmedi o zarif gönlünüz. Kimseyi kırmadı, incitmedi üslubunuz. Asabiler sinirlerini orada boşalttı, gevezeler sükûtu orada öğrendi ve korkaklar cesareti orada keşfetti. Ne tam bir rasyonalizm ne de kuru bir heyecandı davanız... Kısacası, mümin oldunuz her hâlinizle. Bu duruşunuza eşlik eden o tatlı diliniz ise açtı bütün o kördüğümleri. Zaten dememiş miydiniz; “düğümler kördüğüm olmadan çözülmeli” diye.

Biliyorum, eğer bu satırları göreceksanız bana çok kızardınız. Mektubu yırtarak kimsenin eline geçmesini istemediniz belki. İşte tam da bu sebepten yazmak zorundaydım sizi. Sizin kaçtığınızdan daha fazla koşturmalydık peşinizden. Anlatmamız gerekiyor sizi ve emsalinizi tüm topluma hatta dağa, taşta, kurda, kuşa. Hani bir seferinde öğrenci bir arkadaşınızla otobüse bindiğinizde biletçiye “dört tam, bir talebe” diye ücreti uzatmıştınız. Biletçi de beş kişiyi göremeyince diğer üçü kim diye sormuştu hâliyle. Bu kez, ses tonunuzu daha da yükseltmiş ve belki tramvay yolcularının da işiteceği tizlikte “Tam üç defa kalabalık dolayısıyla bilet alamadan inmek zorunda kaldım, bunlar onların parasıdır” şeklinde cevap vermişsiniz. Yanınızdaki talebe sesinizin bu denli gür çıktığına şaşırınca, bu kez alçak bir sesle onun kulağına eğilip; “Paşa, bazı şeyleri halkın duyması için yüksek sesle konuşmak iyidir” demişsiniz.

İşte, ben de bu öğüdünüze uyarak bu ifadeleri kaleme alıyorum. Ne olur yazılanları o türden bir “yüksek sesle” konuşma olarak kabul edin ve beni de affedin.

Bir defasında da muhaverenizin tam ortasına dalan bir genç Paşabahçe’ye en hızlı ve en ekonomik yolla nasıl gidileceğini sormuştu size. O sanki on iki yaşında bir çocuk, siz de kırkında bir babaydınız adeta. Sabırla ona nasıl gidileceğini anlatmıştınız. Bu duruma oldukça şaşırın arkadaşınıza da “Dayı, onun için de mühim mesele budur ve belki bizimkinden lüzumludur” demiştiniz. Bu tam bir ahlâk ve fazilet dersiydi. Nitekim, Malta çarşısında bir manavdan domateslerin eziklerini alan bir öğrenci, bu duruma taaccüp eden ve “herkes sağlam alırken sen neden çürükleri alıyorsun” diyen manava “herkes sağlamını alırsa sen çürükleri kime satacaksın hem benim işimi ezikleri de görür” şeklinde karşılık verirken sizin o bereketli meclisinizden feyizlenmemiş miydi?

Heybetli bir sıfatla itimat telkin ederken hep mütebesim bir çehre ile karşıladınız misafirlerinizi. Saçlarınız geriye doğru muntazam taranmış olduğu hâlde yatağınızda muttasıl yatmaktaydınız ama çevrenizdeki gençlere çaresizliği lügatlerinden silmeyi nasıl da öğretmiştiniz. O lügatte karşılığı bulunmayan başka kelimeler de vardı israf gibi. “Son fayda teorisi” ile hiçbir şey atılmaz ve zayi olmazdı. Usulünce saklanan her şey günü gelince istimal edilecek yerini bulurdu. Her şeyin Hakk’tan olduğuna hakke’l-yakin iman etmiştiniz ve her şeyi “teke irca etmekte” numune-i imtisal idiniz. Kesretten vahdete gidişi gösteren bu yolun hitamında sade bir hayatı salık veren “müminin yükü hafif olur” aforizmanız yatmaktaydı. Bunun sizin vokabülerdeki ismi ise “tasfiye” idi. Boş işlerden, kuruntulardan ve lüzumsuz şeylerden boşaltmak gerekiyordu zihni ve gönlü. Bu sebeple sizin mürşidiniz bugün de örneklerine tesadüf edilen ulaşılmaz, mütekebbir ve mürai mukaddesat tüccarları değildi. Bazen hizmet ehli gayrimüslim bir ihtiyar bazen de Talaşçı Veysel gibi basit görünümlü ama cömertlikte zirve bir hamal pekâlâ her şeyiyle aciz olan insanoğluna gerçek sahibini hatırlatacak bir mürşit olabilirdi, nitekim oldu da. Ha-

kikati arayan ruhlar, bu amaçlarında samimi idiyseler Dostoyevski gibi Rus romancısından bile istifade etmesini bilirlerdi. Fakat, bunlara ilaveten geç de olsa Abdülaziz Efendi'nin nurefşan lâhuti ikliminden de nasiplenmişsiniz.

Yaşamadan vazgeçip yaşatmak gerektiğini hayatınızla gösterdiniz. Sizden beklenen bir vazifeyi meşru bir gerekçe ile yapamadığınızda bile pişmanlık izhar ederek “ya bu işin halli bize emredilmiş idiye” diye hayıflandığınıza şahit olmuşlardı. Ah bir bilseniz, bu şuura ne kadar da ihtiyacımız var. Muhtaçların ihtiyaçlarının karşılanması yolunda gösterilen cehde ve gayrete... Bir aç doyurma, yoksula bakma, yetimi giydirme, işsize iş bulma ve hastalığa çare olma... Sizi tanıyanlar hep bu şekilde hayırlara vesile olduğunuzu yakından gördüler ve bize “yüksek sesle” aktardılar. Sanki yatakta yatmaya mahkûm hasta siz değilmişsiniz! Herkesin derdine deva oldunuz ama kendi derdinizi bir kere olsun dahi şerh etmediniz.

“Yarınki Türkiye”nin harcında yadsınamayacak bir emeğiniz oldu ve daha da olacak. Hayatın her alanında meydana gelen korkunç bir çürümeye karşı fiili bir duruş sergilediniz. Kelepir sevdasına düşmüş insanlar gibi hiç olmadınız ve hep hakikat oldu davanız. Cami kürsüsünden yapmadığını söyleyen “ulema-i rüsum” gibi değil, egoizm çağında benliğini ayaklar altına alan samimi bir derviş gibiydiniz. Bu sebepledir ki dairenizin kapısı bir tekke gibi her gelene açık idi. Yetiştirdiğiniz öğrencilerin kimi siyaset sahnesinde göründü kimisi üniversite kürsüsünde; insanlığa hizmet yolunda attığınız bu adımları unutturmadılar. Zannediyorum gelecek kuşaklar sizi daha iyi anlayacaklar bu gayretli insanların vesilesiyle.

Maddenin ve makinenin her şeyi ele geçirdiği günümüzde, gerçek dostlukların ve sohbetlerin feyzini gitgide kaybettiği şu demlerde sizin gibi insanlara ne kadar da muhtacız! Yukarıda yazıya başladığım iktibas bana ilham vermişti bu satırları karalamaya. O üslûpla bitirmek isterim şimdi: Çocukluğum kirada oturduğunuz Çarşamba ve Malta semtlerinde geçti, binlerce kez arşınladım geçtiğiniz yolları. Sizin gibi kaç defa Fatiha okudum o mavera kokulu türbelerde. Aynı çarşı-

dan ben de alışveriş yaptım sıradan bir insan olarak. Ulu mabet Fatih Camisi'nde secdeye vardığım noktalardan birine belki siz de başınızı koymuştunuz. Bunları yâd ederek oradayım şimdi. Ayaklarım bu semtte şu ân daha da bilinçli yürümekte, Hâfız Ahmed Paşa Camisi sokağındaki o apartman hâlâ var mı bilmiyorum ama orada varlığınızı hissediyor gibi oluyorum. Sofular'a doğru inerken çiseleyen hafif bir yağmur yanağımdan süzülen bir çift gözyaşına karışırken hep o cümleler dilimde dönüp duruyor; "Yaşamak, hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir!".

FATMA BARBAROSOĞLU

“GÜZEL ÖLÜM”LERİN ARDINDAN³⁵

Hafızamızda tuttuğumuz resimler kadar iyi, bizi kim anlatabilir? İçimde ince bir şiir gibi akan üç ölüm yazısı var. İlki Erol Güngör’ün Dündar Taşer’in arkasından yazdığı “Ufkumuzda bir aydınlık Dündar Taşer” adlı yazısı. Erol Güngör’den Sosyal Psikoloji dersi aldığım 1982 yılında haftada iki saat olan derse girmeden önce bu yazıyı okurdum. Sınıfa oldukça mesafeli duran Hoca, içimdeki bu yazı ile mesafeleri yıkıp geçtiğimi hiç bilmedi. Bir ölüm yazısı bu kadar güzel yazılısın! Yazılırmış. Her 24 Nisan’da Erol Güngör’ün satırlarını Erol Güngör için okurum.

İkinci yazı Mustafa Kutlu’nun “Seyfettin’i Severdik” adlı yazısı. Bir ölünün arkasından muhteşem bir hafızada bırakmış olduğu ize gıpta etmez misiniz? Woolf olsaydı bir bilinçte takılı kalmış bu resimden muhteşem bir roman çıkarırdı muhakkak. Benim nasibim “ölülerinizi hayırla yâd edin” hadisinin “Seyfettin’i Severdik” yazısıyla birlikte derinliğini kavramam oldu. Artık toprağa karışmış bir faniyi anlatırken bile insanı bu kadar güzel yaşamaya ve hayata davet eden bir yazı olsun!

Olurmuş.

“Güzel Ölümün” üçüncü sahibi Rahmi Eray. Rahmi Eray’ın güzeller güzeli fotoğrafını saklayan hafıza ise Feruh Bozbeyle, İsmail Dayı, Ayhan Yücel ve Nurettin Topçu’ya ait. Her biri kendi hafızasında saklı kalmış Rahmi Eray fotoğrafını paylaşıyor bizimle. Kendi küçük etkisi büyük otuz sayfalık bir risalede.

35 *Yeni Şafak*, 28 Nisan 2000

“Yaşamak, hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir” diyen Rahmi Eray hayatı boyunca hastalıklarla boğuşmak zorunda kalmış bir zattır. Maraş’ın Elbistan kazasının Kızılcaoba mahallesinde 30 Kasım 1918 yılında halleri vakitleri yerinde olan bir eşraf ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelir. 1 yaşında babasını, 14 yaşında annesini kaybeden Rahmi Eray babaannesi tarafından büyütülür. Amcasının ticarete başarılı olamaması yüzünden varlıklı hayatları darlık içinde geçmek zorunda kalsa da hayatı boyunca bundan hiç şikâyet etmez.

Kumaşı müsait olanlar için hastalık en büyük mürşittir. Yatağa bağlı kalmak zorunda olduğu günlerde bol bol okur ve düşünür. Hafızasını yaprak yaprak çevrilen bir albüme dönüştürür adeta. Bu albüm gerekli şifreyi söyler söylemez bütün bilgileri açan bir albümdür. Öyle ki falan kitabın adı geçtiğinde Rahmi Eray sadece kitaptan bahsetmekle kalmaz, onu hangi iklimde okuyup bitirdiğini bile hatırlar. Çevresindeki insanların çoğunu bir kitap üzerine verdiği seminerler dolayısıyla tanımış olsa da sadece kitaplarda kalan biri değildir o.

Yatağa bağlı kaldığı günlerde evi gençler tarafından doldurulur. Sanat konuşmak için gelenlerin günü ayırdır, siyaset konuşmak için gelenlerin günü ayrı. Rahmi Eray hayatı hizmet etmek üzere gelinmiş kısa bir mühlet olarak gördüğü için her şart ve ortamda hizmet etmeyi hayatının gayesi kılmıştır. Mesela Şehzadebaşı’ndan tramvaya binerken biletçiye dört tam bir talebe der. Biletçi, “Diğer üçü kimin için?” diye sorduğunda yüksek sesle üç defa kalabalıktan dolayı bilet alamadan inmek zorunda kaldığını söyler. Yanında İsmail Dayı vardır. Niçin bu kadar yüksek sesle söylediğini anlayamamıştır. Rahmi Eray açıklar: Bazı şeyleri halkın duyması için yüksek sesle konuşmak iyidir. Belli ki bu davranıştan etrafındakilerin kendilerine uygun bir rol çıkarmalarını beklemektedir.

Eski terbiye usulünü devam ettirir. Hikâye anlatarak muhatabın bu hikâyeden kendi eksikliğini fazlasını bulup çıkarmaya dayalı eski terbiyeyi. Etrafındakilerin kumaşı kendi ibret hikâyesini bulup çıkarmaya yatkındır ki, anlattığı hikâye havada kalmaz. Bir gün sır tutmasını becerememiş birine bir

hikâye anlatır. Hikâye Fransa’da geçer. Bir papazın uşağı papazdan başka kimsenin bilmediği bilinen dul bir kadının evine papazın cübbe ve pabuçlarını giyerek gitmiş; kadının altınlarını çalıp, öldürmüş sonra da efendisi papaza gelerek günah çıkartmıştır.

Papaz mahkûm edilip sürgüne gönderildiği halde, çıkarttığı günahın hakiki sahibini söylememiştir.

Rahmi Eray hikâyesini bitirdikten sonra sır tutamamış genç “Bir papaz kadar olamadım değil mi ağabey?” der.

Ferruh Bozbeyle Rahmi Eray’ın hayatında önemli olan üç prensipten bahseder: Tasfiye, tek’e irca, son fayda.

Tasfiye ve tek’e irca ile lüzumsuz teferruattan kurtulmayı murat edinen Rahmi Eray son fayda ilkesiyle eşyadan azami derecede istifade etme prensibine bağlı kalmıştır. Bu prensibin derecesini en iyi ifade eden Ferruh Bozbeyle’nin anlattığı tavuk ve bulgur meselesidir.

Bir gün bulguru ayıklayıp suya saldıktan sonra bir arkadaşları tarafından yemeğe davet edilirler. Tencerenin altını kapatıp bulguru kâğıdın üzerine yayarak kurumaya bırakırlar. Bulgurlar büzüş büzüş kurur. Rahmi Eray bulgur pilavı pişirirken her defasında birer avuç bu büzüşen bulgurdan katı olarak değerlenebileceğini düşünür. Fakat birkaç zaman sonra bulgurlar küflenir. Son fayda ilkesi işleyecektir. Küflenmiş bulgurları güvercinlere vermesini söyler. Ne var ki güvercinler de bulguru beğenip yemez. Bir avuç bulgurun israf edilmemesi konusunda Rahmi Eray çok titizdir. Ferruh Bozbeyle’ye bir tavuk alıp gelmesini tavuğun bu bulgurları yiyeceğini, kendilerinin de tavuğu yiyerek son fayda ilkesini yerine getireceklerini söyler.

Otuz sayfalık bir risalenin bendenizde bıraktığı etkiyi anlatmam mümkün değil. Nurettin Topçu, Rahmi Eray’ı sık sık anarak onun halini kendimize hal edinebileceğimizi söylüyor: “Ölümün yaklaştığını bildiği bir zamanda Abdülaziz Efendi gibi bir mürşidin, onun derdini gizleyen yetim ruhuna uzanan eli, aradığı aydınlığa kavuştu: İnsanı daima kendi içine çeviren, kendi içindeki sonsuzlukta mesafeler katettiren dinî ha-

rekette iradesinin muhtaç olduğu tatmini buldu. Mistik mura-
da, tasavvufi nasiplere kavuşuyordu... Tespihi çok, ibadeti bol
değildi; lakin her hali dua, her sözü tespih oldu.”

ORHAN ÂLİMOĞLU

ELBİSTANLI RAHMİ ERAY

“Müslümanın yükü hafif gerek”

R. Eray

19. Asrın mütefekkir, mütebahhir ilim ve devlet adamı A. Cevdet Paşamız için “Bildigini pek ziyade bilmek ile mağrur (maruf)” denilmiştir. Kanaatimizce kızı Fatma Âliye Hanım da öyledir. Onlar bildiklerini “Efradını câmi ağyarını mâni” biliyorlardı. 21. asrın “biliyorum” diyenleri de bildikleri zat hakkında el yazısıyla bir iki sayfa yazabilmeli ya da üç beş dakika tutarlı manalı konuşabilmelidir.

1990 Eylül’ünde kaymakam olarak vazifeye başladığımız Elbistan, yüz bine yakın nüfusu, Ceyhan Nehri ve ovasıyla Maraş’ın en büyük kazası idi. Diğer taraftan kıpırdayan terör sebebiyle de “hassas ilçe” sınıfından tasnif edilmişti. Şuâradan Abdurrahim ve Bahaettin Karakoç, Ali Akbaş, Hanefi Kara’nın memleketinde insanlar canlı ve heyecanlı olduğundan kolay intibak ettik.

Başta o zamanki Belediye Reisi Hacı Abdullah Dede, Dr. Rahmi Kuş ve Dr. İ. Özcan gibi dostlardan “Rahmi”, tam adıyla Abdürrahim Eray adını duyuyorduk. Ama daha ziyade -rahatsızlığı sebebiyle de- İstanbul’da ikamet ettiği ve Rahmeti Rahman’a kavuşalı epey zaman geçtiğinden Elbistan’da çok etraflı tanıyana rast gelmedik. Keza aynı şekilde liseye adı verilmiş olan merhum Ord. Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç da mahallinde fazla tanınmıyor, günümüzde de pek çok meşhur

muteber insanda olduğu gibi önemli bir insan olarak -sadece adı- biliniyordu.

“Abdürrahim” ismine mahsus muhabbetimiz sebebiyle de adı unutulmadı. Dergah Yayınları’nca neşredilen ince kitapçığı temin ederek mütalaa ettik. Mücahidîn-i kirâmdan çilekeş bir derviş olduğu aşikârdı. Ezel Elverdi üstadımızdan da Allah razı olsun.

Derken zaman Ceyhan Nehri gibi aktı, kuşlar gibi uçtu. 2019 senesinde uşşâk-ı Hudâ’dan merhum Emin Işık Hocamızın “Nurettin Topçu Çağdaş Bir Dervişin Dünyası” kitabı çıkageldi. Kitabın sonlarına doğru “Rahmi Eray’da Gördüklerimiz” başlıklı birkaç sayfalık yazı, en az 25 sayfa kıymetinde. Çünkü Merhum Rahmi Eray’ı, Topçu Hoca’dan iyi anlayan ve anlatabilen zor bulunur. O kısmı okurken merhum gözümüzün önünde canlandı. Ve adeta onun yatağının başında Topçu Hocayla sohbet ederlerken bize de yanlarında bulunmak nasip olmuş gibi oldu. Zevkle tekrar ve tekrar okuduk. Sonra da o kısmın fotokopisini yaptırıp pek çok doktor, muallim, mühendis adayı talebeye okutarak hediye ettik. Sakaryalı kıymetli gazeteci Kemal Öztürk’ün, merhum bakanımız Cevat Ayhan’a dair “*Olacaksan Böyle Siyasetçi Ol*” başlıklı bir güzel yazısı vardı. Biz de ona ve Rahmi Eray’a telmihen böyle adam olun dedik.

Bu girizgâhtan sonra Emin Hocanın o yazısını buraya dercetmemek olmaz: “Rahmi Eray, liseyi bitirdikten sonra tıp tahsili için İstanbul’a gelmiş olan Elbistanlı bir genç. Onu ilk defa Türk Kültür Ocağı’nda (1948) tanıyan Hoca (Nurettin Topçu), çok çeşitli düşünce ve ihtiraşlara sahip gençler arasında böyle bir insanla karşılaşmaktan dolayı şaşırıldığını söylüyor. Bu ocakta Rahmi, sabrın üstadı olarak vazife gördü” diyor ve şöyle devam ediyordu: “Rahmi, Ocaktaki gençlerin samimiyetsiz ve gösterişçi davranışlarına sabırla ve gülerek tahammül gösteriyordu. Onları daima hakikate yönlendirmeye çalışıyordu. Şahsî hırslara ve egoist davranışlara karşı hemen tavır alıyor ve itirazlarda bulunuyordu. Hakikate giden yolun, ancak hislerin selâmet bulması ile bulunacağına inanıyordu. O biliyordu ki, aklîselim insanların sözlerinden önce, içlerinin

düzelmesiyle, mantıktan önce ahlâkın ıslahı ile elde edilen bir melekedir. Bu sırra vâkıf olan hikmet ehlinin, ahlâkı ıslah yolundaki çetin çalışmasına Rahmi Eray tereddütsüzce kendini adanmış görünüyordu. Ancak gayretleri, ihtiras sahiplerince zedelendiği bir devirde Ocak'tan ayrıldı.

Lakin o, kimseye küsmedi, arkadaşlarından uzaklaşmadı. Bundan sonra onun evi, köşesi bir ocak, bir dernek mahiyetini kazandı. Dostları, başları dara düşünce onun yanına koşuyorlardı. Sokrat metotlarının hâkimane basitliğiyle çevresinin bütün müşküllerini hallediyordu. Bütün hikmet önderleri gibi kendi sıkıntılarını yenmiş, kendi meselelerini çözmüş bir hali vardı. Hayatının aldığı istikamete inanmış, hastalığın verdiği acıları kabullenmiş, yaralarına yâr olmuş, şikâyetsiz, meselesiz, ihtirassız ve iddiasız bir hikmet heykeli karşısında idik. Sanki kendinde yaşattığı ruhun güzelliği, her varlığın istigñasını taşıyordu.

Mütevazı idi ve insanların küçüklüğünü görüyordu. Beşerî sefaletin içten şahidi olan gönüller gibi o da acı duyu-yordu. Ve yine vazife sahibi insan gibi bu sefaletin önünde geri adım atmıyor, nefret duygularıyla yıkılarak cemaati kendi hâline terk etmiyordu. Sanki hastasına deva bulmayı zevk edinen bir doktordu. Kendisine başvuran hasta gönülleri onda şifa buluyorlardı. İnsanların dertlerini dinlemek, dertlerine ortak olmak ve çare bulmak onda bir zevk ve vazgeçilmez iptilâydi. İnsanlar hakkında yaptığı en sert, en ağır tenkitle- rin üzerine hemen latif bir espri serper, konuyu tatlıya bağ- lardı. Çünkü çok merhametliydi, kimseyi kırmak ve incitmek istemezdi. Kadere inanmış ve kaderini kabullenmişti. Kendisi hakkında hiçbir isteği yoktu. Hastalığının çaresiz olduğunu biliyordu. Kendisi için duası olmadığı gibi, isyanı da yoktu. O kısa ömrünü ilâhî bir lütuf olarak biliyor ve dünyaya gelmiş olmanın, yaratılmış olmanın şükrünü edâ etmeye çalışıyordu. İnsanlarla mukavelesi tek taraflıydı. Başkalarından hiçbir kar- şılık beklemiyordu. Yalnızca kendinden verme mecburiyetini kabullenmiş hizmet ehli bir insandı. Kendi kendine yaşamak, kendi kendisi için yaşamak aslında kolay bir şeydi. Lakin baş-

kalarına hizmet etmeden yaşamak ona çok zor ve anlamsız geliyordu. Fedakârlık ve hizmet onda doğuştan var olan ilâhî içgüdülerdi. Hizmet imkânı bulamadığı zaman, acı çekiyor, ısırtıp duyuyordu. Takdir ettiği insanlar hakkındaki hayranlık hisleri, ondaki sevginin, feragatin, samimiyetin ve tevazunun muhteşem bir terkibi idi.

Manevi bir lider, bir mürşit olarak dünyaya gelmişti. Etrafını çeviren gençlerden meydana gelen halkaya devamlı ve sistemli bir şekilde akliselim, sabır ve karakter aşısı yaptı. Onlara ruha hürmeti, azgın ihtiraslara isyanı öğretti. İnsanlığımızın dost-düşman saflarını akliselim ile kör nefsin karşılaşması şeklinde düzenledi. En büyük ve en zalim düşmanın kendi içimizdeki nefis canavarı olduğunu tanıttı. Şiddete karşı itidal, kindarlara karşı insaf tavsiye etti. Sözünde durmanın namus demek olduğunu hayatı boyunca bütün hareketleriyle çevre- sine gösterdi.

Ölümün kendisi için uzak olmadığını görüyordu. Feleğin bu ihtarı karşısında isyana hacet görmedi. Senelerce kendisini hareketsizliğe mahkûm eden illetin pençesinde birkaç kere ölümle göz göze geldiği halde bile, hâminden şikâyete tenezzül etmedi. Ruhundaki asalet erkekçe karşıladığı kaderin ölüm tehditlerini, zarif nüktelerle naklederdi.

Hayatının geleceğini rüyalarında apaçık şekilde yaşama- ya başladı. İlhamlara, sırlara açılan kalbi, çile ile dolu hayatının mükâfatı olarak, ulvî bir manevi mertebe kazandı. Tespihi çok, ibadeti bol değildi, lakin her hali dua, her sözü tespih oldu...”

Bana öyle geliyor ki, Hoca bu yazısında Rahmi'nin şahsında biraz da kendi iç dünyasını anlatıyor, farkında olmadan sırlarını faş ediyor. (Emin Işık, *Nurettin Topçu - Çağdaş Bir Der- vişin Dünyası*, Dergah Yayınları, s. 155)

Keza “Rahmi Eray’ı bilir misiniz” başlıklı makalesiyle, Maraşî Hüseyin Yorulmaz Hocamız merhumla alakalı en ihatalı yazıyı kaleme almış. *Fikir Coğrafyası* adlı internet sitesinde 12 Haziran 2019’da yayınlanan bu nefis makaleyi de ehli zevk, aşk ve tecessüs mutlaka okuyacaktır.

Maraşî Hüseyin Yorulmaz'ın Ocak 2024 doğumlu Şule Yayınları'ndan çıkan *Sadeliğin İhtişamı Orhan Okay* kitabında da Rahmi Eray başlıklı 4 sayfalık bir kısım bulunmaktadır.

Topçu Hocamızın muhibbânı ve urefâ-yı kudemâdan Muzaffer Civelek Hocamız sualimiz üzerine fakire irsal ettiği 17.09.2024 tarihli mektupta şunları söylüyor:

“Orhan Bey kardeşim, ben Rahmi Eray'ı görmedim, onu Milliyetçiler Derneği'ndeki ağabeylerimden dinlediklerimden ve hakkında yazılanlardan öğrendim. Dergah Yayınları'nda Ezel arkadaşımın derlediği bir kitapta bunları bulabilirsiniz. Nurettin Hocamızın *Millet Mistikleri* adlı kitabında ayrıca müstakil bir metin hocamıza mahsus bir vukufla onu anlatmaktadır. İsterseniz ve bir adres gönderirseniz bunların fotokopisini size göndermekten memnuniyet duyarım. Benim yakinen bildiğim Karacaahmet'teki mezar yeridir. Mezar kitâbesi olarak şu veciz ifadesini başucunda görmeyi dilemişimdir: “Yaşamak, hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir.”

Günümüzde israf ile geçim darlığı at başı gitmektedir. Birçok şuarsuz insan pek çok maddeyi çöpe ve dünyayı çöplüğe çevirmekte yarış yapmaktadır. Bunu da Rahmi Eray merhumun “son fayda” (her varlıkta istifade edilecek bir parça bulunabilir. Bu da değerlendirilmeli, israf edilmemelidir) prensibi anlaşılrsa ne büyük faydalar hâsıl olur. Bunu vurguladıktan sonra Ezel Erverdi'den naklen Rahmi Eray'ın bazı sözlerini de burada aktarmış olalım:

“İnsanlar maddî ve manevî iyiliği çabuk unuturlar. Unutturmamak için ne yapmalı? Unutan bir insana yardım nasıl olur? Unutturmamakla olur. O hâlde devamlı iyilik yapmalı ki unutmak araya girmesin.”

“İnsanlar sevgiye, saygıya, merhamete, barışa, hürriyete muhtaçtır. Ama ilk veren siz olun.”

“Bir gün eve gelen bir paketi çözüyordu. Biraz uğraştı, sonra dedi ki: “Paşa! Düğümler kördüğüm olmadan çözülmezli.” Bu dostluk münasebetlerinde, insanî münasebetlerde de

böyledir” dedi. “Bazen insan hissî olur, bir şeye kırılır, incinir. İki dost arasında mesafe biraz soğur, tam o sırada çözeceksin” derdi. “Kördüğüm olduktan sonra çözersen benim halim işte, görüyorsun, çözemiyorum” dedi.”

DR. BAHTİYAR ASLAN

BİR MEKTUBUN SÖYLEDİKLERİDİR

29-1-955

Sevgili kardeşim Orhan,

Mektubunuzu aldım, arkasından yolladığımız on beş lirayı aldım. Şimdi hatırımda yanlış kalmadı ise İsmail Hami Danişmend'in Osmanlı Tarihi Kronolojisinin 1. cildini istiyordunuz. Bunu sekiz buçuk veya on liraya alacağız, sekiz buçuk liraya alırsak iki cildini bir (...) alacağız. 10 liraya alırsak bir cildini alırız, diğer beş liraya da başka kitaplar alırız. Bunu yazışım, eski mektubunuzu gaip ettim. Şimdi soruyorum, yukarda yazdığım tarih kitabını mı alacağız. Hemen cevap veriniz. İnşallah ben Şubat 15'e doğru İstanbul'dan ayrılacağım. Eğer 15 şubata kadar bana mektup yetişmezse aşağıda yazacağım arkadaşına yazarsınız. Parayı da 10 liranın üzerine alınacak kitapların ismini de ona ben vereceğim, zaten o arkadaş hep sizinle mektuplaşacak ve buna inşallah martta başlayacak. Belki diğer iki arkadaşımız da sizinle mektuplaşacaklar. Onların adreslerini bilahare yazarım. Benim tekrar dönüşümü inşallah bildiririm. Allaha emanet olunuz. (...) ile gözlerinizden öperim.

Rahmi

Mektuplaşacağınız arkadaşın adresi:

Vükelâ Cad. Yeni açılan Yeni ev/Bostancı-İstanbul

Not: İlk mektubun kitap vesilesiyle olduğundan benden bahsederek şu kitabı istiyorum diye kısaca yazarsınız. Ondan gelecek cevaba göre artık mektuplaşırız. İnşallah araya ben de girerim.

R.

25 Mayıs 1955

Bostancı

Kardeşim Orhan,

Selâm, binlerle selâm. Bu selâmlar içinde boğulup da selâm oluncaya kadar selâm... Selâm içinde boğulmak ve selâm olmak...

Biyoloji dersinde mevcudiyetini öğrendiğimiz bazı böcek yiyecek nebatlar vardır ki çiçeklerinde diğer nebatlardan farklı olarak protein eritici fermentler taşırlar. Dolayısıyla bunların çiçeklerine düşen bir böcek pek güzel sindirilebilir ve böylece hayvan, o nebatın vücudunda sanki bir nebat olarak hayat kazanır.

Nebat içinde eriyip nebat olarak hayat kazanan böcekler gibi selâm içinde boğulup selâm olmayı ve böylece ebedî selâmette olmayı Allah nasip eyleye.

İki ay oluyor ki mektubunuzu cevaplandıramıyorum. Daha fazla sizi üzmemek için birkaç satırla karaladığım mektubu inşallah kabul edersiniz. Özür dilerim.

Evet, temizlenmemiş, arınmamış bir duygu hayatı irademizi bulandırıyor. Pazarın yağcısı ancak yağ kokar. Ot kokusu ineğin sütüne bile geçer. Savaşırırsak; şu insan denen arzuları azmış hayvanı doyurmak için gerçek insanı öldürmemeye savaşırırsak önce şu pazardan kurtulmak gerek. Demiştik.

Bu bir hareketi zaruri kılıyor. Bu hareket, bir yanda yaşamak zarureti diğer yanda bu yaşayıştan kurtulmak onun üstüne çıkmak iradesini taşıyan insanoğlunun hareketidir. Bu; yaşamak zaruretinde ölüm, bu yaşayıştan kurtulmak onun üstüne çıkmak iradesinde hayat bulan yolun hareketidir. Bu; yetersizliği yüzünden hiçbir şeyi yalın ve duru haliyle elde edememek ve ulaşmamak ızdırabının da hareketidir.

İşte bu hareket ve onu doğuran iman mevzusunu, ehemmiyetine binaen gelecek mektubumuza bırakalım.

Rahmi Ağabey bir müddet evvel İzmir'e gitmişti. Rahatsızlanarak dönmüş bulunuyor. Şimdi, ifadesiyle daha iyiceymiş. Allah hayırlı şifalar versin. Sizi sordu. Selâmlarını iletirim.

Allah'a ısmarladık. Bayramınız kutlu olsun.

A. Yücel

Dr. Orhan Alper ve Rahmi Eray

1994 yılı Ağustos’unda, yolum asistanlık vesilesiyle Muğla’ya düşmüştü. Muğla, o zaman 35 bin nüfusuyla orta hâlli bir kasaba gibiydi. Benim aklımda Ankara ya da İstanbul’da yaşamak, edebiyat ve kültür hayatına katılmak vardı. Muğla, edebiyat-sanat iklimi açısından doğal olarak çorak bir yerdi. Bu çoraklığı hafifletmek için başta mensubu olduğum Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nün kurucu başkanı Prof. Dr. Namık Açıköz (o zaman Doçentti) olmak üzere bir grup arkadaş ile sık sık bir araya geliyor, sanat, edebiyat, kültür sohbetleri ediyorduk. O sırada Muğla Devlet Hastanesi’nde görev yapan Dr. Orhan Alper de bu iklimden bunalmış olmalı ki, dört elle bize sarılıyor, üniversitenin sosyal tesislerinde (kantinden biraz halliceydi) akşamları Namık Hoca ile buluşuyor, uzun sohbetler ediyordu. Ben, genç bir asistan olarak daha çok dinleyici konumunda kalmayı tercih ediyordum, masanın kenarına iliştiriyordum, öylece oturuyordum. Orhan Alper’i böyle bir sohbette tanıdım. O akşamki sohbette Orhan Amca’nın milliyetçi, vatansever, eskilerin tabiriyle diğerkâm bir insan olduğunu hemen anlamıştım. Kendisinden çok memleketten bahsediyor, siyasi yapısını takdir etmediği Muğla’ya milliyetçi akademisyenlerin gelmiş olmasından duyduğu memnuniyeti dile getiriyordu. Bir süre sonra oğlu Avukat Çağrı Alper de bu sohbetlerin değişmez simaları arasına katıldı. Gerçekten de bir hareket başlamıştı. Kısa süre içinde “Menteşe Derneği”ni kurduk, toplantılarımızı daha geniş mekânlara taşıdık, Ankara’dan, İstanbul’dan kültür adamlarını davet edip misafir ettik. Fakat ne yazık ki 2008’de Orhan Amca (hepimizin amcası olmuştu kısa zaman-

da, dernekteki herkes ondan “Orhan Amca” diye bahsediyordu) beyne emboli atması sonucu felç oldu. Artık konuşamıyor, yazamıyor, yürüyemiyordu. Rahmi Eray ile münasebetini o günlerde konuşmuş muyduk, hatırlamıyorum. Ama o da tıpkı Rahmi Abisi gibi hasta yatağından bir şeyleri idare etmek, bir şeylere yetişmek için çabalıyor, Çağrı da onun bu çabasına destek veriyor, hemen her toplantıya getiriyordu. Orhan Amca yılmadı. Bir süre sonra sol eliyle iri iri harflerle de olsa yazmayı adeta yeniden öğrendi. Defterlere düşüncelerini, hatıralarını yazmaya başladı. Bir tek cümle yazabilmek için bazen dakikalarca uğraşiyor, ter döküyordu. Orhan Amca ile Rahmi Eray hakkında en esaslı konuşmamızı bu süreçte, ne yazık ki artık konuşma yetisini kaybetmiş olduğu dönemde yaptık.

Orhan Alper, 10. 12. 1934 tarihinde Ula’da dünyaya gelir. İlkokulu Ula’da, ortaokulu Ula-Muğla arasını yürüyerek gidip gelerek Muğla’da okur. İkinci Dünya Savaşı’nın zorluklarını yaşamış, bir hastalık sebebiyle bir yıl ilkokula ara verir. Ortaokulu bitirince gene bir sene ara verir eğitim hayatına. O sırada Cemil Şerif Baydur’a tesadüf eder. Muğlalı olan Baydur, Türk Ocağı’nda faaliyetler göstermiş önemli bir isimdir. Türk tıp tarihinde de müstesna bir yere sahip olan Baydur, o dönemde İstanbul’da sağlık memuru yetiştiren bir okulun da müdürüdür. Orhan Amca, bu şahsın yönlendirmesiyle söz konusu okulda okumak üzere İstanbul’a gider. Türk milliyetçisi Cemil Şerif vasıtasıyla İstanbul’a gelen Orhan Alper, burada “Milliyetçilerin Ağabeyi” Rahmi Eray ile tanışır. Burada Milliyetçiler Derneği’nin toplantılarına katılır, konferansları sıkı bir şekilde takip eder. Rahmi Eray, Orhan Amca’nın hayatına bu sırada dokunmaya başlamıştır. Balzac’ın meşhur *Köy Hekimi* adlı eserini okumasını tavsiye eder. Rahmi Eray’ın hastalık döneminde sık sık evine gider, orada yapılan sohbetlere katılır.

Sağlık memuru olarak bir süre sonra Kars-Göle’ye frenjiyle savaş memuru olarak tayin edilen Orhan Amca, orada da Rahmi Eray’dan aldığı terbiyeyle çalışır, kasabanın kanalizasyon sorununa kadar birçok meseleyle meşgul olur. Bu sırada liseyi dışarıdan bitirir. Ağrı Pervavut’ta askerliğini yapar. Or-

han Alper, bu süreçte mektuplar vasıtasıyla Rahmi Eray ile diyalogunu devam ettirir. Ondan hayatına yön verecek mektuplar alır. Taşrada o zamanlar kitaba ulaşmak ciddi bir sorundur. Rahmi Eray, çevresindeki insanlar vasıtasıyla gerekli eserleri ona ulaştırır ve bir anlamda eğitmeye, yönlendirmeye devam eder. Orhan Alper, daha sonra 1963 yılında Tıp Fakültesinde okumak üzere tekrar İstanbul'a gelir. Rahmi Eray çoktan bu dünyadan göçmüştür. Orhan Alper, okulda Öğrenci Derneği'nin kurucu başkanı olur. Okulu bitirince Genel Cerrahi alanında uzmanlığını yapar; Rize'de, Pazar'da, Ünye'de ve son olarak Muğla'da hekim olarak çalışır. 1998 yılına kadar Muğla'da Devlet Hastanesinde görev yapar. Geçirdiği rahatsızlık nedeniyle 1998'de emekli olur. Uzun süre Muğla'da Kamu Çalışanları Vakfı'nın kurucu başkanlığı yapar. Orhan Alper, 7 Ocak 2011'de vefat etmiştir.

Orhan Alper'in hayat hikâyesini böyle bir yazı için biraz detaylı verdiğimin farkındayım. Bunu bilerek ve bir milliyetçi, vatansever insanın yetişmesinde Cemil Şerif Baydur ve Rahmi Eray gibi isimlerin rolünü vurgulamak için yaptım. Bu insanlar şüphesiz insana inançlarını kaybetmemişlerdi. Her şeyin insanla değişeceğine, bir insanın tek başına çok şeyi başaracağına inanıyorlardı. Anadolu'nun ve bütün Türkiye'nin, hatta bütün insanlığın erdemli insanlara ihtiyacı vardı. Rahmi Eray, bu ihtiyacı şahsında taşıyan, yaşanan bir hakikate dönüştüren insanların başında geliyor şüphesiz. O, bu cevherin başka insanlarda da mevcudiyetine inanıyordu. Ondan feyz alarak vatana, millete hizmet edenlerin sırasında Ferruh Bozbeyli ve Ayhan Yücel hemen aklıma gelenlerdendir.

Orhan Amca, sonraki yıllarda taşınmalar sırasında mektupların neredeyse tamamını kaybetmiş. Elinde tek bir teberük kalmıştır Rahmi Eray'dan. Hastalığı döneminde bir gün Akyaka'daki yazlık evine ziyarete gitmiştim. Dediğim gibi bir küçük cümleyi bazen on dakikada ancak yazıyordu. Yine de verecek bir mesajı varsa yorulmadan, bıkmadan çabalyor, Çağrı ve bana bir şeyler anlatıyordu. Daha çok o işaret diliyle konuyu açıyor, ben ya da Çağrı onun istediği istikamette ve konu-

da konuşmaya başlıyorduk. Dinliyor, tasdik ediyor ya da itiraz ediyordu. Bunlar hep işaret diliyleydi. Konu nasıl olduysa Rahmi Eray'a geldi. Fakat bir türlü kimden bahsetmek istediğini anlatamıyordu. Sürekli Elbistanlı olduğum için beni işaret ediyor, bizim oralardan birini kastettiğini anlatmaya çalışıyordu. Bir ara belki Mükrimin Halil Yinanç'tır diye adını zikrettim, hayır anlamında elini boşlukta salladı. Sonra işaret parmağıyla pantolonunun üzerine bir "R" harfi çizdi. O zaman, "Rahmi Eray mı Orhan Amca?" dedim. Birden yüzüne bir aydınlık indi. Çağrı'ya işaret etti, içeriden gidip bir yerlerden yukarıda kaydettiğimiz mektubu bulup getirdi. Aylar sonra İstanbul'a gittiğimde Dergah Yayınları'ndan çıkan o kitabını alıp Orhan Amca'ya getirdim: *Elbistanlı Rahmi Eray*. Orhan Amca'nın kitabı görünce yüzünün nasıl aydınlandığını gün gibi hatırlıyorum.

Netice:

Rahmi Eray, amansız bin hastalıkla pençeleşirken bile umudunu hiç kaybetmemiş, insanımıza inanan, bir tek insanı bile kaybetmeyi göze alamayan vatanperver, mümin bir insandır. Çalışmanın ve tevekkülün anlamlarını ayrı ayrı iyi bilen ve bunu hayatına yansıtan bir münevverdir. Yukarıdaki iki mektuptan ilki, öğrencilik yıllarında rahle-i tedrisinden geçmiş bir genci, çalışma hayatında da ihmal etmediğini, onunla irtibatını devam ettirdiğini gösteriyor. Üstelik bunu yatağa mahkûm bir hasta olarak ve belki de onlarca insan için ayrı ayrı yapıyor. İkinci mektup ise gelecekte Türkiye'nin önemli aydınlarından ve Tıp Tarihçilerinden biri olacak olan Ayhan Yücel'e aittir. O da Rahmi Eray vasıtasıyla Orhan Alper'e yazıyor. Orhan Alper, Ayhan Yücel yahut Ferruh Bozbeyli gibi isimler, Rahmi Eray'ın insanımıza olan inancında ne kadar haklı olduğunun birer göstergesidir. Ve tabii aynı zamanda tek başına nasıl bir mektep olduğunun da... Bu yazı daha çok Rahmi Eray'a ait bir teberrükün adına hazırlanan bir kitaba girmesi için yazıldı. Bir kere daha bu vesileyle rahmet ve minnetle anıyorum.

ARİF BİLGİN

ABDURRAHMAN RAHMİ ERAY

(ASIL SOYADI KALAN'DIR)

Rahmi Eray'ın ana-bir kardeşi olan Said Güllü'nün oğlu Rahmi Bey, bir sorum üzerine Dr. Said Acar ile yaptıkları sohbetteki ilginç bir hatırayı nakletti: “Dr. Said Acar, Rahmi Eray'ın yanına sıklıkla uğrayan, sohbetlerinden olabildiğince yararlanan birisidir. Uğradığı zamanki sohbetin birinde yaşamayı şöyle tarif etmiş; ‘Yaşamak; hizmet etmek ve af dilemek için bir mühlettir.’”

Rahmi Eray, kendini, insanlara elinden ve dilinden gelebilecek her türlü yardım ve hizmeti yapmak için görevli kılmıştır.

ŞECERESİ³⁶

1) (Dedesinin dedesi) Tüccar Durdu Mehmet Ağa; onun oğlu:

2) Abdurrahim Bey (D: 1855); onun (iki) oğulları:

3) Durdu Efendi (D: 1894. Cın Durdu lakabı ile anılırdı.

R. Eray'ın amcasıdır) ve

3) Mustafa Efendi (1881- 1919. Fatma (Köker) Hanım ile evlendi; onların çocukları:

4) Nuriye

4) Habibe

4) Münevver

4) Abdurrahim Rahmi Eray (1918-1958. Feriha Hanım'la evli. Çocuksuz).

36 A. Rahmi Eray'ın şecere bilgileri için; Arif Bilgin, *Terk Eden Elbistan*, Cilt: 8, Sayfa: 390-398'den yararlanılmıştır.

Asıl adı Abdurrahman Kalan olan Rahmi Eray, bir yaşında iken babasını kaybeder. Annesi Fatma Hanım (vefatı: 1932) ikinci evliliğini Antep Çakmağı olarak anılan ve kabilenin bu isimle anılmasına sebep olan Tüccar Mehmet (Güllü) Ağa ile evlenir. Bu evliliğinden Hacı İsmail ve Said (1932-1984) adında iki oğlu olur. Hacı İsmail de tıpkı Rahmi Eray gibi tromboflebit adlı damarlarda kan pıhtılaşmasına sebep olan hastalığa yakalanarak 20-25 yaşlarında vefat eder.

Rahmi Eray, ilkokulu Elbistan'da, ortaokulu Maraş'ta ve liseyi yatılı olarak Adana'da okuyarak 1937'de birincilikle mezun oldu.

Rahmi Eray'ın hayatında bir dönüm noktası olan şöyle bir hatasını kendisi yakınlarına anlatmıştır: Anakara Hukuk Fakültesi'ne kaydolmak ve okumak için yola çıkarken babaannesi Hatice Hanım yol boyu ihtiyacını karşılayacak bir sepet dolusu azık hazırlar. O yıllarda Elbistan ve çevre halkı başka illere ulaşımını en yakın Kapıdere'de olan trenle yapabilmektedir; bunun için de Kapıdere'ye gidecek olanlar, denk gelirse kamyonla aksi halde "Gölükçü" (Katırcı) denilen insanların sahibi olduğu katırlarla gidebilmektedir. Kamyonla Kapıdere'ye ulaşan A. Rahmi Eray, trenle Ankara'ya gitmeye hazırlanırken elinde azık dolu sepetle gitmeye utanır ve sepeti bir kuytu yere atar. A. Rahmi Eray, daha sonra bu hareketinden çok pişmanlık duyar. Uzun süre içi içini yer ve sonunda hayata, nimete, insanlara bakışı değişir; âdeta başkalaşarak daha iyi, daha yapıcı ve daha yardımsever insan olur. Çok sayıda öğrenciye ağabeylik yapar, maddi manevi yapabileceği her türlü katkıyla yanlarında olur.

Ankara'ya kadar gittiği halde senet eksikliğinden Hukuk Fakültesine kaydolmadan Elbistan'a döner. O yılı boş geçirmez ve Elbistan Ortaokulu'nda vekil öğretmen olarak Fransızca dersine girer. Öğrenciler, öğretmen ve halk tarafından çok sevilir. Giyimi, kuşamı, titizliği, herkese iyilik yapma gayreti çevresinde bir saygınlık doğurur ve "Efendi" diye anılmaya başlar. O yıllara ait bir fotoğrafını ortaokul öğrencilerinden Said Tokuçoğlu'na 17.5.1938 tarihinde "Said'e" diye imzala-

arak hediye eder. (Fotoğrafın altına Said Tokuçoğlu tarafından Abdurrahman Rahmi Eray, Doğumu: 20.XI.1918, Ölümü: 02.10.1958 yazılmıştır.)

Rahmi Eray'ın yanındaki ortaokuldan öğrencisi Said Tokuçoğlu.

Ankara olmayınca İstanbul Üniversitesi'ne kaydolur. 3. sınıfta iken bacaklardaki bir veya daha fazla damarındaki kanın pıhtılaşmasına sebep olan (trombo-flebit) hastalığına yakalanır ve vefat edinceye kadar (20 yıl) bu hastalıktan kurtulamaz.

● Said Tokuçoğlu, Rahmi Eray'ın kendine imzalayıp verdiği fotoğrafı ile birlikte Rahmi Eray veya Elbistan ile ilgili birçok hatırasını da yazarak gönderdi. Bu hatıralarından R. Eray ile ilgili olanları ve söz konusu ettiğim imzalı fotoğrafı Ezel Elverdi'ye de gönderdiğini belirtmişti. Bunlardan birkaçını takdim etmek isterim:

Said bey, askerliğini İstanbul'da yaparken Rahmi Eray'ın Sirkeci'de İpek Palas Oteli'nde hasta yattığını öğrenir. Hemen ziyaretine gider. Üstat, çok memnun olur. Tokuçoğlu, askerliği

döneminde her fırsatta R. Eray'ın kaldığı (Samatya, Cerrahpaşa vs mahallelerdeki) evlerinde ziyaret eder. Her görüşmelerinde “Saidciğim, biraz Elbistanca konuşalım” der ve mahalli kelimelerle cümleler kurarak Elbistan'la ilgili sohbet ederek memleket özlemlerini giderirler.

Asker iken görevli olarak Bayezid'e indiği bir gün, görevini bitirince Rahmi Eray'ın ilgilendiği birkaç kitabı ve günlük gazetelerden de alarak o sırada yatmakta olduğu Vakıf Gureba Hastanesi'ne gider. Ziyaret günü olmadığından ısrar etse de kabul edilmez. Nöbetçi doktor ile görüşerek izin vermesini rica etmek ister. Doktor “Kimi ziyaret edeceksiniz?” diye sorar. Said Bey de “Rahmi Eray Beyefendiyi” deyince, doktor, “O bizi üstadımızdır. Onun ziyaretçilerine her zaman kapımız açıktır. Buyurun...” diyerek izin verir.

“1955 Eylülünde Van'da çalışırken vazifeli olarak İstanbul'a gelmiştim. Rahmi Ağabey'i ziyarete gittim. Bazı rahatsızlıklarım vardı. Konuşunca bunu anladı ve kendi hastalığını bir tarafa bırakarak ziyarete gelenler arasında olan bir doktora, “Yarın, Saidciğim sizi Cerrahpaşa hastanesi kapısında bulsun. Bir zahmet ilgili doktora bizzat sen götür, muayene ettir ve reçetesini de bana getir” dedi. Çıkınca reçetede yazılı ilaçların çoğunu eczanelerde bulamadık; Üstat'a getirdik. Bana “Sen merak etme, güle güle işine gidiver, ilaçların gelir” deyip uğurladı. 20-25 gün sonra küçük bir tahta kutu içinde ilaçlar görev yaptığım Van'daki işyerime geldi. O tahta kutuyu hatırası olarak halen saklarım.”

● Adını taşıyan, ana-bir kardeşi Said Güllü'nün oğlu Rahmi Bey'in şu anlattıklarını da eklemek isterim: “Bursa Milletvekili olan Said Acar Bey ile konuşurken şu söyledikleri onun nasıl bir memleket sevdası ile dolu olduğunun da işaretidir: “Ben Tıp fakültesini bitirince haber vermek üzere Rahmi ağabeyin yanına gittim ve söyledim. Sevindi, tebrik etti ve hemen ‘Said, ilk görev yerin Çardak olsun. Çardak, Elbistan ile Göksun arasında bir kasabadır. Orada doktor yok...’ dedi; ben hay deyince bir süre sonra tayinimi Çardak'a çıkarttırdı.” dedi.

● Emin Acar, Rahmi Güllü'ye bir telefon numarası vere-

rek “Rahmi Ağabey’e uzun zaman hizmet eden dostlarından biri de Lütfi Ekiz’dir. Konuş istersen, ondan da farklı bilgiler alabilirsin, der.” Bunun üzerine Rahmi Güllü telefon açar.

Telefonda kızı olduğunu söyleyen bir hanımefendi ile aralarında konuşma şöyledir:

- Ben Rahmi Eray’ın yeğeni, Rahmi Güllü. Mümkünse onun dostlarından Lütfi Bey ile konuşmak istiyorum.

- Babam maalesef yatalak hasta; konuşacak durumu da yok. Ben yine de bu odada yatağında yatmakta olan babama bunu söyleyeyim; bir saniye...

Az sonra kızı hanımefendi şunları söyler:

- Babam Rahmi Eray’ın adını duyunca inanın uzun zamandır görmediğimiz şekilde hareketlendi, adeta canlandı. Çok sevindi; bir şeyler ifade etmeye çalışırken gözlerinden sicim gibi yaşlar akıttı, hâlen o durumda...”

● Merhum Rahmi Eray’ı tanıyanlardan Bahaeddin Karakoç “O sırada fikir çevrelerinden kimle karşılaştımsa hepsi de ondan saygıyla ‘ağabey’ diye söz ediyordu. Profesörler, ünlü siyasetçiler, yazarlar ve kendinden yaşça büyük olan insanlar bile ondan ‘Rahmi Ağabey’ diye bahsediyordu. Bana ondan, ilk defa ikisi de hemşerimiz olan, Prof. Dr. Hilmi Erginöz ile Dilci-Edebiyatçı Prof. Dr. Tahsin Yücel söz ettiler.”

● 1970’li yıllarda Elbistan’da Rahmi Eray Kütüphanesi Yaptırma ve Yaşatma Derneği kuruldu. Amacı Elbistan’a merhum Rahmi Eray’ın kitaplarını elde ederek bir kütüphane kazandırmaktı. Onun kitaplarının çoğunun, ortaokuldan öğrencisi Said Tokuçoğlu’nun ifadesiyle Ferruh Bozbeyli’de olduğunu duyan derneğin ileri gelenleri, ekip olarak Ankara’ya giderek Bozbeyli’yi ziyaret ettiler ve geri döndüklerinde, “Siz onun adına kütüphaneyi kurun, ben elimdeki kitaplarını fazlasıyla veririm...” dediğini ifade ettiler. Dernek, müdavimlerine ve çarşı esnafına bir çayhane olarak verdiği hizmetin yanında 1980 ihtilaline kadar okumayı arzu edene, gönüllülerin bağışıyla oluşan iki yüz kadar kitabı sunmaktan öte gidememiştir.

ERSİN ÇELİK

RECAİ KUTAN'DAN DUYDUKLARIM³⁷

Siyasi hayatımızda Recai Kutan'ın öğrencilik dönemlerinin önemli isimleri vardır ve fikir hayatlarının keşişmesinde çok etkili olmuşlardır. CHP'nin son, Demokrat Parti'nin ilk yıllarında nasıl bir ortamda olduklarını ve neler yaptıklarını anlatırken Karaköy iskelesinde “Mücadele” dergisini satıyor-muşçasına coşkuya kapılmasını görmenizi isterdim:

Demokrat Parti yeni kurulmuş ama Cumhuriyet Halk Partisi iktidarda o günlerde. Bizim de sosyal meselelerle yakın ilgimiz var. O anlayış içerisinde biz gittik Türk Kültür Ocağı diye bir cemiyete kaydolduk. Bugünkü Babıali Caddesinde valilik makam binasının karşısında, İzzettin Han diye bir han vardı, onun ikinci katı. Genellikle milliyetçilerin bulunduğu bir cemiyetti bu. 5-6 Teknik Üniversiteli arkadaşla gittik üye olduk. Orada rastladığımız en önemli isimlerden bir tanesi rahmetli *Nurettin Topçu*'ydu. Milliyetçiliğin çeşitli tonları bir aradaydı. Turancılar, bir de Anadolucular var. Anadolucuları Nurettin Topçu temsil ediyordu. Onun dışında gidip gelen, seminer düzenleyen bazı hocalar, isimlerini sizlerin de bildiğiniz ağabeylerimiz vardı. Mesela bunların arasında Rahmi Eray diye bir mübarek abimiz vardı. Adını duymuşsunuzdur Fethi Gemuhluoğlu oradaydı, Bekir Berk oradaydı. Orada o dönemin birçok önemli isimlerini tanıma imkânımız oldu. Mesela Peyami Safa, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ali Fuat Başgil'i orada tanıdık.

37 *Gerçek Hayat*, 27 Kasım 2017

Onlar cemiyete üye değillerdi ama sık sık dersler verirlerdi.

O günlerde Bekir Berk'le beraber, Teknik Üniversiteliler bir karar verdik. Dedik ki, özellikle Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekili olması sebebiyle tam bir sol kadrolaşma var. Buna karşı biz 15 günlük yarı gazete, yarı dergi tipinde bir şey çıkaralım dedik. İsmi de "Mücadele" idi. 8-10 sayfalık bir şey. Baskı bittikten sonra o gün gayet itina ile giyiniyoruz, takım elbise, kravat... Doğru gidiyoruz Karaköy iskelesine. Vapurlardan gelen halka dergiyi "Mücadele, Mücadele" diye satıyoruz. Rahmetli Erbakan Hoca sonradan bizi birilerine tanıştırtırken, hep şöyle söylerdi:

– "Bak bu abiniz var ya, Karaköy vapur iskelesinde, belki de gençler arasında ilk gazete dergi satanlardan birisidir!"

Tabii ki millet öylesine ürkmüş ki sol kadrolaşmadan. Geliyor; biraz yaşlılar, orta yaşlılar, sarılıp bizi öpüyorlar, Allah sizden razı olsun, diye. Tabii sudan ucuz!

– Evladım bana 10 tane ver, 5 tane ver!

Bir vapur geldiğinde en aşağı dört yüz, beş yüz kişi çıkıyor. O kadar kalabalığı başka nereden bulacağız? Tabi biz bu çalışmalarını yaparken bizi soruları ile bunaltanlar da oluyor. Bir gün bu soruların cevabını alabilmek için Rahmi Eray Abi'ye gittik. Kafamızda İslâmiyet'le ilgili bazı sorular var, izah edemiyoruz. Rahmi Abi'ye dedik ki:

– Rahmi Abi bize şöyle şöyle sorular geliyor. Sen ilmi olan birisin, bize cevaplar hakkında yardımcı ol. Dedi ki:

– Çocuklar yarın akşam buraya gelin, burada yakında Zeyrek'te bir camii var. O caminin de bir mübarek hocası var, oraya gidelim! Yatsı namazından sonra o hoca efendinin mescidin arkasındaki evinin alt katı geniş bir salon. Oraya gideriz sorularınızı o hoca efendiden sorarsınız en iyi cevabı o verir!

Biz ertesi gün gittik, yatsı namazına Zeyrek'e. O Ümmü Gülsüm Mescidi'ne. Çok kalabalık, sanki o dönemde Müslümanlar tasnif edilmiş, şöyle entelektüel kesim umumiyetle bir araya geliyor. İş adamları, tüccarlar gibi kesimlerin ileri gelenleri de Erenköy cemaatine gidiyor. Erenköy'de Mahmut Sami Ramazanoğlu'nun dergâhına.

Namazdan sonra o salona gittik. Salon dediğimiz boy-

dan boya yer minderleri var, köşede bir sedir var. Orada gözümüze çarpan iki isim, Erbakan Hoca ile Nurettin Topçu oldu. Biraz sonra Hoca Efendi geldi. Abdülaziz Bekkine Hazretleri.

Biraz sonra sohbet başladı, ben adeta dondum kaldım. Biz kendisine herhangi bir şey sormamıza fırsatımız bile olmamışken, Rahmi Eray Abi'ye sorduğumuz bütün suallerin hepsini bir bir cevaplandırdı. Yani ben bir acayip duygunun içine girdim. İnsan hayretler içinde kalıyor. O tip bir mübarek zâtı da o güne kadar görmemişiz. O sıra biz Teknik Üniversitesi'nin bitişğinde Teknik Üniversite Talebe Yurdu vardı, orada kalıyorduk. Sohbet sürüyor, gece 23-24'e kadar. O dönemde ne tramvay var, ne otobüs var. Biz çıkıyoruz sohbetten, Unkapanı Köprüsü'nden geçiyoruz, Hoca Efendi ne dediydi, diye sohbet başlıyoruz, bir gözümüzü açıyoruz Şişhane, bir gözümüzü açıyoruz Tepebaşı, Taksim'e gelmişiz. Oradan Gümüşsuyu'na hep yürüyerek gidiyorduk. Böylece Cenab-ı Hakk lütfetti, böyle bir mübarek zâtın eteğine yapıştık. Erbakan Hoca'yı da böylece tekkede daha yakından tanımış ve ilişkiye girmiş olduk.

Biz sonradan öğrendik. Meğer Abdülaziz Efendi 10-15 gün önce, her konuşmaya başlamasından önce sorduğu gibi arkadaşlarına sormuş:

– Bugün neler oldu?

Birisi demiş ki:

– Efendim. bu gün Karaköy İskelesi'nde pırl pırl gençler gördük, ellerinde bir dergi satıyorlar, “Mücadele, Mücadele” diye bağırarak. O dergilerden birisi çantamda var, emrederse-niz vereyim. Hoca Efendi almış, incelemiş, sonra elini açıp bizlere dua etmiş. Biz daha sonra bu dergâha söylediğim şekilde gitmiş olduk.

MEHMET NURİ YARDIM

BİR DEVRİN AĞABEYİ³⁸

Kıymetli yayıncı ve fikir adamı Ezel Erverdi'nin hazırladığı ve Dergah Yayınları'ndan çıkan *Rahmi Eray Milliyetçilerin Ağabeyi* kitabı, bir rehber niteliğinde. Ezel Bey, bir devrin fikir cephesiyle aydınlatıldığı eserin başında yer alan “Rahmi Eray’ı Anlamak ve Onun Yolu-İlk Sözler” yazısına merhum Rahmi Eray’ın “Düğünler kördüğüm olmadan çözülmeli” vecizesiyle başlıyor. Ve sonra da bu kahramanla nasıl tanıştığının hikâyesini anlatıyor:

“Rahmi Eray ismini ilk defa Milliyetçiler Derneği’nde rahmetli Sıtkı Evren’den duymuş, onun verdiği derneğin yayınladığı Rahmi Eray kitapçığını okumuştum. Kitapçığı oluşturan yazılar; 10 Ekim 1959 günü, Milliyetçiler Derneği’nin düzenlediği anma toplantısındaki konuşmalar. Beş yazı da Rahmi Eray’ı birçok yönüyle anlatıyordu. Herkesin Rahmi Ağabeyi. Kendisinden epey büyük olan Nurettin Topçu bile ‘Ağabey’ dermiş. Okuduklarım ve Sıtkı Ağabey’den dinlediklerimle Rahmi Eray’ı çok sevdim ve muhabbet besledim.”

Bu satırları okuyanların kalbi de Rahmi Bey’e doğru kaymaya ve bu sıra dışı adama karşı hürmet, muhabbet hisleri gelişmeye başlıyor.

Devasa bir kadro

Bir fikir ve hareket adamı olan Ezel Bey, 1962’de “Rahmi Eray’ı Anma Toplantısı” düzenlediklerini söylüyor. Konuşmacılar Ercüment Konukman, Fethi Gemuhluoğlu, İsmail

38 *Milat Gazetesi*, 19 Temmuz 2020

Dayı, Ayhan Yücel ve Nurettin Topçu. Devasa kadroyu görüyor musunuz? Ezel Beyin “Rahmi Eray’ın Adından” isimli yazısı *Hareket* dergisinin Ekim 1970 tarihli sayısında neşrediliyor. Ve Ayhan Yücel ile 1980’lerde Rahmi Eray kitabı konuşuluyor. 1992’ye kadar devam eden bir süreç. Her kitabın bir kaderi, vakt-i merhunu vardır. Elbistanlı Hilmi Enginöz’ün gayreti ile Elbistanlılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği’nin 11 Nisan 1992 tarihinde Milli Kültür Vakfı Salonu’nda yapılan Rahmi Eray toplantısında davetlilere, 1960’da basılan *Rahmi Eray İçin* kitapçığı dağıtılır. Ezel Beyin 1988 Mayıs’ında Fatih Gökdağ ile Rahmi Eray’ın memleketi olan Kahramanmaraş’a bağlı Elbistan’a yaptıkları ziyaret... Hemşerileri ve dostlarıyla buluşma ve yapılan anma programı... Bu toplantıdan sonra hazırlanıp basılan *Elbistanlı Rahmi Eray* kitabı 2000 yılında çıkar. Daha önce yazılmış yazılar ve yeni metinlerle kitap istifadeye sunulur. “Eski kıymetlerden yeni kıymetler sistemine geçmek kolay olmuyor.” diyen Erverdi, bu topraklarda yetişmiş ve zaman içerisinde nisyana terk edilmiş abide şahsiyetlerden Rahmi Eray’ı bırakmıyor. Peki biz niçin unutmaya hastalığına müptelayız. Bunun biricik sebebini naşir-yazarımızın şu ifadelerinden pekâlâ çıkarmak mümkün: “İdeolojiler yanında dinî hayatı idare edenler de insanları tekdüze giydirmeye ve yaşama sevk ediyorlar.” Gerçi bazı inanç grupları kendi öncülerini bile unutmaya başladı ya neyse o da bahs-i diğer. Erverdi, Rahmi Eray’ın meşhur sözlerinden ikisini bize naklediyor: İlki: “İnsanlar, çoğu kere tekrar gireceği kapıyı kendi elleriyle kapatır.” Sonrası: “Müslümanın yükü hafif gerek.”

Kısa hayat hikayesi

Rahmi Eray tanınmış ve varlıklı bir ailenin çocuğu. 1917 yılında Maraş’ın Elbistan ilçesinin Kızılcaoba mahallesinde doğdu. 1924’te Elbistan Gazipaşa İlkokulu’na girdi. Ortaokula 1932’de devam etti. Henüz 14 yaşında iken annesini kaybetti. 1937 yılında Adana Lisesi’nden mezun oldu. 1938’de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne kaydoldu. Fakülteye girişinin üçüncü senesinde, henüz 23 yaşında iken trombomflebit (bir

damar hastalığı)'e yakalandı ve ömrünün sonuna kadar sabırla bu hastalıkla mücadele etti.

İstanbul'da muhtelif semtlerde, Beyoğlu'nda, Cihangir'de, Samatya'da, Beyazıt'ta, Fatih ve Göztepe'de oturdu. 16 Mart 1957 tarihinde Feriha Hanım'la evlendi. Samatya'da tanıştığı Talaşçı Veysel, onun bir bakıma hakikat yolunu bulmasına vesile oldu. Bu Allah dostunu sevdi ve Abdülaziz Bekkine Hazretlerine bağlandı. Bu manevi mensubiyetler, onu hastalığa karşı daha da mukavim hale getirdi. Metaneti elden bırakmadı, ıstırapıyla yoldaş oldu. Aklını, bilgisini, gücünü hep birilerine hizmet etmek için kullandı.

Türk Kültür Ocağı'nın kurucularından

Hastalığı yüzünden yatağa çivilenen Rahmi Eray, bol bol kitap okur ve düşünür. Memleket, sanat ve medeniyet meseleleri, zihnini hep meşgul eder. Gelen dostlarıyla bunları konuşur. Bilhassa milliyetçi ve muhafazakâr aydınların da bulunduğu çeşitli derneklerin kurucuları arasında yer alır. Bunlar arasında Milliyetçiler Derneği ile Türk Kültür Ocağı da bulunuyor. Rahmi Eray ağır hastalığına rağmen çok enerjik bir yapıya sahip. Çevresindeki gönüldaşları ve gençlerle sürekli irtibat halinde. Kendisi evden dışarı çıkamadığı zamanlarda oturduğu ev, adeta bir dernek merkezi gibidir. Ve nihayet 11 Ekim 1958 Cumartesi günü arkadaşlarını eve davet eder. Onların da dostlarını çağırmasını ister. Saat 16.00'da gelirler, ancak yarım saat önce Rahmi Eray emaneti teslim etmiş ve ahiret yolculuğuna çıkmıştır. Bu hal, çok sevdiği dostlarıyla hazin bir ayrılığdır. Ertesi günü naaş Karacaahmet'te toprağa verilir. Sevenlerinin yaptığı mütevazı mezar taşına şu yazı kazınır: "Elbistanlı Rahmi Eray burada yatıyor. Ruhu için Fatiha."

Hakiki bir muallim

Erverdi'ye göre Rahmi Eray, "Kendisine gelenlerin dertlerine çare bulan bir doktor gibidir." Rahmi Bey'in, yanına gelen gençlere "karakter aşısı" yaptığını ifade eden Erverdi şunu da ekler: "Söz vermenin, sözünde durmanın, 'namus' demek

olduğunu hayatı boyunca telkin eder. Onları güçleri oranında hizmet ehli olmaya sevk eder. Hasbi, karşılık beklemeden hizmet.”

Bir insan düşününüz ki toplam 40 yıl yaşıyor bunun yaklaşık 20 senesi ağır bir hastalıkla ve yatakta geçiyor. Ama hastalığıyla barışık, rahatsızlığına şükreden bir kul var karşımızda. Sadece bu muazzam sabrı göstermesi bile onun kâmil bir mümin olmanın ötesinde, büyük bir imtihanı muvaffakiyetle verdiği bariz işaretidir. Biz yine Ezel Beyin sözlerine kulak verelim: “Hastalığı ile dost olmuştur. On sekiz sene ölümle karşı karşıya yaşadığı halde, sık sık tekrar eden hecelere rağmen, tevekkülden ayrılmaz. O dünyaya sanki hep vermek için gelmiştir. Kalabalıklar arasında yalnız yaşayan mustariplerdendir. Her zaman müracaat edilen, yardımı istenen, kalabalık çevresine rağmen yalnızlıkla dolu günler geçirir. Kindarlara merhameti, şiddet ve hiddetlilere itidali, nefse karşı aklı, asilere karşı hürmeti öğreten bir ‘muallim’dir.”

Vefa duygusu diri kalmalı

Her zaman vefasızlıklardan şikâyet edilir. Şüphesiz vefa hissi insana yakışır ve bu duygu hep canlı, diri tutulmalıdır. Rahmi Eray yıllar önce bu konuda şunu demiştir: “İnsanlar iyiliği çabuk unuturlar. Unutturmamak için ne yapmalı? Unutulan bir insana yardım nasıl olur? Unutturmamakla olur. O halde devamlı iyilik yapmalı, unutmak araya girmesin.” Vefa hissini bugün yaşatan büyüklerimizin öncüsü Ezel Erverdi’dir. Ezel Beyin hizmetleri çok, *Hareket* ve *Dergah* dergileri... *Dergah* ve *Ülke* Yayınları... Nurettin Topçu, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan gibi Türk fikir ve sanat hayatına yön veren onlarca isme sahip çıkması, külliyatlarını neşretmesi bir yana sadece Rahmi Eray’ı milletimize hatırlatması bile, unutulmayacak bir ecir olarak hep hürmet ve dua ile hatırlanacaktır.

‘Son Fayda’nın teorisyeni

Erverdi, “O tüketim toplumuna ‘son fayda’ teorisine öğretmeye çalışır.” diyor. Nedir ‘son fayda’? “İsraf haramdır.”

hadisinin izahıdır bir bakıma. Mustafa Kutlu'nun eserlerinde hep işlediği 'kanaat', 'tevekkül', 'yoksulluk' ve toplumun yaşadığı dertleri izah eden hayati bir teoridir. Sadece 'son fayda'nın hakkı verilebilseydi ve bu muhteşem kavram tam anlaşılabilip uygulanabilseydi inanıyorum ki bugün ülkemizdeki yoksulların sayısı çok daha az olacaktı.

Muhiplerini kitapta buluşturdu

Kitapta Ezel Erverdi'nin bir 'önsöz'ü, bir de 'son söz'ü var. Arada Rahmi Eray'ın, Nurettin Topçu'nun ve Ezel Bey'in hem kendileri hem de dostları var. Ruhdaş ve gönüldaş büyüklerimiz sözleri o kadar ahenkli ve uyumlu ki, artık kimin söylediğinden ziyade ne söylendiğini merak etmeye başlıyorsunuz. Hayatına çekidüzen vermek isteyenlerin can kulağıyla dinlemesi gereken nasihatler, tavsiyeler, ikazlar... Burada anlatılan hatıralar bir fikir, iman ve aksiyon davasının birbirini tamamlayan parçaları. Öncü ise, Abdülaziz Bekkine Hazretleri... "Temiz ruhlar kendi arkalarında silinmez bir hatıra bırakır, yaşayanlardan gerçekten ayrılmazlar." diyen Ezel ağabeyimiz Rahmi Eray ve muhiplerini bir kitapta buluşturarak adeta yeniden hasret gidermesine vesile olmuştur. Bize de düşen, nasibimiz ölçüsünde o devri hakkıyla idrak etmek ve büyüklerimizi tanımak...

İbretlik iki hadise

Merhumun yakın dostlarından İsmail Dayı, hemşehrilerinin kendisine 'efendi' dediği Rahmi Eray'ın evinin arzu eden bütün gençlere açık olduğunu, hepsinin müşküllerini halletmeye çalıştığını söyler. Kimine iş bulur, kimine nasihat eder, hasta olanları hastaneye yatırır, ihtiyacı olanın cebine para koyar. Dayı, daha sonra şu unutulmaz hatırayı naklediyor:

"Bir gün, beraber oturdukları arkadaşlarından biri Malta çarşısına domates almaya gidiyor. Ve domateslerin eziklerini seçip alıyor. Manav: 'Efendi hiç kimse eziklerini kabul etmezken sen bunları niye alıyorsun?' diye soruyor, arkadaş da: 'Herkes sağlamını alırsa sen çürüğünü kime satacaksın, hem

bugün benim işimi ezikleri de görür.’ deyip aynı parayı verince manav: ‘Efendi sen nasıl insansın ki böyle düşünüyorsun?’ deyip onu bırakmak istemiyor.”

İkinci hadise de şöyle: “Yine bir gün, Şehzadebaşı’ndan tramvaya binmiştik. Biletçiye: ‘Dört tam bir talebe,’ dedi. Biletçi diğer üçü kim deyince, ‘Onlar da benim’ diye cevap verdi. ‘Tam üç defa kalabalık dolayısıyla bilet alamadan inmek zorunda kaldım, bunlar onların parasıdır.’ diye anlatmıştı. Ben, daha ziyade sesli konuşmasına hayret etmişim, bana yavaşça; ‘Bazı şeyleri halkın duyması için yüksek sesle konuşmak iyidir.’ demişti.”

Rahmi Eray’ı kimler anlatıyor?

Rahmi Eray’ı anlatanlar ve onun hakkında yazı yazanlar arasında Türkiye’nin seçkin fikir, sanat ve kültür adamları bulunuyor. Her biri ayrı bir üstat. Bu mümtaz kalem ve kelâm erbabından bazılarının isimlerini zikredelim: Nurettin Topçu, İsmail Dayı, Ferruh Bozbeyle, Ayhan Yücel, Ercüment Konukman, Ergun Göze, Bahaettin Karakoç, Orhan Okay, Osman Akkuşak, Mustafa Kök...

Ezel Erverdi, “Son Sözler”de Rahmi Bey’in yakın çevresini, akrabalarını açıklıyor. Gençlik ve aile fotoğraflarıyla bezenen bölümde Anadolu bereketini seyrediyoruz. Cumhuriyet devrinin mübarek bir şahsiyetini günümüze taşıyan Erverdi, kitabın sonunda şöyle diyor: “Ağabey’den bugünlere kalanlar arkadaşlarının aktardıkları. Söz uçabiliyor, unutulabiliyor, değişebiliyor. Söylediklerini, düşüncelerini kâğıda dökseydi tam kalıcı olurdu. On sekiz ay Ağabey’le evli kalan Feriha Hanım’ın söylediği söz çok acı: ‘Vefatından önce ve vefatında ev doldu taşıtı, ama sonra kapıyı çalan olmadı.’ Elbistan’daki akrabaları hiç Feriha Hanım’ı aradı mı? Onu unutturmamaya çalışıyoruz. Allah rahmet etsin, mekânı cennet olsun.”

O mübarek neslin kanaatimce günümüzdeki son temsilcilerinden olan Ezel ağabey ‘unutturmama’ görevini bugünkü idealist nesillere teslim ediyor ve bize örnek oluyor. Bayrağı taşıyacağına inandığım inançlı yazarlarımız, yönetmenlerimiz

var. Bir an önce “Rahmi Eray Filmi/Belgeseli” yapıp televizyonlarda gösterilmeli. Gençlerimiz bu efsane adam ile mutlaka tanışmalıdır.

Rahmi Eray için neler söylediler:

Nurettin Topçu: “Tespîhi çok, ibadeti bol değildi, lakin her hali dua, her sözü tespîh oldu.”

Fethi Gemuhluoğlu: “Rahmi Eray’la iki defa tezada düştük. Ama ikisinde de o haklıydı.”

Ferruh Bozbeyleli: “Ömür boyu, insanlara hizmet etti. Bu hizmetinin en büyük tarafı, etrafındakilere de hizmet duyusunu verebilmiş olmasıdır.”

İsmail Dayı: “Mertliğin, faziletin ve bütün manası ile sabrın timsali. Büyük kalabalığa ve yolunu arayanlara ışık tutan örnek insanlardan biri.”

Orhan Okay: “Ben hayatımda, hasbi olmanın ilk örneğini Rahmi Ağabey’de buldum, galiba son örneği de o idi.”

Ergun Göze: “Rahmetli Nurettin Topçu’nun 27 Mayıs’tan sonraki sıkıntılı günlerinde... ‘Ah Rahmi olsaydı’ diye hayıflandığını, onun olgun ve dengeli şahsiyetini aradığını hatırlarım.”

Mehmet Emin Alpkın: “Hatıra çok... Amma daha çok o günkü meseleler ve dar bir çerçeveyi alakadar eden şeyler. Darını genişini anlatan bir şey söyleyeyim: Hani siz veli mi diyorsunuz, evliya mı... İşte Rahmi Eray’ın ahlakı ‘veli ahlakı’ idi...”

Bahaettin Karakoç: “İnsanların nerede, hangi şartlarda yetiştikleri çok önemlidir. Rahmi Eray, adeta Hazret-i Peygamber’i hatırlatırcasına, yetimliğin mektebinde yetişmiş bir insandır.”

Osman Akkuşak: “Sükûneti, soğukkanlılığı; ruhunun ve karakterinin başka bir cephesidir. Kızdığını, öfkelenildiğini gören olmamıştır. Elbette ki bu sükûnet ve soğukkanlılık; onun emsalsiz sabrının ve emsalsiz iradesinin bir tezahüründen başka bir şey olamazdı.”

Ezel Erverdi: “O, kalabalıklar arasında yalnız yaşayan muzdariplerlendi.”

ŞERİF AYDEMİR

GÜZELLİK İÇİN İLK HAREKET SİZDEN GELSİN³⁹

İnsana dair, iyiliğe dair hikâyeler biterse veya azalırsa fakirleşiriz diye korkuyorum. O itibarla; elimin yettiği, dilimin döndüğünce hikâye anlatmayı sürdürmek isterim.

Yazdıklarımı takip eden bir dostum, geçenlerde, “Ölümlerle yaşamak kolay, gücün yetiyorsa dirilerle yaşa!” diye sitem etti. Ben de aksini savundum ve ayrıca ona, “hatıra tüccarı” olmadığımı söyledim. Hafızamın sisinde boğulmuş hatırayı ne yapayım, dedim. Benimle konuşmuyorsa, sesi ve ışığı önüne düşmüyorsa, içimi ısıtmıyorsa ağır bir yükten başka nedir ki o? Hele bir de uzun yola çıkmışsam... İçinden hayat geçen hikâyelerin peşindeyim. İnsanız, topluca yaşıyoruz; hayatımıza dokunan, hayatına dokunduğumuz ne çok insan var. Acaba kaç kişinin hikâyesi aklımızda? Kaç insana tatlı bir anı bıraktık? Bir düşünsük; yakınımızda uzağımızda kimlerin adını duyunca yüzümüze bir ferahlık hissi geliyor, kalbimiz yumuşuyor? Yanı başımızda o hangi güzel insan ki, iki çift ahenkli sözü kulağımızda hoş duruyor, ruhumuza şifa oluyor?

Dünyaca bilinen fotoğrafçı Nick Ut, Türkiye’ye geldi ve 10 Aralık 2019 tarihinde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde uzunca bir söyleşi yaptı. Haberi gazetelere yansıdı ama günün hayhuyu içinde farkına varamadık bile. *‘Napalm Kızı – Savaşın Dehşeti’* adlı fotoğrafıyla bütün dünyanın dikkatini Vietnam’a çeviren ve 1972 yılında “Pulitzer” ödülüne lâyık görülen Nick Ut bu söyleşide dedi ki: “Çekti-

39 *Sanat Alemi*, 3 Mayıs 2023

ğiniz fotoğrafın hikâyesini bilirseniz iyi fotoğrafçı olursunuz.”

Aslında bir zamandır demek istediklerim sanki bu sözün içinde saklı. İnsana dair, iyiliğe dair hikâyeler biterse veya azalursa fakirleşiriz diye korkuyorum. O itibarla; elimin yettiği, dilimin döndüğünce hikâye anlatmayı sürdürmek isterim. Çünkü derdim var...

Âşık Veysel, “Ben dert adamıyım” diyordu. Tasavvuf büyüklerimiz, Allah derdinizi artırsın diye dua ederlermiş. Derdiniz yoksa hiçbir sermayeniz yoktur. Derdi olmayanın şiiiri, hikâyesi, romanı, sineması, çizgisi, notası, tuvali olmaz. Saz çalmayan tel kıymeti ne bilsin?

Yunus Emre, bildiğimiz dönme dolaba “Derdim vardır inilerim”i söyler. “Ağrısız baş balkabağına benzer” diye ne güzel atasözümüz vardır değil mi?

*Sal başına konan kervan,
Yağmur yağar gerilenir.
Bir kötüye düşen dilber,
Ölmez ama zarilenir...*

Karacaoğlan, dert öldürmese bile insanı ‘sölegen’ yapar demek istiyor bu dizelerde.

Toroslar’ın bir başka üretken şairi Bahaettin Karakoç’un İstanbul’a geldiğini duymuştum. Büyüğümüzdü, hatırını sormaya gittim. Lâf arasında dedi ki: “Biliyor musun; ben bir türlü bu dünyaya yerleşemedim, hiçbir yerin kirasını ödeyemedim. İçim durulmuyor. Sızım dinmiyor. Korkarım ki, ölene dek meleş koyun gibi orada burada söyleşip gezeceğim.” Nitekim öyle de yaptı. Rahmetler ola.

Neyse, dert denince söz uzar gider. Ben sadede geleyim. Hatırlar iseniz bir önceki yazımda Rahmi Eray’ı anlatmak arzumu beyan etmiştim. Rahmi Eray’ın adını ilk Hasan Kuştepe’nin ağzından duydum. Sonra hep gördüm ki, ne zaman o adı ansa irkiliyor, duygulanıyor ve uzaklara dalıp gidiyor. Hasan Ağabey şöyle derli toplu bana bir Rahmi Eray anlatmadı. Biyografisini vermedi. Lazım olduğunda ve yeri geldiğinde 41 yıllık hayattan bazı anekdotlarla yetindi. Ama hep çarpıcı, silkeleyici, düşündürücü örnekler, yaşanmışlıklar...

Rahmi Eray bir kitap yazmadığı gibi hakkında yazılanlar da sınırlıydı. Elde sadece anma toplantılarından kalma bir iki kitapçık vardı. Bir de başta “Hareket” olmak üzere bazı dergi ve gazetelerde dostlarının mahdut yazıları. Ta ki Ezel Erverdi’nin himmetiyle Dergah Yayınları’ndan eli yüzü düzgün bir kitap çıkana kadar.

Rahmi Eray’ın elbette etrafında geniş bir dost halkası vardı. Nurettin Topçu’dan Ercüment Konukman’a, Fethi Gemuhluoğlu’ndan Ferruh Bozbeyle’ye, Mehmet Turgut’a, Ayhan Yücel’den Gökhan Evliyaoğlu, Orhan Okay’a kadar... İsmail Dayı, Cevdet Akçalı, Osman Akkuşak... Daha kimler...

Bir iki defa Hekimoğlu İsmail’in yanında görmüştüm İsmail Dayı’yı, ona sormuştum. Cevdet Akçalı, Adana eski milletvekiliydi, dünyalar görmüş adamdı. ESKADER’i kurduğumuz yıllarda sohbetlerimize çok geldi gitti. Osman Akkuşak’la ise 20 yılı aşkın bir dostluğumuz oldu. Baba oğul gibiydik. Onu da sağdım bir hayli. Eray, dostlarını ve arkadaşlarını sadece yazar-çizerden, sadece devlet umuru görmüş mansıp sahibi kişiler arasından seçmemiş; çevresinde hamallar, işçiler, garipler de var.

Anadolu’dan İstanbul’a üniversite okumaya gelen nice gence evini ve sofrasını açıp sığınak olmuş. Gönüllerine kıvılcım atmış, onları mayalamış, istikamet disiplini kazandırmış. Söz vermenin, sözünde durmanın ‘namus’ olduğunu telkin ederek lekesiz dostluklar kurmuş.

Bütün bu topladıklarımla bende zamanla bir Rahmi Eray portresi oluşmuştu ki; onu gıyabında sevdim, muhabbet besledim, hayırla andım. Hasbelkader gittiğim bazı söyleşilerde onun hikâyesini öne alarak söze giriş yaptım.

Ezel Erverdi takdim ederken diyor ki: “Rahmi Eray, Anadolu’nun yangın yerine döndüğü yıllarda (1917) Elbistan’da doğar. Yetimliğin mektebinde büyür. İlköğrenimini Elbistan’da, Yükseköğrenimini İ.Ü. Tıp Fakültesi’nde yapar. 1938’de geldiği İstanbul’da büyük küçük geniş bir muhitin ağabeyidir. Yakalandığı damar ve kan hastalığı, onu 18 sene yatağa ve durağan bir hayata mahkûm eder. Etrafında

bir halka oluşur. Kendi dert ve ıstırabına kimseyi ortak etmez. İnsanları doğrudan tenkit etmez, dolaylı ve genel hitaplarla karşısındakilere hakikati gösterir. Gelenlerin dertlerine çare bulan ‘doktor’ gibidir. Kindarlara merhameti, şiddet ve hid-detlilere itidali, nefise karşı aklı, asilere hürmeti öğreten bir ‘muallim’dir. Namı yok, şöhreti yok, mesleği ve sıfatı yok, eseri yok, mülkü ve parası yok, adını devam ettirecek kimsesi yok. Ama örnek bir hayatı, sözleri ve davranışları var.”

Nedense Rahmi Eray’ı zihnimde Hilmi Oflaz’la aynı yere oturtmuş, yıllarca onları birlikte düşünmüşümdür. Mahmutpaşa’daki işporta tezgâhından kazandıklarıyla akşama üniversiteli gençlere kuru fasulye pilav ısmarlayan, ayakkabı alan, kitap götüren, onlara karakter aşısı yapan Hilmi Oflaz’la ne çok benzerlikleri var... İyi ki onlar yaşadılar ve dünyamızı güzelleştirerek yaşanılır kıldılar.

Rahmi Eray, bir gün Samatya semtinde, kendisinde derin izler bırakan ve hizmet ehli olmayı öğreten Talaşçı Veysel’le tanışır. Bir bakıma onun öğrencisi olur. Talaşçı Veysel bir hamaldır. Küfesi, sırtlığı, eski kasketi, yırtık pantolonu ve yarım pabucuyla bir hamal. Ama herkesten farklı bir tarafı vardır; apartmanı, kapıcısı, hizmetçisi olanların ve lüks içinde yaşayanların tanıyamadıkları bir taraftır bu. Talaşçı Veysel, “Sadece kendi ayağına basıldığı zaman değil, başkasının ayağına basıldığı zaman da acısını duyuyordu” çünkü... Çok mahdut imkânlarını ona muhtaç olanlarla cömertçe paylaşabiliyordu. Karda kıyamette saatlerce dolaşıp adres aradıktan sonra üç üniversite öğrencisine talaş getirmiş, belki yakamazlar diye de sobayı kendi tutuşturmuştu. Para sözü edilince de “Aman efendi insanlık öldü mü, ne zaman olsa verirsiniz” demiş, kaybolmuştu.

İnsana masal gibi geliyor ama hakikat... Rahmi Eray ve Talaşçı Veysel bize kimleri hatırlatmıyor ki? Mehmet Akif’ten Ziya Osman Saba’ya, Hz. Ömer’den Yaman Dede’ye kadar...

Eski TBMM başkanlarından Ferruh Bozbeyle, Rahmi Eray’ı erken tanıyanlardan biridir. Çok hatırası var. Muhtelif toplantılardaki konuşmalarından ve yazdıklarından anlıyoruz.

“Onu herkes ağabey diye çağırıyordu. Hatta kendi yaşındakiler bile. Ağabey, onun için bir isim olmuştu. Evi dolup boşalıyordu. Günün erken saatlerinden gecelere kadar gelen giden eksik olmuyordu. Zaten senenin birkaç ayı hariç, hayatı hep yatakta geçiyordu.” diye anlatır. “Sahip olduğu hizmet duygusu, onun başta gelen meziyetlerinden biriydi. Çok haklı mazeretleri sebebiyle bir hizmete yetişememiş olsa bile kendini affetmez; ‘Ya bu işin halli bize emredilmişse’ diye hayıflanırdı. Akı, hafızası, bilgisi, emeği hatta çok az olan parası hep bu hizmet yolundaydı. Bir işçiye aylık bağlanması, bir kişinin okul kaydı, diğerinin asistanlık işi, bir diğerinin dükkân açması, bir hastanın tedavisi ile ilgili işler hep ağabeyin görevleri arasındaydı. Düşünüyor, konuşuyor, çalışıyor ve hallediyordu.”

Rahmi Eray, ender bulunabilecek vakıf insanlardan biri. 41 yıllık hayatında bütün insanlara ve hatta bütün varlıklara uzanan yüreğindeki sevgi ve duygu gürlüğü hiç azalmıyor.

Alçakgönüllülüğü, sadeliği ve samimiyetiyle abide bir şahsiyet... Saffet ve temizliği, fikre ve varlığa hürmeti, bütün acı ve ıstırabına rağmen etrafına sevinç dağıtan hâl ve üslu-
buyla gönüllere girmeyi başarmış bir ehilidir...

Nurettin Topçu onu anlatırken, “Hayat karşısında alacaklı olmayı hiç gönül edinmemişti” ifadesini kullanır ve biz hemen Ziya Osman Saba’yı gözümüzün önüne getiririz. Nurettin Topçu devam eder: “Bütün hikmet önderleri gibi kendi sıkıntılarını yenmiş, kendi meselelerini halletmişti. Hayatının aldığı istikamete inanmış, acılarını kabullenmiş, yaralarına yâr olmuş, şikâyetsiz, meselesiz, ihtirassız bir hikmet heykeli karşısında idik. Sanki kendinde yaşattığı ruhun güzelliği, her varlığın istişnasını taşıyordu.”

Rahmi Eray’ın kendine has kelimeleri ve kavramları var. Ailesi, çocukları, akrabaları, komşuları gibi sahiplenmiştir onları. Zaman içinde beslemiş, büyütmüş, olgunlaştırmış ve insan içine çıkarmıştır. Olaylardan fikir üreten, hisse kapan ve dönüp o fikirleri tekrar hayata tatbik eden bir maharet sahibiyle karşı karşıyayız.

Sevdiklerine, muhabbet beslediklerine “Paşa” diye hitap

ediyor.

- “Paşa! Biliyor musun; insanlar çok kere tekrar gireceği kapıyı kendi elleriyle kapatırlar.” - --- “Ne verdik ki ne istiyorum?”

- “Ya bu işin halli bize emredilmişse...”

- “Paşa, Müslümanın yükü hafif gerek.”

Bir gün, on iki yaşında bir çocuğa pijamalık almak ister. Satıcı üç metre yeter der. Ama yetmez, bir metre eksiktir. Daha sonra o yere ve başka mağazalara gidip arasalar da aynı kumaştan bulamazlar. Yakın desenden de almak istemez, çocuğun müteessir olacağını düşünür. Çocuk için yeniden, dört metre kumaş kestirir ve öncekini yamalı olarak kendine ayırır. Arkadaşına der ki: İşte, bu memlekette herkes kendi mesleğine dair bilgi ve görgüsünü geliştirse ve işini iyi yapsa zamanımızı, zevkimizi ve emeğimizi israf etmemiş oluruz.

Rahmi Eray 25 yaşındayken bile 70 yaşındaki bir insanın tecrübesi ve olgunluğunu üstünde taşıyor; etrafına ışık tutuyor, yol gösteriyor, hizmet ediyor. Ama onu asıl gönlümüzde ve gözümüzde diri tutan tarafı çevresine de hizmet duygusunu verebilmiş olmasıdır.

İsmail Dayı’dan duymuştum, demişti ki; “O, insanlar arasında kendisi için değil, başkası için istekler taşıyan bir adamdı.” Rahmi Eray; “Güzellik için ilk hareket sizden gelsin” diyordu. “Biliyor musun paşa, eşyaların da dili vardır.” “Paşa düğümler kördüğüm olmadan çözülmeli.”

Rahmi Eray, hizmetlerine karşılık ne bir nimet dilendi, ne şöret ve ne de alkış... Bir garip yolcu gibi bu köhne dünyanın içinden anlamlı adımlarla gelip geçti.

11 Ekim 1958 Cumartesi. Rahmi Eray o gün bütün dostlarını ve arkadaşlarını evine sohbeta davet etmiştir. Onlara ısrarla yedireceği yemekleri ve ikramları hazırlamıştır. Az sonra, teker teker Rahmi Ağabey, diye seslenerek eve gelecekler... Artık kendini kuş kadar hafif hissetmektedir. İç tazeliği yüzüne düşmüş, huzura gark olmuştur. Kapı zili art arda çalmaya başlar. Vakit gelmiştir. Rahmi Eray da cennet libasını kuşanmış, ebedi yolculuğa çıkmak üzeredir.

Emaneti Hakk'a teslim eder.

Hız. Mevlânâ, " Can haberdar olmaktan ibarettir, kim daha çok haberdarsa, eminim ki o daha canlıdır." der.

Mevlâ bizi haberli olmaktan hissedar eylesin.

EROL ELMAS

RAHMİ ERAY⁴⁰

İnsanlar vardır ki vefatlarının ardından daha da değer kazanırlar. Yaşadıkları zamanda, onları anlayan da olmuştur anlamayan da. Ancak bazıları vardır ki onlar; ‘gittikten’ sonra boşlukları hissedilir. Her gün size açık olan, bin bir engel bulup gidemediğiniz o güzelim ‘kapılar’ artık açılmaz olmuştur. Çünkü kapısını çalmaya fırsat bulamadığınız ya da çok az bulduğunuz o güzel insan ‘aslına’ kavuşmuştur artık.

Kendi dertlerini, ızdıraplarını, acılarını içlerine saklamış olan bu güzel insanlar; sizin derdinizle, acınızla ilgilenirler. Kendi hallerine dönüp bakmazlar bile. Unutmuşlardır kendilerini. Senin yolunu açmana yardımcı olurlar, müşkülünü hallederler; ‘şöyle şöyle yapsan daha iyi olur’ derler. Seni sana anlatırlar, misâller verirler, sen sanırsın ki başkasını anlatıyorlar. Oysa kulağını ver, gönlünü aç, seni sana anlatıyorlar.

Şehrin her türlü gürültüsü, zehirli dumanları arasında, onlar size; cennet bahçelerinden gül kokuları sunuyorlar. Arı gibi olamıyorsan suç senin. Bal alacağın çiçeği iyi bil. Gidip çöplere konma, bak sana gül bahçelerini açanlar var. Ne diye şehrin çöplüğünün üzerinde kanat çırpıyorsun? Sen kapıyı çalmasını bil. Açan olur o kapıları sana. Merak etme, açılan o kapılardan boş çevirmezler seni. Ceplerini doldururlar. Amma bu cebi de para olarak anlıyorsan...

Çal kapıyı korkma. Onlar içeride sizi bekliyorlar. Niyesi,

40 http://www.onaltiyildiz.com/artikel.php?artikel_id=84

aması yok bu işin. O güzel insanlar, seni ona götüren sebep için oradalar zaten. Bunu bil ve anla. Onlar senin derdinin çözümüne aracı olmayı ganimet sayarlar. Onlar derler ki: “Ya bu işin halli bize emredilmişse.” Senin ona gitmeni onlar emir telâkkî ederler. Ha sen kapıyı çalmasını, ya da usulüne uygun açmasını bilmezsen, onlar da derler ki: “İnsanlar çok kere tekrar gireceği kapıyı kendi elleriyle kaparlar.” Var kendi durumunu sen düşün.

Onlar hep hizmetle meşguldürler. Bununla meşgul olurken, siz fark etmeden, size hizmet etme duygusunu verirler. İçinizdeki cevheri ortaya çıkarırlar. Sen küllenmeye, söndürmeye çalışmışsın amma onlar içindeki köze nefes verirler, kor’u tutuştururlar. Aslını öğretirler sana. Kendini önemli biri gibi görüp de o kapılara gidersen, ha orada işte makam mevki yok, bunu bil ağam. Herkes insan. Eşref-i mahlûkat. Onlar bu gözle bakarlar herkese. Onların da ünvanları yoktur. Size insan olduğunuzu hatırlatırlar mütemadiyen.

Onların yanına varırken de; insana ait hassaların hepsini kaybedip de gidersen işin biraz zor. Çünkü onlar derler ki: “Paşa, düğümler kör düğüm olmadan çözülmeli.” Sen iyice kör düğüm olmuşsun, ee, beni çöz! Var mı öyle işin kolayına kaçmak. Maksud kördüğüm olmadan gitmek. Bunu yapabiliyor musun?

Onlar hep anlatır, anlatırlar. Sen gidersin onlar sedir üzerinde belki de kalkamayacak durumdalar ama hep anlatırlar. Sanırsın ki, sen geldin sohbetin konusu değişti. Yok ağam yok... Zaten seni anlatıyordu sen üzerine geldin. Ne derler bak kulağını aç: “İnsanlar, saygıya, sevgiye, merhamete, barışa, hürriyete muhtaçtır. Ama bunu ilk veren siz olmalısınız. Her insan selamlanmak ister. Siz de istersiniz, ama etrafınız bakıp da beni kim selamlayacak diye beklemek yerine ilk selamı siz verin,” derler.

Dedik ya, onlar kendi ızdıraplarını unutmuşlardır. Onlar da bu acılar, çileler, yokluklar, isyan yerine hamd ve şükre dönüşür. Siz buna akıl sırdiremezsiniz. ‘Nasıl olur?’ soruları aklınızda uçuşur. Siz takılmayın onların hallerine. Ölümü onların yanı başında görürsünüz. Siz her şeyinizle ürperirsiniz. Dünyanız alt-üst olur ama onlarda en ufak bir korku, endişe emaresi göremezsiniz. O iradeye hayran olursunuz sadece. ‘O

ne teslimiyettir aziz kardeşim. O ne asil ruhtur öyle' deyip şaşar kalırsınız. Onlar ölümü hep geç isterler, hizmet biraz daha hizmet için. Kendileri adına istedikleri belki de sadece budur: Hizmet etme imkânı...

Tevazû abidesi gibi karşınızda dururlar. Onların sadeliğine bakıp kendinizden utanırsınız. Samimiyetleri karşısında kendinizi yerin dibine geçmiş hissedersiniz. Hürmetleri karşısında ne yapacağınızı şaşırır, eliniz ayağınıza dolaşır. Sizin bir yeriniz kanasa, canınız yansa onların canı sizden daha çok acır, ama siz bunu bilmezsiniz. Kendi yaralarından her an kan yürürken, merhemlerini sizin yaranıza sürerler. Acıdan gözlerinden yaşlar gelir ama size fark ettirmezler. 'Kan kusarlar, kızılıcak şerbeti içtim' derler.

Siz zannedersiniz ki, sadece size öyle davranıyorlar. Hayır, hayır katiyetle... Herkese öyleler. Bırakın insanları, diğer canlılara hatta eşyaya bile hürmet gösterirler. Kırılıp atılmak istenen bir eşya veya bozulmuş bir gıda bile onlar için çok değerlidir, çok özeldir. "Son Fayda" diyerek aslında 'israf haramdır' demek isterler...

Önüne çıkanlara 'sen de nerden çıktın?' demezler. 'Hoş geldiniz' derler. Hayatlarının yönü bellidir. Yön değiştirmezler. Sanki hep duada gibidirler. Bilmem, kendilerine dua ederler mi? Belki de kendilerinden başka herkes için ellerini açar; yalvarırlar, gözyaşı dökerler. Hastasının iyileşmesi için canla başla çalışır, tedavi uygulayan ardında da dua eden doktor gibidirler. Sizi asla terk etmezler. Güvenli bir liman gibi hep sizi kendi kıyılarında bekler dururlar...

Kendilerinin bir misafir olduğunun idrakindedirler. Bir misafir nasıl davranıyorsa o hâl üzerindedir. Dünyanın bir kenarına ilişmiş misafir bilirler kendilerini. Bu yüzden hayata karşı iddiaları olmamıştır. Korkarlar böyle iddiası olanlardan. Denizler ve okyanuslar içinde bir damla olduklarının farkındadırlar. Damla, 'ben denizim' demeye nasıl utanırsa bu güzel insanlar da tıpkı öyledirler.

O güzel insanlardan biri olan, Rahmi Eray'dan Rabbim razı olsun inşallah. Mekânı cennet olsun.

DR. HÜSEYİN YORULMAZ

RAHMI ERAY'I BİLİR MİYDİNİZ?⁴¹

Üniversiteyi İstanbul'da 1950'lerde okuyup da milliyetçi ve dindar okumuş-yazmışlar arasında Rahmi Eray'ı tanımayanlar çok azdır. 60 ve 70'lerde okuyanlarsa, şöyle ya da böyle bu ismi mutlaka duymuşlardır. 80 ve sonrasında okuyanların çok azı bu isme aşınadır. Oluşturduğu kişiliğiyle ve kendine özgü duruşuyla arkadaşları arasında "ağabey" konumuna yükselen ve belki de kırk yaşına birkaç on yıl daha ilave etseydi düşünce ve siyaset dünyamızda sahici ve kalıcı bir iz bırakacaktı.

Bugünden geriye baktığımızda Rahmi Eray nasıl bir iz bırakmıştır ve kimdir? sorusunun cevabını arıyoruz. O kırk yıllık ömrüne az zamanda neler sığdırmıştır da biz bu soruya cevap arıyoruz!

Maraşlı ve 1918-1958 yılları arasında yaşadı. Eğitimi-ne memleketinde başlayıp Adana'da tamamladıktan sonra İstanbul Tıp Fakültesi'ne girdi. Fakültenin üçüncü sınıfında yakalandığı bir damar hastalığı onu yatağa bağladı ve ömrü boyunca bu illetin pençesinden kurtulamadı. Amansız hastalığın kendisini yatağa adeta çivilediği yıllarda her alanda bol bol okuyarak kendisini yetiştirmiş seçkin bir kişi. Keskin zekâsının, muhakeme gücünün ve olayları algılama yeteneğinin kendisine bahşettiği bu seçkinlik, arkadaşları arasında genç yaşında onu "ağabey" konumuna yükseltmiştir. Kişiliğinin en bariz tarafı tevazu ve samimiyet; olayları tarif ederken kendine has anlatış biçimi ve üslubudur. Bu üstün hasletle-

41 *Fikir Coğrafyası*, 12 Haziran 2019

rinden dolayı çevresindekilerin dikkatini üzerinde toplamış ve konuştuğu zaman kendisini dinleten farklı biri olmuştur. Bunda, tanınmış ve varlıklı bir ailenin çocuğu olarak taşradan (Elbistan) kalkıp İstanbul'a gelmesinin ve burada yeni yeni arkadaş çevresi edinmesinin payı büyüktür.

Felsefe hocası Nureddin Topçu, siyasetçi Ferruh Bozbeyle, edebiyat hocası Orhan Okay, tıp doktoru Ayhan Yücel... yaşadığı yıllarda onun yakın çevresi idi. Kapısı misafirlerine günün her saatinde açıktı. "Yaşamak, affedilmek ve hizmet etmek için bir mühlettir" onun parolasıdır. Ve bu parolaya göre yaşamıştır. Bu yönüyle kendi dönemindeki Anadolu okuyarlar üzerindeki ağırlığı, 1960-70'li yıllarda herkesin ağabeyi olan Fethi Gemuhluoğlu'nun dindar ve milliyetçi aydınlar üzerindeki etkinliğine benzetilebilir.

Orhan Okay'a göre, âdeta bir ağlama duvarı, bir günah çıkarma zaviyesi haline gelen Rahmi Eray'ın evi bir tekke gibiydi. Günün ve gecenin belirsiz zamanlarında dertlerine ortak arayanların, sadece sohbet etmek için evine uğrayanların haddi hesabı yoktu. Arkadaşlarının sıkıntısına ortak olur, onların dertleriyle dertlenirdi. Onları kendi onulmaz derdinin önüne alırdı. Kendi ıstırabına kimseyi ortak etmeyen bilge bir kişiliği vardı. Bir işçinin geçim sıkıntısı, taşradan İstanbul'a gelen bir öğrencinin yurt meselesi, bir tanıdığı esnafın dükkân açması, bir hastanın tedavisi mutlaka onun ilgi alanına girerdi. Hepsini incitmemeye özen göstererek bıkmadan güler yüzle karşılar, dinler ve gücü yettiği oranda bir çözüm yolu mutlaka bulurdu. Kader, irade, isyan, itaat gibi karmaşık meseleler onun uzlaştırmacı sözleriyle çözüldü.

Orhan Okay, 1949 yılında İstanbul Kültür Ocağı'nın düzenlediği ve Rahmi Eray'ın konuşmacı olarak katıldığı fikrî, felsefî, edebî seminerlere katılır. Ona göre, Türkiye'de nispeten hür ve demokratik hareketlerin başladığı 1946 yılından itibaren, hemen çoğu milliyetçi hareketlerin kuruluşunda, çalışmalarında veya arka planında Rahmi Eray'ın varlığı mutlaka sezilirdi. Yaşadığı dönemin millî kültür hayatını yakından tanıyan henüz üniversite öğrencisi Orhan Okay, bir gün adı ge-

çen ocağa gittiğinde Dostoyevski üzerine ateşli bir tartışmaya şahit olur. Semineri idare eden Rahmi Eray'dır. Burada, *Suç ve Ceza'nın*, *Karamazov Kardeşler'in*, *Budala'nın* derinliğine tahlili yapılır. Zaman zaman çağrışımlarla uzak konulara atlanıp iş dallanıp budaklansa da, yeniden asıl konuya, Dosto'ya dönlürdü. Sorulara, tartışmalara, uzlaşılır, kabul edilebilir kapılar açan, çıkış yolları gösteren hep onun otorite ile sükûnet arasındaki sözleri idi. O, konuşmalarında hiç heyecanlanmadan, herkesi sakin bir şekilde dinleyerek, hatta neredeyse herkesi haklı görerek akl-ı selimin yolunu gösterirdi. Muhatabının, bazen hasmının fikrini kabul eder, onun sözlerinden hareket ederek, çaktırmadan asıl vermek istediği mesajı çok defa karşısındakine söyletirdi.

Nureddin Topçu'ya göre ise Rahmi Eray manevi bir lider, bir mürşit olarak etrafını çeviren gençlerden mürekkep halkaya devamlı ve sistemli bir akl-ı selim, sabır ve karakter aşısı yapardı. Onlara ruha hürmeti, zalim ihtiraslara isyanı öğretti. İnsanlığımızın dost düşman saflarını, akl-ı selimle kör nefsin karşılaşması şeklinde düzenledi. Asıl zalim düşmanın içimizde nefis halinde saklı duran canavar olduğunu tanıttı. Şiddetlere itidal, kindarlara insaf tavsiye etti. Yalnızlığını kendine mürşit yapan Rahmi Eray, etrafındakilere bir bakıma sorumluluğun ilmihâlini öğretti.

Eski TBMM ve Demokrat Parti Başkanı Ferruh Bozbeyli, öğrenci iken Rahmi Eray'la aynı evde kalırlar. Hatta hastalığında onun yanı başında bulundu, ona bir bakıma bakıcılık yaptı. Bozbeyli onun hastalığını şöyle anlatır bir konuşmasında: Rahmi Abi tıp fakültesinde okuyordu; ama fakülteyi bitiremedi. Onun müptela olduğu bir hastalık vardı. Bu hastalığın adı "trombo-sitopenic purpura" idi. Nasıl bunu unutmadım? Çünkü o kadar içli dışlı idik ki onun her şeyini biliyorduk; hastalığının ismini bile. Hastalık şu: Kan, vücutta deveran ederken akıcılığının ve sululuğunun belli bir durumda olması lazım. Bu durum hava değişikliklerinde, mesela yazın ve kışın aynı şekilde varlığını sürdürmesi lazım. Ama 'sıcak' kanı sulandırıyor; soğuk ise katılaştırıyor. Vücutta bir mekanizma varmış,

Cenab-ı Hak ona göre ayarlamış. Sağlıklı bir insanda o mekanizma, şartlara göre kanın akıcılığını ayarlayarak deveranı sürdürürmüş. İşte rahmetli Rahmi Abi'nin o aleti bozulmuş. O aletin de yedeği yok. Kanın sulanması artınca midesi kanıyor, burnu kanıyor, ağzından kan geliyor, başka yerlerinden kan geliyor; sulandı çünkü kan. Ama organizma sağlıklı olsa kanı fazla sulanmayacak. Yahut birden bire koyulaşıyor kanı. O zaman da kanının içinde pıhtılar meydana geliyor. O pıhtılar da ince damarları tıkadı mı, enfarktüsler, kalp-damar hastalıkları meydana çıkıyor. Bu da fevkalâde tehlikeli. Rahmetli Rahmi Abi bu durumunu, “Ecelle koyun koyuna yatıyoruz” sözüyle ifade ederdi. İşte ben, başlangıçta, bunun ‘tromossan’ diye bir ilacı vardı. Bu ilacın iki yönlü etkisi vardı. Duru kanı koyulaştırır; koyu kanı durulaştırırdı. Ama bunu yapmak için miktar bilgisine sahip olmak gerekiyordu. Yani kan ne kadar koyulaştı? Bu ilaçtan ne kadar koyarsak kan normal duruma gelir? Kan ne kadar durulaştı. Bundan ne kadar koyarsak kan normal duruma gelir. Bir hap mı kullanalım; yarım hap mı kullanalım? Bunu anlamak için de Aksaray’a gider, bir tavşan alırdım. Orda tavşan satan birisi vardı. Rahmi Abi'nin kanı önce o tavşana zerk edilirdi. Bir saat beklenir, bir saat sonra o tavşanın kanı alınır, tahlil edilir; Rahmi Abi'ye ne kadar ilaç vereceğimiz o tahlilden anlaşılırdı. Bu işlem bir gün sürerdi. Tahlil isabetli yapılmamışsa dozda aşırı gidilmiş veya yeterince tatbik edilmemiş olduğundan istenmedik netice doğurabilirdi. O kadar sıkıntılı bir hastalıktı.

Ferruh Bozbeyle bu bilgileri, Erdem Bayazıt'ın âhir ömründe çıkardığı *Dört Mevsim Maraş*⁴² dergisinde anlatmaktadır. Her geçen gün azalan akl-ı selim sahibi siyasetçiler kuşağının son temsilcilerinden biri olan Ferruh Bozbeyle ile Mustafa Vahdet Sürücü'nün yaptığı konuşma Rahmi Abi'yi daha yakından tanımamız bakımından önemli. İşte bu konuşmadan, Rahmi Eray'la ilgili anekdotlarından birkaçını -günümüz kuşağına örnek olması bakımından- burada öne çıkarmak istiyorum:

42 Dört Mevsim Maraş Dergisi, I. Sayı, Ocak 2004.

• Bir gün doktor, Rahmi Abi için, “Hiç kıpırdamadan sırtüstü yatacak, yoksa ölür” dedi. Kıpırdamadan yatan bir insanın bütün hizmetlerini ben görüyordum. O zaman Çarşamba’da oturuyorduk. Biz birinci kattaydık, altımızda bakkal vardı. Bana dedi ki; “Ferruh şu bakalla in, mevsim nasıl olsa yaz, bugün de domates, peynir ekmek gibi şeyler yiyelim.” Bize insanların kıyafetlerinin düzgünlüğünün başka insanlara saygısından geldiğini söylerdi. Yani insan ne kadar laubali giyiniyorsa, etrafını hiçe saydığındandır, derdi. Onun için sizler medeni bir insan olarak kravatınızı da takın, ceketinizi de giyin; yazdır, kııştır demeyin. Bakın papaz yazdır diye kolalı gömleğini çıkarıyor mu, derdi. Biz de ona uyardık. Talebe evi olduğu için evimiz, ben ceketimi karyolanın başındaki çiviye asardım. Evin anahtarı da ceketin cebindeydi. Bakkal nasıl olsa aşağıdadır, diye ceket almıdım. Dışarı çıkıp kapıyı çekince kapı kilitleniverdi. Onun da üzülmesini istemiyorum. Kapının önünde oturdum, Ya Rabbi ne yapsam, diye düşünüyorum. Neyse, Rahmi Abi’ye seslendim kalktı açtı kapıyı. Ben suçluluk duygusu içindeyim. “Paşa biliyor musun, insanlar tekrar girecekleri kapıyı bazen kendi elleriyle kapatırlar. Biliyor musun dostluk kapısı da böyle kapanır bazen. Siz kapatmışsınızdır; ama nasıl kapandığını fark edemezsiniz” dedi. Rahmi Abi işte böyle olaylardan fikir imal eden, fikirleri olaylara irca ederek onu daha kolay anlaşılır hale getiren bir üslubu vardı. Çok insan yararlandı ondan. Mesela bugün bir Ercüment Konukman varsa, bir Orhan Okay varsa, bir Ayhan Yücel varsa, bir Bekir Berk varsa, mesela bir ben varsam, bir Emin Acar varsa... işte bu adamların hemen hepsi Rahmi Abi’nin rahle-i tedrisinden geçmişlerdir.

• Onun üç prensibi vardı: “Tasfiye, teke irca ve son fayda.” Ceplerimizden, çamaşır ve kitap dolaplarımıza, kafamızdaki bilgilerden, içimizde sakladığımız çeşitli duygu ve düşüncelere kadar her şeyde bir tasfiye faaliyet. Bu işe önce gözümüzün önünde bulunan, her gün kullana-

geldiğimiz vasitalardan, çantamızda, odamızda bulunan eşyalardan başlamak, iç alemimizi dolduran çeşitli fikir, mesele, intiba, nefret ve merhamet duygularına kadar ker yerde bir saflaştırma hareketine girişerek devam ettirilmelidir, derdi. Bünyeye yabancı her şey fonksiyonunun yerine getirilmesinde ters etki meydana getirir, derdi. Kafamızda fazladan duran birçok şeylerin her zaman olduğunu, onları zaman içinde tasfiye etmemiz gerektiğini söylerdi. Kendi hayatında da bunu ısrarla uygulardı. Onu tanıyanlar pekiyi bilirler ki, kullandığı her eşya, kendine ayrılan özel yerinde çivili gibiydi. Gözü kapalı elini atsa her şeyi hemen bulurdu. Tasfiyeden maksat, muayyen bünyeye yabancı olanı ondan ayırmak değil, lüzumsuz olanı da imha etmektir. Bu ikinci hareketi son fayda prensibinin uygulanmasında göz önünde bulundururdu. Tek'e ircada ise, mesela bir evde beş tane kibrit kutusu var, her birinin içinde de dörder beşer kibrit var, bunların her birini bir kibrit kutusunda birleştirirdi. Diğer kutuları tasfiye ederdi. Bu eşyanın tasfiyesi insanın kafasında da tasfiyeye ölçü oluşturur, görüşüne varırdı. Meseleleri, eşyayı kendi öz birliğine yaklaştırmak, gereksiz ayrıntıyı atarak, azaltmak manalarını kastederdi. "Müslümanın yükü hafif gerek" derdi. Bununla fazlalığın, çokluğun insanı huzursuz ettiğini, çok ve çeşitli eşyanın insanı meşgul edip sıkıntıya soktuğunu, kendi iç dünyasıyla uğraşmaya fırsat vermediğini anlatmak isterdi. Son faydada ise, özelliklerini, fonksiyonunu kaybetmiş her varlıkta istifade edilecek bir parçanın bulunabileceğini ve bu parçanın da değerlendirilmesini isterdi. Bu son parça, kendi işine yaramasa bile, bir başkasının işine yarar. Bir şeyin faydalı olduğu son noktaya kadar onu kullanmak. Mesela bir gömlek giyilmez hale gelmişse onu temizleme bezine çevirirdi. Onun son fayda kutusu vardı. Vida, çivi, ip, düğme, elektriğe ait parçalar... ihtiyaç sayılabilecek ne varsa, aklına ne gelirse vardı onda. Ve bunları ihtiyacı olanlara dağıtırdı.

- Bir arkadaşım vardı. Yücel Çakmaklı'yı okutur-

du. Bir gün kızarak geldi. Rahmi Abi ona, “Bu ne hal Kemâl, soluk soluğa geldin?” diye sordu. “Abi yaa, dedi arkadaş, biz iyilik mi ediyoruz, kötülük mü bilmiyorum. Bir çocuğa yardım etmek için elimizden geleni yapıyoruz... Çantasını aç; bir bavul artist resmi var. Kaçıyor gidiyor. Neymiş? Hava alanından bir artist geçiyormuş, onunla resim çektirmeye gidiyormuş...” Rahmi Abi masayı siliyordu... “Paşa ne verdik ki ne istiyoruz?” dedi. Arkadaş bir anda durdu, “Hakikaten ne verdik de ne istiyoruz?” diyerek sakinleşti. Arkasından Yücel’le görüştüğünde, Yücel Çakmaklı Rahmi Abi’ye, “Abi, Kemâl Bey beni dinlemiyor, bu memlekette sinema diye bir şey var. Sağcının da sineması olacak. Yani onlar ne yaparsa biz sadece onları tenkit etmek için mi vakit geçireceğiz?” dedi. Rahmi Abi destekledi onu. Biz onu anlayamamıştık. Hakikaten sonra çok güzel filmler yaptı Yücel Çakmaklı. İşte Rahmi Abi, bizim hep sert karşılığımız şeyleri yumuşatırdı.

- Kendisiyle ilk tanıştığımızda şahit olduğum olağanüstü olay şudur: O zaman evlerde kömür sobası yanardı. Bizi yemeğe alıkoymuştu. Hamal o sırada kömür getirdi, boşalttı; gidiyordu. Kömür getirene dedi ki; yemeğin üstüne geldin, gel ye de öyle git. Adam dedi ki; “Beyefendi, sizin bembeyaz tabaklarınızla benim kapkara suratım yakışmıyor birbirine, ben şimdi gideyim.” Rahmi Bey cevaben; “Şu karşında duran adam var ya, kalbi kapkara... senin yüzünden de kara benim kalbim” dedi. “Ben onu temizlemek için senelerden beri uğraşıyorum. Gel otur, beni üzme” dedi. İlk defa beni şok eden sözü bu oldu Rahmi Eray’ın.

- Necip Fazıl müstesna bir insandır. Büyük bir şairdir. Bir zekâ ürünüdür. Fakat Necip Fazıl Bey geçimsiz bir insandır. Rahmi Abi öyle değildi. Mevlana gibidir. Herkes gelsin diyen birisidir. Necip Fazıl’ın yanına gidebilmek için hiç itiraz etmemek gerekirdi. Onun için gitmek isteyen birçokları gitmezdi yanına. Ben de gittim ama çok gitmedim yanına, saysan saysan yirmi defa gitmişimdir. Mesela Rahmi Abi derdi ki: “Bir hareketi güzel buluyor musunuz siz:

Selamlaşmak iyi bir harekettir diyorsanız karşınızdaki insanın sizden önce selam vermesini niye bekliyorsunuz? Bir hareketi doğru buluyorsanız onu önce siz yapacaksınız.”

• *Senelerce Rahmi Abiyle beraber olduk. Ona Rahmi Abi diyenler ondan küçük değildi. Mesela Nurettin Topçu ondan büyüktü; ama ona Rahmi Abi diye hitap ederdi.*

• *O, Allah'ın insana verdiği imanın gücünü, sevginin, saygının gücünü hem yaşamış hem de bu gücü etrafına kullanmış ve kullandırmıştır. Ben bazen sıkıntıya düşerdim; parada, şurada burada... ne yapacağımı bilemez olurdum. O sırada Rahmi Abi'yi aklıma getirdim mi, “Rahmi Abi yaşıyor ya!...” der ve bütün sıkıntılarım giderdi.*

• *Bir kere birisi geldi. Gelen adam sonradan İşçi Partisi'ne geçti. Komünist laflar söylüyordu. Biz hepimiz dışarı çıktık; bıkmıştık adamı dinlemekten. Adam gittikten sonra “Yahu Abi bu kadar saçma şeyi bu kadar saat dinledin yaa...” dedik. “Ben sabır talimi yaptım. İnsanlar oturduğu yerde ben sabırlıyım diyebilir; işte asıl imtihan yeri burası. Siz hepiniz kaçtınız” dedi.*

MUTASAVVER BİR PARTİ PROGRAMI⁴³

Gaye ve maksat:

1. İnsanlık davasında bütün milletler birbirleriyle yarış yaparcasına halk hâkimiyetini tecelli ettirmeye ve bir aile halinde birleşmeye çalışırken millet ve memleketimizin bu davanın yalnız ismi ve resmi ile geçinmesine kail olamayarak ve ecdadımızın ananesinden olan ahrarâne hayat ve civanmerdâne adaleti gözümüzün ve gönlümüzün önünde tutarak:

a. Kanunlarda ve tatbikatında şahıs, zümre, fırka, menfaat ve tegallübüne ait her türlü imtiyaz ve müsavatsızlıkları ref ve izale suretiyle ferdî haklarda müsavat ve adalete ve içtimal haklarda halkın hakikî hâkimiyetine yaklaşmak,

b. Milletin benliğinde (aile, terbiye, idare sahalarında) karşılıklı emniyet ve sevgi uyandırmağa çalışmak,

c. Milleti refah ve medeniyet-i sahiha yoluna layık olduğu mevkie eriştirmek,

43 Ezel Erverdi, M. Fethi Akat'ın arşivinde bulunan bir parti programını, hazırladığı Elbistanlı Rahmi Eray kitabına (s. 99-114) aldıktan sonra şu notu düşmüştür: "Rahmi Eray'ın akrabalarından Sait Arıç, Eray'dan siyasî partilerle ilgili şu sözleri nakletti: 'Binaya (partiyeye) bir merdiven dayanır. Buraya insanlar çıkar. Ne zaman aradığını bulamayanlar çıkmaya başlar, binanın dışındakiler içindekilerden fazla olursa o parti çöker.' Siyasetten uzak yaşayan Rahmi Eray'ın vefatından sonra eşya, kitap ve evrakları arasında bulunan ve M. Fethi Akat'ın arşivinde saklanan bir parti programını kitabın sonuna ilave ettik. Bazı yakın arkadaşları, Rahmi Eray'dan böyle bir şey işitmediklerini söylediler, bu programın Rahmi Eray'a mal etmenin doğru olmadığını belirttiler." (s. 18)

2. Vatanımızın mevkiini göz önünde bulundurarak insanlık âleminde kuvvetli bir uzuv olmak, sulh u müsâlemete dayanmak ve fakat mütecavize karşı vatanın bütünlüğünü müdafaaya azim yekpare bir millet ordusunu fikirle, fülle hazırlamak esas düsturumuzdur.

3. Devletin şekli, asrın kavuşabildiği rey hürriyetine dayanan Cumhuriyettir. Fikir, vicdan, basın hürriyetlerine, her türlü siyasî akide ve teşekküllere ve vicdanları terbiye ve tenvir eden dinî mevzuat memleketin emniyeti aleyhine olmadıkça, gizli ve ihtilâlcî bulunmadıkça, umumî âdaba tefavüz edilmedikçe riâyetkâriz.

Teşkilat:

4. Devlet teşriî, icraî ve kazaî kısımlarla temsil olunur. Teşriî hakkı, içtimai adalet ve menfaat gayesi ile kullanılacaktır.

5. Teşriî kuvvet, Millet Meclisi ile Ayândan teşekkül eder.

6. Kazaî kuvvet, yalnız ihtisas üzerine inkisam ettirilecek, her türlü haklar bu müesseseye bağlanarak, kaza hakkı hiç bir sebep ve bahane ile fevkalâde teşekküllere bırakılmayacak, hakkın tecelli yeri ancak umumî mahkemelerde sonuçlanacak meslekî ihtisaslar ehli vukuf marifetiyle aydınlatılarak hükme raptedilecektir.

Kaza Teşkilatı; Sulh, asliye ve istinaf mahkemeleri ile temyiz teşkilâtından ibaret olup vazife ve selâhiyetleri buna ait hususî kanunlarla tespit olunacaktır.

7. İcra kuvveti lüzumu kadar bakanlıkları ihtiva eden icra heyeti Bakanlar ile Başbakanın teşekkül eder. Cumhurbaşkanının temayüllere ehemmiyet vererek göstereceği Başbakanın intihap edeceği Bakanlar, Millet Meclisinden alacakları itimatla işlerine devam ederler. İcra kuvveti mevzuatın sarih hükmüne göre vazife görür. Başbakan ve bakanların intihabında mebusluk sıfatı aramayıp, ehliyet ve ihtisasa ehemmiyet verilerek Meclis içinden ve dışından bakan seçilebilir.

Seçimler:

8. Cumhurbaşkanını intihaba ehil olan umum vatandaşlar tarafından 5 sene müddetle ve bir devreye mahsus olmak üzere seçilir. Müddeti ikmâl eden Cumhurbaşkanını ikinci devre için

kendisini intihap ettirme talebinde bulunabilir.

9. Cumhurbaşkanını bütün siyasî istikametleri temsil etmesi, partilerin üstünde nâzım bir rolü olması ve milletin hürmet ve emniyetini bitarafılığı ile celp ve muhafaza edebilmesi bakımından, intihabı müteakip mensup olduğu partiden alâkası kesilmiş olacaktır.

10. Millet Meclisi azaları bir derece intihapla, dört sene de bir ve her vilâyet bir intihap dairesi olarak, intihap hakkına malik erkek ve kadın vatandaşlar tarafından (100.000) kişiye bir olmak üzere seçilir. Tek dereceli intihabın müşkilâtı göz önünde tutularak milletvekillerinden ölüm veya ehliyetin zevali gibi sebeplerle vuku bulacak münhallere mensup olduğu intihap dairelerince en çok rey alan aday yedek aza olarak Meclise iltihak ettirilir. Mebus olmak için namzetliğini koyduğu intihap dairesinde doğup büyümüş, veya memuriyet ve ticaret ve herhangi bir sebeple o intihap dairesinde 3 sene ikamet ederek tanınmış, hürmet ve itimat kazanmış olmak şarttır.

11. Milletvekilliğine adaylar, intihap dairelerinde tespit edilir.

Ayan:

12. Ayan Azaları kayd-ı hayatla ve Cumhurbaşkanı intihabında olduğu gibi intihaba ehil bütün vatandaşlar tarafından kırk kişi olarak seçilecektir. Ölüm veya ehliyetin zevali gibi sebeplere aza adedinin dörtte biri eksilirse aynı şartlarla yeniden intihap yapılarak eksikler tamamlanacaktır. Ayan reisi ile reis vekilleri senede bir defa aza tarafından intihap olunacaktır.

13. Ayan azası seçilebilmek için 45 yaşını doldurmuş olmak, ayan kanunundaki vasıfları haiz bulunmak şarttır. Vazifeleri de aynı kanunun tespit ettiği hususattan ibarettir.

14. Cumhurbaşkanının ölümü veya ehliyetinin zevali ile inhilâl vaki olursa, yeni intihaba kadar ayân reisi kendi tahsisatı ile bu vazifeyi vekâleten ifa edecektir. Ayân Reisi Cumhurbaşkanlığına namzet ise aynı şartlarla reis vekilleri bu vazifeyi göreceklerdir.

15. İntihap, mahallin Müddeî-i Umumisinin ve Müddei Umumî olmayan mahallerde Sulh Hakimlerinin nezareti altın-

da Parti Mümessilleri tarafından intihap edilecek teftiş heyetleri marifetiyle yapılır. Bu heyetler köylerde yapılacak intihabın selâmeti için lüzum gördükleri tedabiri ittihaz ederler.

16. Muvazzaf ordu mensupları ile adalet tevziine memur hâkimler, devlet hazinesinden maaş alan memurlar partilere aza olarak kayıt olunamaz ve seçimlerde rey kullanamaz. Yalnız muallimler ve profesörler rey verir ve azalık eder.

Memurlar vazife gördükleri mahaller haricindeki intihap dairelerinde onuncu maddedeki şartlarla haiz oldukları takdirde müstakilen namzetliklerini koyabilirler.

Devlet işleri ve memurlar:

17. Memleketimizde asırlardan beri muhitin inkişafına merkezin tazyiki engel olmuştur. Binaenaleyh irade kabiliyetinin artırılması için mahallî idarelere geniş selâhiyetler verilmesine ve büyük memurların merkez namına teftiş ve mura-kabe eylemesine taraftarız.

18. Devlet teşkilâtında şekle değil, mahallî ihtiyaca ve icaba ehemmiyet verilecektir. Halka beyhude külfet tahmininden kaçınılacaktır.

19. Memurun halka âmir değil hâdim olduğu zihniyeti telkin olunacaktır. Buna mukabil hem vazifelerinde kanunî istiklâllerini hem de refahlarını temin eder hükümler konacaktır.

20. Memurların tayin ve terfiinde ehliyet ve ihtisas göz önünde tutulacak, teşebbüs kabiliyeti, mesuliyeti deruhte hevesi teşvik olunacak, barem hakikî ihtiyaca göre ıslah olunacaktır.

21. Devlet memuriyetinde hizmet edip tekaüt hakkını iktisap edenler arasında tam bir müsavata taraftarız. Aynı vatana, aynı şekilde hizmet etmiş olan mütekaitletler arasından zaman ve devir farkı gözetilmeyerek müsavat kaidesi tatbik edilecektir.

Millet ve devlet hakları:

22. Devlet, hiç bir vakit fertlerin mülkiyet ve buna benzer tabii müktesep haklarını ihlâl eylemez. Ancak cemiyetin toplu menfaatleri icap ettiği zaman fertlerin hak ve hürriyetleri kanun-ı mahsusla tahdit edilebilir

Ferdî teşebbüslere müdahale, içtimai menfaat nispetinde olması icap edeceğine kaniyiz. Devlet ferdin yapamayacağı

ve başaramayacağı millî iktisat mevzularını veya siyasî, askerî menfaatlerini ilgilendiren işleri üzerine alır ve bunlardan âmmeye devri mümkün hâle gelenleri ve kabil olanları ilk fırsat ve imkânda ferdî teşebbüslere devreder.

Adalet işleri:

23. Anayasaya istinat eden kanunun hükümleri yani Meclise ait teşri hakkı; nizamnâme, talimatnâme, karar nâme gibi icraî müeyyidelerle ihlâl edilemez.

24. Anayasanın tadiline ait kararlar gerek Millet Meclisinde ve gerekse Ayân Meclisinde ekseriyet mevcudunun üçte iki çoğunluğu ile verilecektir. Anayasanın tadilinde Millet Meclisinin kararı aynen tasdik edilmezse ve Millet Meclisi de nokta-i nazarında ısrar ederse, Ayân ile Millet Meclisi umumî heyet hâlinde toplanarak müzakere edecek ve neticede ekseriyet mevcudunun üçte iki çoğunluğu ile nihaî karar verilecektir. Umumî heyet ictimaina Ayân Reisi başkanlık edecektir.

25. Adliye teşkilâtının hükümet ve idare karşısında istiklâlî asıldır. Hâkimler meslekî kanaat ve içtihatlarından dolayı mesul tutulamaz. Azil ve arzuları hilafına naklolunamazlar. Adaleti tevzie memur hakimlerin yüksek manevi vasıflara malik bulunmaları lüzumuna kuvvetle inanan partimizin onları daha yüksek bir maddî refah içinde yaşatması en başta gelen umdelerindendir.

Millî eğitim ve ahlâk:

26. Millî eğitimin gayesi evvelâ, millette manevi benliği, vicdanla imana dayanan kültürü kuvvetlendirmek; sonra da her sahada doğru ve emin adımlarla gayeye ulaştırarak şekilde teknik bilgiye önem vermektir.

27. Eğitimin gayesi, şahsiyetin teşekkülünü temin olduğundan, gerek ahlâk terbiyesi ve gerek buna ayna olan millî tarihimizin bütün değerleri, azametleri gençliğe hakkıyla tanıtılacak, çocuklarımızın millî tarihimizi tam ve doğru olarak bilmesi ve ona hürmet göstermesi ve keza millî coğrafyaya da aynı ruhla bağlanması için çalışılacaktır.

28. Köylerin süratle ve tam olarak kalkınması ve sağlık ve adalet işlerinde yurdun her tarafında inkişaf temini için

müstait köylü çocuklarının bu meslek mekteplerinde tercihan yetiştirilmeleri nazara alınacaktır.

29. Kızların okutulmasında, erkek çocukların yetiştirilmesinden başka esaslar kabul edilerek kız mekteplerinde kadınlığın inkişafına yarayacak dersler mühim yer tutacak, güzel sanatlar kültürü ve ahlâk terbiyesini kuvvetlendirecek dersler pratik ve fennî derslere tercih olunacaktır. Kız ve erkeklerin birlikte okumaları şimdilik yalnız ilkokullarla üniversiteye münhasır olacaktır.

30. Kültür müesseseleri ancak millî eğitim teşkilâtında temerküz ettirilecek, bütün ihtiyaçları bu Bakanlık tarafından temin edilecektir

31. Eğitim müesseselerinin ruhunu öğretmenler teşkil eder. Binaenaleyh bu vazifeye, vasıfları layık olanlar alınarak geçim düşüncelerinden kurtarılacak, vicdanlarına hâkim ve tersiden azâde olarak ilmî kanaatlerini izharda serbest bulundurulacak ve cemiyette lâyük buldukları hürmeti göreceklerdir.

32. Lisanın sadeliğe doğru ilerlemesi gayesi güdülmekle beraber bu gayeye doğru giderken halkın kendi ana diline yabancı kalacak şekilde keyfi olarak kelime ve kaideler ihdasını ve bu hususta kanunî cebirlere müracaatı doğru bulmamaktayız.

33. Memlekette her türlü ahlâksızlığa karşı şiddetli müeyyideler konulacak, cemiyetler, terbiye müesseseleri ve kanunun vasıtasıyla ahlâksızlara karşı büyük bir savaş yapılacak parti, ahlâksızların vatan selâmetine hâdim olamayacağına kâni olduğundan küçük, büyük her türlü yolsuzluklara karşı şiddetle mukabeleyi önemli addeder. Aynı gaye okullarda da takip olunacaktır.

Sağlık ve içtimai yardım işleri:

34. Nüfusumuzun artmasını fazla doğumda değil, doğumları yaşatmada aramak lazım geldiği kanaatinde bulunan partimiz küçük yaştaki çocuklardaki azim, miktar ve fiyatı önlemeğe çalışmağı, çocuk bakım evleri tesisini ve sıhhî cihazın enerjisini idarî sahada heder etmemegi bilhassa hedef ittihaz eder.

35. Her sınıf halkta tahribat yapmakta olan sârî dertlere

karşı tedabir ittihazı ve cemiyetteki içtimai müvazenesizliklerle uğraşacak nekahathâneler ve ıslahhâneler kurmak üzere sosyal yardım kurumlarının teşkili teşvik edilecektir.

36. Devrimizin en takdire şayan insanî planlarının başında içtimai sigorta gelmektedir. Böyle bir planın da memleketimizde büyük faydalar temin edebileceğine inanıyoruz. İhtiyarlık, annelik ve sair diğer kısımları havî olacak ve bütün vatandaşlardan mecburî bir ücret alınması mukabilinde temin edilecek olan bu umumî içtimai sigortanın diğer memleketlerle birlikte memleketimizde de muvaffakiyetle tatbik edilmesine çalışacağız.

Nafia ve münakalât işleri:

37. İktisadî faaliyetimizi değerlendirmek ve vatani her türlü afet ve tehlikelere karşı koruyabilmek için yol politikasını en geniş sahada tahakkuk ettirmek, münakale ihtiyaçlarını karşılayacak çeşitli vasıtaları çoğaltmak, liman ve ambar teçhizatını, tayyare meydanlarını teksîr ve ıslah etmek ve umumiyetle her nev'î münakale müesseselerinde ücretleri indirmek birinci hedefimizdir.

38. Yurttaşlarımızın bir eve ve toprağa malik bulunması, geçim bakımından lüzumlu olduğu kadar onları bu vatana daha sıkı bağlamak bakımından da mühim görüldüğünden, mesken inşaatını, ucuz malzeme temini ve vergi kolaylıkları göstermek suretiyle teşvik edeceğiz.

39. Posta ve telgraf işlerinde süratle emniyet bakımından lüzumlu ıslahat yapılacaktır.

Tarım işleri:

40. Köylülerimizin toprak sahibi olması en büyük emelimizdir. Bu isteğimizin tahakkukunun müktesep haklara ve ferdî mülkiyete dokunulmadan da mümkün olabileceğine kanıyız. Memleketimizin geniş ve sahihsiz arazisi, mevcut nüfusunuzun birkaç mislini geçindirmeğe kabiliyetlidir. Sahipsiz arazi ıslah edilmek suretiyle topraksız halka dağıtılacak, icap ederse mütekâsif nüfuslu mahallerdeki topraksız vatandaş kendi arzusu ile ıslah edilmiş araziden istifade edebileceklerdir.

41. Memleketimizin her şeyden evvel bir ziraat memle-

keti olduğunu daima göz önünde tutarak gerek ziraat programımızı bugünün ihtiyaç ve vesaitine göre ayarlamamız lazımdır. Ticaretin genişlemesi yurdumuzda umumî sağlığın korunması, işsizliğin bertaraf edilmesi ve vatandaşların geçim seviyesinin yükselmesi bakımından lüzumludur. Ticaretin genişlemesinin ise, teşebbüs sahibi çiftçimizi lüzumlu bilgi ile teçhiz ve kendisine krediyle ucuz malzeme ve tohum tedarik etmek ve bu vasıtaları kurulacak mıntıkavî tamirhânelerde her zaman işe yarar bir vaziyette bulundurmamak, halen birçok mıntıkalarda sel felâketlerini doğuran akar sularımızı, arazi sulama işlerinde faydalı bir hâle koymak ve çiftçimize şahsî emek mahsulü olan malları üzerinde dilediği gibi tasarruf imkânı vermek ve bu emeği nispetinde gelire kavuşabilmesi için emniyetli pazarlar temin etmekle mümkün olacağına kaniyiz.

42. Millî servetlerimizin başlıcalarından olan ormanlarımızın korunması ve daha planlı ve verimli teşkilât içinde işletilmesi gayemiz olduğu gibi bazı mıntıkalarda bir kısım halkımızın münhasıran maişet vasıtası olan ormanlardan istifade ettirilmesi de göz önünde tutulacaktır.

43. Üç tarafı denizle çevrili memleketimizin geniş ve boş arazisi büyük mikyasta hayvancılığa müsait olduğu gibi, balıkçılık için de büyük imkânlar vermektedir. Partimiz gerek hayvancılık gerekse balıkçılığı memleketimizin zenginliği bakımından iki mühim kaynak telakki etmektedir. Bunun için hayvancılıkta hayvan cinslerini ıslah etmek ve müteşebbislere malî kolaylıklar göstermek, balıkçılıkta taze balık sevkiyatını yurdun her yerine ulaştırmak ve konserve fabrikalarının kurulması için teşvik edici tedbirler almak tasavvurundayız.

Sanayi işleri:

44. Sanayide devletçilik sisteminin memlekette teşebbüs ruhunu öldüreceği düşüncesiyle vatandaşlar serbest sahada çalışmağa teşvik olunacaklardır. Devletin müdahalesi ancak 22. maddede söylendiği veçhile fertlerin münferiden yapamayacağı ağır sanayi tesis ve askerî icaplar zarureti gibi hususlarda “içtimai adalet” ve menfaat ölçüleri dahilinde olabilir.

Millî iktisadı planlamak için meşhur mütehassısların

delâletleriyle memlekette tetkikat yaptırılması, bir yüksek iktisat şurası bulundurulması ve iktisadî faaliyetlerin veçhesinin burada takarrur ettirilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

45. Partimiz işçiye bir el değil bir can nazarıyla bakmakta, icabında menfaatlerini koruyacak meslekî teşekküller kurulmasına, cansız bir alet veya köle gibi değil reyine sahip bir fert olarak teşebbüs ve sa'yinden müteneffi kılınmasına imkân vereceğiz.

46. Memleketimiz dünyanın en zengin ve işletilmemiş madenlerine sahiptir. Partimiz bütün varlığı ile bu yeraltı kıymetlerinin modern tesisatla ve iktisadî bir şekilde işletilmesine çalışacaktır.

Ticaret:

47. Ticaretle rekabet ve serbest teşebbüs esaslarını harezle destekleyeceğiz. Bu esasları köreltmeyi hedef tutan ve dolayısıyla dahilî ve haricî ticaretimizi baltalayan kanun ve teşekküllerin kaldırılmasına ve paramızın kıymetinde istikrar temin ederek yurdumuzun ticarî havasında emniyet ve refah yaratmağa çalışacağız.

48. Partimiz inhisar fikrine muhaliftir.

49. Hayatı ucuzlatmak en büyük emelimizdir. Bunun muvaffakiyetle yapılabileceğine inanıyoruz. Yerli mamulâtta da maliyeti ucuzlatmağa çalışacağız.

50. Mükellefin, hazine menfaati ile kendi menfaatinin adil bir muvazene hâlinde bulunduğuna, külfetin bütün fertlere kazançları ile mütenasip yüklenildiğine inanması esastır. Bunun için mükellefin vereceği vergi miktarını tamamen bilmesi, hesap edebilmesi, yanlışlıkla fazla tarhlar yapılmışsa zahmetsizce sahiplerine iade olunacağına ve vergi ihtilaflarında devlet alacaklarında "hazine menfaati" değil hak ve hakikat mülâhazası hâkim kılınacağına emniyet etmesi lazımdı. Bu kanaati fiilen kökleştireceğiz.

51. Devlet bütçesinin tanzim ve tespitinde esas millî kaynakların azamî randımanla işletilmesi, son derece tasarrufa riayetle masrafların kısaltılması ve vergilerin buna göre peyderpey indirilmesi prensibine dayanır.

52. Devlet, millî iktisadın gelişmesi için tabii sayılabilecek bir hayat seviyesine erişinceye kadar her türlü lüksü meneder ve lüks sayılacak giderlerden (inşaat, mübayaat, harekâtan) kaçınılır. Malî plasmanların mutlak surette millî menfaate uygun olmasını ve plasman mevzusunun behemehal kendisinin ödeyebilecek bir gelir kaynağı olmasına ehemmiyet verilir.

53. Mevcut müterakki vergi nispeti yüksek miktarlarda fazlalaştırılarak az kazanan halkın himayesini temin yolunda çalışılacaktır.

Teşkilat:

54. Merkez idare Heyeti, Umumî Meclis, vilâyet, kaza ve nahiye idare heyetleri, umumî ve mahallî kongreler, haysiyet divanları, umumî ve mahallî teftiş heyetlerinden ibarettir.

55. Merkez İdare Heyeti bir umumî kâtip ve sekiz idare heyeti azasından teşekkül eder. İdare heyeti umumî kâtibin reisliğinde toplanarak gerek teşkilât ve gerekse program icaplarına göre müzakere eder ve kararlar verir.

56. Umumî Meclis; Merkez idare heyeti azaları ile Reis ve Reis vekillerinden tereküp eder. Ayda bir kere Parti reisinin başkanlığında toplanır.

57. Vilâyet İdare Heyetleri; bir Reis ve yedi azadan, kaza idare heyetleri bir Reisle beş azadan, Nahiye idare heyetleri de biri Reis olmak üzere mecmuu üç azadan tereküp eder. Kaza ve nahiyelere bağlı köylerde mensup oldukları idare heyetleri tarafından tayin olunan bir mümessil bulunur.

58. Umumî Kongre; ilk defa partinin kuruluşundan bir sene sonra, müteakiben iki senede bir defa olmak üzere Temmuz ayının ilk haftasında toplanır.

59. Umumî Kongreye, Umumî Meclis azalarıyla Vilâyet Kongrelerinin intihap edeceği murahhaslar iştirak eder. Kongre on beş günden fazla devam edemez.

60. Vilâyet Kongresi; birinci defa ilk umumî kongreden on beş gün evvel müteakiben de her sene Haziran ayı ortasında toplanır. Bu kongrelere vilâyet idare heyetleri ile kazalardan gönderilecek mümessiller iştirak eder. İçtima bir haftadan

fazla devam edemez.

61. Kaza Kongresi; birinci defa ilk vilâyet kongresinden on beş gün evvel müteakiben de her sene haziran ayı başında toplanır. Bu kongreye vilâyet idare heyetinden gönderilecek bir mümessil ile kaza idare heyeti her nahiyeden seçilen mu-rahhaslar ve kazaya bağlı köylerin mümessilleri iştirak eder. Bu Kongre üç günden fazla devam edemez.

62. Nahiye Kongresi; birinci defa ilk kaza kongresinden on beş gün evvel müteakiben Mayıs ayı ortasında toplanır. Kongreye vilâyetten gönderilecek bir mümessil huzuruyla nahiye idare heyeti köy ve mahalle mümessilleri iştirak eder.

63. Haysiyet Divanları; umumî merkezde ve vilâyet merkezlerinde bir Reis ile iki azâdan tereküp eder. Merkez Haysiyet Divanını Umumî Meclis, Vilâyet Haysiyet Divanını da Vilâyet İdare Heyetleri tayin eder.

64. Teftiş Heyetleri; umumî ve hususî olmak üzere iki derecelidir.

- a. Merkezde Umumî Teftiş Heyeti,
- b. Vilâyetlerde hususî teftiş heyetleri, vazifeleri,

Merkez idare heyetleri:

65. Merkez idare heyetinin vazifesi:

a. Merkez ve vilâyet teşkilâtını idare ile muhtelif şubeler arasındaki münasebatı devam ettirmek,

b. Parti teşkilâtını bütün yurda teşmile çalışmak,

c. Parti teşkilâtı ile muhabere etmek ve bütün teşkilâtı teftiş ve murakabe ettirmek,

ç. Merkez teftiş ve murakabe bürosu teşkil ile icap eden memurları tayin etmek,

d. Vilâyetlerce tespit edilecek mebus namzetleri hakkında icap ederse o vilâyetlere fikir beyan etmek ve namzetleri tasvip için umumî meclise sunmak,

66. Partinin malî muamelâtından Parti merkez idare heyeti mesuldür.

Umumi Meclis:

67. Umumî Meclis parti harici teşkilâtın Millet Meclisindeki gurubunu ve partinin bilumum muamelâtını idare eder.

Ve bunlardan dolayı umumî kongreye karşı mesuldür.

68. Ayda bir defa toplanır. Reisin daveti ile fevkalâde olarak içtima eder.

69. Vazifesi:

a. Parti program ve nizamnâmesini tatbik ve parti idaresine ait kararlar vermek,

b. Merkez Haysiyet Divanını seçmek ve haysiyet divanlarından gelen raporları karara bağlamak,

c. Merkez ve Umumî Teftiş Heyetini seçmek,

ç. Umumî Kongrenin mahallini tayin etmek,

d. Riyasetten, parti idare heyetinden ve komisyonlarından yapılacak teklifleri karara bağlamak,

e. Program ve nizamnâme hükümlerini tefsir etmek,

f. İcabında diğer siyasî partilerle anlaşma yapmak,

g. Teşkilât ve faaliyetine aynı istikameti verecek propagandayı yapmak.

86. Vilâyet Kongresinin Vazifesi:

a. Geçen seneye ait idare heyeti malî muamelâtını tetkik ve tasdik etmek

b. Parti program ve nizamnâmesi hakkında Umumî Kongreye verilmek üzere lâyiha hazırlamak,

c. Vilâyetin hali, sosyal ilerlemesi, mevcut ve müstakbel ihtiyaçları hakkında kongreye rapor hazırlamak ve bu hususun tahakkuku için vilâyet umumî meclisinde ve belediyeдеki azası vasıtası ile faaliyette bulunmak,

ç. Vilâyet İdare Heyetini intihap etmek,

d. Umumî Kongrenin yapılacağı seneye tesadüf eden kongreden umumî kongreye iştirak edecek murahhasları seçmek,

87. Kongre müzakereleri zabıt ve tescil olunur. Altı reis ve kâtipler tarafından imzalanır.

Kaza Kongreleri:

88. Kaza İdare Heyeti ile nahiyelerden intihap edilecek murahhaslardan ve kazaya bağlı köy mümessillerinden teşekkül eder,

89. Kaza Kongresinin müzakere usulü vazifeleri Vilâyet

Kongresinin aynıdır. Ancak merci vilâyet idare heyeti olduğundan hazırlanan raporlar ve teklifler vilâyete gönderilir.

Nahiye Kongreleri:

90. Nahiye Kongresi Nahiye idare heyeti ile mahalle ve köy mümessillerinden teşekkül eder. Müzakere usulü vazifele-ri kaza kongresinin aynıdır.

Haysiyet divanları:

91. Bir reis ile iki azâdan terekküp eder. Merkezde umumî meclis, vilâyetlerde vilâyet parti idare heyetleri tarafından tayin olunur.

92. Vazifeleri: Azâların parti prensipleri vasıflarına uygun olup olmadıklarını, nizamnâmeye aykırı hareketleri olup olmadığını tetkik ile raporlarını umumî merkeze verir.

93. Gerek vilayetlerdeki, gerekse merkezdeki heyet divanlarının raporlarını umumî meclis tetkik ile karara bağlar.

94. Haysiyet divanınca tetkiki istenen meseleleri, bu divanlara merkezde Merkez İdare Heyeti, vilâyetlerde de Vilâyet İdare Heyetleri havale eder. Haysiyet divanları resen tahkikat yapamazlar.

Umumî Mahallî Teftiş Heyetleri:

95. Umumî Teftiş Heyeti merkeze ait olup azaları umumî meclis tarafından tayin olunur. Bilumum parti teşkilâtını murakabeye selâhiyattardır.

96. Mahallî Teftiş Heyeti vilâyet merkezlerine ait olup vilâyet idare heyeti tarafından tayin olunur. Bu müfettişler o vilâyete bağlı kaza, nahiye ve köylere ait bilumum parti teşkilâtının teftiş ve murakabe ederler.

Müteferrik hükümler:

97. (...) siyasî bir cemiyettir ve merkezi İstanbul'dadır.

98. Medenî haklarına sahip, yirmi iki yaşını bitiren, partinin program ve nizamnâmesini kabul eden her Türk vatan-dışı azâ olmak isteyebilir. Ancak irade ve kanaati sağlam olmayan, sözü ile işi arasında birlik bulunmayan, umdemize aykırı ve memleket zararına yabancılar âmâline hizmet edenler, halk arasında nam ve şöhretleri kötü tanınanlar, memuriyet vazifelerini suistimâl edenlere bunlarla iştirak hâlinde bu-

lunanlar divan-ı haysiyet huzurunda tebriye-i nefi etmedikçe partiye alınamazlar. Partiye dahil olup ta bilâhare yazılı hâlleri irtikap edenler, parti aleyhine hilaf-ı hakikat isnat ve beyanda bulunanlar divan-ı haysiyet kararı ile partiden çıkarılır.

99. Partiye azâ olmak isteyen zevat senede yüz yirmi lirayı geçmemek üzere dilediği miktarda bir aidat verir. Ayrıca teberrü kabul olunur.

100. Partinin kendisini fesh edebilmesi için Umumî Kongre azalarının en az üçte ikisinin içtimada bulunması şarttır. Ekseriyet hasıl olmazsa asgarî üç gün sonra toplanacak olan Umumî Kongre azasının üçte iki çoğunun reyini lazımdır. Fesih hakkındaki içtimaya Hükûmet Komiseri de çağrılır.

Fesih hakkında Umumî Kongrece verilecek karar mahalinde en büyük mülkiye amiri veya İç İşleri Bakanlığı'nca tasdik edilecektir. Bu tasdik keyfiyetinden sonra partinin merkez ve şubelerinde sulh hâkiminin iştiraki ile birer tasfiye heyeti teşkil olunur. Partiye ait bütün emvâl nakde tahvil edilerek Partinin bilcümle borçları ödendikten sonra geri kalan nakit Düşkünler Evine ve Çocuk Esirgeme Kurumu cemiyetine yarı yarıya verilmek üzere İç İşleri Bakanlığına gönderilecektir.

101. Partiye aza kayıt olmak isteyenler bir beyanname ile mensup oldukları mahaldeki idare heyetine veya mümessile müracaat edecekler ve bu beyannamede vermeyi taahhüt ettikleri senelik veya aylık yardım miktarını da bildireceklerdir.

Müracaat edenlerden kayıt olunmayanların istikraz hakkı kabul edilmez. Parti sebep beyanına mecbur değildir.

102. İdare heyetleri azasının yarısından bir fazlası ile müzakereye başlar ve mevcudun ekseriyeti ile karar verir. Kararlar mevcut aza tarafından imzalanır.

103. Parti Merkez İdare Heyeti ile Vilâyet, Kaza, Nahiye İdare heyetlerinin ve parti mümessilinin resmî birer mührü bulunur.

Umumî Merkez İdare Heyeti mührünü umumî kâtip, diğerlerinin mührünü de mahallî Parti Reisi kullanır.

104. İlk kongreye kadar Parti Reisi ile Reis Vekilleri umumi kâtabi ve Merkez İdare Heyeti azalarını müessis aza seçer.

Rahme Eray'ın annesi Fatma Hanım

Rahmi Eray'ın babasının Elbistan'daki evi

Rahmi Eray'ın yanındaki ortaokuldan öğrencisi Said Tokuçoğlu

Rahmi Eray'ın katıldığı bir düğünden.
(En arkada ortada Rahmi Eray, önündeki Nurettin Topçu)

99-1-955

Saygılı Kardesim Okhan,

Mektubunuza aldım, Okhan'dan jaldodijim
 du bez lirayi aldım. Şimdi tuturanda yonuz kal-
 moda ile ismail Hani Denis mendir. Ormal
 Tarih Krensoloji'nin Linci ciltini istiyordumuz.
 Bunu sekiz buçuk veya tokiyo elocofiz
 sekiz buçuk liraya alırsak iki ciltini bir oku
 elocofiz. 10 liraya alırsak bir ciltini alıy.
 di fer bez lirayoda baska kitaplar alıy.

Bunu yazdım, Erki mektubunuza Şah
 Oltin. Şimdi soruydum. şubarda yazdım
 torib kitaplarını elocofiz. Heren cenaf vaimiz
 insallah ben Şubat 15'e dajim isten kuldun
 aygı elocofim. Efer 15 şubata kadar beno
 mektubun getirmene esopıda yozocofim arkadar
 yozomuz. Polayda. to litanin izine almok
 kitapların isiminde ano ben nelecifim golen
 o arkadar hep rizin'le mektublarocol
 de buno insallah metta beşiyocol.

25. Mayıs 1935

Bostancı

Kardeşim Orhan,

Selâm, binlerle selâm. Bu selâmlar içinde boğulup da selâm oluncaya kadar selâm... Selâm içinde boğulmak ve selâm olmak...

Bioloji derslerinden mevcudiyetini öğrendiğimiz bazı böcek yiyen nebatlar vardır ki çiçeklerinde diğer nebatlardan farklı olarak protei eritici fermentler taşırlar. Dolayısıyla bunların çiçeklerine düşen bir böcek pek güzel sindirilebilir ve böylece hayvan, o nebatın vücudun sanki bir nebat olarak hayat kazanır.

Nebat içinde eriyip nebat olarak hayat kazanan o böcekler gibi selâm içinde boğulup selâm olmayı, ve böylece ebedi selâmette olmayı Allah nasib eyleye.

İki ay oluyor ki mektubunuzu cevaplandıramıyorum. Daha fazla sizi üzmemek için birkaç satırla karaladığım mektubu inşaallah kabul edersiniz. Çür dilerim.

Evet, temizlenmemiş, arınmamış bir duygular hayatı irademizi bulandırıyor. Pazarın yağması ancak yağ kokar. Ot kokusu ineğin sütüne bile geçer. Savaşlıyorsak; şu insan denen arzularını demiş hayvanı doyurmak için gerçek insanı öldürmemeye savaşlıyorsak önce şu peşirdan kurtulmak gerek. Demiştik.

Bu bir hareketi zaruri kılıyor. Bu hareket, bir yanda yaşamak zarureti diğer yanda bu yaşayıştan kurtulmak onun üstüne çıkmak iradesini taşıyan insan ağlunun hareketidir. Bu; yaşamak zarureti içinde ölüm, bu yaşayıştan kurtulmak onun üstüne çıkmak iradesinde hayat bulan yolun hareketidir. Bu; yetersizliği yüzünden, hiçbir şeyi yalın ve duru haliyle elde edememek ve ulaşılamamak ızdırabının da hareketidir.

İşte bu hareket ve onu doğuran iman mevcudunu, ehemmiyetine binaen gelecek mektubunuza bırakalım.

Rahmi ağbey bir müddet evvel İzmir'e gitmişti. Rahatsızlanarak dönmüş bulunuyor. Sindi, ifadesiyle daha iyiceymiş. Allah hayırlı zifalar versin. Sizi sordu. Selâm larını iletirim.

Allahısmarladık. Bizyramızın katlu olsun.

← →

222-1-28
 beki diğer iki arkadaşında nişinle mektuplaşmalar. ondan adresleri ni bilohere yazdım. Benim tektöz denürümü insalla bil ditirins. Allah emanet alı nuz. xlarin ile gözleri nişden işlerins.

Rokur

mektuplaşmaları arkadaşın adları

Ayhan Yücel

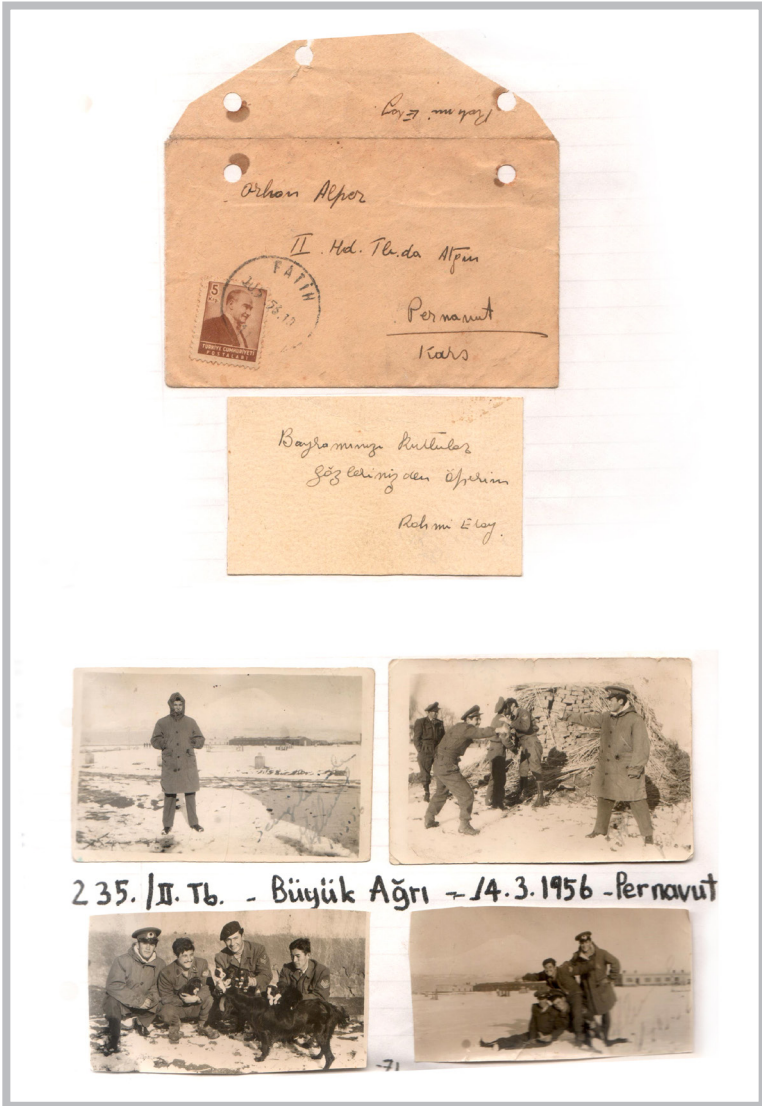
Vükela cad. Yeni açılan

Yeni ev.

Bostancı - istan

Net: ilk mektupları kitap verilerizle aldığımız da. bundan bahsederek. Bu kitabi istiyorum. diye kusura yazdım. ondan fakat Cenabı şâle ertel mektuplaşmamız. insallah doğu bende işlerins.

R.

Rahmi Eray'ın askerlik hatıraları

Rahmi Eray'ın mezarı. Karacaahmet, İstanbul